

Fekete János

Shalom, Barátaim!

Úti jegyzetek a megbékélésről

Győr, 2008

Fekete János
Shalom, Barátaim!
Úti jegyzetek a megbékélésről
Győr, 2008

Kiadja a Havilah Kiadó Bt.
A kiadásért felel Németh Árpád

Tanácsadó Feketéné Szekfű Katalin

Szerkesztették
Fekete György és
dr. Fekete Mátyás (Ph.D.)

A belső grafikákat Fekete Gyöngyvér és Björn Freiberg rajzolta

Az Élet Menete Alapítvány holokauszt-vándorkiállításának
győri megnyitójának fotóit Baranyai Edina készítette.

Fülszöveg Hack Péter

Lektorálta és a nyomdai korrektúrát vállalta Fekete János

A kézirat lezárva 2008. november 22-én
A nyomdába adás ideje 2008. november 24-én

Nyomta az Arrabona Print & Partner ZRt
(9027 Győr, Almafa u. 13.)

Megjelent szűkített B/5-ös formátumban
Alap betűtípus Garamond 12-es

ISBN 978-963-06-6223-9

Tartalomjegyzék

ELŐHANG	5
ZSIDÓSÁGOM ÉS ÉN.....	11
IRODALMI VARIÁCIÓK	55
Csuda a hármaskörben.....	55
Múlt éjszaka	61
A bidé	64
Én és Horthy mostohaapám	68
Bújóska	74
A kárhozzáttra szánt ember.....	77
Abichú félfüle.....	83
Túl az értelem határán.....	88
Átmeneti állapot	92
Istenidéző	96
Redőnymozi	99
Végzetes sakkmű	103
Hova-tovább?	107
Öregasszonyors.....	113
Bütyök és harang.....	117
Újabb csodára várva.....	122
A bolond gróf,	127
Hurrá! Már én is blogolok!	132
Álom és valóság	135
Tanmese az <i>énekekről</i>	139
Hajrá, Marci bácsi! Száznál egy nappal se add alább!	142
KORKÉP - KÖRKÉP	147
Mai tabuk, vagy leng a hinta	147
Az árpádsávos zászló reinkarnációja	153
Romáinkról – és a harmadik csodámról.....	157
Az a fránya XX. század!	160
SZAKMAI ANYAGOK	163
Démonizált világ?	163
Szellemi tényezők?.....	167
Morbus hungaricus.....	174
Szubjektív történelem-adalékok.....	178
KÉPEK, DOKUMENTUMOK.....	201

ELŐHANG

A hazatalált ember

Ősújország, a modern Izrael Állam próféták által beígért csodálatos újjászületésének hatvanadik, ünnepi esztendejében, zsidó-magyar író lévén nem hallgathatok én sem. Nem késlekedhetek a megszólalással, hiszen immár a nyolcvanegyedik esztendőmet taposom, s 15 éve, hogy utolsó regényem megjelent, azóta csak folyóiratokban és újságokban publikáltam. Átmeneti elnémulásomnak persze mélyebb oka van. Tizennégy évvel ezelőtt összedőlt a magam építette világom. Rádöbbsentem életem és sorom nagy kudarcaira. Jobb későn, mint soha.

Kisgyerekkoromtól jó akartam lenni – ötéves lurkóként, anyukám születésnapjára összeácsolt első versikém is már erről árulkodik – önmegváltási erőlködéseim előbb-utóbb mégis mindenütt zátonyra futottak. A családomnak okoztam a legtöbb fájdalmat és kint, épp azoknak, akiket a legjobban szerettem. De a megbicsaklott életű alkoholistákért való szakmai-emberi fáradozásom sem bizonyult igazán eredményesnek. Sok törekvésem sajnos eltorzult, vagy éppen visszájára fordult, akár az emberiségé a történelem során. Korábbi regényeim legfőbb fogyatéka is ekkor lett nyilvánvaló számomra: hiába firtatom görcsösen, vajon miért ismétlődnek a különféle bajok és torzulások nemzedékről-nemzedékre a legszentebb szándékok ellenére, ha az emberi logika egymagában erre nem talál, nem találhat teljes magyarázatot¹. Valami nagy-nagy fordulatra volt szükségem ahhoz, hogy életem kátyújából s a fojtogató zűrzavarból valahogy kikecmeregjek. Az új hang új embert kívánt.

Meg kellett újulnom, igen. A Teremtő Jóistenhez történt visszatalálásom, az Élő Messiásom szívembe fogadásának tizenegyedik évében erről – azt hiszem – ma már képes vagyok hitelesen számot adni. A Megváltás elfogadása kioldott addig gőgösen tagadott bűntudatomból, megóvott a személyes vétkeim elmismásolásának mérgező következményétől és talán a pszichoszomatikus áttételeken érkező viszonylag korai haláltól is.

Bízom benne, hogy kitelik egy szerény válogatásra való az utolsó évtizedben itt-ott megjelent írásaimból, amelyekkel – kisebb-nagyobb sikerrel – az Ó- és Újszövetség népeinek az egymásra találásán és testvéri összefogásán igyekeztem munkálkodni. Ki tudja, talán ez lesz – remélhe-

¹ Ezt elemzi a saját keserves életútjából leszűrt mentálpedagógiát megalkotó Fekete György fiam több dolgozatában, például a „*Félzsidó*” sorsérzések és sorsjavaslatok egy Nobel-díj kapcsán c. írásában is, Múlt és Jövő, 2003/1.

tőleg az Úr kegyelméből, és nem az olvasó kínzására – az utolsó szolgálatom itt a Földön.

A könyv négyes tagolású. Az első részben a *Zsidóságom és én* kisregényem nyersen találja a témát, fejezetről fejezetre mind erőszakosabban. Már-már feltarthatatlanul robog az utolsó, *Marvin*² c. holokauszt-regényem *ki-vonata*³ a szakadék felé. Önmagam és a Vészkorszak együttboncolása ez, nyitány és finálé egyben.

Az IRODALMI VARIÁCIÓK tárcanovelláival és esszéivel az idővel perdülök táncra, s egy koncentrikus kört rajzolva dúsítom fel, s cifrázom-cizellálom a vezérdallamot színes, mozgalmas kavalkáddá. Ezek már nemcsak haza- és családvesztésemet érzékeltetik, de a megtérésemet megelőző vívódásomat, a régi énem megadással és behódolással végződő birkózását is a Teremtőmmel.

Elsőként olvasható a *Csuda a hármás blokkban*⁴, egy koncentrációs tábori rémálom három kamaszról, aztán a *Múlt éjszaka*⁵ kísérlet a családi ősök megidézésére. A *bide*⁶ címmel emléktöredékekbe ütközik az olvasó édesapámról, míg az *Én és Horthy mostohaapám*⁷ sráckori hazavesztésem szubjektív társadalmi kórtörténete. A *Bújócska*⁸ arról szól, hányféleképpen próbáltam kibújni zsidó mivoltomból, és hogy tudtam végre felvállalni önmagam. A *kárhozatra szánt ember*⁹ egyfajta Júdás-variációnak tekinthető. Az *Abichú jélfüle*¹⁰ arról az evangéliumi személyről elmélkedik, akinek Péter levágta, s Jézus visszaragasztotta a fülét, a *Túl az értelem határán...*¹¹, a házastársi szeretet – no meg tán valami Más is – segít elviselni a vénüléstől való szorongást és tudomásul venni a számadás elkerülhetetlenségét, az *Átmeneti állapot*¹² tavaszigenlő okoskodás az emberi mulandóságról, az *Istenidéző*¹³ képzelt dialógus Istennel. A *Redőnymozgás*¹⁴ a fekvésbe-ülésbe dermedt

² Budapest, Amana Bt, 1993

³ Első megjelenés: *Anzixszkártyák egy kéretlen társasutazásról*, Népszabadság Online, 2007. december 17, majd az Ezredvég közölte több részletben, más-más cím alatt, 2008-ban.

⁴ Ezredvég, 2000. 6-7.

⁵ Ezredvég, 2004. október

⁶ Ezredvég, 2005. október

⁷ Ezredvég, 2002. június-július

⁸ Ezredvég, 2002. december

⁹ Ezredvég, 2004. március

¹⁰ Ezredvég, 2002. február

¹¹ Lyukas Óra, 1998. február

¹² Ezredvég, 2003. június-július

¹³ Alkoholmentes Klubhíradó, 2003. január-február, és Generációnk, 2006. március

¹⁴ Ezredvég, 2003. december

feleségem kínja, fohásza és zsoltára. A *Végzetes sakkeparti*¹⁵ című írásban a nagyobbik fiam „sorsingét” felöltve vitázom az Úrral. A *Hova-tovább?*¹⁶ c. írásomban rákviselt idősebbik fiamba „lopakodva” elmélkedem Isten jóságáról és erejéről. Az *Öregasszonyors*¹⁷ az Urban bízó anyai szeretet birkózása a féltett mozdulatlanságával. A *Bütyök és harang*¹⁸ párom időutazásos elmélkedése a szabadság viszonylagosságáról és lényegéről, az *Újabb csodára várva*¹⁹ a szerző a szövegszerkesztő monitorán váltakozó fotókon me-rengve mélézik szerettei és önmaga életén, *A bolond gróf*²⁰ egy fantáziaparabola Lev Tolsztoj haláláról, a *Hurrá! Már én is blogolok!*²¹ pedig arról a vénemberről ad szarkasztikus képet, aki minden baja ellenére továbbra is ragaszkodik a „minden lében kanál” szerephez. Az *Álom és valóság*²² tündés az álmodozás és az írás isteni adományáról, *A tanmese az énekről*²³ az isteni agapé és az önző, éretlen emberi szeretet különbségéről szól, végül a *Hajrá, Marci bácsi!*²⁴ tisztelgő karakterrajz egy tipikus győri zsidó emberről, aki még a Szerzőnél is jóval idősebb.

A KORKÉP-KÖRKÉP-ben találhatók a filo- és antiszemitizmust ill. a mindenféle rasszizmust célba vevő írások és a politikai publicisztikák. A *Mai tabuk, vagy leng a hinta*²⁵ visszatekintő töprengés Illyés Gyula hetven éve megjelent oroszországi úti jegyzeteiről, amelyet *Az árpádsávos zászló reinkarnációja*²⁶ című esszé követ arról, hogyan tudták egy kis falu, Gyömöre népes zsidóságának teljes kiirtását „keresztényi” módon előkészíteni és véghez vinni. A *Romáinkról – és a harmadik csodámról*²⁷ írt dolgozat egymásra találás cigány testvéreinkkel, a romaintegráció krisztusi víziója. Ezután olvasható *Az a fránya XX. század!*²⁸ címet viselő tanúságtétel és tanulságajánlás.

¹⁵ Remény, 2007. tavaszi szám

¹⁶ Somogy, 2002. március-április

¹⁷ Ezredvég, 2006. november

¹⁸ Ezredvég, 2007. szeptember

¹⁹ Ezredvég, 2006. január

²⁰ Ezredvég, 2001. november

²¹ Hetek, 2007. október 25.

²² Egyenlítő, 2003. december

²³ Hetek Online, 2008. február 29.

²⁴ Új Élet, 2008. november 17.

²⁵ Népszava Szép Szó melléklete, 2006. február 4.

²⁶ Ezredvég, 2007. február

²⁷ Hetek Online, Vélemény, 2008. 06. 26. [rövidítve jelent meg]

²⁸ Hetek Online, Vélemény, 2008. 09. 19.

SZAKMAI ANYAGOK szerepelnek a harmadik részben a hit és a tudomány néhány metszéspontjáról. Ide soroltam a *Démonizált világ?*²⁹ címet viselő értekezést a szellemvilág ördögi dimenziójáról, és a démonizálás tapasztalati valóságáról csakúgy, mint a *Szellemi tényezőket*³⁰, amelyben a hit és az egészségvédelem metszéspontjairól írok, ill. a *Morbus hungaricus*³¹ az alkoholizmus kialakulásáról és gyógyíthatóságáról. A sort a *Szubjektív történelem-adalékok*³², a múlt század utolsó harmadának alkoholizmus elleni küzdelmét méltató visszatekintéssel zárom. A kötetet végül néhány kép és dokumentum teszi teljessé.

Hiányos maradna és hamisan csengene ez az Előhang, ha itt a végén nem emliteném elismeréssel a beválogatott munkáim eredeti közreadóit – köztük mindenekelőtt az Ezredvég című rangos folyóiratot, amelyben az évek során többségük nyilvánosságot kapott – és mindazokat a segítőtársaimat, akiket köszönet illet akár az inspirációért, akár a közreműködésért, és akik nélkül nem oszthattam volna meg érzéseimet és gondolataimat az olvasókkal.

Először a vér szerinti családtagjaimnak mondok köszönetet, mert gyakorlati szerepet vállaltak e kiadvány tető alá hozásában: a sztrókján felül-emelkedő Életempárjának rendíthetetlen hűségéért és bölcs észrevételeiért, fiaimnak a gondos szerkesztői munkájukért, Gyöngyvér unokámnak és Björn Freiberg *tesómnak* pedig a rajzaikért. Tévékeny közreműködésük nélkül e kötet összeállítását biztosan nem értem volna meg.

Hála és köszönet illeti a Legszentebb Vér szerinti testvéreimet is a Krisztusmessiásban, mindenekelőtt a HIT Gyülekezetében, és minden igazi, azaz tántoríthatatlanul zsidóbarát-filoszemita-cionista keresztényt.

Hálás vagyok testvéreim, hogy Dávid Fiára hallgatva, az Ő erejével föl-támogattatok az Úr tenyerére! Hogy életem földi ívének vége felé onnan lóbálhassam töretlen jókedvvel a pipaszárrá soványodott öreg lábamat...

Az Isteni Ágápét közvetítő cselekvőszereketek nélkül sohasem térek vissza az Atyai Házba, sohasem gyógyultak volna be halálos léleksebeim, és sohasem köt meg bennem a boldog tudat meg érzés, hogy mégiscsak jó a Tóra népéhez tartozni ezen a mai, ellentmondásoktól terhelt Magyarországon is! Mert ti úgy öleltetek szívetekre, hogy engem, a Vészkorszak

²⁹ Network [Addictologia Hungarica], 1999. 4. szám

³⁰ Népszava Szép Szó melléklete, 2003. december 20.

³¹ Népszava Szép Szó melléklete, 2006. április 29.

³² Szenvedélybetegségek, 2000/5.

túlélőjét e közben soha nem intettetek meg az ún. zsidó túlérzékenysége-
mért. Nem annak ellenére, vagy afölött szemet hunyva szerettek, hogy
zsidó (is) vagyok, hanem – többek között és kedvesen elnézve gyarlósága-
im fölött – éppen azért. Igen, szinte még irigyeltek is a miatt, hogy *ugyan-
olyan körülméleti izraelita ember vagyok*, mint a valamennyiünkért kereszthalált
vállalt és harmadnap föltámadt Istenfiú, maga Jézus. Ha ezt a holokauszt
gyalázta-pusztította szegény anyukám megérhette volna!

Örök hallelúja és hozsánna Isten Szellemének, a Fő-Főrendezőnek, aki
a hazatérésemen, királyi fogadtatásomon, és ezen a mostani, áldott mun-
kánkon is, bennetek és bennem, a nagy és kis családomban egyaránt, időt-
len idők óta munkálkodik...

Björn Freiberg rajza

ZSIDÓSÁGOM ÉS ÉN³³

Jelzések önmagamról és a vészkorszakról,
egy regénykivonaton *végigrobogva*

Csuklómon a Marvin. Apai örökség. Megint egy álmatlan éjszaka, a számvetést nyilván én sem kerülhetem meg.

Ki vagyok? Honnan jövök, s hová tartok? Támpontnak a másfél évtizeddel ezelőtti megjelent Marvinomba, az órámról címét nyert életregényembe fogódzom (fizikai értelemben is, hiszen ezt a könyvemet időnként előveszem, belelapozgatok, újraolvasom). Mentőkötél? Az biztos, hogy a tulajdon véremmel vettem papírra. A megtörténtek nüansznyi módosítására csak azért vetemedtem, hogy a kevés túlélő egyikeként végre ne csupán a hitsorsosaimnak jajongjak, hanem a nem-zsidó honfitársaim is magukra ismerjenek a felemás, fél-keresztény Vigh Jánosban. Ez nem is hazugság, hiszen a nemzeti és nemzetközi fűnyíró ugyanúgy lekasabolta a felemás házasságból származókat meg a kikeresztelkedetteket, mint az echte zsidókat. Valójában hiteles a Marvin minden mozzanata: a kilátástalan kétségbeesésünkben megkísérelt, eleve kudarcra ítélt Jugoszláviába menekülésünkől kezdve, annak minden további következményéig. Kényszerű társasutazásunk minden egyes története úgy igaz, ahogy a regényben leírtam.

És hasonló manőverrel törekedtem életveszélyes történetem általánosítására a Marvinban, amikor a tizenhat éves koromban, isteni szerencsével átvészelt, előbb a magyarságból, utóbb az életből való horthy-hitleres kiradírozásom fejleményeit egy meglepő párhuzammal fejelttem meg. Alig egy évtizeddel későbbi kerettörténetként rávetítettem ugyanis a mindenén átgázoló vörös világmegváltásba való lelkes belesodródásomat, azokat az eseményeket, amikor a legjobb szándékom ellenére hoztam bajt, szorongást, bánatot néhány embertársamra, többek közt a rajongva szeretett testvérbátyámra, egy jó szándékkal kezembe adott, zavarodott agyamat utóbb az Intelligent Service kezdőbetűire emlékeztető, félre magyarázott, brit katonai sapkajelvény miatt. A regényben kidomborított párhuzam azonban senkit se készteszen arra, hogy a történelmünk érintett két fordulata között egyenlőségelet tegyen. Mert az emberi szörnyetegség csúcspontja, a szisztematikus és precizitásban felülmúlhatatlan holokauszt sokkal inkább megnyomorította valahányunk lelkét, mint bármi egyéb, és bizonyos értelemben az tükröződik és hat még ma is az előítéletek és a vak-

³³ 2007, vesd össze: *Marvin*, 1993, Budapest, Amana Bt.

hit gonoszságainak tovább gyűrzésében. Csak ha egymás bőrébe, lelki aurájába képesek leszünk minden aggályt és előítéletet félretéve belebújni, csak ha mindenki megérti, hogy lehetett szinte mindahányunkat megfélemlítve és meghülyítve, a régi barátságokat felbontva-felborítva egymásra uszítani, és néhány géppisztollyal, hetvenesével, béna vágómarhaként vagonba terelni, vagy éppen ezeket a jeges Dunába lőni, csak ha végre mindenki belátja az ember manipulálhatóságának iszonyatát, csak akkor reménykedhetünk valamiféle igazi megbékélésben. Számomra azonban az a legfontosabb, hogy nekem sikerüljön kibékülnöm önmagammal.

Nos, a kút mélyén ugyan mit látok? Egy zavarodottságából és halálos sértettségéből csak évtizedek múltán szabadult, zsidóságához és magyarságához egyaránt ódzkodva visszatért vén íróembert. A Schwartzból fordított vezetéknev feltételezhetően egy szabolcsi faluból Újpesten át Pestre származott, sok gyermekes, kaftános és pajeszos galíciai ősoctól ered, tán az emancipáció és a mámorító magyarosodás ötödik-hatodik nemzedékének lehetek a fia. A korán elvesztett nagyszülőkön túl a messzi idő-ködből, bizony senki eleven ős-féle nem dereng előttem, mintha a semmiből támadtunk volna mi is, ugyanúgy, mint a többi, kutyabőrt nélkülöző szegényember. A két nagyapám, ez is, az is ortodox hitű, szakállas szobor-ember, akiknek a bibliai tekintélye életük végére, elvilágiasodott családjukban fokozatosan eltörpült. A négy lánya kiházásításával bajlódó, mindig szénporos tüzelő-pincés anyai tatámat néhány hónap alatt összeroppantotta a szelíd nagyanyókéjének hirtelen hamari halála. A tíz gyereket a nadrágszűz igazságosztó Rihmen-bácsijával hétvégeken keményen el-elnapángoló utazó-ügynök másíkról valamivel több az emlékem: amikor megtollasodott és pesti polgárokká ért ivadékaiknak sikerült végre leszoktatniuk az öregfiút a vándoréletről, a pasaréti villa emeleti kishálószobájába visszahúzódva már csak kedvenc unokájával, vagyis velem borozgatott, és mondott áldást, bróchét mindenre, amire csak lehetett. A szünetekben meg rá-ráripakodott a nyikorgó falépcső tövében terpeszkedő hallban ricsajozó hitetlen pose brancsra. Megvetően sziszegő mérgében csak hámánokként meg kishitlereként emlegette őket.

A keresztnemem ómenje viszont már kifejezetten magyar, bár a népmesék legköznapibb falusi nómenje, noha a nyolcadik napon, a Törvénynek megfelelően, ahogy a hét évvel idősebb bátyámat, szabályszerűen körülmélték engem is. Gondolkodni, többgenerációs családi beállítódásunkból következően kizárólag magyarul tudok. Németül, angolul és „szlávul”, a hitleri lágeretek e keveréknyelvén mindössze nyögdecselek, noha „in paid English-lessons” különórákra beírtak jó szüleim a háború viharától ösz-

szezilált tanuló-éveimben. Három megjelent regényemet – így a holokauszt tragédiám sűrítményét is – ennél fogva csak magyarul írhattam meg, akárcsak a novelláimat. Alkoholizmus témában született szakmai dolgozataimmal is hasonló a helyzet.

A Marvin hátsó borítójáról a szerzői fényképem – hogy-hogynem – mégis önelégülten vigyorg a képembe. A könyv megírásakor éppen hatvan esztendő vagyok, s még erőm teljében emelem magasra a másfél éves kisbaba-önmagam bekeretezett fotóját, mintha így szeretném jelezni a probléma (és családi átkok) akaratom ellenére bekövetkezett hagyományozódását nemzedékről nemzedékre.

A Marvin ugyanis – miként erre már utaltam – nemcsak a kamasz önmagam, és a hozzám hasonló kertészimre-fickók, képtelenségükben természetes holokauszt-sorsáról szól. Az ötvenes éveket idéző párhuzamos történet már felnőtt magamat, és a nagy fölszabadulásban megvénhedt apám temetését eleveníti fel, ahol azzal a bátyámmal kellett szembesülnöm, akit magam hívtam haza Tel Avivból, de mintegy két éven át gondosan elkerültem akkoriban. Érthetően (bár utólag mélyen szégyelltem megbocsáthatatlan viselkedésemet, amelynek jóvátételén később a regény lett a hitelesítő pecsét), hiszen naiv jó szándékkal éppen én „jelentettem föl” őt a nagybetűs Párt káderosztályán. Hogy legyenek szívesek már tisztázni, nem szervezték-e be imperialista ügynökké odakint, amikor a munkaszolgálat elől menekülve (a könyv szerint Jugoszláviában lett ugyan Tito-partizán, de valójában Palesztinában jelentkezett önként az angol hadseregbe, majd aztán Észak-Afrikában) harcolt a fasiszták ellen. De erről a tanulságos paralelsztoriról, mint már említettem, ezúttal hallgatok. Ha valaki kíváncsi rá, ott a regény, vegye elő.

Következzenek hát a rövidülő napjaim miatt mind gyorsabban pergő kivonatok és részletek a Marvinból, ősz kommentárjaimmal körbekerítve.

1944. március 19-e, vasárnap

A 446-os, Kemény Zsigmondról elnevezett cserkészcsapat Hármashatár-hegyi hadijátékát (számháborúját) váratlanul lefűjja a csapatvezető. A hegynyeregből döbbenetén észleli a Bécsi úton a főváros felé dübörgő német tankokat. Így vette kezdetét az ország teljes katonai megszállása, a totális náci uralom. A fiúk sietve szétoszlanak, és három-négyfős csoportokkában haladéktalanul indulunk haza. A fák ritkulni kezdenek, s cserjéjé törpülnek, ahogy negyvenkettes csukámmal lefelé taposom a Csúcs-hegy meredek partoldalát. A szántóföldek, a dombok, a sziklák – minden olyan, mint régen, de valahogy mégis megváltozott az egész, akkor is, ha mindenki titkolni próbálja. Mert otthon csak susognak, sustorognak. „Aber nicht vor den Kindern!”

– Kapocsmacská! – tárja karját Nyuszi. Kibontakozom, behúzó az ajtót, zsákostól nekidőlök. Nyuszi semmiképp sem akarom megijeszteni. A félhomályban lassan kirajzolódik a fogas és a rajta csimpaszkodó kabáthalom. Ejha!

– Kupaktanács – súgja a fülembe anyám, ujjá a száján. Szokatlan hunyóra azt sugallja, hogy értsek már szó nélkül, de grimasza kicsit erőltetettre sikeredik. Azon porosan kísér az ebédlőbe.

– Kez”csókolom – motyogom, de mindjárt a küszöbön megbotlok. A fullasztó füstben klónozott birkafejek bólogatnak. A szanaszét tologatott székeken, háttal az ablakot támasztva, Apa hét testvére mind ott kuporog, ahogyan együtt még sohasem láttam őket. Mária néni, nő létére szerényen hátrahúzódik. Többségükben itt laknak Pesten, vagy Budán, de a házunkat eddig elkerülték. Most meg? Családi nagytanács a Ráday utcában? A hátizsákom mindenesetre odavágom elbük. Az ábra szerint éppen rám várnak. Én a mellem dülleszttem, Nyuszi viselkedését azonban nem értem. Szegénykém – mint aki láthatatlanság után sóvárog – úgy simul a kályhacsempékhez. Fontosságom tudata azonban minden más érzést elnyom.

– Budáról jössz, ugye, Jancsi fiam?

– A Bécsi út felől? Tankok?

Még jobban kihúzó magam, s jelentőségem tudatában bólogatok.

– Lövöldözés?

– Honvédség?

Nagy bölcsen csóválom a kobakom.

– És a rendőrök?

– Mi lesz ebből, gyerek?

Istenügye, szemérmetlenül élvezem a szitut. Ha már ennyire maguk közé fogadtak, kötelességem, hogy válaszoljak. – Hát mi lenne? – vetem fel a fejem. – Szabadságharc. Mint ezernyolcszáznegyvennyolcban.

Végre kimondtam! A Kevély-nyeregben megbújt Betyár-csárda mögül, ahonnan végre ráláthattunk a dübörgő Bécsi útra, szüntelen ezen rágódok. Az agyamat feszítő gondolataimat maga a hídra mutogató Bem apó öntötte szavakba, mikor már a Duna fölött trappoltam riadt bakancsommal. Itt azonban semmi hatás. Csak a nyomasztó csend. Sebj. Majd megmagyarázom. Mély lélegzetet veszek, mint startfejes előtt a szigeti Fedettben. Neki is kezdenék a Nemzeti Dal gyújtó soraira. De letorkoltnak, mielőtt megszólalhatnék.

– Küldjétek ki a gyereket – int le Ambrus bácsi, a legelőkelőbb s legtorzabb figura. Közbevakantása jeges víz a nyakamon. – Józsi! Ugyebár nem azért hívtál ide minket, hogy a kölyköd sületlenségeivel traktálj?

Egyből világosság gyúl a kobakomban: a kupaktanácsot Apa hívta össze. De hogy-hogy Apa nem véd meg? Sőt. Mint akit megpirongattak, úgy szegi le a fejét. Francos betolakodónak érzem az összes hatszögletű rokont.

– Hogy tudsz így nézni, jaj istenem – csapja össze a kezét ájtatosan Mária néni – ha megszidnak, kisfiam, süsd már le a szemed!

Meg se rezzenek, mintha nem is nekem szólna. Vajon meddig bírom? Szerencsére Nyuszi nem vált még rideg kályhacsempe-dísszé. – Nem tudod a szád tartani? No, mars a fürdőszobába – tuszkol kifelé, és már odakint fejezi be a pirongatásomat. – Vízcsap alá, egy-kettő... Te szabadsághős!

Hát igen, az ilyen szidás hét dicsérettel felér. Nyuszi az egyetlen, aki fel fogja, min háborgok. Következésképp nem is macskamódra mosakszom, ahogy általában szoktam, hanem beállok a kádba, s Nyuszi kedvéért vastag sugárban ereszttem magamra a zuhanyt. Csak úgy zsong bennem a tettvágy, noha nem épp azért bolydult fel a világ, hogy engem férfivé avasson.

A szobámban ott a tiszta ing és az élibe hajtott fehérenemű az ágyam szélén – mind Nyuszi gondoskodása. Még a vasaló melegét is érzem, amikor a friss cuccokat magamra rántom, s már füttyörészni volna kedvem. A bentről átszűrődő hangzavar azonban újra ráébreszt a kötelességemre; odaosonok a tapétaajtóhoz.

– Ej, Józsi, könnyű azt mondani – ez Mária néni lehet, a győri tánti.

– És a mi családunk?

– Bízd a Jóistenre!

– Rég megmondtuk neked – vágunk egymás szavába, s a hangjuk összezagyválódik.

Mi a csudát vitázhatnak ilyen hevesen? És miért perelnek mindnyájan Apával? Tíz körmömmel kapaszkodok a kilincsbe. Hirtelen csend lesz, mint amikor az osztályfőnökünk váratlanul ránk nyit, s kiszámított párdúc léptei mindnyájunkat pánikba sziggerálnak. Ki az osztályfőnök odaát? Még csak nem is vitás. Szinte látom a keményített kézelőre pocakló, gyűrűkkel villogó felemelt szőrös kezét, ahogy a pergő nyelvekre egyetlen intéssel vet hurkot.

– A tényállás a következő.

Miniszteriális rokonunk fakó, opálos hangját nem lehet félreismerni. Halk, de határozott: valósággal megfellebbezhetetlen. Könnyörtelen, mint a tankok Bécsi-úti robajmenete. Érzem, elérkezett az utolsó pillanat. Már az udvart tiporja, a keramitkockákat, a következő pillanatban, jaj, a poroló korlátját is kidönti. – A törvények értelmében – maródnak belém a kegyetlen szavak – Elza zsidó.

– Zsidó!? – nyilall belém, de nem vagyok képes fölfogni. Vicsorgok, a szemem könnyet présel. A fenébe is! És egy elhaló hang – Mária néni – a világ végéről sóhajtja rá az áment. – Hiába tért ki, amikor összeházasodtak.

Másodpercekig a szívem se dobban. Furcsa, mégis élek. S az űrben minden helyére kerül. A családon belül húzódó szögesdrótok. Magányosságunk. Semmi sincs ok nélkül, legfeljebb oktanul. Jézus Krisztus is zsidónak keresztelkedett. Istennek szent anyja, Mária pedig héber asszony volt. Sőt, a feszületekre szögezett INRI is: rex judicorum, zsidó-király. Ezek pedig? A törvények értelmében! – visszhangozzák a kisszoba dülöngélő falai, hogy az ablaktáblák belereszketnek. Uristen! Miféle törvények az ilyenek?! Nyuszi zsidó. Nyuszi zsidó – ismételve a felfoghatatlant, s már-már kéjjel forgatom a tört friss sebemben.

– Ugye, ugye – sopánkodik Mária néni egyhuzamban, csak azt tudnám, hogy bírja szusszal –, miért is nem hallgattatok rám idejében?

– Hagyd el, Marika – hallom újra a Bácsi könnyörtelenül reccsenő hangját –, az efféle késő okoskodás csak lyukas köpönyeg, eső után. (Istenem, de bölcs!) Döntenünk kell, de józanésszel. Megértettük egymást? – és számító nyugalma nem sok jót ígér. Abban a műfogsoros, lélekőrő szájj-

ban összpontosul most családunk esze, ereje, ítélete. – Meg kell mondjam, kivételezésre ne számítsatok. A minisztériumba garmadával érkeznek hasonló kérelmek. A kegyelmes úr utasítása egyértelmű: irattárba mind! Tehát? – kérdi az imperátor már másodszor, öngerjesztett szónoki hévvel. – A legcélszerűbb a házasság felbontása. Pro-forma, természetesen. Elza egyelőre a nővéréhez költözik – csörren a kegyetlen végkövetkeztetés a koponya-állkapocs halál-üregéből.

– Nem! – ezt az örökkön görbe, púpját meresztő Tekintély Szörnyet nem bírom tovább elviselni. – Gazember! – hördülök föl, s eszemet veszítve lököm be az ajtót. Egymagam el tudnék űzni minden betolakodót. A karszék mélyéről világító fehér inggallér pedig ellenállhatatlanul vonzza, valósággal görcsbe rántja a kezem. Jézus Krisztus őrjöngő indulata gyullad ki bennem, a zsidó Jézusé a kufárok láttán, akik a szent helyet meggyalázták. Utamban egy szék. Felragadom, meglóbálom, noha szálka szúr az ujjamba, de üvöltés helyett csak hörögni vagyok képes. A nyavalyás féreg! Szögletes arca egyszeriben rombuszá torul az ijedtségtől, szemé kigúvad, elkékült kígyóajkát gyűrű-pitykés reszketeg ujjával karmolász-sza.

– Jancsi! – torpant meg egy sikoly az utolsó pillanatban. Az egyetlen hang, amely még megfékezhet, Nyuszié, s én szélütötten tántorodok meg. A szék reccsenve hull ki a kezemből, én meg hang nélkül összecsuclok, s – ki tudja, hogy – a biztos apai karokban landolok. Föltámadt volna? Szava harangzúgás. – Egyikőtökre sincs szükségem többé.

És már egymás sarkában kocog kifelé a Szégyen Család. Tulajdonképpen el kéne szomorodjak. Sohse voltunk még ennyire magunkra hagyatva. Mégis, inkább valami jóleső melegség tölt el. Apámat és Nyuszit még sohasem éreztem egymáshoz és hozzám ilyen közel.

Ilyen időkben az ember hamar érik. Most aztán mindent meg kell értenem. Hogy túlélhessem. Akármilyen furcsa, de hiszek még ebben a valószínűtlen lehetőségben. Tizenhat évnyi titkolódzás – nem semmiség. És most, se szó, se beszéd, bedobnak a mélyvízbe. Eszmélésem voltaképp szerencsés dolog. Az lett volna csak szép, ha – míg milliók döglenek a saját piszkukba fagyva – én ezt az egész háborút anyagi lélekkel végigálmodom

Még szerencse, hogy nem voltam soha antiszemita. Ahogy a cserkész-törvény, úgy én se. Bi-Pi mondta – vagyis Lord Baden Powel – tehát hiszem: a cserkész minden cserkésztestvérének tekint. Se vallás, se arcszín, se faj, semmi se számít. Nekem. De azoknak? A fene egye meg, én mégis

csak római katolikus volnék! Nem tehetek róla, annak születtem, abban nőttem fel, és csupán magyarul értek. Istenemre, mi vagyok én, ha nem magyar?

A dupla hazugság dupla szégyen. A zsidóságom most már – bélyeg. A pirulás a vád miatt – ez a sokkal súlyosabb. Ember-e egyáltalán, aki a tulajdon anyját szégyelli?

Björn Freiberg rajza

Mi lesz velünk?

Tizenöt évem – arasznyi élet egy aggastyánnak. Nekem azonban a teljesség. Növekedésem. Ügyesedésem. Kismillió emlék. És mindenben, mindenütt Nyuszi. A gondolatától is félek egy olyan világnak, amelyből ő hiányozna. Most meg kéne tagadjam? Akitől totyogni, beszélni tanultam?!

A családi krónika szerint elibém térdelt, s úgy hívogatott: „Ki jön a házamba?” Amikor pedig félrekotortam melegszőke fűrtjeit, anekdota lett egyik legelső felfedezésemből is: „Jé, anutának van püle!” Mese, szájha-gyomány habbal, ugye? De az már eleven emlékezet, hogy Nyuszi kezét fogva tudtam csak elaludni, ha estéről estére túl nem jár az eszemen! A betyár, nem a párna csücskét csúsztatta a már szenderedő markomba? Az a tízágú eleven jószág, na hát! Lázat mulaszt, sebet heggeszt, jobban, mint a bibliai szenteké, és mi mindent tud még azon kívül! Egyszer bábozott, másszor árnykutyát majmolt a falra, istenem. Még a pofonja sem fáj igazándiból soha, attól is Nyuszi sírta el magát előbb; alig duzzoghattam egy halvány prepsit, máris őt kellett vigasztalnom.

És az első betűvetés? Sercen a hasított tollhegy, ahogy rójuk, rajzolgatjuk a karikákat meg a karcsú hurkokat. Két ujjal – könnyedén, mint a szelő – simul rá görcsölő öklömre, egyszerre lazít és vezet. S az ákombákomok tüstént értelmet nyernek. Vagy az emlékezetes versmondás a tanfelügyelő úr előtt? Az Anyám tyúkjába úgy, de úgy belesültem, pedig otthon előtte is, utána is felmondtam hibátlanul! A szavalóversenyen később, bezzeg már kifogtunk a lámpalázon. Nyuszi még idejében odafurakodott az első sorba, s a nyitott könyvvel az ölében, hangtalanul, de leolvashatóan tátogott nekem, a dobogó felé. Erdélyi, szovátai keserű élményét is akkortájt mesélte el, ahol úgy esett, hogy a magyar szóért a fürdő vendéglőjében nyilvánosan rájuk ripakodtak. És amikor a rádiót ültük körül? Zengett a Himnusz, pattogott a Rákóczi induló. Kis-Komárom, Nagy-Komárom újra egy – hát nem csodálatos? Csak úgy csattogott, szinte szikrázott a kövezeten a lovak patkója, s a szpíker lelkesen festette elénk, ahogy ficáncoló fehér kancáján, már-már tánclépésekben ügetett át a Duna-hídon mindnyájunk édesapja, a Legfőbb Hadúr. Nyuszi meg összevisszacsókolta, s a bátyámat közben fél kézzel dőngette hátba, hogy a jóból ő se maradjon ki. Fintorgok és hunyorgok, csuklom és harákolok, csak-hogy bőgnöm ne kelljen. A hányingert is meg lehet szokni, ha muszáj. Mostantól le nem veszem a szemem Nyusziról. Árnyékként követem minden lépését.

Reggel, a kapunkon kilépve, váratlanul egy csődület kellős közepébe kerülünk. Házunk sarkára egy ménkű sárga plakátot nyaltak fel az éjjel. A

veríték kiver: „Jelen rendelet hatálybalépésétől kezdődően, minden hatodik életévét betöltött zsidó személy, nemre való tekintet nélkül köteles házon kívül, felső ruházatának bal mellrészén, jól láthatóan 10x10 cm átmérőjű, szövet, selyem, vagy bársony anyagból készült, kanárisárga színű hatágú csillagot viselni.” Le kéne szaggatni! – lobban az indulatom. A csődület ordas-tekintetétől, csípős megjegyzéseitől azonban megriadok. És már tudom, hogy nem tépem le azt a förmedvényt. Gyávaságom mérget Nyuszira fröcskölöm, s elrángatom. Még ő süti le a tekintetét?!

Hazatérve Nyuszi a szekrényben kotorászik. A rongyos zsákban. Csil-lagnak való foltért matat. Valami sárga selyemből nyírja ki görbedt figyelemmel, ölében megtört gallérral, kukán terül szét a kék kosztümkabátja, az ezüstlakodalmi. Csak ráférceli gyalázatát.

Sötét árnyék borul fölénk az ajtó felől. A görnyedt, űzött óriás felhör-dül, s megtántorodik. A sebzett bölény a szoba közepére lódul, tagló mancsával Nyuszi felé sújt, jaj, életében nem ütötte meg soha. Most se: a kabátra csap le, valósággal kitepi Nyuszi kezéből. Ahogy én a plakátot akartam. Foggal-körömmel esik neki. Csak úgy herseg a rabszövet, ahogy végighasad. Apa földhöz vágja az egész riherongyot, és üvölt. Eszelősen a halántékába mar, borostás arcát karmolja, vére serken, a fogát pedig úgy csikorgatja, mint aki végképp megveszett. Nyuszi meg négykézlábra ereszkedve szedegeti össze a levert varródobozból szanaszét gurult száz-féle ezt-azt, és a parkettot áztatja, amíg Apa le nem ereszt, s le nem kushad mellé, és nem veti rám szomorú tekintetét. Széles állkapcsa az iménti dühét még csak nem is kérődzik már, inkább valamiféle mosolyt mímél. Aztán a Marvinra pillant, s a fejét csóválja. – Megállt, látod fiam, először, amióta az eszem tudom – motyogja. Én meg segítek rendet tenni nekik.

Nyuszi éjszakái? Altatók, hamispénzén vett csalárd nyugalom. Én adom a szájába, szemenként. Az üvegcsét már rég kiloptam a gyógyszeres szekrényből. A nappalok pedig monoton szürkeséggel, fenyegetően zakatol-nak. Hű, de kutya-nehéz ez a férfi felelősség! Nem! – tiltakozom álmata-g –, dehogyan alszom el. Csak pihentetem a szemem.

Nagysokára feltápázkodom a fotelból. A sötét lakás – huzatos barlang. A csönd szinte harsog, a tárva hagyott előszobaajtó pedig baljóslatot tá-tog. Istenem! Hová mehetett? – pattanok fel, de nyugalmat erőszakolok magamra. Csak semmi pánik. Duna? Villamos? Pályaudvar? – latolgatom szédítő iramban. Vállra kapott kabátban, lobogó sállal rohanok keresztül az udvaron, már ahogy papucsban lehet. Futólépés! Irány a Dunapart. Va-lami azt súgja, ott lesz. A víz közömbösen csobban-loccsan. Csak akit ke-resek, az sehol. Újra a házunkban. Nyuszi nélkül az csak egy kiégett, sivár

rom. Félig tárt, félig behajtott, nyikorgó előszobaajtónkban az imént ott-hagyott, ijesztő homály. Nyuszi veszélyben van, érzem. De hát hol keressem?!

– Jancsi! – pisszen a sötét lépcsőház valahonnan, a magasból. Kettesével erőltetett kapaszkodás. Reszketve markolászom a meredek karfát, hogy az ismétlődő, halk szólongatáshoz mind közelebb kerüljek.

– Nyuszi! – tör ki belőlem a fékezhetetlen öröm, de a rémület tovább mardos: ugyan mit kereshet odafönn? A harmadik emelet egyetlen nagy lihegés, kitérülködő karunk összefonódik, könnyázott arca egyszerre sós meg édes. – Nyuszi, hát szabad illet?

Björn Freiberg rajza

A (magyar királyi) csendőr-barát

Behemót termet, a dongalábak az élesre vasalt kincstári pantallót már-már szétfeszítik, s szinte gombot pattint a fűjtató mellkas. Az egész látóterem betölti ez a szuszogó, kedélyes oroszlán, akinek csak úgy rezeg a kalpagján a hetyke kakastoll. A khäki színű magyarkirályi jelmezben Szerdahelyi, a bácskladányi őrsparancsnok úr úgy fest, akár egy népszínmű kacikiás ripacsa. Jé, hónapok óta először nevet újra Apa.

– Hozta Isten, tiszthelyettes úr, én legkedvesebb vevőm! Majd csak talál a feleségem valami kis toroköblítőt – s Apa már tereli is befelé a vendéget. (Vendég? Minálunk? A sarkukban maradok.)

– Ebben a háborús világban, az bizony jól jön. A hosszú úton mindig kiszáradok – azzal a csákóját, kardját a fogásra akasztja. Apa mintha új erőre kapna.

– Hogy talált meg itthon, tiszthelyettes uram? No, persze ha szóhoz hagynám jutni – nevet egy köszörülésnyit, a hosszú kihagyás után nehezen áll rá az arca.

– Ugyan miért jár az emberfia boltba? – derül a csendőr. – Megszoktam ám én a Vigh urat, akár a rosszpénzt. Ha már be kell csapódjak mindenképp, úgy gondoltam, kevésbé fáj, ahol ismerik a gyengém.

– Ne mondjon már ilyet – pironkodik Nyuszi.

– Azt hitték, engem is kicsukhatnak a lehúzott spalettával? Nem addig, Vigh uram! A címeteket hamar kitudakoltam ám! – a tegezés egyelőre csak nekem szól, a búbomra nyomott kemény barack, s az égő fülem morzsolgatása szerint. Elrántom. – Jóvérű a kölök – röhint rám. Apa tölt. Kیلöttyen. Magának szintén, noha a szeszt nem is nagyon bírja. Marvinja hol itt, hol ott villan, loboncos, göndör haja szemébe kócolódik egy-egy vadabb mozdulatára.. Vendégünket valósággal becézi, szinte falja. De bennem is érik, ami őbenne mocorog.

– Bajban vagyok – brummog Apa fojtott baritonja, s hogy suttogóra fogja, pusmogásából már csak a törvényt meg a sárga csillagot tudom ki-venni. Úgy tűnik, mindent kipakol.

– No fene! – adja a meglepődött Szerdahelyi. Hümmög, meg dörög. Zubonyát nyakban kigombolja, hátra támaszkodik, lábát otthonosan szétveti. Már kínálásra se vár, s gond nélkül tölt magának. A bajsát hol pödri, hol rágja. Csak úgy gyűrődnek a ráncok a homlokán, a szarkalábak egymást kergetik a szeme sarkában. Cuppant egyet, aztán elvigyorodik. Kedélyesen üstökön ragadja, és maga felé fordítja Apa leszegett, szögletes

fejét. Leereszkedő bizalmaskodással a vállára helyezi lapát tenyerét. – Gondolom, én vagyok az idősebb.

– Alig hiszem – és egy biccentő, ügyetlen apai kacsintás, hogy egyre megy.

– Proszit, komám! – no lám, koccintanak. Apa rátöltene, de a csendőr a poharára tenyerel. – Majd kifundálok valamit, öcsém-uram. Egy kereskedő és egy magyar királyi ész? – azzal pohár nélkül húzza meg a palackot. – Tudod, komám, ez az egész, úgy, ahogy van, marhaság. Merthogy elvitték a mieinket is. Én kifejezetten sajnáltam őket, szavamra mondom, de hát a törvény – törvény, te is tudod. Apa akkorát sóhajt, hogy a szívem szakad.

– No de mire ment ki az egész? – hadonászik vendégünk a mutató ujjával. – Úgyse találod ki, édes egy öcsém! A Klofák, az a részeges disznó fogta, és beült a készbe. Mert jó volt ám az a Groszmann-féle vegyesbolt! Hogy nekem nem jutott eszembe!

– Hússal és vérrel üzletelnek – így Apa.

– Na-na! Nem eszik a kását olyan forrón, komám! Mit gondolsz, kit látam idejövet? Amikor a villamosról szálltam? Alig hittem a szememnek. A Groszmann Dezsőt! Valaki kiemelte a transzportból a vén huncutot – magyarázza röhögve. – A zsidóságot nem sajnálja senki – komorul el a képe hivatalos formára, de látszik, hogy tromfra készül, a szeme csupa szikra –, egy-egy jó zsidaja van azonban ennek is, annak is! – és már újfent röhög. – Ne búsulj Józsikám, lesz gondom rátok!

– Te, Sándor! – akadozik már Apa nyelve, hát túlméretezett gesztusok öléből segíti világra a háláját. – Egyetlen maradék barátom!

Szerdahelyi, amilyen kíméletesen csak képes, olyan puhán bokszol bele Apa karjába. – Föl a fejjel, amíg van, koma.

– Elzát, az én drága páromat? Felelj! Elrejtéd Elzát?! – nyeli vissza Apa a könnyeit, s a válla is ráng.

– Vedd úgy, hogy már ott van nálam. Bácsladányon! – vágja ki az, némi pátossal. – Egy csendőr tiszthelyettes szava, ne feledd, szentírás!

– Apa, csak ezt ne! – szégyenkezem, ahogy az öregem rácsuklik arra a szőrös hátú mancsra.

– Ejnye, édes Józsikám – szabadkozik zavartan Szerdahelyi –, alo mars! Menjünk át inkább a boltba! Majd én felcibálom a redőnyt, ha te már elpilledtél, egykomám – azzal fölkarolja, valósággal fölkapja Apát. – Tudod, szükségünk lenne még néhány apróságra. Nektek pedig már... – harapja el a szavát mégis.

A hét további napjai néma kérdőjelek. Apa sem kódorog sehová, én is megülök a fenekemen. Nem beszélünk róla, de csak rá gondolunk mind a hárman. Visszajön-e? Állja-e a szavát? Jelentkezik-e még egyáltalán Szerdahelyi? A csendőr csak vasárnap toppan be, mikor már fogytán a reményünk. – Volna egy elképzelésem – rukkol ki végre.

– Ki vele! – gondolom én. – Mondjad, tiszthelyettes úr – ez Apa. Nyuszi szeme is kikerekedik, s madárkáisan megdönti a fejét.

– Kockázatos – dörgöli kétfelé a bajszt Szerdahelyi –, de csak az nyer, aki mer. Ha sikerül, még csak el se kell szakadjatok egymástól. Bácsladánytól alig néhány kilométer a Dráva-part. A határ! – vágja ki az adut, s egyszerre hunyorít mindhármunkra.

– Az még csak Horvátország – pontosítja Apa.

– Horvát, szerb egy kutya. Tito! Nem érted? Partizánia!

– Na-na – próbál józanul mérlegelni Apa. – És ha a németek kezébe futunk?

– Csendőrkíséretnél manapság nincs biztonságosabb – szólal meg Nyuszi olyan halkán, mintha azért is elnézést kérne, hogy a világon van.

– No, jó. Rágódjatok rajta. Amíg lehet – azzal föláll. Kézcsók, fülhúzás, hátbavágás. – Telegrafáljatok, ha szükségetek van rám – szól vissza, de már az ajtóból. Hogy megfogná! Tíz körömmel kapaszkodnék belé. Apa azonban nem szól egy árva szót sem, még csak nem is mozdul. Miért nem hagytam a fenébe őket rég! A szülő csak kolonc! Megköti az ember kezét-lábát. Ökölbe szorul a kezem, de csak magamat marom.

– Apa! Nem érted? Megbolondítasz!

– Ssss! – csitít Nyuszi.

– Hát én? – jajdul fel Apa, egy mélyhangú kürt. – Hát én ne bolonduljak meg, te istencsapása? – kékül el remegő ajka. – Rajtam a felelősség! – s úgy üvölt rám, ahogyan még soha.

– Szerdahelyi – próbálok visszafogottan vitába szállni vele, de csak sziszegek.

– Le vagyunk mi szarva nekil – állít le Apa, amilyen durván sohase szokott. – A körme alatt a piszok! Az is többet számít a tiszthelyettes úrnak, mint hogy velünk mi lesz!

– Jobbat tudsz? – emelem a hangom már én is, s föl se veszem, hogy Nyuszi szájon legyint.

– Hagyd! – dörgi Apa, s az asztal megreccsen a keze alatt – A fiatalúr a körmeit rajtam köszörüli. Nosza!

– Nyugodj meg, kisfiam – von a mellére Nyuszi, s a hajamba túr. – Meglátod, kis Kapocsmacskám, minden rendbe jön – leheli felém halkán, szinte duruzsol a nyelve. De engem már semmiféle szerelmes ölelés sem tarthat vissza többé.

Juszt se nyugszom meg! És elmegyek! Igenis, el! Lehet, hogy akkor is megdöglök, de a partizánok között legalább én is ölhetek!

– Mész ám! – tornyosul eléem Apa. – Majd mindjárt megmondom, hogy hová! – emeli pofonra balját. Nyuszi közénk siklik.

– No, üss meg! Miért nem ütsz már? – vicsorgok rá és vészesen közelgő Marvinjára a védelmező anyai karok mögül. – Épp te ne ütnél? Rajta! Utánam Nyuszi kerül sorra? A zsidóverés manapság divat!

– Nem tudod, mit beszélsz – nyögi Apa rekedten, s ökle lehervad –, iszonyat ez az egész – motyogja tompán maga elé. – Szerdahelyi? Félek. Nem is tudom. Utazz el Győrbe, talán már holnap. Mária néni biztos befogad. A nővérem, csak nem kerget el. Lám, a szemem láttára töpörödik össze, már csak árnyéka önmagának. Nem számíthatok hát többé senkire.

Szerencsétlen szökési kísérlet

Pakolok. Mi a csudát vigyek még magammal? Ebbe a kis kézikofferba ugyan mi fér? Váltás ruha, fehérnemű, egy könyv, Babits – a legkedvesebb, és kész. Meg Nyuszi mákos bejglije, útravalónak.

– Mit képzelsz – évődik tüskésen Nyuszival Apa –, Máriánál nem kap majd enni a drágalátos kisfiad? – még jó, hogy máson nem akadt meg a szeme. Pedig a ruhák közé beloptam ám a verses füzetem plusz a bokszer, a legrosszabb esetre, mert egyszer s mindenkorra elhatároztam, többé nem hagyom magam. És a Liget talaján országdaraboló-bajnok csontnyelű bicskám is berámoltam, amivel Apa még a tizenharmadik születésnapomon lepett meg. Végszükségben ölni azzal is lehet.

A többi holmimtól egyenként búcsúzom. Minden csip-csup dologhoz százféle emlék tapad. Az öreg fehér sublód, ahogy fontoskodva billeg, eresztékeiben is felém nyöszög. A sarka meg csorba, naná. Birkóztunk Zoltánnal, és nekiestem, puff! A fejem, persze berepedt. Vér, lapogató kés hidege, szinte élveztem, ahogy a bratyó berezelt. Most hol lehet? Mit csinál? Őt idézi minden bútordarab.

A székek kijáró karfája például dorong és kard volt valaha, mikor hogy. Örök bunyónk a testvéri ragaszkodáson ugyan nem hagyott semmi nyo-

mot, de hát a székeket, azokat bizony alaposan megviselte. Jaj, és ez az ágy, a reccsenő fasodronyokon zizegő lószőr matracaivall! Még utoljára meghintáztatom magam rajtad, Zoltántól örökölt külön szobám, testemre ébredésem tanúja, te! Egy éve már, hogy együtt hálunk, csoda-e, hogy vannak meghitt titkaink? És te, fakózöld cserépkályha? A ropogó bükkfák illatát árasztod még hidegen is, hát amikor télen a forró csempédhez dörögölzöm! Ajtód vaskeretén a lecsiszolt rozsdá érdes vakfoltjait más észre se veszi majd. Nekem? A sültalma fanyar ízét idézik, s a körbe futó díszítő peremre száradni teregetett taknyos zsebkendőimet, amelyekért rendszeresen kaptam. Nyuszi mézédess porlekedéseit bárcsak magammal vihetném! Nehéz elképzelni, hogy ez az egész, féltőn védő gubó még ma lefeshetik rólam, és ripsz-ropsz, kiűzetem a Paradicsomból...

Ni csak, mekkora súlya van ennek a vulkán-fíber kisbőröndnek, ráadásul a lábam is veri. Apának juszt sem adom oda, ez már egyedül az én málhám. De az a sok kérdőjel is, amit magammal vonszolok, s amelyeket talán sohasem fogunk már megbeszélni. Én arra készülök, hogy becsapjam Apát, míg ő a bizonytalan jövő felé kísér, de a fokozatos lemaradozása szinte maga a végzet. Mindkettőnk fél szíve pedig sárgacsillagosan hol fut, hol meg-megtorpan mögöttünk, míg végül csak egy kis ponttá zsugorodik, hogy aztán elenyésszen egészen.

A jegyért csak azért is Apa áll be a sorba. – Nesze, Győrig – nyomja a kezembe. Egy gyors mozdulat, és a levéltárcáját, akár egy kifordított zsebes, a zakómba rejti. – Ezer pengő van benne. Mostantól a magad ura vagy, pulyám – súgja a fülembe, de a vonatom sípja felsikolt, s a figyelmem nyomban elszakad ösömtől, és már csak sejtem végső búcsúszavát. – Mária nénit pedig csókoltatom.

Házak és gyárok csattognak el mellettem. Dübörög a vasúti híd a talpfák alatt. Vibráló rácsuk mögött ott a folyam. Még meggondolhatom magam. Nem és nem, elhatározásom mellett kitartok.

Kelenföld, ezt jól kiszámítottam. Az állomásépület előtt még itt cserreg a sárga, pesti villamos – de az már nélkülem indul vissza a Keletibe. Mostantól a magam útját járom. A pénztárnál itt is hosszú a sor. A fokhagymaszagú atyafiak, a kosaras kofák, a szabadságos levelüket lobogtató kiskatonák és az izgága polgárok – ki innen, ki onnan taszigál. Még a csukaszürkéktől is elfelejtek félni. Ráfizetek tíz-hatvanat, a jegyem szó nélkül átcserelek. Bátorságom nőttön nő. Egy lézengő vasutastól érdeklődöm a délvidéki szerelvény után. Feldobok még a kispostán egy táviratot Bácsladányra, de már az új nevemen, ami a titkon beszerzett hamis személyi lapomon áll: mindössze tíz szó az egész, ahogy még otthon kitervel-

tem. Hogy kint várjon az állomáson Sándor bácsi, és kész. Végre nem vagyok többé mulya barom, akit csak úgy vágóhídra lehet hajtani.

A szerelvény már csörren, amikor felkapaszkodom rá. Az utolsó kocsi hátsó peronjáról lihegve, de kicsit elnézően és némi nosztalgiával nézek vissza a gyerekkoromat végképp magába záró kormos pályaudvarra. A gőzös újra meg újra sípol, álmosítón kattannak a váltók, s néhány óra múlva, az őrházon, lám már Szabadkát hirdeti a tábla. A vonat még mozog, amikor leeresztem a peronzáró vasrudat, s táskámmal a lépcsőre húzódok. No, lám, ott messzi lengedezik egy kakastoll. Csak nem? Egy kicsit meghatódok: nocsak, Sándor bácsi már az átszálláshoz elibém sietett?

– Stop! Maradj fenn, öcskös! – bödülő túl ő a vasúti hangzavart vagy két kocsihossznyiról, és amikor felkapaszkodik hozzám a vonatlépcsőre, a fülembe súgja: – Változott a program, gyerek. Ezzel a füstössel döcögünk tovább.

– Hová?

– Hát Újvidékre, ahol még zepellineket is láthatsz majd! – kacsint rám billegő, nagy bajsza mögül, és pisszt int az ujjával.

Valamiért módosította a haditervet, nyilván oka volt rá. Behúzódnak a fülkébe. A bácsi tart szóval ott is: kedélyeskedik, kikérdez. Gyors elhatározáson, s a cselemen is jót mulat, hogy Győrbe indultam, s most itt vagyok, túl Szabadkán. – Apád még örül neki, hogy ilyen talpraesett kölyke van – mondja, és szokásához híven barackot nyom a fejem búbjára.

Egyszer csak valami ezüstöset fedezek fel a távol magasában. Aztán többet is. A léghajók! – ismerem föl a záróláncot, amiről az imént beszélünk. – Tüstént jövök – ugrik fel a bácsi, és kiszalad anélkül, hogy rendbe szedné gyűrt zubbonyát. En még derülök is, hogy a skatulya-feszes csendőrré így ráért a szükség. De nem sokáig tart ki a kedvem. Két fura figura tűnik fel a folyosón, s már fel is tépik a fülkeajtót. Igazoltatás? Sándor bácsi egyenruháját percről percre jobban hiányolom.

– Valami nem stimmel itt – bök a papíromra a magasabbik nyomozó. Ahogy fölállok, a másik tüstént mögém lép, s taszigálni kezd kifelé. Halvány tiltakozással mit sem törődnek. Sándor bácsival csak a folyosón akadok össze, de ott is hiába. Úgy tesz, mintha meg sem ismerne. Vajon miért? – Ejtsd el a tárcád! – csak ezt súgja oda, elmenőben. Tanácsát megfogadom ugyan, de elügyetlenkedem a dolgot. A nyomozók nyomban lefoglalják duzzadó briftasnim. Egy-kettőre megbilincselnek, de legalább magamra vontam a figyelmüket. Sándor bácsi tehát megúsza a lebukást. De – s ez a „de” csak most tornyosul elém, a vackomon kuporogva, a

horgas kérdőjel pedig szinte mellbe vág –, ugyan honnan tudják, amit tudnak rólam pribékjeim? S őt mikor igazoltatták vajon?

Újvidéki csendőrlaktanya, a Deffenzív Osztály rabló-fészke. A délvidéki DEF nagy, büdös hodályának széle-hossza egy. Valaha tanterem lehetett, a tábla helyét még jelzi a dupla sín, de az ablakokat gondosan bedeszkázták, csak egy fél négyzetméternyi rést hagytak rajta: megfulladni sok, lélegezni kevés. A fejem felett egy sápadt örökégő, a nappali fénypászma a szűk keretben inkább csak vakít. Olykor meredt látószögembe kerül egy-egy B-52-es áthúzó kötelék. Mikor robbannak már azok a bombák?! Vészomjas dühöm mindhiába, a gépek rajai sorra tovább repülnek, minden bizonnyal Pest felé.

Ne mozdulj! Ne beszélj! És kuss egyáltalán! Vagy százan kuporgunk a padlón, úgy-ahogy rendezett sorokban, a keresztretjtvény-háló foglyaiként, botot-nyelt természetellenes tartásban: csupa merev tekintetű, borostás arc. Megannyi bűnöző lenne? Aki csak moccan, netán eldől, azt „megmosdatják”: a vaskos csendőr-tréfa második pofonját rendszerint már a fal adja, elvégre őreinknek is van joguk egy kis szórakozásra.

A nappal azonban még mindig százszorta jobb, mint az éjszaka. Elaludni tényleg veszélyes, bár ébren maradni is képtelenség. Ma éjjel biztosan sorra kerülök megint. Francosan nehéz halál-kában, ököl-nógatásra lekaszálódni azon az átkozottan meredek csigalépcsőn, ebben a fűzőtlen bakancsban. Dagadtra püfölt talpam csontig hasogat, a csupasz, nyers csontjaimon alig tudok lebicegni az alagsorba. A vallatószobám maga a reflektorfénnyel vakító pokol. Köröskörül rémpofák.

- Hogy hívnak?
- Kovács János, kérem szépen.
- Milyen becsületes, szép magyar név, iciri apám.
- Csak az a baj, hogy hazudsz.
- Lopta a papírjait.
- Zsidó vagy?
- Nem, kérem szépen.
- Anyád se?
- Ő se – verem vissza a kérdést, talán túl gyorsan.
- Ugye csak tévedésből hoztunk be, kiskoma?
- Biztosan. Tessék elhinni végre.
- Ne játszd meg magad, te csibész! (Pofon.)

– Mi? Meglőktél? Az anyád! (Rúgás a másik oldalról, és én egyből elnyúlok a betonon.)

– No, nézd! Szimulál. (A csizmaorr bűdös és kemény, a nyelvem haraphattam el, a szám csupa sós-édes lucskok.)

– Pizskáld csak meg!

– Vízet a nyakába!

– No lám, éledezik

– Nos, iciri-apám, mit kerestél az újvidéki vonaton?

– Bácsladányra. Vendégségbe. (Hogy kihez, furcsa, miért nem firtatják?)

– Eltévedtél? Bácsladány nem is erre van.

– Át akartam szállni. Még Szabadkán. Csak elaludtam, és fönny maradtam a vonaton.

– A szentségit! Mintha könyvből olvasná.

– Úgy látom, iciri-apám, fel kell frissítsük a memóriád.

– Le a nadrággal!

– Ne spekulálj!

– A zsidó anyját, ezt elfelejtették körülmetélni.

– Kérem szépen, én tényleg nem vagyok zsidó.

– Pofa be!

– Hová akartál szökni, iciri-apám? De beszélj, ha még szükséged van a szerszámodra, mert isten úgyse, ma itt vért pisálsz!

– Tito elvtárshoz, ugye oda készültél, kis bolsi?

– Fogd hozzá a drót, de el ne rántsd!

– Uuuu! Uuuu!

– Mit vonaglasz? Elvégre magyar gyerek vagy, vagy mi? Vigyázzba állj! Én csak tekergetem ezt a szerkentyűt, te pedig gondolkozol, fiam, világos?

– Miféle partizán lett volna belőled, nyavalyás?!

– Nem. Uuuu! Nem! Nem! Uuuu!

– Majd megtanulod, hogy minket nem lehet becsapni, iciri-apám.

– Ki tudott róla, hogy útnak indultál?

– Senki. Esküszöm.

– Hát az ezer pengő? Azt is csak találtad?

– Loptam (Gumibot a tarkómon, a világ elfeketedik.)

– Erre tanított az a zsidó anyád?! – hallom, de már csak messziről...

Rohadt kínzókamrámm ezúttal tárt ajtajával vicsorog rám. Szerencsére, a főnök úr ezúttal egymaga vár. – Ott a vallomásod, írd alá. El is olvashatod. Ma ráérek, s ha nem hibázol, egy darabig még jókedvemben találsz, csak fel ne bosszants, iciri-apám.

Nyúlok a toll után, nincs választásom. Kékre vert, dagadt tenyeremből azonban csaknem kifordul, míg a nevemet nyögve-vinnyogva alákaparom.

– Mégse vagy te hülye, ugye, iciri-apám. Remélem, tisztában vagy a jószággal, Icigkém. És azzal is, hogy apád, anyád már a markunkban van. Bűnrészesek. Közös ismerősünk cáfolhatatlan tanú. Hanem adj hálát az istenednek, tőlem akármelyiknek, hogy nem lógatunk fel. Nos, mit szólsz az atyai jószágomhoz, még ahhoz is hozzájárulok, hogy beszélj egy szabad emberrel. Úgy van, a kegyes védnöködre gondolok. Kettesben édeleghetsz majd velem, mit szólsz hozzá? Hm? Én akár ki is cammoghatok – bokszol bele búcsúzóul az oldalamba, hogy följajdulok.

Be kell látnom, túlméreteztem a vállalkozásomat. Nem lehet ezt ép észszel kibírni. Álljon meg a menet, tisztelt felnőtt-világ, itt valami nagy tévedés van. Tessék figyelembe venni a helyzetem jogi oldalát, kiskorúságom, azt hiszem, nyilvánvaló. A legjobb, ha fölöslegesen nem jártatom a pofám – merengenek még egy kicsit, de visszarántanak a rideg valóságba az ismerősen súlyos csendőrléptek, amelyekről szinte a repedezett betonpadozat is felnyög, s csikorogva tér ki a székláb.

– Fiam-fiam – szólal meg rám sunyítva a besündörgő Szerdahelyi. – Megverték, hej-hej – csóválja busa fejét –, te szegény, szegény gyerek. El kell, hogy higgyed, mert így van: segíteni akarok. Rajtad és rajtatok. Lehet, hogy ez itt most az utolsó alkalom.

– Nem csapsz be még egyszer – gondolom, befelé sziszegve, összeszorított foggal –, légy bár akármilyen körmönfont s ravasz.

– Segíthetek – ismételteti Szerdahelyi tántoríthatatlanul, de már katonásra fordított stílusban, mintegy idegen füleknek is szánva: – segíthetek, de nem paktálhatok. Apád is, te is olyasmire akartatok rászedni, ami sem tisztemmel, sem hivatásommal nem fér össze, gyerekfejjel is beláthatod – és az ajtó felé sandít, miközben rám kacsint. Látom, észrevette megdöbbenésemet, mert közelebb hajol. Jelzésként rám villantja a fogsorát, s hang nélkül rántja fel egyik szemöldökét.

– Mi van velük? – csusszan ki a számon, valami számomra is idegen, elvékonyodott hangon.

– Csakhogy! – derül fel a tiszthelyettes úr képe, és magához ránt, hogy a homlokunk összekoccan. – Anyád a gettóban, Apád a rendőrségen. Átmenetileg, persze.

– Neeem! – szakad ki a tüdőmből az artikulátlan tiltakozás. – Mit akarunk tőle?! Én vagyok a bűnös! Én, én, egyedül! – és verem a mellem, mint az igazi zsidók.

– Várj – csitít Szerdahelyi –, viselkedj okosan, fogadd meg a tanácsom: bízd rám a dolgokat.

Vörös düh borítja el az agyamat. Könyékig szúr, ahogy ökölbe rántom puffedt ujjamat. De Szerdahelyi nem az az ember, aki egykönnyen megijed.

– Észnél légy, ha mondom! – fordít az államnál fogva lehelet-közelbe. – Az én szerepem eztán következik, gyerek. Közösíteni kell az ügyeteket – tagolja halkan. – Összekapcsolni, ha így világosabb. Innen akkor a bácstopolyai táborba kerülhettek. Együtt, együvé. Ide, a szomszédba. Ez meg itt a déli határszél, ami már önmagában előny. Közel a front. Úgyiszlván a kezem ügyében lehettek. Hetente vihetek nektek csomagot. Jóakaróink pedig, ha szépen megkérjük őket – pödri bankóprésre az ujját –, addig rakosgatják a jegyzőkönyveteket, hogy Luca napjára marad a bírósági tárgyalás. Gógyi? – vonja föl rám a homlokát, s furfangos képpel várja a hatást.

– No de... ehhez én mire kellek?

– Apádat egyedül te tudod észre téríteni. Rajtad áll, hogy az internáló táborban egy hét múlva mind a hárman együtt legyetek.

– Apa úgy se hisz magának többé.

– Nem is a szónak! – füttyent az öreg legényesen. – Hanem itt ez a cédula és a plajbászom. Írj már, fiam, nekik, csak egy pár sort. Egyikhez is, másikhoz is, ahogy dukál; magam viszem el hozzájuk.

– Nem látja, milyen a tenyerem?

– Erőltessd meg magad. Írd, hogy jól vagy. Meg hogy hiányoznak, de reméled, hogy hamarosan találkozni fogtok, de ezt húzd ám kétszer alá! Hogy mindenben kövessék a tanácsaimat.

Egye fene. Elvégre mindegy. Hiszen értem. A vén hadfit sem ejtette a golya a fejére. Ha már abba a Groszmann-féle jó kis boltba nem tudott beleülni, legalább a miénket próbálja megszerezni. Végére is, miért ne ő?

És csomag is lesz akkor, biztosan. Hátha meg épp most akar jó pontokat szerezni, ugyan miért ne üzenhetnék vele? Együtt még meghalni is jobb, mint külön-külön.

A Topolyára vezető út meg-megdobja a teherautót. Még jó, hogy leláncolták a padokat. Két fogoly, egy csendőr: egy király, két cigány, akár a kártyában. Csak senkinek sem jut eszébe párt váltani, mert róka fogta csuka, csuka fogta róka. Mi nem ötlük még az eszembe ezen a sivár, zötyögős társasutazáson, a feltűzött, imbolygó szuronyok között? Egy biztos: rosszabbra már aligha fordulhat a sorsunk. Azt talán csak nem fogjuk sajnálni, hogy az újvidéki csendőrlaktanya mögöttünk maradt? Kocsink éles kanyart vesz, egymásra dőlünk. Lám, a csendőr is ember-szagú. Szürke laktanyák tűnnek fel jobbról, mind lassabban gördülünk, s újra duruzsol alattunk a sima beton. A szürkeség megelevenedik, SS-ek fogják körül a teherautónkat. Csendőr kísérőink egy-kettőre leugrálnak, felsorakoznak a kocsi mögött, velünk semmi dolguk többé.

– Herunter! Los! Los! Aber schnell! – pattognak felénk most már németül az új, tüchtig parancsok.

Á, az internálótábor korántsem olyan félelmetes, mint a híre. Van ugyan feküdj, sárban kúszás, futás körbe, de mi ez az újvidéki hodály mozdulatlanságához képest? Lehet forgolódni, beszélni, ismerkedni, s nem is akárikkel. Többségükben szerbek, bár akad köztük horvát is szép számmal. Bizalmatlanok, de hát sok jót nem tapasztaltak honfitársainktól. Sakkozni viszont szeretnek, és abban Apa is, én is otthon vagyunk. Szerdahelyi viszont tartja a szavát, legalább egyelőre, csomagot pontosan, minden szerdán kapunk. A dézsmára rá se rántunk, az az örök joga. De ha egy szerb kap csomagot, az valami más. Az ilyesmi valóságos ünnep, annak ceremóniája van.

Először megtapogatja a küldeményét a szerencsés csolavek, és oltári gyöngéden ám, mintha vigasztalna azért, hogy idegen kezek tépték föl. Ezután, mondhatni ünnepélyesen, elérakja a barakk-kommandánsnak, aki aztán számba vesz mindenkit, s igazságosan annyifelé osztja a csomag tartalmát, ahányan vannak, mármint rajtunk kívül. Egyszóval bedobják a kolba az egészet. Én meg irigykedem. Szeretnék végre tartozni valakihez, valakikhez. Ha Magyarország ki is taszított, Partizánia talán befogad egyszer. Napról napra erősödik a meggyőződése, hogy ez csak rajtunk múlik.

Björn Freiberg rajza

Először csak a fiatalok engedtek fel. Azokban vagy több volt a kíváncsiság, vagy kevesebb a rossz élmény. Az újvidéki gimnázium végzőseivel már a második nap összeemelegedtem. Meglepett, hogy szinte mind értettek magyarul. Történelemóráról, osztályfőnököstül hurcolták el őket. Nenád, a legmerészebb, hegyes szimat-orrára bökött, s úgy nyilatkoztatta ki, mint aki az újjából szopja ki a legfrissebb igazságot: – A Vörös Segélynek gyűjtöttünk. Érted már, drúzse?

A többiek lehurrogták. Természetesen szerbül. – Szamárság ez a konspiráció! – vágott vissza Nenád éllel, juszt is magyarul, hogy én is értem. – Ne legyetek már tökhülyék! Ott van ától cettig minden, a vádiratunkban!

– Miféle „Segélynek”? – ámuldoztam, s a bratyóm titkai ködlöttek fel előttem, alig vártam, hogy Nenádba belekarolhassak, és kifaggassam. – Mesélj már, drúzse. Ez a „drúzse” is, ugye, ez olyan elvtárs-féle, mi? Csupa fül vagyok.

– A táborparancsnokot Muftinak hívjuk. Nem tudni, kiféle lehetett civilben. Talán az anyja hasában már SS-nek készült. Nem ember az ilyen. A testet öltött hatalom rendfokozata: Herr Obersturmführer. Biztosan állandó székrekedése van, attól olyan gonosz. Olykor akad egy kis mezei munka is, de akit paradicsomlopáson kapnak, három napig éhezhet az egyesben: azt mondják ez egy olyan, másfélszer másfél méteres betonbunker, ahol a földetlen küblin kívül semmi sincs. És drótkerítést megközelíteni, őrt megszólítani, vagy éppen csoportosulni: alles verboten. Ajánlatos bizony megfogadni, vagy inkább nagy ívben kikerülni a Mufti tilalmait. Naphosszat képes az ablakban állni: vérszomjas tigris, bozót-lesen. A barakkba szerencsére nem lát be, de az épületek közti térség s a tábor egyetlen kútja, sajnos mindig a szeme előtt van.

A női barakk a kút túlsó oldalán áll, így akár a világ másik végén lenne. De nap mint nap, legalább láthatjuk Nyuszt. Parasztos szoknyában, virágos blúzban elég gyakran oda pördül, kezük alá dolgozik a konyhásoknak, talán éppen a mi kedvünkért. Hogy olykor egy-egy rövidke üzenetet dugjon a kút kávéja alá, egy kis biztatást. S a papírdarabkába mindig beleteker két kicsi szem kekszet abból a dobozból, amit még az első csomaggal kaptunk.

Hát ilyen ez a Topolya, az internálótábor. A nagyobb bajokat eddig még megúsztuk. Az első napok leveleire lassan már válaszok is jönnek. Róza néni, Nyuszi nővére a gettóból jelentkezik: „Isten legyen irgalmas mindnyájunkhoz”. De akadnak jobb hírek is. A barakk sarkában, a titkos rádióját dugva hallgató Sztankovits ügyvéd úr sem sutorog többé. Nyílt titok,

hogy különbékét kötöttek a románok, s Sztójajt leváltották. Csak lép végre a mi különleges Lovastengerészünk is. Az egyik párás, szeptember végi reggel arra ébredünk, hogy – mit tesz Isten? – volt-nincs SS-táborórségünk. Hát nem csodás? És talán már egy jobb októberbe fordultunk át, hiszen dél felől tisztán idehallik a morgó ágyúszó. A tábor udvarán végre szabad a vásár. Hol kólózunk, hol a csárdást ropjuk naphosszat. Attól függ, ki kezd rá, a szerb forradalmi dalokat egyre-másra a pattogó Kossuth-nótákkal váltjuk. Így várjuk, ebben az örömlázban, a partizánokat. Talán ez lesz az utolsó éjszakánk a szögesdrót mögött, nagy Isten! Drugovi i drugárici! Dobri nocs! Szép jó éjszakát!

Iszonyatos robaj, kísértetiesen lobogó fény. Teherautók! Fűlsértő fékcsikorgások, dobogó csizmatrapp. Barakkunk talpra szökik, de most már hiába szaladnánk szanaszét, szilánkhasító géppisztolysorozat szögez mindnyájunkat a szalmazsákunkhoz, sarkából dől ki a keresztléces bejárati kapu. A reflektorok kutató csóvái falhoz tapasztanak mindenkit. Ki gatyában, ki félig pucéran remeg, s a táguló pupillák gomb-erdeje csak vakon meredhet már az örületre: itt vannak, a fene beléjük, visszajöttek, hogy leszámoljanak velünk az újvidéki csendőreink!

S már indulunk is. Apa néhány sorral előttem biceg, s görbed pokrócba csavart batyujával a hátán. Nenád mellett, látszólag nyugodtan baktat. Vele még biztosan lehetne kezdeni valamit. Valahol hátul, a sötétség mélyén terelik utánunk a nőket. És úgy tűnik, mindnyájunkat gúzsba köt a félelem, a nyájösztön, míg lapulva kúsznak a talpunk alá az ismeretlen kilométerek. És már csak villózik mögöttünk az ég. A csendőr urak kegyetlen tempót diktálnak, a kilométerkövek törpe kálvária-oszlopok. Úris-ten, menekül a tábor a szabadság elől!

Neki-nekilóduló menetoszlopunk reggelre Bácsalmásra ér. A rámpa mentén felsorakozott vagonok már csak minket várnak. Karika az orunkba, bélyeg a bőrünkre: előre birka-transzport, Nyugatnak. Micsoda szégyen. De Kossuth-nótázni, azt bezzeg tudtunk. Megérdemlünk minden szörnyűséget, minden szenvedést. A dunántúli lankák vörös szegélyű barna kendőkkel s balatoni hullámokkal intenek búcsút. Visszatérhetünk-e valaha is? És a szűk vagonablakon besüvítő fagyos szél néhány nap múltán már az Osztrák Alpok csikorgó havát hordja a gót-betűs táblákat megkönnyező szemünkbe.

Németországi „kirándulás”

„Arbeit macht Frei!” Mit ki nem írtak a flossenburgi láger vaskapujára, az egyirányú forgalomra szerkesztett sárkányfogak fölé! A kegyetlen valóság azonban az, hogy csíkos ruhás élő-halottak lézengenek a háromszoros, árammal biztosított szögesdrót mögött. Csupa tétova, tompa tekintet. Aztán azok a dobogón zengedező muzsikások, micsoda abszurd látvány! A csontváz-kezek vonó-rángatása és dob-ritmusa, a ziháló tüdők fújtatta kürtök fülsértő harsogása s az egész gépzenekar hamis csinnadrattája mintha a vurstli szellemvasútjának szörnyalakjait idézné. És mi mégis reménykedünk. Ha idáig etettek úgy-ahogy, minek veszítenének el most már ennyi potenciális hadimunkást? Mégis csak jó, hogy lekapaszkodhatunk azokról az ínsorvasztó, rohadt vagonokról. Akiben maradt még élet, ingatag térdekkel szokja újra a járást, a teret, a távlatokat. A szögesdrót villanyporcelánja, a reflektoros őrtornyok géppuskaállványa, s a borjú nagyságú véregek csaholása hiába ijesztget. Csak össze kell szorítani a fogunkat, bízom benne, hogy egymásnak fogjuk vetni a hátunkat. Ahogy Topolyán tanultam én is új barátaimtól. De suttogva terjed a hír, hogy az asszonyokat tovább viszik. Isten tudja, hogy hová. Talán már senki sem él azokban a lepecsételt női vagonokban, a szerelvény végét rég lecsatolták, egy mozdony most húzza őket az állomásra. Szegény, szegény Nyuszi.

– Ruhákat le! Halomba! Los! Weiter! Los! – üvölt egy lengő bot, egy karszalagos muki. A kápó itt élet-halál ura. A ruhátlan embernyáj közepén Apa meg én, kézen fogva, dideregve araszolunk az állítólagos fürdőépület felé. A vöröstéglás alacsony tömb akár egy húsdaráló, tárt kapuja csak habzsolja a torlódó embermasszát. Vajon fáj-e a gázhalál? Nem beszélünk róla, de mindnyájan ugyanarra gondolunk. Végre fellélegzünk, amikor a zuhany gyanús szórófejei végre ontani kezdik a melegvizet. A fürdés istentelenül jól esik, már csak a belénk ivódott kosz miatt is. Hónaljam bozontjában Apa tetűt keres serényen, de fölösleges az igyekezete, mert sorra kopaszra nyírnak bennünket, még a szeméremzugokban is. Csupa hasonlónak vedlett kuglifej néz vissza rám mindenfelől.

Jaj, most meg botosispánok rohannak ránk a négy sarokból. A kemény ütlegek elől összepréselődünk, valósággal rákenődünk a falak fehér csempeire. A sapkás főkapó szétvetett lábbal a középre marsol, és undorral ránk ordít: – Juden antreten! – Ráadásul köp is felénk. Valaki szerbül ismétli a kápó parancsát. Zsidók kiállni? Villogó tekintet, dacos hallgatás a válasz. A topolyaiak kemény legények, még így, megkopaszítva is. Pedig ha öt zsidó van közöttük, az sok. Veszekedés közben a héber istenüket szidták, most meg? Ruha és póz nélkül készek lennének akár meghalni értük.

– Elvonulás egyesével! – int a kápó, s máris meztelenül kígyózunk előtte. A középtermetű férfit plafonig emeli a hatalmi mámor, s a nemi szervünket fintorogva gusztálja. Botja lazán leng fölöttünk, olykor tompán lesújt. A telitalálatot rendszerint jajgatás nyugtázza. A kápó árnyékában reszketteve topognak a kiválasztottak, már hárman vannak, kettőjük arcát vér borítja. Egyszer csak nyílik a bejárat, s egy merevarcú, porcelánra borotvált SS-tiszt jelenik meg a keretben. Ritmusra hajlítgatja a vele összenőtt, fonnott bőrkorbácsot Elől, középen, gyanútlanul, háttal a tisztnek még ott a rohadék kápó. Mámora tetőfokán zavartalanul ítélkezik élet és halál fölött. A végzet azonban lassan közelít már hozzá. A mind jobban aprózó macska léptek végül lábujjhegyre ágaskodnak, s egyik pillanatról a másikra szabadul el aztán a korbács, amely az üvöltő kápó fején és testén egyszerre csattog és ugat. Valóságos véreb, ahogy belémar. A kápó felnyüszít, és hörögni kezd, de hiába roskad le, a korbács tovább metéli, amíg csak vonaglik. A tiszt érzéketlen fa-figurája s kő-arca közönnyel ing-leng fölötté, akár egy se lát, se hall istenszobor. Semmiféle indulat nem tükröződik rajta. Talán csak az „Achtung!” vezényszót hiányolja, amely a megjelenését kellett volna, hogy fogadja. És tán kevesli a kiválasztottakat.

Beöltözünk a csíkos rabruhába. A taláalomra odadobott, s hirtelenjében elcserélt lötyögő pizsama-féle kicsit szellős lesz így, télidőben. Dülöngélve fagyoskodunk aztán végtelen órákon át az Apellplatzon. Mert a létszámunk szélteben, hosszában egyeznie kell. Nevünk nincs, csak számunk. Häftling 36054 az enyém, 36055 Apáé. És piros háromszög virít a fehér bilétánk felett. Hogy nem egymásra fektetett, két kontra-háromszög, vagyis nem Dávid-csillag az enyém, azt kizárólag Nenádnak köszönhetem. Nem hagyta fölvarrni a duplikátot, inkább a fogával marcangolta szét, hogy ne legyen időm vitázni. Még Apa is berezelt, jaj nehogy baj legyen a parancsszegésből, de szerb barátom biztosra ment. A topolyaiak nem árulkodósak. Zsidó? Nem zsidó? Egykutya – valahogy így fogalmazott nemrég, még, a másik életünkben...

A ruharaktárban a Häftlingek levetett gönceit osztályozzuk, s rakjuk a szürke polcokra. A raktárbarakk főnöke magyar! A volt budapesti rendőrkapitány, valami Sombor-Schweinitzer dirigál itt civilben – az eszetlen Horthy-kiugrás után hozták ide, s most ő is fogoly –, velünk, csíkos rabokkal bezzeg szóba sem ereszkedik. Próbáljuk csak megközelíteni! – szó nélkül is megérezem Apa ravaszkas, boltos spekulációját, míg a ruhákat akkurátus stószokba hajtogatjuk Schweinitzer fényes lakkcipőjének karimáján barna sárfoltot fedez föl. A kezében lévő sötétkék pulóverrel csapna le rá nyomban, de amikor a bajszos úr cvikkere rávillan, inkább engem

taszigál maga elé. A csudába, pont nekem kell pucoválnom azt a gőgös pár lábbelit, míg a halványcsíkos fekete nadrág merev éle gúnyosan birizgálja az orromat? Ciki. Mögülem az egyik szerb, Nenád stílusában rám sziszeg: – Szolga! – no, még csak ez kellett nekem.

Kiderült, hogy a bajor Flossenburg nem a végső úti célunk. Ez csak egy elosztó tábor. Logikus, hogy a farkaskutyák néhány nap múltán újra ránk vicsorognak, csak most nem a kiszállásunkat sürgetik, hanem éppen hogy visszaterelnek a hepciás, gótul cizellált birodalmi vagonokba. Los! Los! S már megint szoronghatunk rohadtul összepréselődve a robajló vasajtóval ránk zárt ketrec imbolygó félhomályában, és zakatolhatunk ismeretlen sorsunk új állomása felé... Ahol pedig most tovább zötyögünk, az már Szudéta-föld, a valaha létezett Csehszlovákia áruló tartománya. A soron következő állomásunk tehát Leitmeritz.

Még csak nem is az éhség a legszörnyűbb itt, noha állandóan mardos: a megalázó, hosszú sorállás végén kimért híg marharépa-leves s az öklömnymi fekete kenyéradag csak arra elég, hogy a bendőm hasogató fájdalmát ébren tartsa. Nem értem, miért, de sokan még ezeket a morzsákat is elkótyavetyélik füstölni valóért, talán a dohány kábulataért. A legrosszabb, hogy mindig, mindenütt és mindenért ütik, kergetik az embert. Abba meg valósággal belegörbedünk, ahogy a beleinket hamar elkezd sorvasztani a nedvszívó, görcsös hasmars. A barakk sarkában nap mint nap újra épül – és mindig magasabbra hág! – a meztelen, sovány holttestek gúlája, a formalin szagú csont-piramis. Elénk vetülő sorsunk látványát már-már úgy megszoktuk, hogy szinte észre se vesszük. Én is csak úgy menet közben fejttem le a kenyérmaradékaról az egyik haldoklónak a többszintes priccs földszinti aljából meredten kinyúló, áttetsző ujjait. Ki hitte volna, hogy ilyesmire, valaha is még rávisz a lélek? A volt barátok vadállatokként vicsorognak egymásra, többé nem vagyunk emberek. Szörnyű, de így igaz: rabtartóink acsarkodó, éhes farkasokká változtattak valahányunkat.

Még az a szerencse, hogy forog a Föld, s az éjszakát a nácik elfelejtették kiiktatni az Új Rendből. Aludni és álmodni még itt is jó. Az alvás – szabadság: se szögesdrót, se fegyver, se határ nem ül többé az ember mellén. Én mégis a félálmot szeretem igazán. A kormányozható képzeletet, amikor azt teszek, amit akarok, s kedvem szerint tervezhetek, vagy éppen élhetek újra mindent. Akár vakmerő kalandokba is bocsátkozhatom, ha arra támad kedvem. Furcintos módon még Hitlert is megölhetem, csak tőlem függ, hogy megteszem-e, és máris megmentőjeként ünnepelem a világot.

A jó fene hogy nem eszi meg, le kell kászálódnom a magaslesemről. Még ha csak vizelnem kellene, a drótfüles konzervdobozom, a „csajkám”

megfelelne e nemtelen célra, mert aztán az emeletes ágyak hézagjában óvatosan lecsorgathatnám, ahogyan szoktam. Úgyis kilötykölöm, mielőtt a szaharinos teát újra belemérik. De nem, nagyobb a baj, hiába lélegzem mélyeket: a latrina felé kell vennem az irányt.

Sakktábla kerek lyukakkal, görbedő néma bábokkal. Itt már végképp halálos a játszma; az erőltetett tartástól a térdem csak úgy zsibog. Másként nem tudok föltápáskodni, csak ha rátenyerelek a lucskos kőre. A barakk közepén a vaskályha rég kialudt már, visszafelé vonszolódva legalább belekapaszkodhatok. Ilyenkor még magasabb ez a harmadik pricesz-emelet.

No, nézd, Nenád feje alatt, a szalma közül mi kukucskál rám olyan hívogató barnán? Egy kenyérvég. Egy morzsányi élet. Már odahaza is a sercli volt a gyengém. A nyálam összefut a számban, ahogy nézem, s becézem. Legalább kikiabálhatnám, amit érzek! Ha volna, kinek. Apa hortyog. Ez meg éppen Nenádé. Már a nyeldeklőm is remeg. A piszok. Ezzel is csak dühíti az embert. Még majd ellopják, aztán majd rám fogja. Képes rá, amilyen. Ha ő igen, én nem. Mert én tudom, mi a barátság. Nem adom el egy vacak dugi kenyéréért. Csak éppen megsimogatom, no, egy icipicit. A tenyereimen akarom érezni, hogy valóban olyan érdesen édes-e a héja. A betyár mindenit! Még olyanabb! Nincs olyan lány, aki most kívánatosabb lehetne. Ugye, Nenádé vagy? Tudom, ha nincs is rád írva. Nem, nem, dehogy bántalak. Csak óvlak, vigyázok rád. Hogy más el ne lophasson – suttogom szerelmesen. Lám, hős vagyok – fintorodom egy kis öngúnyra –, Vigh János, a hűség hőse. Talán egy harapással Nenád is meghálálja majd ezt a keserves önmeztartóztatásomat – biztatgatom magam, a fene ebbe a rohadt nyomorúságba.

Nenád hirtelen a másik oldalára fordul, s mindjárt a szalma közé kotor, anélkül, hogy felébredne. Álmában is félti az élet-tartalékát, én ne érteném? De a serclit görcsös ujjaim már képtelenek elereszteni! Legalább belekóstoltam volna!

– Tolvaj! – üvölt föl Nenád, és egyből a torkomnak esik. Magyarázkodásra nincs idő. Fulladozom. Mindenképp le kell fejtsem a kezét a nyakamról; szerencsére, én vagyok még mindig a testesebb, akárhogy vagdal kozik, ráfekszem, lefogom. A kenyeret messzire elhajítja. – Ezt neked! Jebem ti boga! – vicsorog a képembe alulról. Nekem pedig már tényleg nincs mit mondanom. Lehengeredek róla szótlantul. A szomorúság végképp elborít.

Most már senki másom nem maradt, egyedül Apa. Még jó, hogy őt nem tudom elmarni magamtól. A szülői szeretetnél, úgy látszik, nincsen mélyebb, tartósabb érzés. Annál nagyobb dolog sincs, mint amikor az egyik nyomorult a másiknak azt képes mondani, hogy már jóllakott s nem éhes, de igazán, egy cseppet sem az. Pedig szinte hallani, hogy kopog Apa szemé, s a csontjai is szinte átbökik már azt az összedrótozott, foszladozó, színehagyott rongy-kabátját.

Végeérhetetlen, vánszorgó hegymenetünket az imbolygó fáklyák füstös lángja még kísértetiesebbé teszi. Még akkor sem virrad, amikor az Elzabé Kommandó utolsó emberét is elnyeli a hegyoldal, a Tunell – az alagútrendszer Häftling-szippantó örvény labirintja.

– Elza, Elza, Elzabé – motyogja maga elé Apa babonás örömmel Nyuzsi megidézett nevét. A szemén látszik, hogy kit képzel őrangyalnak ketőnk feje fölé.

Csillás lejtaknán bukdácsolunk lefelé. Fullasztó a párás meleg idebenn, de legalább nem fagyunk meg. A szűk boltozat hirtelen magasba szökken, színpadi reflektorok vakítanak el, aztán olaj- és fémforgács-szag döbrent a valóra: esztergapadok zsongnak, hegesztőláng sziszeg a fülünkbe, itt is, ott is kalapálnak. Hát itt gyártják a Junkers-repülőgépek motorblokkjait. Az öntvények hideg fémje a halált idézi, itt minden kész munkadarab a fogságunkat hosszabbítja. Iszonyú, de nincs mit tenni. A munkavezetők németek és csehek. Szabad munkások – névleg. De ugyanúgy ide vannak láncolva a Tunellhoz, mint mi, csak délben is kapnak meleg ételt, amit fehér cserépedényből ehetnek meg, és őket nem ütik. Előttünk legalábbis soha. Bennünket azonban ők sem értenek. Sajnálnak, de borzadnak is tőlünk. Az ilyen tántorgó, rongyos tetűfészkek csak undort kelthetnek.

Csak a kenyéradagunkat kapjuk a Tunellban, s néha egy kis margarint, vagy marmaládét. Brigádunk kenyérét Apa veszi át, s darabolja lélegzetvisszafojtva, mint Brigádältester. Igazságos szeretne lenni, tehát listát készít, és minden nap más választhat elsőnek az életet adó kenyérdarabokból: az égő, kiéhezett tekintetek kereszttüzeiben minden gramm szénhidrát megméretik. A kápó sokallja a cécot, egy-kettőre elcsapja Apát, s egy bumfordi lengyelre bízva a feladatot. Az új főnököskének mindjárt meg is mutatja, mit vár tőle, a legnagyobb szeletet a polyák kezébe nyomja: – Neked ez jár! – azzal a többire egyszerre uszít rá bennünket: aki kapja, marja. – Aber schnell! – A rossz táplálkozás és a gázos levegő, igen, okunk van rá bőven, mégis bűnünkül tudják be a beteges aluszékonyságunkat. A sötét szegleteket, holt vágatokat, ahol meg-megbújunk néhány percre, doronggal verik föl az alattomosan céltudatos munkafelügyelők. A

megkülönböztethetetlen napok morzsolódása a rémületet révületté oldja. Fogynak az ismerősök, a szerbeink közül is egyet, ha látok olykor. Köpenyem hovatovább a hátam közepéig ér, a fele drót, amivel összehúztam, lassan már fölösleges. És még én vagyok szerencsés, mert van egyáltalán ilyenem. Egy elnyúlt friss hulláról téptem le a latrinán.

A fojtó Tunell-levegő elvette, sajnos az étvágyam. Nekem is, Apának is. Már csak lézengünk, mint az ősz legyek. Kenyerünket meleg lötytyért, üres teára cseréljük. Közben, szinte megállás nélkül spriccel belőlünk a bűzös, barna lé. Ez már a vég. Ahogy Goldsteint, az öreg fizikatanárt is még kétfelől támogattuk a minap, hegynék menet, és estére már a kenyeres trógliban, kifosztva, pucéran cipelhettük vissza. Ahogy Apa mondja: lehet, hogy megjött a végső behívónk?

Lesz, ami lesz, egymást átölelve ott maradunk a rothadó szalmán. Sorakozzanak az Apell-platzon mások. A felvigyázók hiába verik vastag botokkal a fekhelyek magas favázát és a rajtmaradtak talpát. Térdem az álamig húzom, így csak a forgómra kapok egy dorongost. Inkább lökve-lökődve, mintsem támogatva, orvos elé kerülünk mégis. A kápó azzal búcsúztat, hogy akit a Schohnungban nem találnak betegnek, azt ő veri agyon, amikor a szeme elé kerül.

– Nyuszikám, segíts rajtam! – jajdulok fel, és csodák csodája, Anyám késlekedés nélkül megjelenik. Hullámkönnyű léptekkel, a falon át, a semmiből. Tenyere hűs, és nyomban enyhülést hoz. Mint akkor, a klinika különszobájában, amikor hatévesen agyhártyagyulladásom volt. De csak a párnát szorongatom sajnos, csodás keze helyett. Ez a vakító fehérség itt egy rideg láger-rewier. És többé én sem vagyok gyerek. Kórház ugyan, de börtön ez is, az ablakon ott a rács, s az ágyakon kettesével, fejtől-lábtól heverünk. Olykor csont-bőr gnómok botladoznak ingben-gatyában, az ágyak közti cementpadozaton. Kegyetlenül bűdös van. – Otyec? Mein Vater? – faggatom hálótársam, de az csak a fejét ingatja. Egy gatyás lengyel jelentkezik a sarokból. – Sztari papa? Ja vigyil – magyarázza a láger keveréknyelvén. – Weg! Weg! Szimulant!

Iszonyat. Azóta már agyon is verhették. Öklendezve, mintha vért hánynék, tör fel belőlem a zokogás. Alul-fölül egyszerre bugyborékolok.

Sötét, álmatlan üresség. Arra ébredek, hogy este van, sárgán ég a lámpa, és én – ki tudja, mióta először – újra éhes vagyok. Ágytársam etet. Karjával támaszt, én meg mindig előre borulok. Nem vagyok valami jó bőrben, de kényszeresen rágom és nyelek. Aki enni tud – szokta mondani Apa –, az élni is fog... A napok és hetek összefolynak. Mint az ablakot csapkodó

eső. Februárban még az Elzabé Kommandóval jártunk, most talán március lehet. Úristen! Itt ólálkodik körülöttem, s a halállal bújócskázik a tizenhatodik születésnapom!

A szülinapok mifelénk, Vighóniában nemzeti cécószámba mentek. Ajándékokkal, tortával, minden ünnepelt maga rendelhette meg az étlapot. Töltöttkáposzta. Képviselőfánk. Összefut a nyál az ínyemen. – Heute. Szöhodnya. Sesznájszt létom já szám. Sechzen Jahre alt bin ich – magyarázom körülményesen ágytársam lábfejének. – Mutter. Mamka. Kuhnyit feine kusáty. Ponyimájes? Verstanden?

– Ühüm – bólogat bizonytalanul kékszemű ukrán sors-haverom.

A délután pedig valóságos csoda. Nem hiszek a szememnek. Apa! De hogy jutott be ide? Micsoda merészség! Mekkora kockázat! – Biztosan ráment kétnapi kenyér-porciód! – borulok rá sírva, de ő nyugtat. A hasmenése neki is múltóban. Úgy hírlík, eltranszportálják őket, de ez jó jel – kacsint rám, hogy közeleg a front. És hát azért kellett jönnie minden áron, mert még nem kívánt boldog szülinapot. A békebeli Vigh-fintor a csontra száradt, borostás apai arcon egyszerre sejtet reményt és áraszt szomorúságot. – Ajándékot hoztam ám – súgja a fülembe, és kikotor a kabátujjából egy ceruzával írt nyomtatványt, egy sorvonalas kék papírlapot. A tetején vastag betűkkel az áll, hogy „Lager-Post”. Csak nem Nyuszi üzenete? – lüktet a szívem a torkomban, és beleremegek, ahogy olvasom:

„Drága Jóskám és Jancsikám! Vigyázzatok magatokra. Én jól vagyok. Csak Zoltánkánkkal szeretnék találkozni még. Sokat imádkozom.” Aláírás: „Elza-Anyukátok”. A körpecséten meg Raavensbrücköt tudom kibetűzni. Talán nyolcszáz kilométer ide. Lehet, hogy egyszerre szabadulunk majd? Mégsem olyan bolondság az Apa kifundálta Elzabé-kabbala.

– Ja Pjotr – mutatkozik be végre körtefejú új haverom. De aztán be nem áll a szája többé. Zsitomirból hozták el. Hetet-havat összehord az iskolájáról, meg a városról, a harminckét templomukról, s ahol május elsején mindenki táncra perdül, aki él és mozog. A felét se értem, a másik felét meg csak úgy képzelem hozzá.

– Pjotr, hallod-e, egyszer majd elmegyek hozzátok. Meglátogatlak – biztatom, s az ujjam, a pokrócunkon vígan gyalogol Ukrajna felé. Reggel, amikor a friss tűz pattog már a vaskályhában, a zsitomiri egy drótos krumplifüzért tart a lángokba – biztos kenyérért cserélte –, nincs az a költemény, amely vetélkedhetne a sült krumpli mennyei illatával. Fálnak fordulok, de hiába húzódok el. A jó szagú füst a szemem is csípi. Hát nem idedugja az orrom alá a betyár, mind az egészset? – Igyi! Menj már. Ne

izélj – nyögöm, de a fiú tovább incselkedik velem. – No! Kusáj! Essen! Nekem egy, neked egy – lát hozzá ősi módon a testvéri osztzkodáshoz. Sírhatnak meglepődésében, de inkább zabálok. Együtt falunk két pofára, és csak röhögünk fulladozva.

– Uminyá doszt – sóhajtom szememet forgatva. Magamra mutatok, s fölfújt képetmet csóválom, de Pjotron nem tudok kifogni, kettétöri az utolsót is. Morzsálódó felét bekapja, a többi tenyérrel tömi eltátott számba. Most már tényleg könnybe lábad a szemem. Ilyen csodálatos születnapom még soha életemben sem volt.

– Tűz van! Feuer! – dobognak a lábak, csak úgy reng az egész Revier. Odakint mind vakítóbb a fény. Égnek a barakkok? Fölszámolják a lágert? El akarják tüntetni a bűntényük nyomait is? – Mozgás! Kifelé! Los!

Aki tud, jön-biceg, vonszolja magát. Jajgatás, sivalkodás, és Pjotr sincs már sehol. Az imbolygó koponyák lassú, póklábú haláltáncát pokolian egyformán járjuk. Aztán egy nagy, nyitott szenesvagonba terelnek bennünket, s az égből kormos lé zuhog a nyakunkba. A rámpáról lökdöstek ide bennünket számolatlanul, hajjaj, akkor már a precíz germánok is nagy bajban lehetnek. Mi meg laza hullarakásként, ázottan és furamód némán, egymás hegyén-hátán zötykölődünk ebben a fém varsában. Alig-alig nyög fel bárki is. A szurtos, fagyos eső csotról csontra csurog, a borzongás testről testre terjed. Ha nem nyomják agyon, aki alulra került, annak még jut az összesűrűsödő lázmelegből. Olykor be-bemásznak hozzánk a szürke ruhások rendet tenni. Taposnak rajtunk, és újra meg újra megforgatják a nyomorult rakományt. A rohadó, élettelen almot egy-kettőre kihányják. Minden megállásnál vészesen apad a létszám.

– Heraus! Hinaus! Aber ein-zwei!

Ha négykézláb is, csak kivergődök valahogy, a megelevenedett hullarakás megannyi tépett szárnyú légy, félig eltaposott hangya. Egy rozszant csűrbe vonszoljuk agyonkínzott tagjainkat. Odabenn tócsában áll a víz. Ki belevizel, ki kortyint belőle. A sarokból lihegő izgalom, rágcsálás és tompa ütések zaja hallik. Disznók verekednek a vályúnál? Valami rozsmagra lettek, azon marakszanak. Nekem már mindegy, de ez a szerencsém. Nyögni, jajgatni kezdenek a zabálok. Üvöltenek, mint akiknek a talpáról darabokban hántják le a bőrt. Legalább csöndben dögölnétek meg! Naná, a rozs mérgezett volt, patkányoknak rakhatták le nyilván, ha egyszer ott hagyták. Náci vicc... Mire a csűr elcsöndesül, a kertek aljában már kaffognak a kézi fegyverek. Robbanás süketít, s lódít. Az már fix, hogy nyomom sem marad. Aztán sárga fénypázmák kúsznak ránk, és rá-rá villannak a

másfajta egyenruhákra. Pufajkák, kucsmák, nyakba vetett géppisztolyok, szláv vezényszavak. Ormótlan csizmák cuppognak a sárban, a tövükben nyöszörgő rongycsomók alól lesnek kifelé az üreges, pislogó tekintetek. Cserepes ajkak tapadnak a füstszagú koszos kezekre. Ótvaros koldusok csókolgatják a köpenyek szegélyét, a feléjük nyújtott kenyérdarabkákért forró könny a fizetség. Uramisten! Nem lehet igaz! Megérkeztek az oroszok!

Björn Freiberg rajza

Fuldokló felszabadulás

A nyomorúságos leltár: tifusz, mellhártyagyulladás, gennyes lábak, elvakart sebek, és mindössze harmincnyolc kiló, bruttó. Ebéd után, kakálás előtt, sőt: pizsamazsebben az uzsonnára félretett karéj kenyérrel. Ebben a súlycsoportban ugyanis minden gramm számít. A száznyolcvan centim-hez ez bizony nem sok. Nyuszi biztos kavicsokkal rakná tele a zsebemet, hogy a huzat ki ne vigyen, mert az bizony van ebben a foghíjas, üvegcserepekből összeragasztott, faramucin föltámadt világban. Sebj. De legalább megtanultam, milyen az, ha valakinek a csontja belülről böködi a bőrét. A forgóknál a legrohadtabb, egyszerűen elsorvadt az ülőgumóm. Még jó, hogy az innenső szomszédomról – a szerencsétlen valami erdélyi zsidógyerek volt, szólni se nagyon bírt már az állandó hasmenéstől –, tőle maradt rám ez a felfújható, piros gumitömlő. Nem furcsa? Olyan örökségnek örülök, amin sírnom kellene. Hiszen a szegény srác ugyanolyan Häftling volt, mint magam, csak ő belehalt a szabadságba.

Bezzeg most még a lélegzetvétel is fájdalommal jár. Zihálva aprózom inkább, mert egy-egy sóhaj, vagy önkéntelen ásítás mintha kést szúrna a bordám közé. Az a rohadtt izzadmány idéetlenkedik. Néha egy litert is leszívnak egy marha nagy tűvel. Dá zdráosztvujet Krasznóje Ármija! Felszabadítottak, de hogy életben maradok-e, az még nyitott kérdés.

Ormótlan, régimódi ablakai vannak ennek a laktanyaszerű, vaskos falú, terezienstadti irdatlan katonai kórháznak. Odalent – nicsak! – milyen izgatt a nyüzsi. A kétemeletes mélységben feszülő villamossínekre épp most tolnak be egy végeláthatatlan vagon-sort. Már rohamozzák is a magamfajták. Ki szerény tarisznyával, ki rogyasztó mállás batyuval, amiből hol egy hangszer, hol egy festmény, hol meg egy nyeles palacsintasütő kandikál ki. A hazakészülő Häftlingek, tőlük telhetően megvámolják a Birodalmat. Itt is, ott is felvillan közöttük valami fura fehérség, egyes sompolygó, kopott zakóháton. A cikázó horogkeresztes mészcsíkok engem csak földerítnek. Ámulva nézem a világ helyrebillenését, hogy Übermentscheim most milyen serényen söprögetnek, s kapcsolják a vagonokat össze meg szét, és zokszó nélkül cipelik-rakodják az úti-padokat. Persze, odalent lenne az én helyem is: a zabrált örömhöz a halottainkkal, elárultatásommal és kálváriámmal, pislákoló egészségemmel váltottam meg rá a jogom. Ha lenne jártányi erőm! Hopp! Hogy ez előbb nem jutott eszembe! Üzennem kell velük!

A ceruzacsonk csak úgy röpi a papíron Levelem gondosan élibe hajtogatott. Nagy, nyomtatott betűkkel rávésem: „Magyarország”, meg hogy „Budapest”. A Ráday utcánál megdermedek, lehervadok. Vajon ki él? És

ki nem? Azt se tudom, Apát hová transzportálták, amikor eltűnt a szemem elől. Kibírta-e? Nyuszipan valamivel több a bizodalmam a Lagerbrief miatt. Azért is találok megoldást! „Ezerkilencszáznegyvennégyig itt lakott a címzett” – kerítem zárójelbe –, „kérem a postást, ha lehet, keresse meg”.

Újra az ablakban. – Fiúk! Tovariscsi! Hahó! – Hurrá! Fölfigyeltek. Hintázva lendül, falevélként perdül, és már siklik is lefelé halálfontos üzenetem, a hajótörött palackpostája, míg nem – iszonyú – az az átkozott szél csak viasszasodorja a falhoz, valahová alá. Félve-reménykedve kihajolok nagy-óvatosan. A fenébe is, nem fönnakadt az első emeleti párkányon! A korlátba csimpaszkodva evickélek hát lefelé. Egy félórát biztos igénybe vesz nyamvadt expedícióm. Végre sikerül lepöccintem. Vajon fölszedi-e valaki? Netán széttépik? Vagy elhajítják? De az sem semmi, ahogy én mászok vissza aztán a második emeletre...

Egy nyitott kiskuffer kutyamód nyomja a lábam. Félig hunyt szemmel is felismerem a gazdáját – van Isten az égben! –, de ameddig lehet, késleltem az ébredést. – Csuda jó, hogy élsz! – ugrok Apa nyakába, már ahogy fektemből sikerül. A nagydarab, öltönyében lötyögő férfi köhécse, hüppög, zsebkendőjébe trombitál, aztán kínjában-örömeiben a térdemet nyomó cucchoz fordul tanácsért. Kihalász, és orrom alá dug egy fenséges kalácsrudat. Egy igazi, békebeli mákos bejglit. – Ugye, Nyuszi sütötte? A hazai íz! – habzsolom hunyt szemmel, csámcsogva. Apa alig észrevehetően int nemet. – Lehet, hogy mire hazaérünk, addigra otthon lesz. Adná a Jóisten.

– Zoltán?

– Hamarosan négyesben ünnepelünk majd. Mert hogy te egy-kettőre talpra állsz, az szent. Már a cseh kezelőorvosodat is kifaggattam.

– Mellhártyagyulladás. Pleuritis – bizonygatom szakszerűen. – A minap négyen tanakodtak az ágyam fölött. – Csuti, inkább egyél! – vág a szavamba Apa, és töm a számba egy fenséges sonka-katonát. – Füttyülünk a kacifántos latin diagnózisokra. Rendes ember egy kukkot se ért azokból – dörmögi meggyőződéssel. – Amilyen étvágyad van, egy-kettőre felhizlunk otthon. No, Giza néni házi málnaszörpéből tölthetek még egy pohárával? Vérré válik, meglásd. A transzportunkat, tudod, Sziléziába irányították másnap. Öt napig se koszt, se víz. Háromszázunkból, ha a fele ért oda.

A kép, amit fölillant, kísértetiesen emlékeztet a mi hullaszállító nyitott vagonunkra.

– Sachsenhausenben, május elsején szabadított fel minket a Vörös Hadsereg. Kifosztottuk a várost. Ki hogy bírta. Volt, aki autót rekvirált. Én örültem, hogy élek, megelégedtem egy fogattal. Hát voltak úti kalandjaim, de azokról majd máskor. Huszonötödikén már Ambrus bácsi ajtaján zörgettem. Azt mondta: síromból kikelt kísértet vagyok.

– És a lakásunk? – nyámmogom.

– Gondolhatod, nyilasok ott is. A Szerdahelyi sógora, meg a pereputtya. Nem várták meg, hogy a népbírósághoz forduljak – derül a képe, ahogy az otthonunk visszafoglalását felidézi.

– Hogy találta meg? A kórházirodában igazítottak el? Hát a cseh kis-doktor mit mondott?

– Nekem ugyan zöldbab. Hazaviszlek, és kész, kisfiam. Még hogy „nicht tragen”, hogy nem vagy szállítható. Szerinte, de nem Vég-hértékkel mérve. Csak „saját felelősségére”, valami ilyesmit gagyogott, ha jól értettem.

Apa azért komolyra veszi ám a felelősségét. Matracom, takaróm elku-nyerálja. A vagonba puha fekhelyet vet. Szerez az útra lázmérőt, gyógy-szert, s tartalék ennivalóval degeszre tömi a kisbőröndöt. Még az ágytálam is elzabrálja. Úgy cipeli lefelé az összes fontos cuccunkat, szuszogva, fél kézzel, mert neki kell engem is támogatnia. Én csak a felfújt piros gumi-karikát viszem a vállamon, de az meg mintha vassal lenne kitömve, nem is levegővel.

Zötyög, zakatol velünk a vonat újra, a sínek kattogása fájdalmasan ismerős, de végre hazafelé tartunk. A Kárpátok nemrég hűtlenné vált hegyei és fenyvesei most lesunyt koronával, megtért bűnösökként kullognak élém. A csélcsap-szeles Duna viszont mit se bán, úgy fecseg-csobog, mint aki semmi rosszra nem emlékszik már; lehet, hogy róla kéne nekem is példát vennem? Időnként ugyanúgy ácsorgunk, mint a korábbi, kifelé hajtó gonosz ellenvonattal. Hát a rab-vagonoktól sohasem szabadulhatok már? Csak ezúttal másokat szállítanak rajtuk, de a fegyveres őrizet ugyanolyan, mint akkor. A rácsok, dróthálók mögül szőrös, csontos arcok s riadtan égő tekintetek villognak rám. Azt mondják, a csendőreinket viszik a rusz-kik Keletre. Hadifogságba. Eszembe sincs sajnálni őket, sőt. Erőm össze-szedve tántorgok a vagon ajtajában. Gesztikulációm lebírhatatlan indu-lat fűti. Lágernyelven, saját nyomorúságommal uszítom az őreiket: - Szoldáti! Ja bil u nyemeczki lágeru! Vigyite? – verem köhögve a mellem. – Azt szeretném, ha bosszút állnátok értem s a többiekért! – de úgy tűnik, csak elborzadnak tőlem.

Egy biztos: nincs a világnak olyan aranyba foglalt szanatóriuma, ahol engem ennyi szívvel gondozott volna valaki is, mint itt, ezen a füstös, döcögő visszaúton, amelyen újra meg-megálltunk szenvedésünk szinte minden stációján.

Kelenföld. Apa ruszki katonákkal egyezkedik. Teherautóval vágunk át a kiégett, romos városon. Géppuska-verte vakolat, rajta megfeketedett vérnyomok: íme a mi jó Ráday utcánk. Jaj, de a régi, nyuszis lakásunk is hogy össze van rondítva! Kosz, rendetlenség, megrokkant bútorok, villanyrezsó a kiégett politúros asztal közepén. A sarokból döbbenetes kincs látványa gurul azonban elém: egy egész zsák krumpli kínálja magát pőrén, kibomolva. Görcsösen markolászom a régi szülői dupla-ágy faragott támláját. Korányi doktor – a család régi orvosa – tüdőgyógyász. Egy kiló cukor, egy kiló só, vagy egy gramm arany a vizit ára, mert a pengő óráról órára értéktelenedik. Lázam egyelőre változatlan, felszökik minden délután, és még mindig pokolian szúr, ha köhögök. Apa a Nemzeti Segélyhez és a Deportáltakat Gondozó Országos Bizottsághoz – a DEGOB-hoz – fordul segítségért. Csak kitalpal egy ágyat a János-kórház C-pavilonjában, az apácák védnöksége alatt. Itt a női szárny maradt épen – köröskörül minden romos – a férfiaknak mindössze egy szobát nyitottak, s a három ágyból az egyik az enyém. A koszt vékony, de vasalt ágynemű ölel körül végre, és tea is akad kancsó-számra. Isteni jó ebben a klórszagú tisztaságban. A tárt ajtón beáradó tavaszt szinte harapni lehet. Az újságot – micsoda kényelem! – itt ágyhoz hordják; Apa mindig több bankót dug az éjjeli-szekrényembe; odakint ugyanis dühöng a soknullás infláció. Könyvet a teraszra néző bal-ágyról kapok, egy igazi magyar kommunistától, akit Mauthausenből – Rajk Lászlóval együtt – a pártja hozatott haza. Nyomdászból lett író, nagyon imponál céltudatossága, élettapasztalata. Nenád, Pjotr és most László, úgy látszik nekem krónikus a báty-hiányom.

Átellenben, a másik napfényes ágyon egy főhadnagy heverészik. Hivatásos horthysta katonatiszt, akiről nem tudni, mennyire beteg, meglehet, hogy csak dekkol itt. Minden mozdulata tiltakozás: ahogy következetesen a falat bámulja fektében, hogy még csak ne is kelljen Lászlóra pillantania. Amikor élibe hajtogatott pantallójába – egyik szárból a másik után – egy-egy jól beidegzett rúgással belebújik, s ahogy a zubbonyát feszesre gombolja, bajsztát megkeféli. Egyszerűen nem létezőnk számára. Az után szóval meg először, a maga pattogó módján, amikor László már elpályázott. Horthyra tett esküjét ugyanis még mindig érvényesnek tartja. Az is csak az ő még mindig megingathatatlan hatalmát bizonyítja, hogy László megürült ágyát senki más sem foglalhatja el. Nem szabad vele nyíltan megütköz-

nöm, amíg ilyen gyenge vagyok, nehogy az én ágyam is kitakarítsa, velem együtt.

Az egyetlen fix pont Apa. Nap mint nap fölcaplat a hegyoldalba, s mindig hoz magával krumplit meg olajat, amiből a teakonyhában egykettőre friss rósejbnit varázsol. Ezen élek, és erősödöm. Hogy miből teremti elő, titok.

A főhadnagyomat szerencsére, végre elvitte az ördög. Egykettőre kapkodta össze a cuccait, valahonnét rossz hírt kaphatott. Kereste is két férfi utóbb. Az biztos, hogy én nem hiányolom.

Már föl is kelek egy keveset, nap mint nap gyakorolom a függőleges életemet. Föltámadásomban különösen azóta hiszek, amióta Zoltán, a maga hús-vér valóságában újra megjelent, s haza látogatott. A Vích családból legalább hárman már együtt vagyunk. Apa lódenkabátban, Zoltánon katonazubbony, én meg pokrócba göngyölve, mint egy sós hering. Egy beteg, két látogató, vagy ha úgy tetszik: két civil- és egy egyenruha – meg a világtörténelem, mert az is jelen van, még hozzá személyesen. Nyusziról viszont nincs biztató hírünk. Ami van, rosszabb, mint a semmi. Még februárban elkülönítőbe vitték, mert legyengült; s a lágerlevelét biztos onnan írta. Nem sokkal később, az Apell-platzon rettenetesen összerugdosták, hogy a hasfala is fölszakadt, s ilyen állapotból a raavensbrücki lágerban már nem épült föl senki.

Keserves Apa rágódását látni, noha szemérmesen gyilkolja magát. Csak elejtett félmondataiból lehet kikövetkeztetni, hogy tetteit most szedi ízekre. Hogy menthette volna meg Nyuszt?

Zoltán is mozdul. Esetlen kedvességgel fejembe nyomja hát a sapkáját. A vörös csillagos hetyke tökfödőt.

– Mesélj, Bratyó, mesélj!

– Nehéz – dünnyögi Zoltán –, az időnk meg fogytán. Aztán – teszi hozzá tűnődve – talán el se hinnéd. Ha mindenáron tudni akarod, bujkáló fasisztákra, csetnikekre meg usztasákra vadászunk, nehogy újfent bajt keverjenek.

– Izgi!

– Majd egyszer töviről-hegyire mindent elmesélek. Azt is, amiről most még nem szabad beszélnem. Visszamegyek. Egyelőre. A parancsnok a szavamat vette.

Végig simítom borostát serkenő arcát, hajtókás zubbonyát. – Bratyó, te! Mi ez az I. S. jelvény a sapkád oldalán?

– Fricska az orrodra! Tudod, mi jár annak, aki sokat kíváncsiskodik? – de szigorúságát nyomban meg is bánja. – No, nesze – nyomja a kezembe búcsúzóul a partizánkáról sebtében leszedett I. S. jelvényt, ami aztán anynyi sok bajt okozott utóbb. – Azért, hogy gyógyulj meg hamar, öcsi!

Björn Freiberg rajza

Az igazi szabadság

Ne legyen félreértés, ez már nem a regény, a Marvin, hanem bizonyos tekintetben annak folytatása. A János kórházbeli gyógyulás-stációt 1945 nyarának végén Budakeszin, kis tudószanatórium követte, ahol vasárnap délelőttönként református istentiszteletre terelték át a járóképes bacsikat. Engem ugyan nem kellett biztatni erre az ájtatos kiruccanásra. Mentem magamtól is, csak hogy ne derüljön ki rólam, hogy zsidó vagyok.

Talán legfőbb élettapasztalatom, hogy az embernek a valódi kötődését mindenekelőtt önmagával kell békességben elrendeznie. A kirekesztés és a megbélyegzettség ugyanis igazából akkor lép érvénybe, amikor mi magunk törődünk bele „másod-, vagy harmadosztályú” besorolásunkba. Bizony sokan kénytelenek voltunk megtanulni, hogy az önmeghatározás legkisebb zavara is védtelenné és sérülékennyé teszi az embert. Aki stabil önértékelés nélkül próbál beilleszkedni környezetébe, annak előbb-utóbb ki kell bújni a „öröklött bőrből”, testi-lelki gúnyjából. Márpedig ez a bujkálás önmaga és mások előtt, ez az örökös színészkedés óhatatlanul olyan beteg lelkű lénnyé sorvasztja, akit folyamatosan gyötör a kisebbségségi érzés, s az e miatt megélt túlkompenzáló igyekezet.

A POLISZ folyóirat 1998. évi irodalmi kalendáriumában megszólaltattak negyvenhét, 1928-ban született idős magyar íróembert. Ezek között én voltam az egyetlen olyan zsidó, aki ezt a nyilatkozatában nyíltan föl vállalta. A századelő irodalmi mezőnyéhez viszonyítva már ebből kitűnik, hogy korsztályunkban milyen gondosan kaszált a holokauszt, meg hogy sorstársaim ugyancsak kitanulták a rejtőzködést. Én is, mint sokan mások, magyarnak nem kellettem, a zsidóságot pedig sokáig béklyónak éreztem. Ahová születtem – mint ezt már a bevezetőmben jeleztem –, afféle asszimiláns pesti zsidó család volt, akár a legtöbb, akkoriban. Izraelita vallású, de határozott nemzeti öntudattal bíró magyar állampolgárnak tartottuk magunkat, mit se törődve az erősödő zsidóellenességgel. Megjegyzem, ez még a Tórához jobban kötődő, s annak ünnepeit napokig tartó imádkozással, híven megtartó ortodoxokra is jellemző volt. Tízéves kisfiúként én nemcsak Petőfit szavaltam, de dobogóra álltam az iskolai ünnepélyeken Remyenik Sándor, Trianontól vérző „végvári” költeményeivel. Tizennégy se voltam még, amikor a testvériséget hirdető negyedik cserkész törvény megtiprásával ugyancsak megtapostak, majd leventék sem lehettünk, s a „kisebítő szolgálatra” elkülönített csoportunk még fapuskát sem kaphatott, csak megszégyenítő sárga karszalagot, a lelket nyomorító, durva szitkokkal fűszerezett menetgyakorlatokon. És akkor a lehetőségeinket mind jobban korlátozó zsidótörvényekről és következményeiről még nem is beszéltem.

Magyarságomat, hitemet és izraelita identitásomat bizony egyszerre tépázta meg a holokauszt, s mindenekelőtt az Anyukám, tizenhat éves koromban megélt szörnyű halála. Személyes „történelmem” szinte minden egyes eseménye, mind-mind azt sulykolta belém, hogy zsidónak lenni anynyi, mint halálraítéltnek lenni. Ezért csatlakoztam, „harmincnyolc kilós” hazakerülésem és gyógyulásom után nyomban, a kommunista ifjúsági mozgalomhoz, ahová – az antifasizmus mellett – az egyenlőség és a testvériség deklarált elve vonzott. Ma már tudom, hogy nagyhangon hirdetett ateizmusom mögött is a púpnak érzett Jónási kiválasztottság előli menekvésem és az Örökkévaló elleni lázadozásom húzódott meg.

Egyébként, zsidóságom elfogadása és a zsidó voltommal való későbbi megbékélésem története is jellemző. Az 1988-ban alapított Józan Élet Egészség- és Családvédő Országos Szövetségben ismerkedhettem meg az egyházi bejegyzésre törekvő, addig már elég sok üldöztetésben részesült Hit Gyülekezetével. Az Egyházügyi Hivatal utolsó, a Gyülekezetet egyházként elismerő döntését Szövetségünk azért támogatta, mert felismertük e közösségben a narkomániák elleni küzdelem természetes küzdőtársait. Köztük döbbsentem rá a hit fantasztikus gyógy-erejére. Ott találkoztam ugyanis, bőrét levedlett zsidóként, afféle botcsinálta ateista humanistaként, azokkal a drogtól-alkoholtól megszabadult, teljesen normalizálódott, s kiegyensúlyozott családot alapított volt pácienseinkkel, akiket az egészségügyi intézményekben már-már gyógyíthatatlan szenvedélyfüggőknek, a kórházak „rémeinek” könyveltünk el. Racionális ellenvetéseimre többnyire szelíden somolygó választ kaptam: „Akkor is szeretünk, János bácsi!”.

Ez a szeretet ráadásul nemcsak a személyemnek szólt, hanem éppen a zsidóságomnak. Eleinte kicsit hülyének néztem a társaságot, ugyanis tőlük hallottam először olyasmit, hogy „de jó neked, amiért zsidó vagy!” Mert azt mondták már nekem itt-ott, hogy „zsidó létedre is egészen rendes ember vagy.” Bizony, sohasem gondoltam volna, hogy egyszer még olyan „goj” társaságba keveredek, ahol nekem kell bizonygatnom, hogy azért nem minden izraelita ember – angyal. Ámulva kellett konstatálnom, hogy ez a megvallott zsidóbarátság körükben nem múló divathóbort, ennek biblikusak a gyökerei. A Németh Sándor tanításain felnövekedett s a zsidó Jézusban hívő, sok-sok újdonsült ismerősim – és ahogy gyarapodó ismereteimből erről mind inkább meggyőződhettem: a XX. században világszerte dinamikusan erősödő (az Ó- és Újszövetség szétválaszthatatlanságából kiinduló, s Izrael Istenét őszintén imádó) „karizmatikus, és önmagukat evangéliumi keresztényekként meghatározó” irányzat szinte minden

követője – hitéből fakadóan fordul hálás szeretettel az Örökkévaló Egyisten választott népe felé. Izrael Állam újjászületését is az isteni üdv-terv és a próféciaák bekövetkezteként támogatják ugyanígy. (Természe-ten távol áll tőlem, hogy a Hit Gyülekezetéhez hasonló hívő közösségek privilégiumának tartsam a Bibliára alapozott filoszemitizmust, de egy biz-tos: a kereszténységét őszintén megélő ember sohasem válhat antiszemi-tává.)

Akármilyen paradoxonnak hat, ami tény, az tény: a názáreti rabbi se-gítségével találtam vissza én magam is a megtagadott s elvesztett zsidósá-gomhoz, sőt ahhoz a felismerésemhez úgyszintén, hogy a feltámadt Izrael – az én második hazám. Még a magyarságomhoz való egyértelmű vissza-találásomat is ennek a találkozásnak köszönhetem. Mert igaz, hogy ma-gyarnak eszméltem, a magyar kultúra nevelt, a magyar irodalom pallérozta a stílusomat, s egész életemben kizárólag magyarul tudtam megfogalmazni a véleményemet, az érzéseimet és a vágyaimat, a regényeimet, novelláimat és szakirodalmi műveimet egyaránt, de a szülőhazám, irántam tanúsított hűt-lenségén, bizony igencsak nehezen tudtam túltenni magam. A Himnusz, a trikolor, a nemzeti büszkeség bármilyen megnyilvánulása, az átélt tragikus elvetettség miatt, évtizedeken át valamiféle kettős érzést váltott ki belőlem, s többnyire üres „magyarkodást” gyanítottam mögöttük.

Talán a legtöbb, amit mondhatok, hogy mostanra annyira kimosódott be-lőlem a megbántottságomnak és sértettségemnek minden írmagja, hogy ké-pes lettem megbocsátani, még Anyám gyilkosainak is. (Mondván: honnan tudhatom, hogy ha én nővök fel egy olyan családban, ahol a zsidósággal szembeni előítéleteket az anyatejjel szívják magukba a csecsemők, én mit tettem volna egy adott, hasonló helyzetben.) Végre őszintén átérzem a mindnyájunkért kínhalált vállalt Istenember megbocsátó utolsó sóhajának mély igazságát, hogy aki felebarátjának rosszat, gonoszat tesz, valójában nem tudja, hogy mit cselekszik.

Most pedig, hetvenkilenc éves vénemberként, hogy megint rápillantok a valósággal hozzám nőtt apai örökségemre, az én kedves Marvin karórámra (máig se tudom, hogy a Jó Öregemnek miként sikerült átmentenie a husza-dik század vérzivatarain, s kitől-miképp szerezte vissza), az egymásra simu-ló mutatók éppen éjfél jeleznek. Ideje beosonnom a hűségben mellettem megöregedett (számomra örökké fiatal) fél béna, ősz feleségem betegágyá-hoz, hogy meglessem a nem-zsidó leányból lett zsidó-né csöndes lélegzésé-nek biztató, halk ritmusát. Bízom a holnapban. És hálát adok egymásba fo-nódott életünk minden egyes napjáért.

Björn Freiberg rajza

IRODALMI VARIÁCIÓK

Csuda a hármaskblokkban³⁴

Isten jóságával a hitetlen is gyakran találkozik,
csak akkor még Szerencsés Véletlennek nevezi

Ötvenöt év messzi távlatából idézem fel ezerkilencszáznegyvenöt fagyos márciusát. A betájoláshoz talán elég annyi, hogy Morvaország, Leitmeritz és Häftlinge. A hegy gyomrában ott a rosszul szellőző Tunell, ahol nyújtott műszakban végezzük rabszolgamunkánkat, a Messerschmidt egyik titkos motorblokk-gyárában. Esténként hajtanak vissza bennünket a völgybe telepített lágerbe. A rabok többsége Dávid-csillagos zsidó, de az éhségtől, botos üzőtségtől és láztól-tífusztól havonta megnegyedelt öt-ezernyi kényszermunkás között akad mindenféle náció, politikai fogoly és köztörvényes bűnöző is. A bábeli nyelvvizavar csak ilyenkor, éjszakára ül el. A mi alvóhelyünk a hírhedt hármaskblokk, valóságos jégverem. A hideg csontig hasít, a velőnk is reszket. Én meg, balszerencsémre éppen itt kell, hogy búcsúztassam a tizenhetedik születésnapomat. Nem csoda, hogy sajog a szívem, mert a jövőm olyan, de olyan sötét, mint a villanykörte sápadt fénykörén túl megbúvó hitleri éjszaka. A szél kegyetlenül sziszeg, szinte sípolva süvít és csördít havat a nyakunkba a korhadtt faldeszákák hézagosa résein át. Hát már sosem akar kitavaszkodni? Brr, a koncentrációs táborok típus ágya ez a három emeletes priccs-sor. Legfőképpen, a barakk sarkában szorong ifjú triumvirátusunk. Váradi kenyeres pártasunknak még a legjobb, szorosan beletekerődzik a külön bejáratú, ki tudja, hol szerzett, foszladozó pokrócába. A fogunk versenyt vacog, és SS-be görbedve melegengetjük a fenekünket a másik ölében, de a kevéske hő igencsak óvjuk, ezért mindig egyszerre fordulunk vézna, ugyancsak bökös tagjainkkal. De azért szót szóba öltünk, bele-belevágunk egymás mondatába, ki folyékonyan, ki meg dadogva, mintha mindegyikünk bizonyítani akarná, hogy van még élet benne. Én a legutolsó, békebeli, pesti születésnapomat ecsetelem. Jó szaftosan, akárha étlapról olvasnám. Örökös éhségünket s félelmeinket próbáljuk elűzni így. Három karattyoló, semmit sem érő, neve-sincs, csak egy-egy rávarrt hatjegyző számmal jelölt nyavalyás fogoly húzkodja tehát a maga toprongy fegyenc-zsávját, s rejtegeti, babusgatja a közösen szerzett darabka kenyérét – a túlélés reál-szimbólumát – az időnkénti forduláskor meg-megránduló kacat-kupac alatt... És ha összeszámolom megélt esztendeinket – mint az oda hagyott pesti Barcsay Gimnázium hajdani

³⁴ Neszmély, 2000

házi költője és hitvány matematikusa, aki ijedtében nagy-hirtelen kikeresz-
telkedett –, ezzel a két, egymástól is igencsak különböző, már-már velem
összenőtt emberi lénnel együtt sem vagyunk még összesen ötven évesek.
(Talán nem véletlen, hogy éppen ők jutottak most az eszembe.)

Mojzesre – akire a Mózsi becenév sokkal jobban illik – a göndörödni
próbáló tüske-haja meg az a szűrös bogár-szeme a legjellemzőbb. A mit-
ugrász, kis erdélyi bóher alig van túl a zsidó fiút férfité avató bar-
micvóján. Szüleit és testvéreit még szülővárosából hurcolták el tavasszal.
Csak neki sikerült kiszöknie a nagyvárad gettóból. Hiába kuporgott
azonban három napon és éjen át, étlen-szomjan a célfuvarával Pest felé
zötyögő lisztes-vagonban. A rakodáskor, pechére éppen elnyomta az
álom. A József-városi pályaudvaron kotorta ki a bekötözött zsákok mögül
a jóindulatból odacitált fegyveres őrség. A nevét meg származását nem
volt nehéz kivenni belőle. A kistarcsai internálótábor e kemény kezeléshez
képest már szanatóriumnak számított. A szerencsétlen Szálasi puccs után
azonban már Mojzes sem kerülhette el a bevagonírozást, ha az auschwitz-i
gázkamrát ügyes kitérőjével megúsza is.

Stefi viszont – akit én következetesen csak Istinek szólítok – a véletlen
balsorsának és a kivárhatatlan hebegésének köszönheti, hogy ok nélkül,
echte volksdeutsch árjaként „penderítették be” a téglagyári transzportba.
A Bécsi úton, miséről jövet, haza-útban, a járdaszegélyről bámésza éppen
az emberi formájából kivetkőztetett, riadtan igyekvő zsidó menetet, ami-
kor az óbudai temető sarkánál az a nagy ribillió támadt. Valaki megszök-
hetett a sorból. A parancsnokság dühöngött. Joggal izzadt hát a tereltek
kísérő, puskatussal tüsténkedő kakastollas, amikor a feltámadást hirdető
otromba vaskapu előtt hetedszer is hiába számlálta át a megzavarodottan
kiáltozó, összekuszált oszlopot. Minthogy odabentről nem számíthatott
eleven pótlásra, Isti vesztére, éppen az ő bricseszes, langaléta figuráján
akadt meg a Hatóság vizslató tekintete s pofonra lendülő lapát tenyere.
Akadozó beszéde miatt sem akkor, sem azóta nem sikerült kimagyaráz-
kodnia. Békásmegyeri sváb, özvegy édesanyja, talán máig sem tudja, hara-
gudjon-e egy szem szökevény fiára, hogy az se szó, se beszéd, ne adjisten,
fölcsapott SS-nek, vagy úgy sirassa el, mint akinek egyszer s mindenkorra
nyoma veszett.

A szokvány kaja-nosztalgia azonban csakhamar kifűj. Nálam is, náluk is.
Érzem, váltanom kell, mert lappadt hasamba már éles késként mar a
gyomorsavam. A magam számára is váratlan ötletem támad. – Idefigyelje-
tek, haverok! Mondok én nektek most egy igaz mesét. A saját bibliámból.
Ha még nem vagytok álmosak.

– Melyikből? – kérdi Mózsí, és zsebkendő hűján gépiesen szippant néhányat, hogy el ne csöppenjen az orra. – A Tekercsekből, amiket a jó Öreg Druszám meg a hajdani proféták vetettek pergamenre?

– Azz-tatat ta-tartsd meg mmm-magadnak! – tiltakozik Stefi a maga kacifántos módján, és még bokán is rúg. – Jjj-jézusról mes-mes-mes-mesélj inkább... Nn-ne rrökké azz-zokról a zsid-zsid-zsid-zsidókról!

– Ádám és Éva meg a Hatalmas Úristen – kezdek hozzá hol volt, hol nem volt tónusban, mintegy a gyerekkorunkat idézve -, tudjátok, hármashban föl-le sétafikáltak abban az Éden-kertben. Mint ahogy hárman vagyunk, Isti és Mojzes most mi is, ebben az Anti-paradicsomban... Szóval árnyas fák, hűs szellő, illatos virágok meg ami kell, a zamatos gyümölcsökről most engedelmetekkel nem beszélek, tehát minden úgy, ahogyan az az Ószövetségben, vagyis a Tórában olvasható... A legbiztonságosabb vállhoz kétfelől simultak, s az Úr karjába így kapaszkodtak.

– Isteni soruk lehetett! – sóhajt rá áment az én Mózsím. – Micsoda pech, hogy erről már végleg lecsúsztam.

– Gondolhatjátok, hogy azok ott mennyire élvezték. Nem győztek ujongani. Öröm-kurjantásaik egymásba fonódtak, s ez volt talán az első kánon a világon, amitől még az Ifjú Nap is elandalodott. Lecsukódó hunyori szeme, hanyatlóban még vörösre festette a fák vastag törzsét, majd végül néhány parázs-szikrát szórt az első emberpár meg az Úristen elégedett és diadalmas arcára, a teremtet világ dicsőséges harmóniájára...

– Be szépen beszélsz – suttogja Stefi, és észre sem veszi, hogy ezúttal elejtett hebegni.

– A megilletődött Ádám szólalt meg először. Emígy: – Jó Uram! Látod, tele vagyok örömmel meg bizakodással, de a kíváncsiság is szorongat. A leginkább az izgat, hogy miféle ránk hasonlító utódokkal áldasz meg majd bennünket, ahogyan ígérted, az idők során? Büszke lehetek-e majd rájuk, vagy szégyenkezniem kell netán miattuk? – s megint csak én csodálkozom legjobban a fantáziám diktálta váratlan fordulaton.

– Ezt merte kérdezni az Adonájtól? – álmélkodik, s szinte hallom, hogy Mózsí a legszívesebben köpne egyet. – Micsoda egy hücpé, egy szemtelen azesz pónem!

Évának sem kellett több, hiszen a téma az Ígélet elhangzása óta lázasan foglalkoztatta. Mint akinek elevenére tapintottak, úgy sikkantott fel. – Híszitek-e, testvéreim? – Az igenlő csönd mindkét oldalról egyszerre buzdít: jó úton vagyok. Most már Évát is meg merem szólaltatni, bátorodom föl még inkább.

– Juj, Nagyuram, nem is tudom, mit képzeljek. Ha mindahányan hasonmásaink lesznek, akikben megsokasítod nemzetségünket, Szent Abba-Atyánk, ugyan miről tudom majd megkülönböztetni gyönyörűséges fiókaímat? Jaj, de várom, hogy mit mondasz Urunk-Istenünk, ugye lerajzolod, töviről-hegyire elmagyarázod nekem a jövőendő gyerekeimet?

– Csuti! – csóválta a fejét Ádám rosszállóan, és egy rejtett tompor-bökéssel intette hallgatásra asszonyát. Még szerencse, hogy a rájuk borult alkonyat elfedezte illetlen hevességet.

A Fénylő Úr azonban a sötétben is mindent látott, és elnézően derült kedvelt hebrencsein, akiket Egyszülött Fiára nézve formált egyetlen teremtő szavával.

– Végre Jézusról is hallok már valamit – engesztelődik Stefi-Isti, s valóssággal átmelegszik ettől a lágerban tán még sohasem érzett örömtől.

– Hogy ezek a csudás, eleven képmások, tapasztalatlanságukban miféle csacska kérdésekkel ostromolnak! – hümmögte az Alkotó, esze ágában sem volt, hogy megkerülje a választ. Két tenyerét Mózes kőábrájaként a majdan Törvényt adó Szinaj-hegynél följebb, csaknem a Holdsarló magasságába emelte, úgy fordult szembe gyermekeivel. – Látjátok szerte ágazó, izzó ujjaim különféleségét? A tiéteket is ezekről mintáztam! Úgy ám, Kedvenckéim, eljövőendő utódaitok végtelen sora is, biza így fog különbözni egymástól. Mert nincsen ám két egyforma közöttük, akárhogy méricskélitek... A bal meg a jobb – egymás tükörképei, nemde? Mégis fölcserélhetetlenek... A hüvelykujjak – próbálgassátok bátran ti is! -, ugye a fogáshoz, a markoló megkapaszkodáshoz lesznek nélkülözhetetlenek? A mutatóujjak pedig majd az irányt jelzik, hogy honnan meg hová. A gyűrűsujjakokról viszont azt kell tudnotok, hogy az az együvé tartozásokat jelképező kis abroncs hordozására lesz alkalmas mindenekelőtt. Aztán nézzetek csak ide, erre a leghosszabbra! A középsőre... A legrangosabb – jól figyeljete! – mindig azért emelkedik ki a többi közül, mert arra van hivatva s kiszemelve Örök Tervem szerint, hogy majd az egyensúlyt gondozza és tartsa fenn szorgos testvérei között. Értitek szavam?!

Az isteni érvek harangzúgásként visszhangzottak az éjszaka édeni ámulatában. Meg a barakkban, ahol a hideg ellenére, négy eleven, többágú hajlékony csigaszarv kandikált ki egyszeriben a takaró alól: a Mózsi meg Isti pajtásom önállósult kezei.

– Atyánk! Kedves, jó Abba! Dicsőség Neked okításunkért, de meg ne haragudj már, hogy figyelmeztetni merlek – szakította félbe a tűnődés pillanatait Ádám -, de még nem szóltál a legkisebbjeinkről, ezekről a csene-

vészekről, ládd itt a széleken, amelyekben a legvékonyabb a csont, a porc meg az erő. Ugyan, miféle gyermekeket nemzhetek majd én, még oly szent indulattal is ezen semmire valók mintázatára?

– Én bugyuta fiam! – fúlt a dörgedelmes válasz harsány hahotába. – Hiszen a teremtés csodáját éppen abba rejtettem el!

– Ebbe a kis vacakba? Bocsánat, szeretve tisztelt Apámuram! Örök igazmondóként ugyan hogy mondhat sz már ilyet?

– Fogd fel végre, akarom, hogy tudd a Titkot! A magba zárt végtelen fejlődés minden egyes kódját, a dús koronát bontó, égre törő fától a tenger és a vadon nyüzsgő világáig, az egész diadalmas életet, a szeretetet csakúgy, mint a türelmet és a bölcsességet, a mindenséget tehát s annak összes zezzugát meg a mindezek felett uralkodóvá tett minden leszármazottadat: az emberiség teljességét mind-mind ezekre a kicsinyekre bízam!

– A ss-svábokat mm-meg a, a mm-magyarokat is? – hebegi félénken Stefi.

– Hát persze – torkollok le az újra dadogót. – Úgy kell legyen, hát úgy is lesz – szolt az Úr -, idejében kinyilatkoztatom majd, ha erre jelölt ivadékaitok olykor nehezen hordozzák is el a csekélységükhöz és szerénységükhöz aránytalanul súlyos, már-már gigászi terhet! Az őrálló gyengék és kicsinyek felelősségét a többiekért...

– Az Első Férfinak a szája is tátva maradt erre a furcsa isteni logikára. Éva – aki nem kis erőfeszítéssel, szájára tapasztott kézzel hallgatott megintése óta -, az Első Nő csapott a homlokára most. A szeme elé holló fátyolként boruló fürtjei sem gátolták abban, hogy az éjszaka sötétjét áttörve, egyenest a szívébe világítson az isteni szikra, egy váratlan, forró dobbanással: – Teremtő Atyám! – sikkantott fel ismét, de bugyborékoló kacagásán percekig nem volt képes úrrá lenni aztán. – Abba! Abba! Csak nem? Csak nem ezek lesznek majd „a választottaid” – a zsidók?

Nagy-nagy csönd fogadja ezt a szellemi sugallatot a hármaskör harmadik emeleti priccsén, ahol ennél képtelenebb dolgot tényleg nem hallhatnánk. Beleborzongok a számomra is döbbenetes kijelentésbe, mégsem érzem már a bennünket körülvevő fenyegetést olyan jegesnek, olyan végzetesnek. Lám, két társamat, a kenyeres-pajtásaimat álomba ringattam fantasztikus biblikus mesémmel. Ha gyorsalpaló kényszerkikeresztelkedésem mást nem is eredményezett volna, már ez is csoda lenne. Dájénu – „már az is elég lenne!” -, tanított a rituális refrén-kérdésre ortodox-sipkás nagyapám, amikor az Egyiptomból történt kivonulás csudáit egyenként soroltuk a gyerekkorom széder-estéinek ünnepi, gyertyafé-

nyes asztalánál. *Bevallom, nagy a kísértés, mégsem eszem meg a takaró alatti közös kenyérsarkunkat.* És derűs mosollyal szenderedek el – először sikerül így elaludnom a láger halálos szorításában -, mert a szívemben feltétlen bizonyosságot érzek, hogy igenis túl fogom élni a borzalmakat. Emlékszem, attól a pillanattól kezdtem szentül hinni benne, hogy biztosan megérem a hazatérést, és az otthon újra otthonom, Magyarország pedig újra a hazám lesz, ahol még sok-sok feladat vár majd rám... Ez volt az én csodám a hármashatárban, ezt kaptam születésnap ajándékul – Odafönről.

Csak azt tudnám, hogy azóta mi lett velük, azzal a két kedves takarószomszédommal... Hogy-hogy nem kerestem őket eddig? Be nagyon örülnek, ha jelentkezne valamelyikük is...

Björn Freiberg rajza

Múlt éjszaka³⁵

Az éjjel keveset aludtunk, de egyikünk sem bánta

A sötétben jót beszélgettünk legalább, ami ebben a korban már maga is élmény, mondhatni dicsőség. A felmenőinkre vonatkozó hézagos emlékeink szinte kézen fogva cibálták elő egymást. Ez önmagában még nem is jelentene sokat, hiszen köztudott, hogy a parttalan locsogás talán a leggyakoribb időskori népbetegség. Ezúttal azonban mi nem fecsegtünk el egymás mellett, hanem ráfigyeltünk, sőt képesek voltunk folyamatosan, élvezettel ráhangolódni a másikra.

Szerelmetes beszélgetésünk gyakorlatilag a „családi múltat” bogozgatta, hogy a bennünket megelőző nemzedékekről ki mire emlékszik. A rádöbbenés élményével fedeztük fel, hogy mind a kettőnk családi ősgyökérzete meglehetősen hiányos, s úgy szólván a semmiből bukkan elő énünk forrása, ami már-már képtelenség, de a valóság mégis az, hogy alig ismerjük az előzményt, amiből akár a feleségem, akár én magam kinőttem, felcseperedtem, s mindmáig táplálkozom. Az ipszilonjaikra s más nemesi cafrangjukra rátarti, kutyabőrös ismerőseinkkel ellentétben, nekünk már a nagyszüleink megélt sorsa is tejszerű ködbe vész. Csak a semmi folyik ki az újunk közül, amikor mélyre, mélyebbre próbálunk nyúlni, s az elődeink minden ágára egyaránt ez a jellemző.

A hajdani nagynénik és nagybácsik, gyerekkoromban felszedett történet-morzsáit még kincsként őrzöm és már-már babusgatom – szinte szemezgethetnék magam is a zacskóba lopott sólet-babszemekből, a gyerekek ebédutáni titkos csemegézésein, vagy a rabbiátus nagypapa „Rihmenbácsinak” becézett, igazságosztó nadrágszíja hétvégenként akár az én fenekemen is csattoghatna –, de az „országjáróként” ügynökölő pajeszos papával alig néhányszor volt csak módom együtt davenolni a „bróchét” minden ételre, italra, de még a kézmosásra is, s nem sokáig szidhattam vele együtt, a homályos kisházából kikiabálva, „hitetlen pasenak”, az apám-forma, hozzám képest óriás fiait. Az azonban már mindörökre titok marad előttem, amiről a családi fáma később suttogott, hogy vajon tényleg volt-e az öregnek Debrecenben még egy másik családja is, amúgy balkezről. A feleségéről – az apai nagyanyámról – azonban még ennyit sem tudok, vagy sejtek – az mintha eleve töpörödött vénasszonyként jött volna a világra –, összefutó nyálam csak a nagyszerű fahajas, „cimentes” kuglófjaira emlékszik vissza, meg hogy nemcsak a vészes vérszegénységébe

³⁵ Győr, 2004

halt bele szegény, hanem abba a térvesztésbe is, hogy jószándékú gyerekei, ereje fogytán cselédet fogadtak, s idős korára kivették a kezéből a háztartás vezetését.

Anyai nagyszüleimről viszont csak annyi az emlékem, hogy a szomszéd utcában laknak, kevéske pénzből élnek, és szörnyen betegcskék. A mama hamar kiköltözött a temetőbe, mihelyst fel tudtam kapaszkodni az ágyikójára, hogy jókedvre pusziljam, de a drága papa is csak néhány hónapot élt meg nálunk, amikor már magára maradt. Jószerint csupán a lapos, szürke sírkövekre emlékszem, amelynek a szélére anyácskám szeretett hétvégeken rátelepedni, hogy minden bűját-baját elpanaszolhassa nekik.

És a párom proletár-paraszti ősei vajon hogy viselkedtek ezen a furcsa éjszakán? Velük se mentünk sokkal többre. A görbe lábú, Isonzót járt jószágos apukája mondhatni árván, idegen kenyéren, félig-meddig az istállóban nőtt fel egy soponyai tanyán, mert édesanyja olyan korán meghalt, hogy nem is ismerte, a nagypapa pedig még legénykorában az előtt elcsavargott, hogy ő megszületett volna. Párom aztán csak az egy szem fukar nagynénjét ismerhette, akit az együgyű, pufók fia beszélt ki szégyenszemre, hogy a süteményt tán önmaga elől is dugdossa, még szerencse, hogy a jóasszony férje olyan jó szívvel fordult a kese kisleány felé, hogy még fagylaltra is jutott tőle olykor néhány dugi fillér. Innen-onnan egy elmebeteg nagybátyjáról is hallott utóbb, aki az angyalföldi tébolydában végezte talán. Ez lett volna hát az egyik ványadt gyökér-ága a szemem fényének, a másik szerencsére valamivel nedvdúsabbnak tűnt, mert zsámbéki baptista nagyanyját igencsak szerette – a nyári szünidejét rendszerint az ő meszelt falú, kis portáján töltötte –, de hogy-hogynem, az ő ifjúkora is a homályba vész. Anyuja ugyanis mástól kapta a leánykori nevét, nem attól a munkában válogatós, kackiás grófi kertésztől, akivel a mama hiába járta meg Amerikát, mielőtt megtért, és Zsámbékra költözött. Vasalt blúzú uradalmi belső cselédként bezzeg nem volt olyan jámbor ő sem, mint az élete vége felé, de erről csak az Anyu duzzogott néha, amikor szöszi lánya olyan nagyon isteníttette a nagyanyját.

A perdöntő az, amire rá kellett jönnünk, hogy az idő nullásgépe ugyanígy kopasztja meg az emlékeket a bennünket követő nemzedékben is, mint mibennünk, és hogy ez, mondhatni törvényszerű. Amíg én, az apámnak az Újpestről, a lajtoskocsi Donau-wasserétől szerteszéledt tíz testvérét mindmáig, úgy fel tudom sorolni, hogy a nyüzsgőn felelő, eleven arcuk is itt sorjáz körülöttem, már csak a legnagyobb, maholnap egye-

temet végző unokámmal tudtam játékosan bemagoltatni az élettelenre csupasztított keresztnevüket, de azt is ugyan minek.

Ám ezen az éjjel hiába elevenedtek meg, s szólongatták egymást a gyerekek- s ifjúkori emlékeink – hús-vér mozgókép –, s a közös optikájuk is hiába színesedtek szívmengetővé, attól a múlt tejfehér köde csak még áthatolhatatlanabbnak tűnt. Olyan volt a látvány – és ezt a párom is elismerte –, mint amikor a hajdani pesti lakásunk nyitott ablakában, a fölmelegedő párkányra fölkapaszzkodott gyermeki énem, s visszanezve elgyönyörködtem abban, hogy a tavaszi napsugár csóvája miként villantja föl a porszemek átmeneti kavalkádját. Mintha az éjjel is a múlandóság ábrázolódnak volna ki a sötétbe meredő, szűkülő pupillánk előtt. Honnan? Hová? Az Örök Titok csöndben ránk csodálkozott, s mi már a kutyabőrös családfákat sem irigyeltük többé, mert arra a meggyőződésre jutottunk, miközben lágyan végigsimítottam párom ősz fejét, hogy bizonyára náluk sincs ez másként, s a tárgyi emlékek és feljegyzések hitványságaival ők is csupán becsapják egymást, mert az emberi sors már csak ilyen hézagos.

Fekete Gyöngyvér rajza

A bidé³⁶

Úgyszólván semmi sem maradt apám holmijaiból. Már az emlékük is halványul, s előbb-utóbb mind velem együtt bukik le a látóhatár mögé. Mintha sohasem is léteztek volna. Jaj, nem mondok ám igazat, csapok a szájamra. Az idősebbik, sötétlilán fájó lábaival már a középkorát taposó, bicebóca, korpulens fiam őriz még egy zsúrasztal-méretű, fekete szegélyű, réz-zsanéros, kockás fadobozt. A zörgő-kongó, sarkos skatulyát az idő igencsak megviselte már, valamikor, régesrégen a fejem is reccsent, amikor a billenő hálószoza-szekrény tetejéről rám zuhant, mert a nálam hét évvel idősebb fivérem durván neki lökött, s a vérem, a ragacsos hajamról, bátyám nagy ijedségére, percekig ömlött és csurgott a fürdőkádba. A vedlő furnér, a doboz alján és tetején sápadtan tarkálló sárga-barna, lakkos négyzetek játéktere sok mindenről regél. Apám jó öreg sakk-készlete, igen, az még él és vall, úgy-ahogy állja a sarat. Be sok viadalt megvívtak rajta Feri bácsival, a vérmes-tömzsi, vaskeresztjével dicsekvő, I. világháborús főhadnagy nagybátyámmal, aki a koncentrációs tábor poklában sem értette meg, hogy tehet vele a szülőhazája ilyen! A konkurens utazó ügynökök, családunk Stanja és Panja, a két mindenre elszánt sógor-cimbora: egyikük már vesztésre állt, nemegyszer borította rá az egész virsaftot a másikra, de olyan robbanó dőrejjel, hogy anyánk minden alkalommal megriadt, mert a bábuk és figurák ilyenkor szanaszét repültek. A tömzsi gyalogok sorát – amelyekre fantáziadús mesejátékaimban, suttyomban én festettem hitlerbajuszt hol tintával, hol tussal, vagy faragtam rájuk otromba orrot és fület, ki tudja, hová kevertem el némelyiket – időnként apa a körúti törzskávéházából egészítette ki, persze lopva, de azért az alsónyereségből busásan megjutalmazott fizetőpincér biztosan tudott a turpiságáról. A kredenciókok mélyén sárguló fotók, amelyek hasonlóképp tehetnének tanúbizonyságot, azok már anyám hajdani birodalmát idézik. Pedig annyi mindene volt az én göndör hajú, mosolygós szemű, daliás apámnak, de akárhogy fáj, tovatűnt, elporlott valahány.

Mindenekelőtt a füstölő szivarja lobban elibém a belső látóterem sötét vásznára. Arra a fater olyan komótosan gyújtott rá minden valamire való ebéd után, hogy először megropogtatta az ujjá között, majd gondosan levágta, s a foga közé harapta a végét, mielőtt a lakásunk alatti kerámia műhelyben kiégetett mesterművembe, a csorba-kacsa hamutartóba, célzottan bele nem pökte volna a maradékát. Ahogy két pofára, s amilyen élvezettel pöfékelt vele, a letüdözéstől azonban az egykori gégevérzése miatt gondo-

³⁶ Győr, 2005

san óvakodott. A csendőrörsöket pásztázó módosabb, hajdani időkben még Trabukkót szívott, de amikor a felszabadulás után, egy szál szalmaként magára maradt, már csak Dózsát. Elhurcolásunk s anyám galád elpusztítása előtt olyan édeskés dohányillat lengte be apám akkurátusra kefélt öltönyeit, de még a melle göndör szőrméjét is, hogy máig összefacsarodik tőle a soha meg nem vénülő gyermeki szívem.

Aztán a benzinszagú, s a kölyök-gyomromat fenemód felkavaró első autónk, apa büszkesége berreg és kavar fel az emlékeimben, amely a maga korában, bizony még nagy szám volt. A négyszögletes kasznijú, kurbis-motorú ötszázhuszas csotrogánynak olyan mókásan integet a lengő s pirosan világító nyíl-irányjelzője, hogy öröm nézni. És visító malacként töfögni is lehet az ablak melletti világba kinyúló veres pumpa-dudájával! Mert az ám az igazi mulatság, ha álló helyzetben, ágaskodva rácsimpaszkodhatom a nagy, kerek kormányára! Persze, többnyire, kurta lábammal még csak hátul kuporoghatom benne. No és a vastag lemez-küszöbe is milyen erős, milyen nagyszerű! Rá meg a króm-fényű sárhányókra, kétfelől mind a tízen fölkapaszkodhatnak apa olaszosan üvöltöző, hitehagyott, fokhagyma szagú fivérei, az én focidrukker bácsikáim, akik a pasaréti pénzügy-pálya palánkjától alig-alig tudtak elszakadni, hogy a nagy büszkén füstölgő járgányunk első balatoni körútjára mégiscsak elkísérjenek minket. És nézd csak: miközben lassan-lassan cseperedem, Fiat követ Fiatot, s az egymás hegyén-hátán nyomuló familiáris gépesített osztag ott tolakszik, tütül s gördül el előttem. Egy békebeli, áramvonalas, balilla jellegű sötétzöld ezerkétszázas zárja a sort, amely végül apámmal rukkol be a háború kitörésekor, hogy azt a snájdig, tojásbéjas főhadnagyot szállíttassa vele, akihez mindnyájunknak nagyon udvariasnak kellett lennünk. Mert az első munkaszolgálatára még viszonylag emberként – sapkarózsa nélküli, meztelen katonamundérban – hívták be, s a hozzá képest gyereknyi tisztcskéje a hétvégeken még szerencsére haza-hazaengedte, sőt négyszemközt urazta is.

A lágerből, ahogy vissza kecmeredett, nyomban újra kocsira kapaszkodott a jó apám, ha nem is a sajátjára, a négy kerékhez ugyanis fenemód ragaszkodott az öreg (a mai éveim számához képest mintegy hét évvel fiatalabb korában elköltözött apám-öcsémuram). Először a Vadért állami autóján feszített sötétkék, rézgombos sofőr egyenruhájában (amibe lassanként újra bele gömbölyödött), majd amikor anyuka helyett, annak csak a raavensbrücki halálhíre érkezett meg, s kénytelenségből újra „eladta magát”, a kanizsai pótfelenség ház-elvesztegetéséből vásárolt egy Opelről koppintott szovjet Moszkvicsot, hogy azzal csalinkázzon megint, de a tör-

ténelem által elsöpört csendőrörsök helyett most már a heti vásárokra. A kifeszített spárgákra lógatott, szélfúttá, csiri-csári falvédőire meg épp azért lett büszke, mert azokban is fölfedezte a művészetet. Miben? Hát abban, s ahogy – sikerült eladnia, valakikre rásóznia őket.

Már kisgyerekkoromban is csodáltam, hogy az anyuka segítségével kipupálódott, tekintélyt parancsoló öt elemis úriember, ez a tőke nélküli párányi kapitalista, a szűkös árukészletét hogy tudta újra meg újra, pénz nélkül felfrissíteni! A csendőröknek hitelbe eladott holmik számláját minden hétvégén leszámíoltatta a Pogány Ö. Bankházban, de később is, amikor fölszabadulva én már félnótás mozgalmi fickónak csaptam fel, s igyekeztem elhatárolódni az ő „kispolgári” életmódjától, a piacokra és vásárokra megint csak úgy szerelkezett fel, hogy a különféle bővlikat bizony bizonymányba szedte össze, s vitte ki a poros-füves placra, többek közt a földalatti munkából szerzett izzadságos pénzét két kézzel szóró, sörben úszó bányász-napokra.

De a cseresznyefából készült, fényes és hajlított ebédlőbútor is jellegzetes pályát biztosított a gyermekkorom számára. A műbútorasztalosnál megrendelt, és részletre kifizetett berendezéshez több minden tartozott, a foteleken és a támlás, kárpitozott székeken kívül. Az anyánk által féltve óvott nippes vitrin és a horgolt terítővel borított szekreter is, többek között, de a legfontosabb mindezek között az a tizenkét személyre kihúzható ebédlőasztal volt, amely köré még az unokáit is szerette volna odaültetni apám. Ám a Hitler-uralom közeledtével, amikor már nem kellett annyira vigyázni a fényére, a bátyámmal meg a haverokkal még pingpongozhattunk is rajta. Ugyan hová lett az is?

Most egy pillanatra megint ugrok az időben. Achtung! És mínusz húsz! A morvaországi, repülőgép-motorblokkokat gyártó, földalatti Tunellt szolgálta ki az a kegyetlen, s az emberéleteket ezrével emésztő horogkeresztes láger, amelynek jeges Appel-grundján, hátunkat egymásnak vetve, hajnaltájt együtt dülöngélünk, hogy mentsük-melegítsük egymást, mielőtt a hamisan csengő zeneszóval munkába hajszolnának bennünket, a tízszer átszámolt nyomorult sereget. Szinte érzem, hogy erőlteti rám apám azt a dróttal derekára kötött, foszladozó posztó darócát, hogy meg ne fagyjak, persze már az sincs meg már, hogy is lenne, ki tudja, hol rágta szét az enyészet.

A hozzá kötődött tárgyak tehát mind-mind a semmibe vesztek. Ahogy az ülep-mosdató, négy lábon billegő, fehér zománcú bidé is – ami akár a többiek jelképe is lehetne –, szinte látom, ahogy a hóna alá csapja, s dühödten bukdácsolva hozza, rabolja el az első feleségemtől, Erikától, akire

alig egy év után, hűbelebalázsként, cakk-pakk rá hagytam az új világtól kapott hetedik emeleti kis lakásunkat s minden egyebem. A faképnél maradt első asszonykám a száját is tátva felejtette „Apuka” felfoghatatlan indulatát látva. Lehet, hogy nemcsak az anyagi kár gerjesztette be a szegény öregfiút, az intim fürdőszoba-bútor számára valami nagyon fontos emléket hordozhatott, már-már jelkép lehetett: bizonyára még anyukánk használta annakidején egy-egy szerelmes, s a hálósobájukba bezárkózott, izgalmas együttlétük után. Nem volt beszédes típus. Ki tudja? Ki derítheti ki ezt ma már, utólag, a semmi peremén, annyi sok esztendő után?

Björn Freiberg rajza

Én és Horthy mostohaapám³⁷

Mind gyakrabban látni Pesten hevenyészett Dávid-csillagokat, csúfságul plakátokra meg házfalakra mázolva, s e mű-remeket rendszerint körül firkálják az „értelmi” szerzők néhány ocsmánysággal és fenyegetéssel. Egy paralel kép. Amikor nemrég tiltakozni merészeltem községi újságunkban, a faluban kampányoló újfasiszta párt lelkész-alelnökének júdeó-bolsevizkezésével szemben, és azokat a mérvadó hithű nyilatkozatokat mertem idézni, miszerint „aki a Biblia alapján tiszteli az Istent, semmiképp sem lehet antiszemita, és nem gyűlölheti Jézus népét-nemzetségét”, a következő számban ugyancsak megkaptam a magamét. Olvasván a szitokmondásokat, váratlanul megcsapott a szele a hajdani kirekesztő borzalomnak. Akkoriban ugyan miféle, ismétlődő megaláztatásoknak lehetett kitéve az itt élt egy szem zsidó család, a sokgyermekes Deutschék, akiket fokozatosan megfosztottak minden polgárjoguktól, míg végül, 1944-ben, Auschwitzba vitték, s nyomtalanul elgázósították mind a nyolcukat? Bevallom, felfoghatatlan a számomra, hogy lángolhat föl újra ez a meghaladottnak hitt, gyilkos antiszemitizmus, hogy erősödhet fel el ma megint azoknak a hangja, akiknek „immár elégük van” a holokauszt fölemlegetéséből. Nemcsak az ásatag múltat idéző Horthy Miklós Történeti Társaságban, de a „nemzeti jobboldal” mind szélesebb táborában törekszenek ma már arra, hogy a zsidótörvényeivel együtt igazolják a két háború közötti „keresztény” kurzust, s a szárazra vetett lovastengerész antikommunizmusát.

Óhatatlanul felidézi mindez a gyermekkoromat, amikor a mi családuk is, ostoba együgyűséggel bízott még a főméltóságú Kormányzó Párban. Amikor az ovális arcú, mosolygósan ősz Főméltóságú Asszony a sivár Mária Valéria telepen s a Mindenki Karácsonyfája alatt osztogatta jó szívű alamizsnáját a sápadt proli gyerekek közt. Amikor a Legfőbb Hadúr személye nemcsak a három tenger mosta Nagy-magyarország feltámadását jelképezte, de a nemzeti függetlenségnek és a honi zsidóság biztonságának a zálogát is benne reméltük felfedezni, a hitleri örület viharával szemben.

Tíz éves vagyok, és ezerkilencszázharminckilencet írunk. Anya meg én, szorongva ülünk a majdnem világvevő, s a titkos estéken rendszerint már a londoni tamtamra hangolódó, Philips rádiónk előtt. Most szabadon, mondhatni tátott szájjal bömböl. Nem hiába szavaltam hát Remenyik Sándor „Végvári” költeményeit az iskolai ünnepségen, és skandáltam reggelenként, tanítás előtt, az osztályteremben a Magyar Hiszekegyet! Meg

³⁷ Győr, 2002

hogy „csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország!” Csak megértük ezt a kokárdás nagy napot! A harsogó szünetjel sokatmondóan elhallgat. Feszült csend. A Rákóczi induló kemény ritmusa szinte megrengeti az Izabella utcai lakás falait, majd utolsó akkordjai belevesznek az éterbe. Azért meredünk a foszforeszkáló varázsszemre ezúttal csak ketten, mert apámat lekötik a bécsi Anschluss elől menekült rokonok sürgős elhelyezésének a gondjai, a bátyámat pedig a Práter utcai kislány iránt érzett kamaszszerelem. De legalább mi nem maradunk ki ebből a történelmi eseményből! Most fogják közvetíteni az ünnepélyes percek. A hangszóróból visszafogott pata-csattogás dobog felénk. A bemondó hangja elcsuklik. „Hogy tudnám leírni a látványt?! Néhány lépésnyire kocog a mikrofonomtól, s ereszti lazára a kantárt glaszé kesztyűjében vitéz nagybányai Horthy Miklós ellentengernagy, Magyarország kormányzója. Mit mondhatnék még? Elegáns, sötétkék tengerész egyenruhájában, talán a felhőkön túli Kárpátokra szegzi a tekintetét, s a gyakorlott lovas könnyedségével, egyenes derékkal s fölszegett fejjel ringatózik a farát hányó, az ősmagyar mondák méneséből előszökkent, ficáncoló fehér lován. A várvédő Klapka György szelleme, biztosan vele ujjong. Magyarok istene, segítsd meg a mi Első Emberünket, aki ilyen délcegen léptet át a Führer bölcs döntésével visszacsatolt magyar felvidékre, a Trianonban félbevágott, de végre összeforrt komáromi hídon!” Anya megilletődötten ölel magához, forró könnyei sós örömkönnyek. Ízét s melegét egyszerre érzem, ahogy végigcsurog az arcomon.

1940. A Nemzetközi Vásár a Ligetben két meglepetéssel is szolgál. Az egyik, hogy a szomszédos épületben szereplő Szász Ila művésznőt, a neves színész-imitátor lila sziluettjét, egy magyar találmány közvetítésével ott csodálhatjuk egy elektronikus doboz képernyőjén. A másik talán ennél is fontosabb. A szovjetek nemcsak a negyvennyolcas zászlóinkat szolgáltat-ták vissza a minap, de egy sarló-kalapácsos kiállító pavilont is nyithattak, amelynek gépeit és traktorait, szüleim tudta nélkül magam is végig tapogathatom, és – a bejáratnál, kardmarkolatra szorított kézzel felsorakozott rendőrök árnyékában – összeszedhetem az asztalokról az összes című ákombákomos prospektust. Lehet, hogy Horthynak mégiscsak sikerül az ország hajóját békésebb vizekre kormányoznia?

Egy évvel később azonban hadat üzenünk a fél világnak, s az ég újra beborul. Sokakkal együtt, a házmesterék fiát is kivitték a frontra, csak néha érkezik egy-egy tábori lap tőle, Oroszországból. Bepárasodott tekintettel követem Anya fürge ujjait, ahogy azon a khaki-színű cserkészingemen motoznak, amit még a bar-micvómra kaptam. Egy-kettőre lefejt a lilio-

mos cserkészjelvényt s a többi próba-igazoló frinc-francot, nekem meg a szívem vérzik. Hogy ezt akár Horthy Apánk, akár a főcserkészünk, Teleki Pál hogy tűrheti szó nélkül! Semmi sem fogható ehhez a fájdalomhoz. Az sem, hogy a leventében, a KISOK pályán már külön, sárga karszalaggal gyakorlatoztatnak bennünket, de a sorozatban megjelenő zsidótörvények nehezen értelmezhető paragrafusai sem. Annyi biztos, hogy nem ok nélkül maradtunk megint kettesben. Apa, nagynehezen kijárt, átmeneti leszerelése óta Szabolcsban házal. Olyan, magyar honos nagyszülők anyakönyvi kivonatáért talpal, aminek birtokában állampolgárságunk hitelesen igazolható lesz. Bratyót pedig – ugyancsak megkönnyeztem, amikor a Keletibe kikísértem –, elhúzta a gyors Triesztbe, s onnan az a képeslapról leúszó óceánjáró, irány Palesztina. Anya csak kitalálta, hogy a zsidó nőszövetség, a WIZO közreműködése révén számára is jusson egy rendkívüli certifikát, és soron kívül fölvegyék a haifai egyetemre. Legalább ő ússza meg a háborút, az életveszélyes munkaszolgálatot.

Apa biztosan visszaérkezik, mire az újabb muszos SAS-behívóját a postás kikézbeszíti, de Bratyónak már csak huszonöt szavas vöröskeresztes üzenetet tudunk küldeni a Baross utcai VK-székházból. Ha a budapesti rádiót mégiscsak tudja fogni, azt talán valahogy meghallotta, amikor az idei Nemzetközi Vásár mikrofonja elől fífikásan azt üzentük neki, hogy „a tokaji csúszik, a pénz úszik”, persze a saját, pesti címünkre.

Újabb három esztendő, 1944-re túl vagyunk Sztálingrádon, már mindennaposak a légiriadók. Sanyi, a húszéves házmester-fiú sem jön vissza többé a Dontól. Anya megint varr. A kanári-sárga csillag harsány és méretes, a nélkül már utcára sem merészkedhetünk. Ott kell díszlegnie a szívünk felett, és az köt belénk, aki akar. De nemcsak mi hiányoljuk családjunk egyik tagját. Mire én megsirathattam Bratyó hült helyét a nyáron, a hajdan maturáltak agyon faragott, kongó iskolapadjában, Horthynak is csak egy fia maradt. Ifjabb Horthy Miklós lezuhant a repülőgéppel, s szörnyet halt. Lehet, hogy a rohadt náci kezé volt abban is. Hát még a vidéki hírek, azok milyen rémisztőek! Dupla borítékban elküldök hát egy lepecsételt, biankó személyi lapot Miskolcra. Reménykedek, hogy Iván barátom még ki tud szökni a gettóból, hiszen olyan ügyes. Bezzeg, robinzonáddal vetődött mindig, amikor a hálójukat önfeláldozóan védte, a borsodi illegális csé-csapatukkal közös, utolsó, emlékezetes sajkókazinczi táborozáskor. Egy biztos, akármit plakátiroznak, akárhogy fenyegetőznek, én már nem költözöm be semmiféle pesti gettóba. Utolsó mentsvárunk lehetne Horthy, ha a sarkára merne állni. Ha megemberelné magát végül is. Hiszen mégiscsak apja mindnyájunknak, akik magyarul gondolkodunk és

beszélünk! A családban azt suttogják, hogy a Kormányzó Asszonynak is akad kikeresztelkedett zsidó a rokonságában. A törvényesített úri antiszemitizmus mégsem azonosulhat a hitleri gonoszszággal. Adná az Isten, hogy kiugorjunk a szakadék felé száguldó vonatból, a veszített háborúból, amíg még lehet. Ugyanúgy, mint az olaszok, s most meg a románok!

Szalmaszál után kapkodok. Talán ez az új ismerősöm, ez a nagyhangú csepeli fickó tud majd segíteni. Mert ígér fűt-fát. Kár, hogy fogalmam sincs, miből él, mivel foglalkozik. Mindegy. Arra biztat, hogy szerezzek otthonról annyi dohányt, amennyit tudok, s váltsunk közösen jegyet a bácskai gyorsra. Merthogy a Délvidéken ő már ismeri a dörgést, s egykettőre odaát leszünk a csetnikeknél meg a Tito-partizánoknál. Azok örülnek minden magyarnak, aki Horthytól jön, még ha zsidó is. Hiszem is, nem is. De legalább ott fegyverhez jutok majd, s nem úgy visznek a vágóhídra, mint a körülöttem lemerevedett bamba birkanyáját. Szerencsére, van olyan kabátom is, amin sohse ékeskedett csillag, mert a férc nyoma még elárulhatna.

Ki a fene gondolta volna, hogy ez is csak ki akar rabolni, s már a vonaton lekapcsoltat? Hát mindenkiben csalódnom kell? A történelem hány újabb leckét tartogat még? Hurkás csendőr-talpaló, Bácsstopolya, internálótábor, SS-órség. A szerb rabtársak között, ott egy komplett érettségiző osztály Újvidékről, a Vörös Segélynek gyűjtöttek titkos adományokat. Tompa ágyúmorajjal közeleg a várva-várt partizán-front. Ám a tábort szétösen kiürítik. Fegyverropogás, a remegő teherautók ránk szegzett fénycsóváinak keresztjében. Puskatussal terelt erőltetett menet. Román légitámadás, futás a kukoricásba a pásztázó géppuskák elől. Kényszerű visszszakászlódás az oszlopba. A várva-várt Horthy proklamációra a Szálasi puccs durván rácáfol. Tűz és víz. Utólag kapcsolom össze az eseményeket: amikor a Kormányzó megmaradt egyetlen fiát, Horthy Istvánt szőnyegbe tekerve rabolják el, hogy így revolverezhessék, talán épp akkor vagoníroznak bennünket Nagykanizsán. Rácsok mögött zakatolunk végig a hajdani, gondtalan nyarak Balatonja mellett. Komáromba érünk, s a Monostori Erődből indulunk tovább. Észre sem veszem, hogy kifut, kicsúszik alólam Magyarország. A novemberi eső hirtelen hórá vált, a táj ridegké, idegenné válik. Mintha kilométerenként növekednének, már-már égig érnek ezek a bajor fenyők. Flossenbug: ordítózás és farkaskutyák. Szívszorító kérdőjel: gázkamra, vagy csak tusfürdő? Egyszerre fosztanak meg a saját gönceinktől és a nevüinktől. Némán törődünk bele, hogy a láger ruharaktárának két háftling-vezetője az a Sombor-Schweinitzer s az a Keresztes-Fischer, aki Horthynak, vele bukott, két régi bizalmasa. A Kor-

mányzóba vetett reményünk utolsó morzsáját a rabgúnyánkra saját kezűleg rávarrt személyazonosító számunk oszlatja el végképp. A mostoha, lám az csak mostoha. Aztán az időgép teljesen kikapcsol, a napok és hónapok egybefolynak a pokol legsötétebb bugyraiban. Nem győzünk fagyoskodni és kapkodni levegő után. Már aki túléli.

Az elárult, hóhérok kezére adott magyar srác, csodák csodájára csak hazakerült, ha tüdőbajosan, bőr-böködő csont-soványan is. A Szent János Kórházban mázsálnak hónapok óta először. Mindössze harmincnyolc kilót nyomok, cipőben. Pótágyon lettem harmadik ebben a hőmérős, gyógyszerdobozos, valódi egészségügyi intézményben, és surrogó fehér paplan alá bújhatok végre én is. Bár a két szobatárs penge-fókuszában feszengeni korántsem irigylésre méltó. Az egyikükre ugyan érdemes odafigyelnem, mert ő komcsi, a jövő embere. A neves költő-nyomdászt egyenest Mauthausenből, kocsival hozták haza az érte küldött elvtársai. A másik viszont fenyegetően hallgatag. Azt sem tudni, hogy került a frontról ide. Ahogy elnézem a snájdig katonatisztjét, pergőtűzben is naponta borotválkozhatott. Bennem kifejezetten félelmet kelt, olyan szófukar. Rövidre nyírt bajsza alól, eleinte csak igenre meg nemre szorítkozik. A szókinccse akkor bővül ki, amikor amaz már elhúzta a csíkot. Mintha a háború el sem dőlt, be sem fejeződött volna, kiderül, hogy a főhadnagy úr még mindig Horthyra esküszik, én pedig meg sem merek szólalni, csak fekszem haptákban, hogy meg ne öljön, ha kedve szottyanna rá. Mert megtanultam ismerni ám az ilyent. Megpróbálok mégsem törődni vele. A legfontosabbra összpontosítok csupán. Hogy a súlyom gyarapodjon, még ha dekánként is. Csalósan kapaszkodom föl újra meg újra a mérlegre: nem elég, hogy kakálás előtt, de mindig evés után méricskélem magam, miután a később bekebelezendő maradékkal is gondosan dugig tömöm a zsebem. Mázsálgatás közben tör rám a rég nem látott szerelmem, Zsuzsa, egy megelevenedő szoknyás emlék a békeidőkből. Nem is titkolja a csalódását. Látszik, nehezen adja fel a képességeimbe vetett reményét.

Erdő utcai tbc-szanatórium, talán itt tovább erősödhetem. Sok-sok köhécselő köpet-huszár. Lígézés délutánonként a lodzsán, nyakig pokrócba csavarva. Enni rendesen kapunk. Reggelenként református istentisztelet, élen a diakonisszákkal. Hiába türemlik be a hír, hogy győzni fog a választásra készülő Kommunista Párt, a többiekkel tartok én is, csak hogy ki ne derüljön valamiképp rólam az igazság. Megtanultam ugyanis a benne bízókat csúfosan cserbenhagyott mostoha apánktól, hogy az emberélet mit sem számít, a zsidó lét pedig annyi, mint halálra ítéltnek lenni. S hogy fő a mimikri, az alkalmazkodás. Érdekes, csak ekkor tűnik fel számomra, hogy

az a híres-nevezetes Országgyarapító Hadúrunk – sem a kisembereknek, sem a bakáknak, sem pedig a zsidóknak, soha nem ígért semmit, és a magyart is mindvégig törte, német akcentusával.

Hadd kanyarodjam végül vissza a mába. Hát nem döbbenetes, hogy a huszadik század milyen világháborús aknákat hagyott maga után, a föld mélyén – s az emberek lelkében –, amelyekre még mostanság is rátapos-hatunk, ha nem vigyázunk?

Björn Freiberg rajza

Bújócska³⁸

Bújj, bújj zöld ág, zöld levelecske, nyitva van az aranykapu, csak bújjatok rajta! A jól ismert gyerekdalt a ligeti Rózsakertben, a cikkelyekre szabdalt Körlugas árnyékában gajdoljuk vígan. A papírszemét után kurkászó, hegyes botjára, most épp ráérősen támaszkodó, hóbajszú és katonasipkás csőszbácsi is csak köhécselve nevet rajtunk pipacsutorája tövében, ahogy önfeledt ritmusban hajladozunk és forgolódunk, erzsébetvárosi fiúk és lányok színes, tarka láncá. Ki tudja, melyikünk milyen vallású! Ám napról napra nővünk, növegetünk, s mi is mind többet rosszkodunk. Hamarosan slicces nadrágban, a lányokat odahagyva futkározunk már a Fáskörben, s játszunk a sokkal férfiasabb ípiapacsot. Aki bújt, bújt, aki nem, az nem, de a csőszbácsi mind fáradtabban kajtat már utánunk, és korántsem olyan barátságosan fúj mostanság a sípjába, mint valaha. A földön kúszó borostyánt letaposó bakancsunkon pedig szinte fuldokolva mérgelődik: „Adta csibész kölykei! Mars ki a fibull!” Majd az öreg hadfi, egyik napról a másikra eltűnik a Ligetből, mint a reggeli pára, mi meg újra évődünk lánypajtásainkkal. Ámuló csitri-szemek láttára büszkén feszítünk vasalt cserkésznadrágunkban, ahogy nótaszóval menetelünk s eltrappolunk előttük, a Rózsakertet övező kopogó flaszteron. A derekunkat a lilium-csatos szíj lélegzetelállítóan szorítja, nehogy kicsússzon valamiképp a gatyeszéből az a zsinóros-pántos, bő egyening. A kulacs meg a dugóhúzás bicska pedig ütemesen veri a pelyhedző combunkat, miközben a cserkésztörvényeket nagy büszkén oda skandáljuk a felnőttek felbolydult világának. A negyediket még hozzá duplán. „A cserkész minden cserkészt testvérének tekint!” A sajkazinczi utolsó nagytáborban pedig megismerkedem azzal a sráccal, aki egy rövid ideig életem legjobb barátja lesz. Mert zsidó cserkészcsapatunkat a törvényszegők csakhamar felosztatják, és a miskolci Mandel Iván körül is elszabadul a pokol. A vidék zsidóságát csendőr segédlettel zsúfolják gettókba, majd szuronyok közt terelik föl az auschwitzzi halál-vagonokba. Mert köztudott az, amiről csak suttozni szabad. Bizony, Ivánnak is már hiába vésem papírra kalligrafikus üzenetemet, s hívom Pestre, hogy húzódjon meg nálunk egy darabig, hiába küldök neki kitöltetlen személyi lapot a postai borítékban. A levél néhány napi bolyongás után, bontatlanul érkezik vissza.

Aztán Pestet sem kerüli el a tomboló vihar. Sárga karszalag fonódik a karomra, a szívem fölé pedig kanári-színű Dávid-csillag nől. Bárki leköphet és megüthet minket, mintha brutális csőszünké vált most már ez az

³⁸ Győr, 2002

egész, eldurvult magyar ugar. Szörnyű a kiszolgáltatottság. Amikor ezerkilencszáznegyvennégyben, a topolyai internálótáborban később, szabadságom elvesztésén és kamasz szüzességem el nem herdálásán váltva búslakodva, együvé kerülök az újvidéki gimnázium érettségi előtt, tanárostól elhurcolt osztályával, elkezdek szerbül tanulni: ki tudja, mire lesz még jó? Ott hallok először a Vörös Segélyről meg a munkásmozgalomról, s arról, hogy mire képes a bajba kerültek iránti vakmerő szolidaritás. A németországi láger viszont maga a halál előszobája. Rengetegen hullnak el körülöttem. A felszabadulást megérni valóságos csoda. A betegágyból fölkelni úgyszintén. Nekem, harmincnyolc kilósan, valahogy mégis sikerül. A felszabadulásom – újjászületés. Szinte hihetetlen, de ismét kezd vastagabb lenni a combom, mint a térdem, és megint tudok járni, sziklára mászni. Fantasztikus öröm, amikor a Vadas-kert fölötti Vihar-hegy meredélyén újra az ingemet dagasztja a csípős tavaszi szél. Hogyne ragadna magával a kommunista ifjúsági mozgalom romantikája! Ezeken a vasárnapi kirándulásokon, a pokrócra porciózott kolkaja előtt fogalmazódik meg bennem visszamenőlegesen az időtlen vágyakozás egy olyan befogadó és védelmező közösségre, amely képes lenne, akár elbújtatni is, ha a helyzet úgy hozza magával. Mert a bújtatást és a túlélést szinonimaként értelmezem már, amíg csak leszek.

A fordulat éve után, sajnos diktatúrába csontosodik azonban a forradalmi hevület, de fölöttem is múlik az idő. Szakmát tanulok, műszerészként megházasodom, s fiaim születnek. Az ötvenhatos nemzeti nekibuzdulás is magával ragad, ami után azonban önkéntes vidéki száműzetésbe vonulok néhány évre, hogy ne legyek már annyira szem előtt. Infantilis közösség-csimpaszkodásomat, magam sem veszem észre, hogyan, de átruházom egy merőben új közegre, amelyben – nehezen nő be a fejem lágya – a korábbi lelkesedéssel forgolódom. Az alkoholelles klubok, gyógyulni-szabadulni törekvő szubkultúrájával teljes szívvel azonosulok, s vállvetve szegülök szembe a társadalom álszent, kirekesztő attitűdjével, amely őket is ugyanúgy sújtja, mint azokat, akiket a dívó normák szerint, a társadalom addig itatott és kínált, amíg alkoholistaként nem váltak közteherré, és már-már belefutnak a borgőzös magyar szesztengerbe. Balaton északi partján, Alsóörsön aztán évenként, százával gyűlünk össze, hogy az egymás iránti szolidaritást vállvetve demonstráljuk, s a Trabantom vígan pöfög, mert már odafele, útközben is sorstársat sejtek minden ismeretlen, útszéli arcban. Tábornőz mellett nótázunk és táncolunk, ez egy újabb testvéri összefogódzás. S. József református lelkész-barátom kacagva utal a történelemre, hogy a hozzá hasonló papok – vagy a máglya tete-

jén, vagy éppen a máglya körül – elégszer ropták már ezt a keszeg tűztáncot a bigott középkorban. A lángok visszfénye cikázik egymásra vetülő tekintetünkben, s a hitemet, mintegy megsokszorozva tükrözi. Itt végre, talán tényleg fölleltem a bűjtató társaimat, akiket a születésem óta keresek.

Aztán ez a nagy barátság is, egyszeriben szétpukkad, az ígéretesen feltörekvő luftballonból csakhamar kifogy a szufla, mert már a csúcs előtt fönnakad az érdekek és az alkalmazkodás tüskés csipkebokrain. Az emberi hűség megint csak nem képes kiállni a próbát, alkalmatlanságunk újra bebizonyosodik, mint már annyiszor a történelem során. Lám, a legvonzóbb, legszebb emberi eszmék sem alkalmasak arra, hogy saját kicsinységünkől megváltsanak minket. Majd egymásra torlódnak, és észrevétlenül a semmibe vesznek a napok és az évek, a lelkesedések, szerelmek és csalódások évtizedei, s az életem rugós órája mindinkább lejár. Évről-évre kevesebben érnek oda lihegve a Fészek Klubba, az osztálytalálkozókra, és tanáraink, a hajdani Muki bácsik térnek meg elsőként az égi vadászmezőkre. Mind foghíjasabbak lesznek a Barcsay utcai gimnázium ránk emlékező csorba iskolapadjai is. Én pedig a sok-sok kanyarba, kitérőbe és hurrokba belefáradva, végre föl hagyok kósza csavargásaimmal, és őszintén megbánom értelmetlen lázongásaimat, világmegváltó, önhitt ostobaságomat. Egy bibliai keresztény gyülekezetben találok vissza választott voltomhoz, zsidóságomhoz. A rég elhagyott atyai ház, a betoppanásomat és megtérésemet egetverő örömmel fogadja, s odabent, mondhatni váratlanul, egy egész regiment testvérre találok. Mind-mind különbözőek és mégis egyformák – abban, amit felém sugároznak. Igen, ők azok, akikre kezdettől fogva vágytam! Akik, ha kell, akár életüket kockáztatva is, biztosan kézről-kézre adnának s bűjtatnának, mint az erdélyi nazarénus családok a gettóból szökött, s Palesztina felé tartó illegális alijázókat, annak idején. Csillogó tekintetű, Istenhez, Jézushoz imádva igazodó fiatalok vesznek körül, akik belőlünk, a ráncos öregkorban végül mégiscsak megtalált hűségünkől merítik ifjú reménységüket, de akiknek a hitéből és szorgalmából mi is bizakodást nyerünk. Akikben biztosan több van a múlandó emberi szeretetnél, mert ugyanúgy az Igazság újjászületett gyermekei mindannyian, mint amilyenek mi magunk törekszünk lenni.

És közösen harsogva, torkunk szakadtából énekeljük, üvöltözzük együtt a zsoltárossal – csak az Úristennek tetszik fals dalárdánk, de Neki biztos! –, hogy „szárnyaid alá rejtőzünk”, mert igenis megbizonyosodtunk róla, hogy a meleg isteni fészek az egyetlen igazi védelem a ránk leselkedő bajokkal és veszedelmekkel szemben. Rajta kívül nincsen más bombabiztos óvóhely a teremtett világon, ahová elbújni valóban érdemes lenne.

A kárhozatra szánt ember³⁹

1

A befödözött fejű és sokféle pajeszú, meglehetősen tarka vándortársulat még a Közel-kelet mozgalmas etnikai és vallási színskálájából is kirítt. Hát még, amit műveltek. Mert az önjelölt próféták megszokott bűvész-trükkjeitől igencsak elütöttek azok a csodák, amiket minden különösebb kellék nélkül produkáltak, mert mindnek volt valami segítő és gyógyító jellege. Érthető, hogy a híruk messze megelőzte érkezésüket mindenfelé. Csatlakozni akarókban sem szenvedtek éppen ezért hiányt, de a feltétlen tekintélyt élvező vezetőjük igencsak megválogatta, hogy a truppba kiket fogad be. A közeli faluból, Kerijjótól is szeretett volna beállni közéjük egy tétova, keszeg és borzas, tetőtől talpig vörös szőrzetű fiatalember, aki már napok óta kerülgette a „tanítványokat”. A harmadik napon a csodarabbi lehívta aztán arról az eperfáról, ahonnan éppen vágyakozva leskelődött. – Mássz le már, Júdás fiam! – Hát ez meg honnan tudja a nevem? – képedt el a fickó, aki hithű héberként maga is éjjel-nappali kipát hordott, csak hogy ez az apjától örökölt, ugyancsak meghordott fejfedőcske, a hirtelen mozdulatai miatt, még álltában is félre-félrecsúszott a kobakján. Nem győzött kapkodni utána. – Melyik a legfőbb parancsolat a törvényben? – hangzott a rabbi nekiszegezett első kérdése.

– Hát, hogy „Sömá Jiszroél, Ádonáj Elochénu, Ádonáj echad” – nyögte a vörös, aki a megszólítása miatti pironkodása miatt, ha lehet, még színe-sebb lett, mint egyébként. A „Halljad Izrael: az Úr a mi Istenünk, az Egyetlen Úr” felelettel elégedett lehetett a vizsgáztató, mert tovább faggatta a fiút.

– És a második? No? Amelyik tán még hasonlít is ehhez?

– Nem t’om.

– Hát szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! Mert hogyan lennél képes szeretni, akit nem látsz, ha azt sem tudod szeretni, aki a szemed előtt áll?

– Na igen. Persze hogy az. Tudtam – tette hozzá Júdás, kicsit megsértve, kicsit megszeppelve.

Volt is mitől megijednie! Mert a Kerijjótól aztán már nemcsak a rabbi faggatta, hanem a karéjban letelepedett többi is. Némelyek segítően könyvű kérdéseket tettek fel neki ugyan, de akadt azért olyan is közöttük, aki a megszólalásával csak a maga tudását fitogtatta.

³⁹ Győr, 2004

A hol innen, hol onnan záporozó kérdések ugyancsak megnehezítették az egyik lábáról a másikra nehezedő ifjanc dolgát, aki már-már nemcsak azt bánta meg, hogy a hét elején, a falujuk határában a csapat után eredt, de talán még azt is, hogy egyáltalán valaha megszületett. Nem csoda, hogy a haja-töve is viszketni kezdett már tőlük, a homlokát pedig kiverte a hideg veríték. A több órás, kemény vizsgának végül az vetett véget, hogy a karéj közepén, a többiekhez hasonlóan, összefont lábakon guggoló, de az Írásokban mindnyájuknál jártasabb, s harminc événél bölcsebbnek tűnő tanító, noha egy kicsit csóválta a fejét, de mégiscsak rábólintott a legényre: – Maradhatsz, fiam.

Így duzzadt eggyel megint a létszám, s az ugyancsak megizzasztott, igyekvő fickóval a Mesternek szólított különös rabbi körül – akinek eredetileg becsületes fafaragó szakmája volt – így már tizenkettőt számlált a trupp. Szerencsés római szám: egy tucat! A Kerijjótí fellélegzett. Boldog volt, hogy többé-kevésbé sikerült a kérdezőknek megfelelnie.

Két hét se kellett hozzá azonban, hogy ő maga is rádöbbenjen, hogy a befogadó társak ugyan, egy szikrányit sem érdeklik. Nem hogy barátságot nem kötött, de semmilyen meghittebb viszonyt sem alakított ki egyikükkel sem. Annál inkább szeretett, a maga falusias módján, átlátszó bumfordisággal forgolódni a Mester körül. Ha az csak egy szóval is utalt rá, vagy Júdás nesztét vette egyáltalán bármilyen kívánságának, alig győzte szedni a lábát, hogy mihamarabb, akár a föld alól is előkerítse, előteremtse. Igaz, a többi is csüggött annak példálózó, időnként kicsit homályos, meseszerű szavain, amelyek hol meglepő parancsokat közöltek, hol mélyebb gondolkodásra készítettek, hol meg éppen hogy a szíveket szólították meg, de ő testhosszal megelőzte mindnyájukat. Hamarosan rászolgált tehát a Stréber gúnynévre, amit az irigyei ráragasztottak. Ez se érdekelte. A galileai nyelvjárást hadráló, tüsténkedő fiatalember célratörően mindent megtett azért, hogy ellessesse a megtáltosodott ács minden furcsa titkát, mert feltett szándéka volt, hogy megfejtí annak egész mágikus tudományát. Nem rosszból, hanem hogy követni tudja. Leutánozni, de nem ám akármért. Kamatoztatni szeretete volna majd, később, amikor eljön az ő ideje. Mert hogy eljön, s nem is sokára, abban holtbiztos volt Júdás.

A tényérbemászó pónemű Stréber ugyan lehet, hogy kicsit nehéz beszédű volt, de a fantáziája, az biztos, hogy kötetlen burjánzott, noha erősen vigyázott rá, hogy el ne árulja senkinek, mi zajlik benne. Vágyálma szerint ugyanis már-már egy egész Júdás-iskolát vezetett, sőt négy tanulóosztályba is beosztotta a képzeletében oly hőn vágyott híveket. Azok meg? Csurom hála, hajbókoltak előtte. s – na-nee! – nyafogta ő finnyásan,

mert a vonakodva tolakvó kezét nem győzik majd, egymással vetekedve csókolgatni, amikor a jó előmenetelűeket, vagy a pénzes szülők ivadékait előrébb sorolja. Hűséges követői élén aztán ő is széjjeljár majd, persze mindenfelé Izraelben, és az ő tanítványai is ugyanúgy, tűzön-vízen át vele tartanak, ha nem jobban, mint emezek követik a Mestert. Utánozhatatlan varázslatait látni mindenfelé, egész városok és vidékek népe gyűl majd egybe, s csengő elismerésüket önként szórják azokba a mostaninál öblösebb vesszőkosarakba. Serény famulusai persze, kitanultan rá fognak játszani, hogy az előadott hókuszpókuszok nyomán az egekig fokozzák az ámulatot, de arra is ügyel ám majd (ne legyen a neve Júdas, ha nem!), hogy azok semmiképp se dolgozzanak saját zsebre, mint mostanság ő teszi olykor-olykor, Isten bocsássa meg, de senki sem lehet hibátlan. Azokat bezzeg rövidebb pórázon tartja majd, hogy semelyikük se legyen rest a begyűjtött értéket az utolsó szemig ráborítani a bokor mögé rejtett (rejtendő?), s a kaptár-pokrócon dicsőségesen emelkedő fényes-cézárú halomra. – Meg akarsz gyógyulni, testvérem? No, ugye? Akkor jó helyen jársz. De ne légy ám szűkmarkú, s ne sajnálj áldozatot hozni is az egészségedért és munkaképességedért! Hallottad? Áron is meg kell venni az alkalmatosságot!

Mert dehogy is lesz olyan szerény és szegény az ő majdani brigádja, mint emezek, akik a kevéssel is beérik, s a semmit is hajlongva köszöngetik, mert csak a napi ellátásukra való étket meg ruhát és a vándorlás során berepedt sarkukat puhító kenőcsöket fogadják el. Micsoda ostobaság! Lehet, hogy éppen ezért nehezedik a dolga napról-napra, hogy mostanra már alig sikerül a fel-feltörő vágyait leküzdenie, és igazodnia hozzájuk? A Stréber fekete sugarú nézése nem sok jót ígért, sivatagi viharként villámlott dús, vörös szemöldöke tövében – nem győzte hunyni és leszegni! –, ha csak egyetlen szó is esett aranyról, ezüstről, vagy drágakövekről. A szíve vérzett minden visszautasított ajándék miatt, s a veséket firtató Mester nemegyszer csóválta a fejét nehezen leplezett kapzsisága láttán. Mert Őelőtte – akár a láthatatlan, és mindenütt jelenvaló Adonáj előtt – ugyan nem maradhatott titokban semmi. A sóvár vágyakat is ajánlatos volt tehát zár alatt tartani, nehogy az egyelőre kimondatlan és kivitelezetlen gazságokon még rajtakapja. A tüsténkedő rőtszakállúnak tehát – hogy idő előtt a Mester ki ne tegye a szűrét – ugyancsak vigyáznia kellett minden árulkodó mozdulatára. Sőt, a szeme rezdülésére is.

A héten, amikor a Mester végre próbára merte bocsátani őket, az új jövevénynek is sikerült már egy-két kisebb trükkje, akárcsak a többi tizenegynek, de abban végképp túltett amazokon, ahogy esküdözött, hogy az

övé egy szál – akár Illés prófétáé annakidején –, mind-mind igazi csoda volt. Az Égre való fogadkozásért, persze, még idejében kért bocsánatot, és a többieknél is inkább hangsúlyozta, hogy csakis a Mesterre való hivatkozást követték azok az emlékezetes gyógyulások, démon-űzések, sikeres jelek. A szíve legmélyén tele volt azonban kételyekkel, amelyeket a cél érdekében még önmagának sem akart megfogalmazni. Nagyon vigyázott, hogy semmi ilyesmi ne látszódjék rajta. A Mester, kérdően lágy, egyben szúrós tekintetét kerülte a leginkább, ami önmagában is szinte megoldhatatlan feladat elé állította. Ezért, ha csak maga elé képzelte, már akkor lesütötte a szemét, s pirult el égő szakállának bundája mögött, de hát ebben az évszakban a száraz forróságra is ráfoghatta volna, ha a többiek észreveszik, és még rákérdeznék.

Júdás alig tudta megérteni, hogy a rabbijuk miért emlegeti, és többször kifejezetten hangsúlyozza, hogy a próféták jóslatai mind-mind rajta fognak betelni, és hogy nemsokára, éppen ezért fogják elítélni, megkínózni és megölni. A leginkább azonban az lepte meg, hogy mindezt milyen nyugodt hangon, különösebb indulat nélkül taglalta. Sőt, abba meg még a háta is beleborsódzott, amikor lazán közölte velük, hogy egyik tanítványa fogja elárulni. – De melyik? – hűlt el a Kerijjótí. – Egyikünk elkárhozása tehát eleve eldöntött volna? Még hogy én? Hogy a csudába jut egyáltalán az eszembe ilyesmi? Pedig akkor már mindenki arról suttogott a piacon, hogy vádalkut kötne a szanhedrin a Mester valamelyik belső embe-
rével, és harminc ezüstpénzzel még meg is jutalmazná azt, aki a csodarabit, bizonyítékok kíséretében a kezükre játssza.

2

Abban az esztendőben, a Teremtés 4453. évében, a Hold-évek szédelgése jóvoltából, a szokottnál is korábban köszöntött be Júdeában a Pészách, a kovásztalan kenyér tavasz-ünnepe. A libanoni hegyek felől érkező borzongató szél még az ingek alá is bebújt. Nemcsak Pészách beköszönte, de a zord időjárás is arra készítetett mindenkit, hogy földel alá, a házak mélyére húzódjon azon az emlékezetes estén, amikor – ahogy Mózes elrendelte – évről-évre meg kellett emlékezni a zsidóság csodás, Istentől vezérelt szabadulásáról Egyiptomból, a Szolgaság Házából. A Mester és tizenkét tanítványa annak az épületnek az emeleti nagyszobájában heverték le az oldalukra, a rituális kézmosás parancsának teljesítése után, a hagyományos Széder-vacsora kurta lábú ünnepi asztala körül, amelyiket a Rabbi látatlanban, előre kijelölt. Efféle kisebb szellemi látás már meg se kottyant a Tizenkettőnek, de a közös, egymásba olvadó imádkozást követően mégis ámulva hallgatták a Mester olyan profetikus kijelentéseit, ame-

lyekkel megint megjövendölte közeli kínhalálát, és beígérte vigasztalólag a majdani visszatértét is. Semmilyen homályos jövődölés nem tudta elvenni azonban a jó étkü fiatal zsidók étvágát az ízletesen elkészített s ínycsiklandozóan illatozó bárány-pecsenye elfogyasztásától. A Mester hallgatótagabb volt a szokottnál, s a példázgatásokkal is felhagyott ezúttal. Csak akkor szólalt meg végre, amikor a testvéri szeretettel tördelt s egymásnak nyújtogatott pászka-lemezekkel tolongva tülekedtek, hogy ki-ki mártogathasson a finom ünnepi tálból. – Bizony, így kell ennek történnie. Még ma éjjel a római katonák kezére kerülök. Egyiketek már el is árult engem.

Elborzadtak, s úgy néztek egymásra, hogy vajon melyikükre céloz a Mester. A Kerijjótból való Júdás szinte kényszeresen rázta a fejét, vörös üstöke csak úgy lobogott. – Én nem, én nem! Pedig akkor épp huszonegy órája lehetett már, hogy a főpapnál járt, és a tarisznyájában már ott lapult az a kendőbe csavart harminc római ezüst, amit a följelentésért kapott, s amivel visszavonhatatlanul elkötelezte magát a galád tervben való közreműködésre.

A Csodarabbi elfogatása tényleg küszöbön állt. Gonosz tette elkövetéséhez Júdás tulajdonképpen a minap kapta a végső lökést, a pazarlás utolsó cseppje az volt a méltánytalanság-érzés napról-napra jobban telítődő poharában, amikor a drága kenetet, amit jó pénzért el lehetett volna adni, a Mester fejére borította az az eksztázisba esett hálás némben. – Még mit nem! Ha én nem teszem meg, megteszi más – döntötte el végleg akkor a dolgot. Nem kizárt, hogy emezek is átállnak majd az „Új Mester” mellé, akárki legyen is. Akár éppen ő, Júdás lépne előtérbe az emlékezetből majdan lassanként kiradírozódó Rabbí elmaradása után, bárki, aki merészen az élükre áll. Hiszen valamennyien megszokták már a dologtalan csavargók komédiás életét. Megítélésükkor magából indult ki, hogyan is gondolkodhatott volna másként?

3

– Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? – sóhajtott a Keresztre Feszített, mielőtt kilehelte a lelkét. Júdás meredten, megbabonázva nézte. – Még sajnálatja is magát! Hiszen mi volt ez a néhány napnyi kínlódás? Valószínűleg semmi fájdalmat nem érez már. Sőt. Ha igaz, hamarosan a leggazdagabb ember lesz Földön és Égen, s mennyei boldogságban lesz része. Még az is lehet, hogy odafönt megkoronázzák majd, de velem, a tanonc-hívével, és erre predesztinált elárulójával, velem itt mi lesz? Kész. Belefáradtam az egészbe.

– Róla legendák keringenek már most is, aztán ripsz-ropsz megjelenik majd holta után – még csak ez kell! – és ezek a mesék meg látomások szájról szájra járnak, s mind színesebbek lesznek. Látják – vagy látni vélik – nem csak Izraelben, de hét határon túl is. És Ő csak nő, csak nő, s mindig nagyobb lesz, végül az egész Mindenséget betölti majd. Hiába szögezték fel a bitóra, hiába folytatják ki a vérét, az anyák és apák örök-életüként regélnék róla majd a gyermekeiknek. A neve fennmarad akkor is, amikor én már rég porrá omlok széjjel. Jaj, bizony senki más, csakis én vagyok a szerencsétlen, egyedül én, pedig nem tettem egyebet, csak a rám osztott szerepet játszottam el. Istenem! Adonáj, bocsáss meg! Hiszen a Csodarabbink mindig is tudta, de most már én is tudom, hogy éppen azért ültetted belém a leküzdhetetlen irigység és nagyravágyás magvait, hogy eleve elrendelt sorsom kihívásainak ocsmányul megfelelhessek.

– Mesterem, hé! Esküszöm, Te vagy a legnagyobb hazug! Hiszen Te mindent tudtál, Te előre láttad az én keserves sorsomat már akkor, amikor a csapatodba befogadtál! Ez az isteni kíméletlenség, ugyan hogy fér össze az Általad hirdetett, mindent betöltő és megbocsátó szeretettel? Olyan szörnyűséget követtem volna el, amire nincs, nem lehet bocsánat? Mester, Mester, hát Te sem tudsz értem közbenjárni? Hidd el, legalább Te, hogy nem mértem, nem mérhettem föl, mit is cselekszem. De most már, joggal nem áll szóba velem senki. Ugye, látod? Hát akkor miért tűröd, hogy elevenen temessenek el? Gyermekeket, utódokat nem támaszthatok, nincs kivel. Munkát nem kapok. Fedele alá senki be nem fogad. El-néznek fölöttem, a tekintetükre se méltatnak, mondd, ez így igazságos? A legárvább, leginkább rászédett, bizony én lettem ezen a világon!

– Ráadásul, attól az átkozott harminc pénztől sem tudok megszabadulni! Akárhonnan hagyom, a jeruzsálemi városkapun kívül vagy belül, a Jordánba is hiába vetem, onnan is kimerik egy-kettőre, s kivédhetetlenül utánam hozzák, jaj nekem! Még a Sátánnak kiszolgáltatott Jób dolga is külön volt az enyémnél, hiszed-e, Seregek Ura? Istentelenül rossz ez a teljes magány, szörnyű így, egyes egyedül létezni, légüres térben lélegezni a hozzám és felém süketnéma Izraelben! A kietlen, eljegesedett Mindenségben! Uram! Oldozz fel végre, ha van hozzá hatalmad!

De válasz nem érkezett sehonnan.

4

Júdás még azon az éjszakán felakasztotta magát. Ott érte el a vég, a Koponyahegyen nőtt, s az után mindörökre kiszáradt mementó-olajfa legmagasabb ágán.

Abichú félfüle⁴⁰

A tükör-kopasz és vénség szabdalta fizimiskájú, görnyedtségében is figyelmet keltő gnóm, Abichú, szőröcsimbókos tenyerével ernyőzte azt a lapulevélnyi, ép jobbfulét, amelyről Jaffa-szerte mindenki ismerte, s aminek érthetetlen növekedéséről annyi szóbeszéd terjengett. Süketségét ugyanis csak ezzel a pózzal tudta valamennyire ellensúlyozni.

– Hö? – huhogta tátott szájjal, foghíjasan, hogy a neki szegezett kérdés megismétlését kiérdemelje, s nagy igyekezetében még a cserepes, barna nyelvét is hegyesen billegtetete egy picit. Ködösen röpdöső tekintetének fókuszában, a vityillója előtti homok-placcon, egy tarka burnuszos, tekintélyes szakállú, de érthetetlenül hatlábú emeletes vándort sejtett, s a meszsziről érkezett, lengő pajeszú jóembernek fogalma sem lehetett arról, hogy kit próbál szóra bírni. A nyomorúságos látvány – se a szegényes, mocskos városszéli környék, se a megszólított toprongy – nem kelthetett benne érdemleges benyomást. Ugyan mi juttatta volna eszébe, hogy az immár vagy húsz esztendeje Ábrahám kebelén nyugvó nevezetes hittudós, Kajafás fő-rabbi egykori kommandósainak a parancsnokát, a hírhedt verekedőt riportálja fennhangon, azt, akit a helytartói légio őrzáratai is mindig nagy ívben kikerültek? Hogy a számára hátáról azt az embert kérdezőgeti éppen, csak amúgy foghegyről, undorát alig leplezve, földet bökődő saruján, a csacsi pót-lábain jobbra-balra billegve, aki bizony nagy idők tanúja volt valamikor?

– Hé, Zsidó! Ki vele! Nem hallod? Merre találok a zsinagógát meg a fürdőt?

– Hö? – jelezte újra segítő szándékát egy szemhunyorítással, a színeha-gyott rongyokba burkolózó, mindig didergő roskatag férfi, akit a vándor meg a számár sziluetdje is emlékeztette egy hajdani fontos személyre és mindenekelőtt eseményre, még hozzá olyasmire, ami hajdan, pusztá létével megkérdőjelezte a megingathatatlan római megszállást, áve Cézár! Szemöldöke kusza bozontja, a fölfénylő értelem jeléül, egyszeriben ezernyi ráncot tolt széltől cserzett, barázdás homlokára. – Értelek, uram, hm-hm, már hogyste értenélek – dörmögte, igyekvően zihálva. – Az elágazásnál, balra. Aztán, a kútnál, ott jobbra. Ott már eligazítanak... De honnan jössz mégis? No, áldjon a mi Örökkévaló Istenünk! – legyintett a kíváncsiskodó sziluetdje után reszkető jobbujával, azzal, amellyikkel a tölcseért formálta az imént. A szokásos áldást azonban már csak a távolodó, imbolygó számár hátsójának szürke foltja felé rebegte, s meghatározhatatlan

⁴⁰ Győr, 2002

színű köntöse ujjával lemondóan próbálta kipiszkálni a paták felrúgta sivatagi port mindig könnyező csipás szeméből. Sehogysem bírta tudomásul venni, hogy napról napra szürkül, homályosodik körülötte a világ.

A tovább kocogó idegent eszünk ágában sincs követni, még ha a kurgó alak érdeklődését felkeltette is. Találjon szállást, ahol tud, és davenolja el az estéli imádságot abban a minyenbe, amelyik befogadja. Abichút viszont nem szabad szem elől vesztenünk, ha egyszer rátaláltunk. Omladozó évei számát tán maga sem tudja, annyi biztos, hogy rég volt, még a birodalmi okkupációt megelőzően, amikor Nabluszban, hetedik gyermekként világra hozta az anyja. Az azonban vitathatatlan, hogy jó fejű, erős karú fickó lehetett akkoriban, mert a karrierje egyenesen ívelt felfelé: a jesívából mindjárt a jeruzsálemi főrabbi szolgálatába került, akit aztán fegyveres árnyként kíséretett, bármerre is járt Pilátusnak ez a quislingje, a nagyhírű Kajafás. Bal kézfejét is az ő szolgálatában vesztette el, amikor az óváros egyik sötét sikátorában egymaga négy rablót, vagy ahogy akkoriban mondogatták, „szabadságharcost” tett ártalmatlanná.

Sose felejtí el, Kajafás megbízásából járt a gecsemáni kertben is, azon a csodás, csillagtalán éjszakán, amikor azt a különös vándorprédikátort, a Názáretből való Jesuát valamelyik társa, rongyos harminc ezüstért beköpte, s a kommandóra hárult a feladat, hogy az ipsét letartóztassák. Bizony, hogy nem volt veszélytelen bevetés. A mindenre elszánt csoda-ember rendszerint hívei amorf, mégis szoros gyűrűjében fejtette ki lázító tevékenységét, s szavai szuggesztivitása is mindig népes hallgatóságot vonzott maga köré. Denique, a fegyveres kísérőkkel is számolni kellett, meg a néphangulat esetleges felforrósodása sem volt megjósolható. Ám a parancs – parancs, a kommandó nem latolgat, csak engedelmeskedik, s teljhatalmú főnökökre, rá ez a szabály duplán érvényes volt, hiszen öt válogatott emberéért is felelősséggel tartozott, mondhatni, a fejével felelt.

Szabályszerű roham-hadrendben, markolatra feszülő inakkal, futva követtek tehát a nyomravezetőt az iszamós sötétben, s így, a rómaiaktól ellesztett fordított W-alakzatban törtek utat a kósza árnyak esti sűrűjében. Az alef- és béta-kommandósa – a két atléta termetű, feketén fénylő, félmeztelen afrikánus-zsidó harcos – füstölő szurokfáklyákkal oszlatta a sötétséget, s takarította a teret az elszántan, ütemesen trappoló fegyveres osztag élén. A liget fái között mindez még kísértetiesebbnek hatott, mert a lengedező lombok valósággal átlényegültek, ijedten susogni kezdtek, s a sötétbe burkolózó dombtető felől is mind riasztóbban érzékelhető volt a láthatatlan, ellenszegülő tömeg együtt lélegző, elszánt tömörsége. Az előttük botladozó, mindeddig készséges Júdás is, mintha elbizonytalanodott volna – tán

megérezte élete közelgő végzetes fordulatát? –, Abichú mindenesetre kénytelen volt nyakon csördíteni.

A jól irányzott tenyeres, lám nem volt hiábavaló. A lefizetett nyomoronc, a kapott lendülettel szinte a nyakába esett annak a fehér, egybeszabott, drága ruhát viselő, méltóságos termetű idegennek, aki abban a szempillantásban került a fáklyák fénykörébe. Jesua – mert ő volt az – meg se rezzent, s a karjával párnaként fogta fel a rázuhanó vinyega testének súlyát, s a kölcsönös felismerés egyfelől sugár, másfelől hunyor tekintete mintha örökre összekapcsolódott volna. A felejtethetetlen látványt máig sem képes Abichú elfelejteni, ahogy az elárultatását szelíden fogadó rabbi, a szakálla mélyéről rámosolygott elfajzott tanítványára, és szinte sajnálkozva ölelte magához a kistermetű, reszkető férfit. Mintha Júdás nem is tehetett volna egyebet, minthogy a megbízóinak tett ígéretéhez híven, tolakodóan szájon csókolja mesterét, s így jelölje ki azt, az elfogására törő kommandósok számára.

Ahogy ilyenkor lenni szokott, nem mindenki ijedt meg tőlük. Jesua egyik kísérője kardot rántott, s Abichú a feléje sújtó csapás elől már nem tudott kitérni. E heves mozdulatnak esett áldozatul kajla jobbfüle is. A szeme láttára pottyant a földre. Alfa és Béta begyakorlott mozdulattal, egyszerre szögezte a megveszekedettre rézhegyű dárdáját, s már-már dühödt csetepatéba keveredtek volna, ha a libbenő köntösű rabbi felemelt karral nem inti le ezt is, azt is, s nem dugatja vissza hüvelyébe hirtelenkedő híve kivont szablyáját. Csodák csodája, szelíden suttogó szavát, annyi év után még mindig fel tudja idézni: – Elég! – hasított az éjszakába az el-lentmondást nem tűrő halk hang. Ettől ugyan máskor meg nem torpantak volna a martalócai, s ő is elégtételt vett volna a füléért, amilyen kemény legény volt, de az egész kommandót valami furcsa érzés kerítette hatalmába. Jesua hangjában ugyanis olyan erő volt, aminek csak engedelmeskedni lehetett. A föléljük magasodó, már-már lángoszlopként fénylő fehér alak nemcsak olyan ellenállhatatlanul szólt-fújt, mint a tenger felől érkező friss nyugati szél, de olyan lágyan is nyúlt a megsebzett Abichú felé. Áldásra emelt jobbjá aztán egy furcsa, simogató és köröző mozdulatot tett a vérző halántéka fölött. A sajgó friss seb pedig, abban a szent szempillantásban abbahagyta a lüktetést, s – ami a legkülönösebb – lenyesett füle is, hogy-hogynem visszaröppent a helyére! Mintha le sem vágták volna! Sőt, az óta is nap mint nap cseperedik, mindig egy picit.

Hogy ebből mennyi baja lett! Hol csodájára jártak, hol bűbájossággal gyanúsították, mikor hogy. Az a szépségesen kövér Cippóra is e miatt hagyta cserben, s a Főtanács is az ördögös kagylójára hivatkozott abban

a határozatában, amellyel a válólevél kiadására kötelezte. A főrabbi szolgálatából is ezért obsitálták, Nabluszból is csak ezért űzték ki, mint valami poklost. Még az a szerencse, hogy ezek a jaffaiak nem olyan babonások, és van bennük annyi megértés, hogy egyre növekvő jobbfüle nézegetéséért időnként egy kis alamizsnát is vetnek elé.

Hát igen, Gecsemán óta annyi minden történt vele, ám ezekből ma már semmi sem tűnik érdemlegesnek. Számlálhatatlanul, és furcsa mód, mind gyorsabban rohantak el fölötte a ráncszántó évek. Észrevehetetlen foszlányokban hagyta cserben a világ dicsősége, úgy bizony. Erő, gazdagság, család és tisztesség, egytől egyig lerohadt róla, étvágya, látása, hallása, minden születési adottsága sorra megromlott, s nemrég, abban az átkozott halálos kórban még az eredendően ép balfüle is elhagyta, egyszerűen letört. Már meg sem tudná mondani a napját, hogy melyik kincsét, erényét, kamatozó jó-tulajdonságát mikor s hogyan vesztette el. A bölcs Salamon szavai így teltek be rajta, így kellett elfogadnia, megtanulnia, hogy minden, de minden hiábavaló ezen a tűnékeny világon.

Ám hogy-hogy nem, az a fránya, visszaragasztott jobbfüle, amelyiket a gecsemáni Jesua bővölt a helyére, csak az nem akar, vagy nem tud engedelmeskedni a múlt idő törvényének, sőt! Egyszer – de annak is van már jó néhány éve – járt itt Jaffában egy különös fickó, aki titokban Jesua követőjének vallotta magát. Az súgta az akkor még ép balfülébe, hogy „Psztt, zsidó! Jól vigyázz ám arra az áldott másikkal! Mert hogy, miként az én Uram is feltámadt a halálból, miután kínhalálra adták, a te különösen ernyőző jobbfüled is biztosan más anyagból van már gyúrva, mint ez a sok-sok romlandó körülöttünk.”

Hitte is, nem is, de ami tény, az tény. Ez a napról-napra, gombamód növekvő, tölcser-szerű jobbfül biztosan túl fogja élni. Ha egyszer valaki ki akarja rabolni majd a sziklasíkját, ugyancsak megretten az ördögfajzat, amikor összeomlott porsátorából ez a torzó, ép porcait nyújtóztatva kiemelkedik, és némán rendre inti a gazembert, hogy coki! – Hö-hö-hö! – Be szeretné látni ezt a röhejes jelenetet még, de hát az a fránya Jesua, sajnos nem a szemét kente meg ujjá balzsamával, akkor, régesrég. Így hát meg kell elégednie azzal, hogy a kacagtató, jelenetet most csak elképzei.

Bár az is lehet, hogy azon a különös, gecsemáni éjszakán Jesua éppenhogy csúffá akarta tenni, mert nem mentette meg, holott talán megtehetette volna. Ő a Főtanács kezére adta, azok tovább, s a római jogrend aztán alaposan elbánt vele. Lehet, hogy az óta is ezért kell fizetnie? A közömbösségeért, a nemtörődömségeért? A szolgalelkéért? Azért, amit

eszébe sem ötlött megtenni azért a csodarabbiért? Amitől talán egész más fordulatot is vehetett volna az élete?

Most már mindegy. Valahogy csak eltengődik így még egy darabig, élve holtan, félre rúgott útszéli maszatként. De a jobbfüle, mit tesz Isten, az napról napra nagyobb, akármilyen kevés táplálékhoz jut. Lehet, hogy az ilyen burjánzó fül is csak akkor szárad majd le végül, ha már teljesen betakarja az embert, vagy ami belőle megmarad? Tetőtől talpig? Mint Jónást, az a bizonyos tök-levél, Ninive határában?

Nem szabad elmerülni, élnünk kell!

Fekete Gyöngyvér rajza

Túl az értelem határán...⁴¹

1. Este

Mostanság mind gyakrabban elkap ez a rossz közérzet.... Ugyan jól fest-hetek, mint bukott világmegváltó! Don Quijotét bizony alaposan eltángál-ták. Mondhatni, minden tagom külön sajog. Pedig délután, a gyülekezet-ben – ahová a Feleségem hívására mentünk el – ezzel senki sem törődött, csak szeretettel, nevetve öleltek magukhoz, és mindegyre annak örültek, hogy *Jézus él, s nincs okunk sajnálni magunkat*. Ki érti ezt?

A fáradtság ma is egyik pillanatról a másikra tört rám, s valósággal letag-lózott. Az esti fürdést, szokásaimhoz ragaszkodva ugyan nem mulasztot-tam el, de a kádból már alig tudtam kimászni. Lélegzésem ziháló, nehéz és szaggatott. Az agyamra pedig présként ül valami ostoba tompaság. A té-vét mégis bekapcsolom, már csak szokásból is. Nézek – és valami mást lá-tok. Fura.

A legjobb, ha nem foglalkozom magammal, de hiába: a tarkómba rava-szul újra befészkezi magát a már hetek óta jól ismert, menetrendszerűen érkező, nyakat merevítő éles fájdalom. Igen, valószínűleg leesett a vér-nyomásom – konstátalom, de félig-meddig már kívülállóként.

– Mit játszod meg magad, minek vergődsz, Öreg Haver? – bratyzik és köp a képembe csúfolódva a hunyt szemem elé perdülő, alakatlanul fény-lő Belső Hang. – Kávéra, koffeinre vágnál, ugye? Fityiszt neked! Hogy egész éjjel csak hánykolódjál, s üres tekintettel bámuld a képernyőn villó-dzó zűrzavart?

Én meg furt nyögök, és kapkodok levegő után.

– Nos, Okoska, tudod-e, hogy valójában mi bajod? Csak nem a vénülés jele? De, Hapsikám, egy félórája sem voltál mérhetően fiatalabb, s akkor-i-ban még mennyi minden foglalkoztatott. Az elgazosodott kert, a tetőn kimozdult cserép, a félbe maradt elbeszélés a szövegszerkesztőben: meg-annyi tennivaló meg készítés! Most meg egyszerűen fuccs, kifűjt?

Az extra-kínzáshoz se kedvem, se erőm. *Az imént se voltak igazi terveim*. A szám teljesen kiszáradt, szikkadtakat nyelek, még az ágyam mellé készített pohár víz is megkeseredett. Rádásul – még csak ez hiányzott – most a hasamba is beleállt az a régi-régi puffadás, mint amikor még a napi munka után, afféle böffentően zsíros vacsorákkal terheltem a gyomromat. Pedig az imént mindössze két száraz pirítóst rágsáltam el a natúr teámhoz, et-től ugyan nem robbanhat még az én szuper-érzékeny emésztő traktusom

⁴¹ Neszmély, 1998

sem. Vagy a szívem rendetlenkedik mégis? Azt mondják, az infarktus a legkülönbözőbb fájdalokkal szokott újra jelentkezni! Serényen matatok a fekhelyem mellé készített üvegce után. A nyelvem alá dugok egy Nitromint-pírulát, és reménykedem, hogy valami csoda folytán mégis könnyebbülök.

– Az igazság az, hogy te, Kudarcos Önmegváltó, most *ugye félsz?* De kutyául ám. Valósággal reszketsz. Ne is tagadd.

– No de mitől?! – kontrázik valahonnan alagútnyi szájával a pókháló szőtte homály.

Lehet, hogy tényleg más settenkedik a háttérben, vagy éppen bennem, mint amit a hétköznapi fájdalmaimmal közvetlenül érzékelek? – bukom át tűnődésbe. – Amivel, vagy Akivel talán még szembe is fordulhatnék, ha volna hozzá merszem?

Az egymást gerjesztő rossz érzések végre halványodni kezdenek. Már sóhajtani is tudok, így valamivel könnyebb: lassan elzsibbad a világ. A párnát a hasam alá gyűröm, ahogy még anyám tanította. Valamibe nekem is kell kapaszkodnom.

2. Éjfél felé

Hála az Égnek, hogy fölriadtam! Hát nem ment könnyen ez se, brrr! Valósággal bilincsbe vert, egyszerűen nem akart kiereszteni a markából az a nyomasztó, lidérces képtelenség. Csupa víz vagyok, hideg veríték augusztusban? Arcomra szorítom a tenyerem, de az önvigasztalás is lefagy a képemről. Mint jeges borogatás, hasít a pofacsontomba, jaj! A kegyetlen álom hatása alól képtelen vagyok szabadulni.

Valahai műszeréskorom legnagyobb félelme plasztikus valóságként kísértett az imént. Egy szalmakosárba szórt gépalkatrész-egyveleg előtt álltam, topogtam tehetetlenül. Abból kellett volna a komplett számoló masinát összeszerelnem.

– Nosza! Láss hozzá! Ne csak ígérgess mindenféle marhaságot! – vi-gyorgott rám kajánul Valaki, és gúnyos fintorral lökte elém a tengelyek, lemezek, csavarok és rugók abrakadabra halmazát.

Nem! Nem! – sikoltottam némán, s iszonyodva rázkódtam össze. Tudtam, hogy a rám rótt feladatot képtelen vagyok megoldani. Lelepleződöm ország-világ előtt. Mint hazudozó kókler, közönséges csaló. Ez az a pillanat, amikor mindenki ráébred majd, hogy csúnyán átvertem. Rajtam, a kiöregedett, nagyszájú tucatfirkászon röhögnek majd. Mindig harsányabam, míg bele nem süketülök. Hiszen szégyenszemre, még az eredeti

szakmámhoz sem értek! Fikarcnyival sem vagyok több egy felfuvalkodott hólyagnál. Szétpukkantam, hát nem sírni való?

Szerencsére a rekamié túlfelén, a beszűrődő tétova fényben jól kivehető a paplanárnyék ritmikus mozgása: pfű-ha, pfű-ha, pfű-haha. Öreg Párom, hálsten itt, a tapintható közelemben szuszog, s időnként – ahogy fordul, és mélyebb lélegzetet vesz – még hozzá kurrogja-mordulja a refrént is... A jól ismert életjelek megnyugtatóknak valamennyire. *A számológépet tehát most nem muszáj összeraknom.* Ezúttal megúsztam. Talán még nincs elveszve semmi. De ez az egész olyan érthetetlen, olyan bizarr... Ugyan miféle láthatatlan erők játszanak velem? – markol a szívembe megint a félelem. Motozok-kotorászok hát az újabb nyelv alá valóm után, de csak a poharat sikerül levernem, csörren és loccsan, a fenébe is.

– És ha majd egyszer tényleg nem hallod többé ezt a megszokott szuszogást, ezeket a halk horkantásokat? – szólal meg halkan, talán a Lelkiismeretem. – Vagy ha te is kinyíffansz? *Akkor majd mi lesz veled?!*

Be szívesen fölkelteném a Kedvest, a Jobbik Felemet. Finoman végig simítom a párnára kócolódott hosszú, ősz haját, de nincs pofám direkter ebresztgetéséhez. Meg aztán mivel indokolnám? A számológépes kosárral, ami úgy hatott rám, mintha a guillotine aljából, azon véresen löktek volna elém? Mementónak, hogy coki, Kispajtás? Hogy ne legyek olyan nagyra becses törpeségemmel, szent eszméim romjaival?

– Pedig érzem, hogy szeretnéd végre bevallani, kimondani Neki is a lényegét – noszogat újra a Halk hang.

Épp azt, ami sehogy sem akaródzik megfogalmazódni a nyelvemen? Ami elől váltig bujkálni szeretnék? Soha!

– Ugyan, Jófiú. Egyszer szembe kell nézned vele.

Nem és nem! Erről szó sem lehet! És ugyan milyen jogon terhelhetném meg éppen Őt az én súlyos pakkjaimmal? Akinek akaratlanul is annyi bánatot okoztam a csaknem ötven közös év során... Bőven elég szegénynek a saját cucca: a Heine-Medines, bicegő lába meg az a sok-sok megaláztatás, ráadásul, hogy egy hosszú életen át jóképet kellett vágnia az én örüléseimhez. És úgyis visszahullna rám ez a hiábavaló próbálkozás. Aki csak másik emberbe, másik fuldoklóba tud kapaszkodni, *bizony meg nem menekül az* – gondolom végig először a *teljes igazságot*, és ettől váratlan békesség telepszik a lelkemre. – Úristen! Milyen furcsa stílusban kezdtem újra fogalmazni a dolgaimat?! Mintha hatása alá kerültem volna egy Láthatatlan Erőnek, a Jóság Szellemének... Eszembe jut a délután, és egyszeriben érezni, sejteni kezdem, hogy valójában *Ki is lehet Ő...*

3. Pirkadatkor

Hát az éjjel aztán tényleg alig aludtam. Mégsem vagyok fáradt – nem furcsa? –, csak jóleső bágyadást érzek, mint valaha, egy boldog ölelkezés után. Mi történt? Csak nem *töltődtem fel valamivel valamiképp?*

Lám, odakint szép lassan megvirrad. Ebben aztán lehet bízni, erre mindig számíthat az ember. (Amíg el nem kaparják. Hm, hacsak a Napot a csata végéig újra meg nem állítja Józua kedvéért a Seregek Ura – derülök váratlan bibliás ötletem kontráján.) S szinte centiméterről centiméterre érzékelem, hogy a hézagos redőnyrácsan át mint lopakodik a szobába a hajnal, s hogy rajzolja ki a bútorok és tárgyak mind élesebb kontúrját. Fölfedezem, hogy *valóban* öt-öt ujjam van, még hozzá mind a két kezemen hiánytalanul, és hogy ez *nem véletlen*. Érdekes, ezen eddig sohasem tűnődtem. *Így* semmi esetre sem.

Feleségem lelkiismerete nyugodt, ő zavartalanul alszik – jó, hogy nem nyöszögtem föl! – Hát igen, a hiba *nem a párom készülékében volt*.

Nekem magamnak kell rendbe szednem a dolgaimat – eszmélek. – Mind az összest, amit egybe gyűjtöttem. Amit szégyellek – és amire büszke voltam. Egy sima, egy fordított.: életem kötése bizony nem olyan, mint a kardigánom. Ezen – rajtam kívül – senki sem fejtheti föl a fonalat. S már azt se bánom, hogy a kosárba szórt valahány holmim szúrós. Mert biztosan tudom, hogy az egész gyűjteményem, a múltam – úgy, ahogy van – haszontalan kupac. Még ha annyira ragaszkodom is némelyikéhez, ami a lényemhez nőtt. De most már én lettem az erősebb mindegyiküknél. Pókhálógyökereiket, a gúzt a szívem körül mintha elmetélte, elerőtlenítette volna *Valaki*. S hogy ki Ő, hogy hívják? Nem tudom néven nevezni. Még nem merem. A gyülekezetben Úrnak szólítják. Megtehetik, hiszen már jóban vannak Vele. Szólítják *Jézus Krisztusnak* vagy *Messiásnak*, *Aki mindenből kimentett, mindentől megváltott mindnyájunkat* – sokféleképpen. Istenem, add, hogy hihessek én is Benned!

Igen, az lenne csak csudajó, ha ettől a reggeltől kezdve én is szabadon lélegezhetnék. A hitre is szabad madár. És akkor újra tudna dalolni a Vén Gúnár, szorongás és félelem nélkül, teli tüdőből. Féktelen örömmel. De most már nem csak a saját nótáját fújná... Mert megújult énjéből, a megidézett csoda nyomán magától kipotyogna minden túske, s elsimulna lelke bőréen minden varr és ótvar...

Björn Freiberg rajza

Átmeneti állapot⁴²

Nézem az óvoda kertes, virágzó fákkal bozontos udvarát mélyen alattunk, a házunk tövében, s azon gondolkodom, hogy milyen furcsa dolog az öregség. Amíg nem kopogtat az ajtónkon, elhessegetjük. „Kit érdekel?” Évek multával aztán mind jobban vágyunk megérni és megérteni, de ezzel együtt a rettegésünk is nőttön nő, ahogy kerülget, és suttyomban közelget felénk.

Az idősödő ember már kevesebbet buzog, rohangál, ám mind többet gondolkodik, és hajlamossá válik a merengésre meg a spekulálgatásra. Hogy is volt? Mi lett volna, ha? Be szép is lenne még mindig úgy. A fizikai erő fogytával a kalandozások kora egyszer s mindenkorra lejárt, s a tér radikálisan beszűkül, mondhatni átalakul. Az emlékezés és a fantázia virtuális valósága tolakszik a helyére.

Nekem például a börtömlőm már-már kérgesre szikkadt, és ezernyi ezer ránc barázdálja a képem, de a Karinthy-féle Énkém még mindig ugyanazzal a leküzdhetetlen kíváncsisággal ül ki a zsákom lazára kötött szájára, mint hetven éve. Meregetem hát pislogó szemem, hol előre, hol meg hátra. Mindhiába. A sokdioptriás szemüveg sem könnyít rajtam. Emlékezem sóvár tekintete itt is, ott is áthatolhatatlan falakba ütközik. Hiába veszem kézbe, és forgatom riadtan a nagyszülőkkel kezdő, sápadt családi fényképalbumot – s irigykedem a nemesi családok távolabbra visszatekintő kutyabőrére –, tulajdonképpen fogalmam sincs semmiről sem, ami az előtt történt, hogy megszülettem. És a köldököm is hiába bámulom. A születésem emlékét rejtegető kis gödör manapság divatba jött összejtjei sem árulnak el semmit homályos előéletemről. Honnan a csudából kerültem elő? Fogalmam sincs. De hogy hová tartok, az is ködbe vész. Korábban legalább reméltem tudni. Azóta ráébredtem, hogy csak hitegettem magamat.

Lehet, hogy minden egyéni sors csak átmeneti formába lötytyenése a létezés végtelen láncolatának, s egy fantasztikus kohó gyorsan foszló, pillanatnyi illúziója csupán? Mert mik vagyunk valójában? Csupán játékszer egy emberileg fölfoghatatlan, nálunk sokkal hatalmasabb Erő, vagy Lény kezében? Egy felülről rázott kaleidoszkóp átmeneti mozaik ábrája mindössze, amit elménk sohasem lesz képes bekeríteni s felfogni a maga teljességében? Mert mire is jutottunk az önhitt tudományos kutatásainkkal?

⁴² Győr, 2003

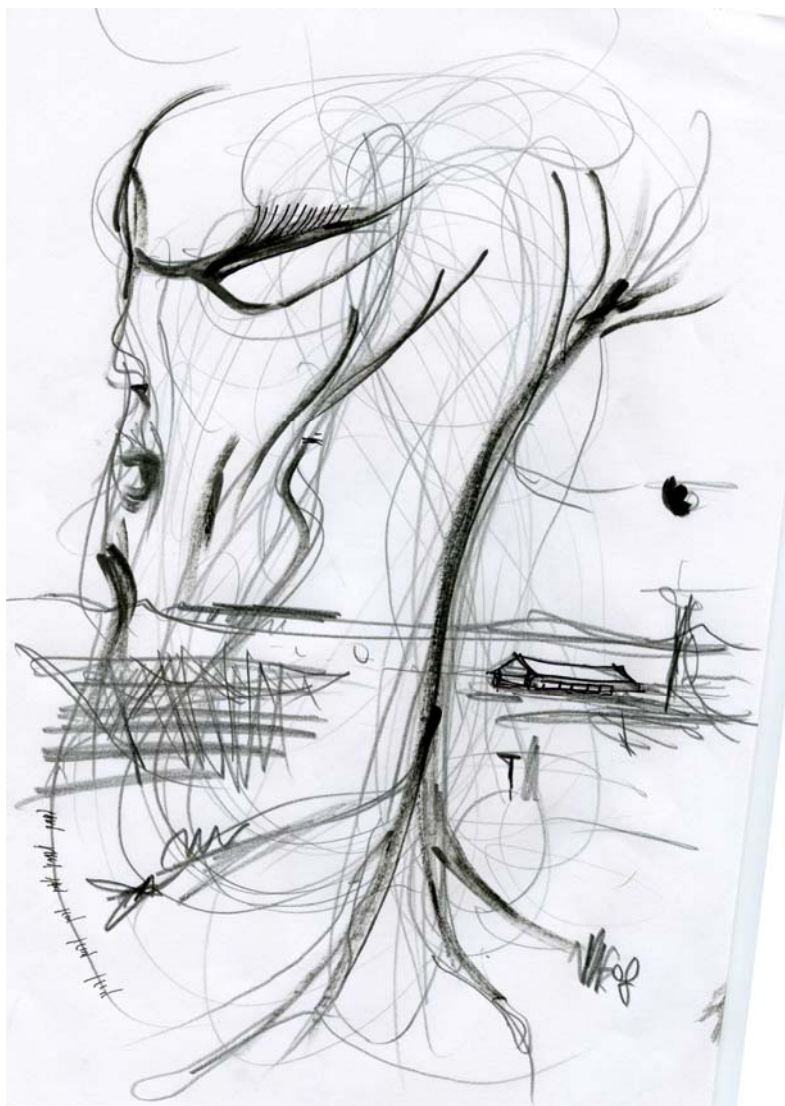
Fejlődik ugyan a technikai civilizációnk, de a boldogtalan és hiábavaló sorsunk zártságából semmi sem emel ki bennünket, s a trutymó ettől még trutymó marad. Csak mind mélyebbre süllyedünk a megmagyarázhatatlanság sár-mocsarába, és mind elveszettebbé válunk egy mindörökre kiismerhetetlen labirintusban. A hit válaszánaál értelmesebb (és kényelmesebb) magyarázatot, valóban hiába keres az ember. Bizony, anélkül annyira kilátástalan volna a kiszolgáltatottságunk a természeti és társadalmi erőknél meg kataklizmáknál, hogy jogosnak kellene elismernünk Arany János följajdulását, a Welszi Bárdok kínját, hogy *„ne szűlj rabot te szűz, anya ne szoptass csecsemőt!”* Ha a tényeket szigorúan leltároznók, akár nyomban fel is akaszthatnánk magunkat.

No de, az élet élni akar, akárhány éves az ember. A kutyaól ablakpárkányára könyökölve elandalodom az ötemeletnyi mélységből felszűrődő gyerekszivajon. S hiába lakunk a feleségem meg én idefenn egy manzárdnak becézett padláslakásban, mintha koromhoz ugyancsak illetlenül éppen azt tenném, ami soha nem sikerült – mert a tornaórákon, bizony ugyancsak ügyetlen voltam –, most a világ állít fejtetőre. Szédítő magasán, és immár fölöttem érzékelem az óvodakertben rohangáló, viháncoló, kusza kis csapatot, a kavicsos csikorgó, dobogó lábakat és a felszerkenő földszagot. Még a frissen tört, suhogó botocskák zöld végéből kicsurránó tavasz csábos nedvillata is valahogy fönről érkezik, ahogy beleszimatolok, mint ha az elem táruól látvány részegítő táncba hívna – kész bódulat az egész.

Csaknem egy szinten velem, egy omladozó, lakatlan ház torzó marad ványa mered felém. Nem csak ágaskodik, valósággal a felhőkbe szúr az elárvult, már semmire való, málló vakolatú, sápadt téglakéménye. Vagy ez a velem együtt fejre állt omladék mégsem olyan árva? Szárnyak suhognak, és a tört téglák ormán-hegyén máris egy galambpár turbékol. Talán azért nem hullnak le, s röppennek fel onnan a báránylehők puha vattájába, mert olyan elégedettek! Minden bizonynal az a hím, amelyik a díszes, fehér nyakkendővel feszít. Ugyan hová rakhatták a fészkeket? Fogalmam sincs. A macskák számára ez a téglatorony teljesen megközelíthetetlen, a felém meredő csupasz kilátó így a párocska szerelmi légyottjához biztonságos tanyának látszik, igazán jól kiszemelték. Tollászknak, s egymást kurkásszák, hol szelíden, hol meg nekivadultan. Jó nekik! Minden bizonynal még csak első tavaszosok.

Be jó lenne most újra beleszédülni a szerelembe! – sóhajtok fel, s meg-hökkenek belepirulva e koromhoz illetlen gondolatba. Felülkerekedő jó-zanságom egykettőre talpára állítja a zsendülő évszaktól felbolydult tótá-

gas világot. Öreg feleségem szól hozzám szerencsére, az amerikai konyha főzőpultja felől kéri a segítségemet. Bizony, elkel a nehezen mozgó jóléleknek. Nekem kéne elmosogatnom, mégsem hagyhatok rá minden fárasztó munkát. Derűsen elszakadok hát az ablakpárkánytól – a csontjaim még csak nem is zökkennek –, és semmi pénzért el nem árulnám, hogy az imént hogyan csapott meg az ötödik emeleti városi lakásban az egyre langyosodó tavaszi szellő.

Björn Freiberg rajza

Istenidéző⁴³

Kiben nem merült még föl, hogy vajon milyen is lehet Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, aki önmagát csak úgy jellemezte, hogy „vagyok, aki vagyok”? Akit Jézus egyszerűen csak Atyjának nevezett?

Bevallom, az Isteni Mindenhatóságot érzékelve – s abból kiindulva, hogy bennünket Ő a saját képére teremtett –, amikor körülnézek a gyülekezetben, és a rám mosolygó arcok sokféleségéből a szerető pillantások áradását habzsolom, már-már úgy tűnik, hogy szent kóstolót kapok a Látványából, de aztán szemlesütve elhessegetem magamtól ezt a profán gondolatot. Be kell látnom, hogy emberi fantáziám alkalmatlan a Nagy Névtelen megjelenítésére.

Mint annyi más ember, én is régóta szeretnék találkozni Vele. Mindig tudtam, hogy ez nem lesz valami egyszerű dolog, s csak egy földöntúli, rendkívüli esemény során következhet be. Sőt, a látvány kockázatával is megpróbáltam jó előre számolni, mert – ha jól értem a Bibliát – az sem biztos, hogy szembesülést (ütközést?) egyáltalán kibírom-e. Hiába volnánk egyfélék, a Teremtő és a Képére teremtett ember, tuti, hogy nem tartozik egy súlycsoportba. Sokáig gondolkoztam azon is, hogy vajon hol lehetne ezt a boldog egymásra találást, vagy éppen számonkérést nyélbe ütni, valami olyan helyen, ahol nekem sem túl nagy a nyomás, de Neki is elég előkelő. Ha egyszer mindenhol ott van, az Ő szempontjából a helyszín nem lehet probléma. Itt csak én lehetek a hunyó, a vak, aki képtelen észrevenni a Láthatatlan Szentet. Könyörgök tehát a szemem megnyílásáért, a „pikkelyek lehullásáért”. Ez tehát a legelső lépésem a Dicsőséges Jelenléte felé. A második? Imádkozom, és dicsérem Őt úgy, ahogyan Jézus tanított rá.

Megtérésem első évének egyik álmatlan éjszakáján megpróbáltam kapcsolódni a környezeti hatásokból és testem-lelkem belső érzékleteiből egyaránt.

Behunyom a szemem, halkan fohászkodom, és lágyan ellazulok. Képzetelem békés és mégis színes forgataga gyorsulva ragad magával, s alaposan megpörget, majd a kékülő kavalkádból egy irdatlan, mind világosabbá váló barlang rajzolódik ki körülöttem. A falán felhők futkosnak, a kupolájáról csillagok integetnek. A vibráló, határtalan kápráznak nem tudom meghatározni a fényforrását, szikrázóan ragyog mégis minden eldugott szöglete. A feneke meg, amire rálépni – úgy tűnik – csak csúszva-kúszva

⁴³ Győr, 2003

lehetne, mintha egy moccanatlan, jeges vízű kör lenne. A csobbanó csend pedig szinte harsog mindenfelől. Elviselhetetlenül szép látvány, fantasztikus, hunyorgató érzés. Csukott szemmel is látok és hallok mindent, a rám törő effektusoknak pedig nem csak érzékelője, de közvetlen része vagyok. Bennem is zengve zeng, mondhatni fortissimóban üvölt ez a csodálatos, dübörgő szimfónia. Sőt, fokozódó rezonanciám révén, valahogy éppen bennem kulminál a végtelen világ minden ereje, és már-már felrobbanok, amikor fulladásig betölt, egyszersmind felold a maga végtelenségében. A felfoghatatlan természetfeletti valóság kívül-belül körülvessz, részévé olvaszt, és egyszerre ráz-tép meg ringat a tenyerén. Csuda jó és csuda szörnyű ez a mindenség-érzés. Mert Rajta kívül tényleg nincsen semmi, hiszen Ő a kezdet és a vég, az alfa és az ómega, s a kettő közötti legrövidebb és leghosszabb út, az összes lehetséges variáció.

És már hallok is azt a robusztus hangot, aminek mázsás súlya a porba kényszerít. Az Igét, a Logoszt, amiből lettem, a Teremtő tulajdon szavait, amelyek hol bűnbánó sírásra, hol meg önkívülettel határos, diadalmas örömjongásra készítenek. Hallelúja, hallelúja. Rádöbbenek, hogy valójában csak liliputi parány vagyok az óriások országában, egy véletlen porszem, amely a Nap fényében időlegesen felcsillanhat, de csupán addig létezik, míg annak kegyelmes sugara rávetül, egy volt-nincs semmiség, amely egy pillantásnyi lét után máris tovatűnik a fuvallat röpké szárnyán.

Eszetlen gyönyörűséggel keveredik a nehezen legyűrt félelmem. Megkísérlem túliabálni a Földindulás sziklazúzó robaját. – Hallgatlak, Uram. Megpróbálom megérteni, hogy mit mondasz, mit dübörögsz: mit magyarázol, mit parancsolsz, személyesen nekem. Én ugyanis, bevallom, retentő kíváncsi vagyok, tele megválaszolatlan kérdésekkel. Nem tehetek róla, Te alkottál ilyennek. Mohó fülemet Zengő Kinyilatkoztatásodra tapasztom, mert egész lényem alázatos kérdőjelbe görbed Előtted. Kimondjam? Ki merjem mondani? Nem tartasz szemtelennek, arcátlannak, hogy a fazék vonja kérdőre alkotó-mesterét, ha sorra felteszem őket, egyiket a másik után? Elvégre nemcsak teremtőm vagy, de szülőapám is, Abba, az írások szerint. Kihez fordulhatnék válaszáért, ha Hozzád sem? Hiszen Nélküled összefüggéstelen halandzsa, értelmetlen rossz vicc minden, amit korlátozott tudatomba, agyam lyukas kötényébe felfogni képes vagyok a végtelen világból érkező jeláradatból.

– A sok szörnyűséget és igazságtalanságot, amit személyes sorsunkban és történelmünk során, nap mint nap meg kell érnünk, azt még csak-csak értelmezni tudom a Bibliád alapján. Sajnos, Ádám bűnbe esése óta, ezen a Földön a Sátán az úr, s az cicázik velünk kényére-kedvére, a macska-egér

játék torzítja el, dönti dugába legszebb terveinket. Azt is felfogom, bár ezt már sokkal nehezebb megemésztennem, hogy a sátáni lázadással szemben éppen velünk akarod bizonyítani, hogy a döntési szabadság terhe alatt is meg lehet maradni a Te tökéletes akaratodban, csak azt nem értem, Uram, hogy kinek magyarázkodsz? Mi szükséged van erre az önigazolásra egyáltalán, ha Te vagy a minden, s Rajtad kívül nincsen semmisen? Attól tartok, ez az isteni logika felülmúlja az Általad belém helyezett értelmemet.

– Mert ugyanis, ha Te, a Fiad vérén megváltott, s a bűnök terhétől végleg megszabadított új emberként tényleg újjászültél, és Örök Királyságod állampolgárává, tulajdon gyermekeddé fogadtál engem is, akkor valójában már nem én mocorgok ebben a megöregedett, meglehetősen elhordott földi porhüvelyemben, hanem a Te, isteni természetű, hibátlan Fiad él én bennem. Jól mondom? S így felruházza és megáldva a Te isteni értelmekkel, ugyan most már mi maradhatna homályban előttem, nem igaz? Édes-jó Uram, Istenem, nem mondanád meg, hogy mi hiányzik még mindig a teljes megvilágosodásomhoz? Hogy kerül még most is annyi hajszál a levesembe?

– Hohó! – hőköltetsz vissza iszonyatos erőddel, hogy behúzott nyakam csaknem a gyomromba nyelem. – Coki, emberke! – dörögsz rám, aki testben még a Sátán uralta földön, ördögszabta, szűk barlang-falak között morzsolom napjaimat. – Annyit tudhatsz, fiam, amennyit kinyilatkoztattam, vagy éppen ezután kinyilatkoztatok magamról. Az sem kevés ám – neveti el magát a Hang, és ezzel háznyi sziklákat sodor le a kék barlang oldaláról –, de be kell érned egyelőre azokkal a csepegtetett információkkal, amelyeknek elviselésére és elhordozására képesnek tartalak. A további titkok, értsd meg, túl súlyosak, túl kemények számodra. Azok felől mindaddig hiába kutakodol, amíg odaát majd, ahol teljes erődre kapsz, jó kedvemből föl nem lebbentem a fátylat fölülük. Világos? – derül ki a barlang fölötti ég a csillagokon túl, az Élő Szeretet, szívem-lelkem ölelő mosolyától.

– Nem mondhatnám, Uram – sóhajtok, és hogy föloldjam a feszültségemet, kényszeredetten föl kacagok én is. – Hát akkor nincs más hátra, mint hogy türelmesen várakozom a fönti, végső, örök randevúra – motyogom boldog beletörődéssel, és egyszeriben belém villan a felismerés, hogy éppen a humorom, ez a nevetni tudásom az egyik legszebb örökségem. Lehet, hogy ezzel hasonlítok talán a legjobban az én Teremtő Apámra?

Redőnymozi⁴⁴

Aki fáradt, lehunyja a szemét. Egy kis szemöldök-összeszorítás, és már se kép, se hang, csak ami belülről vetül oda. Az aztán lehet akár sokkal tarkább, vagy éppen vadabb, mint ami a redőnyön túl lenne látható, mert kevésbé van alávetve a fizika meg a logika törvényeinek. Ezek a sajátságos klipek többnyire a múltból érkeznek, s úgy keverednek a képzelet szüleményeivel, az idő törvényszerűségeitől teljesen függetlenek. Ez az egy, ami talán mégiscsak jó bennük. Rámeredek a lehúzott redőnyre, a behajtott spaletta sötét deszkájának vásznára. Várom, hogy felvillanjon rajta a foszforeszkáló fény.

– Mars ki a fibull! – zavar ki bennünket, tilosba tévedt kölköket a Fás-kert kunkori bajszerű, hegyes botú, posztó zsávolyban csámpázó csőszbácsija, de mi, a játék hevében, a törvényt nem ismerő labda után, újra meg újra beszaladunk a tilosba. Ecce puer, ecce homo! Íme, a gyerek, íme az ember. A rövidnadrágból kidagadó combomon kunkori szőke pihéket veszek észre – hű de büszke vagyok rájuk! –, de aztán az első kislánybarátnőm meg az egész ligeti brancs szeme előtt, könnyezve szégyenülök meg. A legjobb pajtásom tekeri ki a kisujjamat, s kényszerít térdre, s épp őelőtte. Aztán váratlanul besötétedik. Monoton zúgás és tompa robbanások. A bé-ötvenkettesek kakofóniáját alig tudja túlharsogni a légófőnök ordenáré baritonja. Kintről fenyegetőzik, a korommá sötétített Jósika utca mélyéről. – Földszint három, hé! Zsidóék, az anyátok! Föl fogom jelenteni magukat a parancsnokságon! A redőnyrésen kiszivárog a csóva, netán így akarnak jelezni a bombázó nigger barátaiknak?!

És ez még csak a nyitány, mert a régmúltban aztán volt min ijedezni. Nemet mondok rá, újra meg újra megtagadom. Elég volt belőle akkor. A szememet még jobban összeszorítom, már a pofacsontomat s az orrom alatti bőrt is feszíti az erőltetett hunyor. Hová meneküljek? Hová? Mert nemcsak a múltból nem kérek, de a jelenből is elegendem lett. Igen, az átmenet folyamatosan átbillenő, megfoghatatlan pillanatából szeretnék igazából kiszabadulni. A gonoszlet csupa olyan élménnyel és fenyegetéssel bombáz, amit egyszerűen nem vagyok hajlandó tudomásul venni. Hogy fogytán fogy az erőm meg az egészségem. Nem és nem! Mi értelme azzal foglalkoznom, hogy már minden, de szinte minden fáraszt, s gond lett a pusztá helyváltoztatás is? Hiszen járni sem tudok automatikusan többé, ahogy gyerekkoromban, még anyám tárt karja felé igyekezve, olyan örömmel tanultam valamikor. A két lábon egyensúlyozáshoz, súlypontom

⁴⁴ Győr, 2003

óvatos áthelyezéséhez már újra oda kell figyelnem. Nem mindegy, hogy hová lépek, kőre vagy hasadékra, s milyen ritmusban evickélek rugalmatlanul zökkenő izületeimmal. Vigyáznom kell, hogy meg ne bicsakoljak, s föl ne bukjam, nem röhej? Lemerevedett nyakam, a túlvégi periszkóp, már csak a törzsemmel együtt tud forogni, s akkor is keserveseket nyekben. A meszes ereken át, nyilván alig jut vérhez az agyam. Aki megvénült, többnyire ezért kóvályog részeg módjára. Ingotag testem közepén, kiszolgáltatottan himbál és imbolyog émelygő gyomrom. Már nem is csak itt-ott zsibbadok, hanem tetőtől talpig, a lábfejemtől a kobakom búbjáig, mindenütt. Beesett hasamat meg a bő nadrág is szorítja, s puffad, már a természetes életműködés sem magától értetődő ebben a korban. Bizony, a lélegzetvétel is probléma olykor, a mellem váratlanul elnehezül, s eltátott szájjal kapkodok levegő után ilyenkor: lám, akárkinek az oxigént sem adják ingyen. A horgasra duzzadt orromról meg mit mondhatnék, hogy teljes legyen a leltár? Hol taplóra szárad, hol meg ellenőrizhetetlenül nedvedzik, s azért kell ügyelnem rá. A lesőm? Időről időre vibrál, s káprázik, mindhiába nyomkodom, a régi éleslátásom már csak az emlékezetemben él. Hm, amikor még a forgó-mozgó számológép-alkatrészek hibás működését röptükben tudtam kifigyelni, akkoriban csak vicc volt, hogy netán a szemem nem olyan éles, csak olyan csipás, mint a sasé. És hogy milyen aluszekony lettem, Istenem! Valósággal vonz a leroskadás, a vízszintes testhelyzet, mintegy megelőlegezi az elkerülhetetlent. Egy szó, mint száz: a jelennel hát tényleg nincs miért foglalkoznom már.

Apropó, a jövő. Mit véljek, mit takar ez a homályosan furulyázó kéttagú szó? Bevallom, nem nagyon értem, mostanában mintha mégis azon lennék, hogy átértékeljem diffúz fogalmát. Valamikor a megszületésem előtti végtelent, a hullámozó nagy semmit feltételeztem alatta, amiben öntudatlan mámorral úszkálhattam föl s alá – a nagy tóban, ahogy anyukámtól hallottam –, s amiben majd csak megleszek valahogy halálom után is. Mostanában azonban mind többet filózom rajta, hogy hátha csak egy új szakasz kezdődik akkor. Az örök élet – egy megtéréssel nyert új dimenzió –, az meg mi fán terem? Hová kerülünk ebben a Bibliában beígért következő felvonásban? Hogy fogunk kinézni? Egyáltalán, ráismerünk-e egymásra? S mivel töltjük majd az időt – az időtlenségben? Az Örök Jeruzsálemben? Mesébe illő gyerekes kérdések, de a választ, az Írás szerint, csak ártatlan és zsenge lélekkel lehet kiérdekelni rájuk. Bevallom, éppen a szellemem ráncaiban megbújó okoskodásom miatt kételkedem egy kicsit a nemrég született hitem szilárdságában. Talán innen ered bennem a bűnös szorongás, amely újra meg újra elkap. Hiába tagadnám, a páromat válto-

zatlanul félek ugyanis magára hagyni, még átmenetileg is. Tulajdonképpen megvan az okom rá: jó ideje én szolgállok szegénynek mankóként. Eleven, tapintatos motorizált botként, mint égből kirendelt Trabant-sofőr. A nélkülözhetetlen. Néhány hónapja még a kórházból is hazaszöktem, amikor megtelefonálta, hogy belebotlott a szőnyegbe, és béna kislábát maga alá gyűrte. Mind a két felnőtt fiúknak, doszt megvan a gondja, ők tényleg nem vehetik át az én, mosó-főző-takarító gondoskodását viszonzó szerepem. De hát nekem kell-e, végül is mindent, minden részletkérdést megoldanom? Nem beképzeltség-e az efféle túlzott felelősségtudat? A véletlenek kiszámíthatatlan szövevényében, ebben a kusza és titokzatos világban, bizony csak hittel, a Teremtő és Világ-fenntartó Istenbe vetett bizalommal rendezhetők valamennyire is az ember reális hadállásai. Esélye, dolga és felelőssége egyaránt.

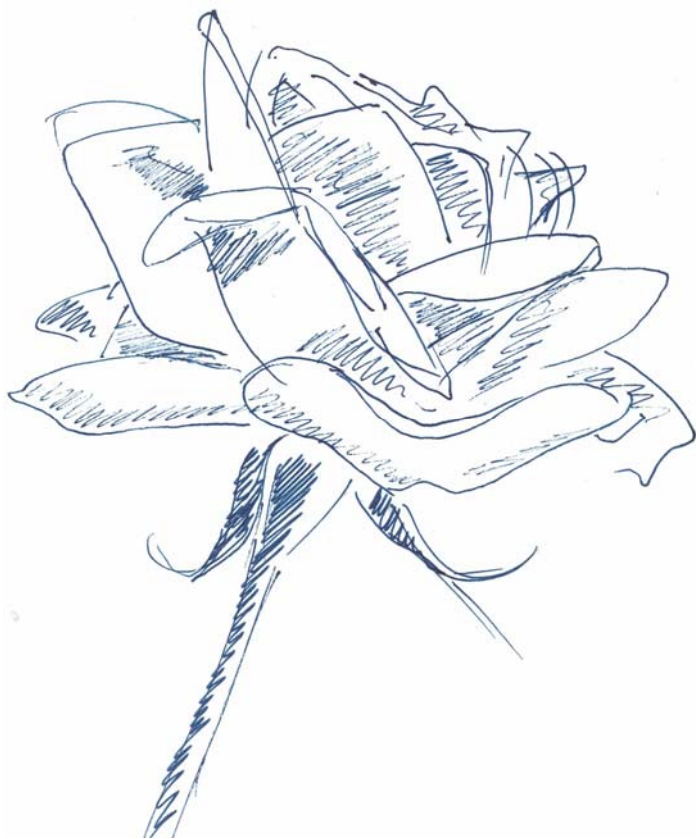
Mit látok hát a fekete redőnyömon, mégis? És mi dörömböl a fülemben, legbelül? El merjem mondani? Van-e, akit érdekel egyáltalán?

A riasztó rém-kliptől, akárhogy hessegetem, nem tudok szabadulni. Kórházi ágyon fekszem, fehér a fehérben, teljes tehetetlenségben. Kánalanként etet, s szívószállal itat a fölém dagadó nővér, aki megizzadt, csimbókos fejemet párnával támasztotta föl. Fulladozom, de tiltakozásom hasztalan. Amikor magamra hagy, nemcsak a paplan lesz mind nehezebb szikkadt lábamon. Csontra soványodott forgóm is mind jobban nyom. Képtelen vagyok oldalra fordulni mégis. Ráadásul egy feszítő érzés teker a hasamban. Csak akkor hagy alább, amikor az a testmeleg lé s ramaty szabályozhatatlanul, titkos örömmel kibuggyan belőlem. Amíg hűl, a félelem azonban mind jobban elural, hogy ki, mikor, hogyan fedezi föl. Tisztába tételem, bezzeg nem vált ki olyan kedveskedő, csecsemőt megillető kedveskedést, mint hajdan, anyukám részéről. Még jó, ha a nővér egy efféle imával megelégszik: – Ej, Ketteske, legalább a cugehőrdet félrehúzhattad volna, most hogy takarítsalak ki? Még a gumilepedőről is lecsurogtál. Kinek van ereje egy ilyen lakli emelgetéséhez!

Ebben a redőnymozi-jelenetben aztán az a legeslegrosszabb, hogy semmilyen esélyt nem nyújt a dolgok kedvezőbbre fordulására. Heppiend végképp nincs. Akinek ezt tehetetlenül át kell élnie, az már csak a mielőbbi befejezésben reménykedhet. Hogy minél hamarébb érjen véget a haloklása.

Uram! Gondoskodó Istenem! Szelíd alázattal kérlek, kímélj meg ettől a szörnyűségtől! Tudod, ha javasolhatok valamit: a legjobb az lenne, ha egyszerre, kórusban szólítanád el mindkettőnket. Az meg a szépnél is szebb lenne, ha álmunkba érne bennünket az utolsó, a születésnél is nehezebb

létforma-váltás. De ha neadjisten, mást mértél ki ránk – mit tehetek egyebet? – azt is alázattal fogadom, csak semmiképp se szolgáltatass ki bennünket az Ördög kényére-kedvére. Vagy legalább ne túl sokáig, hogy lázadás nélkül kibírjuk, el tudjuk viselni. S közben is légy velünk mindig, kapaszkodó közelben, s könnyítsd elviselni a nehéz pillanatainkat, hogy senki és semmi se zökkenhessen ki a Te tökéletes akaratodból. A szeretetedből. Végezetül pedig, hadd valljak Neked szerelmet, talán ezzel még jobban bevágódhatom Nálad.. Az utolsó lélegzetemig szeretnék Veled és Neked énekelni azon az éktelen fahangon, amivel megáldottál, s ami egyedül Te-néked tetszik. Ugye tudod, hogy milyen nótákat? A gyülekezetben tanult, Téged dicsőítő zsoltárokat. Ennyi az egész, amit kérek. És csak az irgalmasban reménykedem.

Fekete Gyöngyvér rajza

Végzetes sakkparti⁴⁵

Idősebb fiam bőrébe bújtam egyszer...

Elismerem, hogy Hozzád képest én jelentéktelen parány vagyok, s csupán csak egy a Te szimultán-partnereid végtelen sorából. Nekem azonban, Uram, nincsen más esélyem, egyéb életverzióm, csak ez az egyetlen megismételhetetlen. A tét is magam vagyok. Az ugyanaz tehát kettőnk számára egészen mást jelent. Még jó, hogy egy időre embersorsot öltött az Egyszülött Fiaid, csak ezért merem remélni, hogy a Világ Örökkévaló Ura át tudja érezni a kettőnk közt feszülő egyenlőtlenséget s a már-már kilátástalanul nyomasztó helyzetemet. Másként nem is sejthetnéd, hogy az én szemszögemből micsoda izgalom minden lépés s az, hogy a *tisztjeink* már régóta harcban állnak a középmezőnyökért. Ugye érted végre, miért sürgetlek, hogy lépj már?!

A várakozásom feszültségén talán könnyít egy picit, ha elemzem a sakkpartink eddigi állását. Nem vagyok önhitt, de akárhogy is nézem, valamennyire mégis elégedett lehetek magammal. Akármin mentem keresztül, lám mégis itt vagyok. Ép ésszel, egészben, s a tartásom is emberhez méltó. Ha meggondolom, nem kevés év gyötrődése és küzdelme kellett hozzá, hogy végre így, szégyenkezés nélkül, fölszegett fejjel állhassak Eléd. Adyval és teli torokkal kiáltok tehát Hozzád: - Lássuk, Uram, mire megyünk ketten! Együtt, vagy akár egymás ellenére? Legalább így, négy szemközt beszéljünk nyíltan. Face to face, ahogy kis hazánkban, angolmánul mostanában mondani szokás. Bizony, alaposan megkeserítetted az életem, ó Uram! Nem azért mondom, de már az Általad választott megnyitást, a királycselet is megettem a kezdet kezdetén. Mert serdülő kamaszkoromban ugyan mibe nem cseppentettél? Jókora családi lekvárba, mondhatom. A játékos kölyökkor fészkéből még úgy, pelyhesen kipenderítettél, csak azt tudnám, minek. Hogy a követhetetlenül váltakozó, kaleidoszkópikus felnőtt-sokszögek fókuszában vergődtesse, mint a hálójába gabalyodott muslincát a pók, és azt lesd, túlélem-e? Ejnye, illik-e az efféle kukkoló kajánság egy Hozzád hasonló tekintélyes Úrhoz? Hát mulattatósodra szánt báb-bohócnak teremtetted csupán, hogy hasra eséseimen és kínos vonaglásomon szórakozz, vagy tulajdon képedre, hasonlatosságodra és dicsőségedre? Ne haragudj már, de ez az egész, pocsék rendezés óhatatlanul az én külön „bibliámat”, Madách Ember tragédiáját juttatja eszembe: *Méltó-e aggastyánhoz játék, melyen csak gyermekszív bevülhet?*

⁴⁵ Győr, 2007

Te, aki mindent tudsz, már csak hivatalod révén is, nyilván tisztában vagy vele, hogy pórul járt gyermekedként, bizony tizennégyszer kerültem bolondkórházba. Tizennégyszer, hadd ismétljem nyomatékkal. Lehet, hogy a Hozzád illő csillagászati végtelenhez ez a szám semmiség, de engem – bevallom – erőmön felül igénybe vett. Megkóstoltatták velem a taknyom-nyálam csurgató kémiai kényszerzubbonyt csakúgy, mint azt, ahogy a brutális fehérköpenyesek több oldalról egyszerre estek nekem, de a kötélrácsos dzsudi-ágyat és a hülyítő sokkolást is. Maga a pokol volt, ahol én jártam, elhiszed-e Uram? S csaknem húsz évet rabolták el így, a Te magasságos beleegyezéssel. Másként ez a szégyen meg sem eshetett volna - nem igaz? -, hiszen egy hajam szála sem görbülhet meg a tudtod nélkül, ha jól idézem szent igédet...

Lépj tehát, és válaszolj Uram, hogyan egyeztethető össze mindez a Te végtelen jószággal, amit méltóztattál kinyilatkoztatni az idők hajnalán? Vagy netán engem is ugyanolyan kivételes elbánásban részesítesz, mint Jóbót, hogy próbára tégy - köszönöm szépen! -, s e próba jegyében engedél át az Ördögnek, hadd köszörülje rajtam a nyelvét és sose csorbuló kízóeszközeit? Csak azt ne várd, hogy hálás legyek, amiért a piszkos munkát Másra bízta! No nem. Én bizony Téged vádolok az egészért, a konstruktórt. A mindenségben belül a bűnökért is felelős ám a Tervező-mérnök! Hogy ez istenkáromlás? Meglehet. Kétlem azonban, hogy a helyemben Te másként fogalmaznál, látva a rengeteg borzalmat s igazságtalanságot köröskörül. Hadd kérdezzem meg - ha már ennyire nekibátorodtam -: a mindenhatóságodból jobb világra miért nem telt ó, Uram?

De ha már egyszer ilyenre sikeredett ez az egész - és mi parányok hiába birkózunk benne és vele -, kénytelen-kelletlen be kell látnom, hogy mégis-csak Rád szorulunk: a fizika törvényein áthágó bravúros kunsztjaidra, a gordiuszi csomók deus ex machina megoldására és a Messiáson keresztül ígért megváltásodra. Te vagy a Csodatevő Isten - áll a Bibliában, s nincs okom kételkedni Benned -, de most, elég szemtelenül mégis én láttatok Veled csodát, ha ugyan veszed a fáradságot, hogy a tekinteted megállapodjon rajtam.

Nézz rám, Uram! Az átélt szörnyűségek ellenére, íme talpon vagyok, s szilárd talajon állok annak ellenére, hogy a híres hosszútűréssel még azt is jóváhagyta, hogy két esztendeje rákkal tetéződjön a megpróbáltatásom. Úgy ám, a nyaki daganatok kimetszése végett még egy hétórás műtét is végig kellett szenvednem, meg ami ezzel járt. Harminckét sugárkezelést, égési sebeket, sugár-tokát, lepedékes garatot, az íz-érzékelés csaknem

teljes elvesztését... Soroljam tovább? Vagy már ennyi is elég, hogy elundorodjál elkorcsosult Teremtényedtől?!

Bocsánat, ó Uram, nem akartalak megbántani. Ha nem esik nehezedre, nézd már el összevissza, kusza beszédemet, a keserűség diktálta, tehetlenségemben kiöklendezett acsarkodó mondataimat. Nagylelkűségem azonban méltán vehetne példát akár szerény személyemről is. Mert ugye, én mindent elkövettem - egy új, probléma-feldolgozó és önismeret-fejlesztő komplex mentálpedagógiai rendszert dolgoztam ki, vagyis szűrtem le az életemből -, hogy megbocsássak az ellenem vétőknek... Akik pedig ugyancsak sokan voltak viharos félévszázadom során, ezt Te sem tagadhatod...

Ha belegondolok, bizony nem érdemeltem meg a rossz sorsomat., mert én aztán igazán nem tehettem semmiről. Nem én választottam, hogy hova és mikor szülessék erre a világra. A legkevésbé sem rajtam múlt, hogy Te mit programozol a génjeimbe. És órákon át sorolhatnám tovább ártatlanságom bizonyítékait, de talán elég ennyi. Én ugyanis nem érzem magam bűnösnek. Az átélt s még rám váró tortúrákra – röviden és velősen fogalmazva – egyszerűen nem szolgáltam rá. Már e miatt is joggal kérdőre vonhatnálak, Jó Uram, nem igaz? Ám számolok vele, hogy hatalmadban vagyok, oké, de meghunyászkodásomból mégsem következik, hogy minden gyerekmesédet tényként fogadjam el! Ugyan miért állítod a hozzám hasonló, önhibájukon kívül bajba került emberekről, hogy Ádám-ősrünk egyetlen elhibázott, csacska döntése miatt – amire éppen a meztelensége és tapasztalatlansága lehetne a mentő körülménye – kerültünk ebbe az élet-slamasztikába, s már eleve bűnösnek születtem én is, ami ellen a magam erejéből hiába lázadok?

No, mi lesz? Sakkozunk, vagy totójázunk? Szimultán-Bajnokom, arra vársz talán, hogy mérgemben, vagy türelmetlenségemben előbb-utóbb feladom, s felborítom a táblát? Ezt azért mégsem hiszem Rólad. Örökös haláloamat Te nem akarod, nem is akarhatod. De szinte folyamatosan erre csábít, ezt súgja-duruzsolja a fülemben diabolikus ellen-végleted, a Sátán. Nekem ugyan mondhatja. Tudod, én az életemet már rég eldobhattam volna, okom lett volna rá ezer. Az ilyesmi azonban nem az én formám. A zsidókat, amióta világ a világ, annyit üldözték, és annyian pusztították, hogy az öngyilkolásról már-már teljesen leszoktunk. Aki legyőz minket, annak mi biztos, hogy nem könnyítjük meg a dolgát. Utolsó lehetetünkig küzdünk az életünkért, s a tetemünket bizony a gyilkosunknak kell eltakartania. Tehát? Lásd be, hogy lépéskényszerben vagy. El kell végre döntene-

ned, Uram, hogy vagy halálra szánsz végleg, vagy most - amire várok, amire annyira vágyom - fantasztikus csodát teszel velem. Nos? Természetfölötti szikéddel hajlandó vagy-e kitakarítani a testemet mindenféle ráktól, lábamat az érszűkület feketeségétől - a lelkemet meg a halálfélelemtől? Derült égből hulló jó-villámmal egyik pillanatról a másikra kedvessé teszel-e engem mindazok számára, akik csak rám néznek, s befogadóvá ionizálsz-e a környezetemet, az engem ismerő embereket? Álmodom, seb nélkül kioperálsz-e még a lengőbordámat is, hogy párommá gyúrsz, s a mellém teremtetett társsal majd egyszer s mindenkorra megszünteted nyomasztó magányomat? Meglett koromra tán még arról is gondoskodsz, hogy nevemet viselő utódom maradjon, mint a vénülő Ábrahámnak? Ám legyen úgy, rajtam ne múljon. Én reménykedem és várom a csodádat... Kérlek, lépd meg tehát! Váratlanul belém hasít azonban egy más fajta gondolat. Hátha tévedek, s valójában rajtam a lépés sora?

A kétehtől nincs messze a felismerés. Lehet, hogy a csodáid bátán juttattál el már mai állapotomba is? Lehet, hogy Te réges-rég kinyúltál felém? Ha hittel nézném, a szemem előtt már most kirajzolódhatnának Segítő Karod körvonalai? Csakis rajtam múlik - s ki tudja, mióta már -, hogy mikor ragadom meg, s mikor kapaszkodom Beléd?! Jó Uram! Atyai Partnerem! Jaj buta fejemnek, meg tudod-e még bocsátani tékozló fiadnak, hogy így elvétette a játék ritmusát? Hogy vaksi voltam meglátni a Te sok-sok mentő akciódát, jó szándékú furfangos cselekedet? Bizony, csak hallelujázhat a hozzáam hasonló pancser a Szimultán-Mester végtelen kegyelméért, hogy mind ez ideig eltűrte a lázadó, suta topogásomat, fatális tévedéseimet és háborgásomat - a lépéskényszerem ostoba elvétését s makacs ragaszkodásomat elhibázott, torz stratégiámboz... Együttesen talán még mindig megnyerhetjük ezt a már-már veszített partit?

Hova-tovább?⁴⁶

Jenci – akit mázsásra terebélyesedett súlya alapján már-már „Döncinek” lehetett volna szólítani annak ellenére, hogy lelkében még mindig sportos és szikár alkat maradt – mostanság a világ legszerencsétlenebb emberének érezte magát. Középkorú, sikeres szakember létére s éles esztét ismerte korántsem állítható, hogy világfájdalma egy az egyben megegyezett volna a racionális önképével, de amikor az a mélységes búbánat és önsajnálkozás kivédhetetlenül s a feje búbjáig elborította, akkor végképp cserbenhagyta minden józan ítélőképessége. Sajátos pszichológusi metodikájával – amit kacskaringós életélményeiből bontott ki s szabadalmaztatott idestova több mint egy évtizede – hiába szabadult ki a tesztelemzések rab-szolga-robotjából, a „mentális közérzetét” többnyire csapnivalónak élte meg.

Jenci minden napszakjának megvolt ugyanis a maga felülmúlhatatlan fájdalma, kellemetlensége meg keserősége. Hajnalonta most már hiába tapogatózott maga körül, még a legjobb, legcsiklandósabb álmából is mindig csak a sivár egyedüllétére ébredhetett rá, hiszen régesrég elvált, és *azóta* nem maradt meg mellette egyetlen asszonytárs sem. Aminek ugyan néha a jó oldalát is érzékelti tudta: nem kellett ugyanis senki ijedt együttérzését elszenvednie ráadásként, amikor nagy-nehezen föltápáskodott furnér alapú, vékony szivacsmatraccaal álcázott kemény fekhelyéről, hogy zsibbadó porckorong-sérvét néhány óvatos mozdulattal meg a sietve magára tekint gerinc-övével valahogy helyrebillentse.

Ez után következett rendszerint a zoknik felügyeskedése. A talpközépig visszagyűrt lábtyűket egy-egy lassú, célzott lenyúlással ráillesztette előbb az egyik, aztán a másik, már a padkára támasztott bütykös lábcsőrére, majd terebélyes pocakján túlbillenve egy-egy hirtelen rántással cibálta át a zoknikat a résnyire megemelt sarkak alatt. Ez a körmönfont művelet csak akkor maradt el, jobban mondva: odázódott el, ha belei már túlzottan feszültek, s meztelen lábbal kellett kívánszorognia a mellékhelyiségbe, ami persze, a meghűlés veszélyét hordozta magában. De az erőlködés e nélkül is kockázattal járt, s mindig próbára tette vacak gerincét. Normális ember el sem tudja képzelni, hogy az efféle köznapi készülődés Jencitől mennyi kegyetlen erőfeszítést igényelt. Hogy a kidagadt vénájú, elkékült bokák reggelenkénti gondos keneteléséről s a zuhanyozás, törölközés siralmas igyekezetéről, meg a rákműtét óta taplószárazzá vált nyeldekklőjéből fulladozva fölharakolt sűrű éjszakai váladék kiköpdöséséről és nyaka jobb felől

⁴⁶ Győr, 2002

agyon vagdosott, elernyedtt izmainak diffúz fájdmairól ne is essék szó. Ugyancsak angyalnak kell annak a nőnek születnie, aki ezt a hosszas, keserves készülődést és az igyekezetet kísérő nyögéseket, szentségeléseket képes némán, jó szívvel végig asszisztálni.

Igen ám, de a mi Jencink hétórás nyelvgyöki operációja óta immár vagy négy esztendő telt el, és hála Istennek, azóta sem adott hírt magáról semmilyen kóros áttét sehol a szervezetéből. Legalább is a sűrűn, minimum negyedévenként kikunyerált, kikényszerített kontrollvizsgálat, se a röntgen-, se az ultrahang-, se az MR-diagnosztika, egyik sem utalt mindeddig semmi ilyesmire. Az átmenetileg ágyhoz kötő kiszolgáltatottsága, amikor még szó szoros értelmében leszíjazták, mint friss-műtötes beteget, mély nyomokat hagyott ugyan a lelkében, de kilométereket leúszó korábbi erejét s önbizalmát, szerencsére hamarosan visszanyerte. Bölény hangját például még ott, iziben, az Onkológián, pedig a sebészkes avatott mestere is csak halvány esélyt adott korábban erre. Nem csoda, hogy a szegény Főorvosnőre ugyancsak ráijesztett az ügyeletes szobában, amikor első, otrombán artikulált szavaival, éjnek évadján recsegett rá a váratlan fölfedezését kísérő infantilis diadalmámoreában, miután egy furcintos csellel sikerült kikódolnia egyszemélyes kórterme telefonos nővér-hívóját. Ami azonban a legfőbb: alig hat héttel a súlyos műtét után már bejárt ismét kórházi munkahelyére. Nemcsak szeretett szövegszerkesztője elé ültetett oda ilyen rövid pauza után, de már újra foglalkozhatott egy kisebb, háromszemélyes betegcsoporttal, sőt hamarosan vállalkozni mert hozzá forduló kollegák okítására is. Az örökre elveszettnek hitt ízeket pedig – minden reményét túlszárnyalva – egyre inkább újra érezte, s hamarosan már nemcsak azért evett-ivott, hogy életet kortyoljon és faljon, de mind inkább élvezte, amit a szájában megforgatott, és lenyelt.

Igaz viszont, hogy a munkahelyén most még inkább elszigetelődött, mint korábban. A jóindulatú érdeklődők hamarosan elkoptak, talán ráuntak. Mintha a doktorált, fehér köpenyes irigyei szaporodtak volna meg különös-képen. Jenci új meg újabb merész kitalációinak és nyomdába adott publikációinak igyekezett tulajdonítani ezt a mind kellemetlenebb blokádot, de fejlett intellektusával kétségkívül felismerte, hogy főleg állapotának látványa és tudata nehezedik rá a környezetére. Volt, akit csupán a Jenciből sugárzó elvárás fárasztotta, az a kimondott-kimondatlan igénye, hogy szüntelenül tekintettel legyenek „megfaragott” életérzésére – többek közt a dohányfüstre lett ugyanis kifejezetten allergiás, s ezzel gázolt sokak szokásaiba meg érdekeibe –, mások azonban, a nélkül, hogy ezt maguknak is bevallották volna, egyszerűen a saját halálfélelmüket vetítették rá.

Mintha Jenci kimetszett rosszindulatú daganata a bizonytalanság komor árnyékát vetné mindnyájuk jövőjére, s valamilyen irracionális módon „fertőzhetné” a személyével érintkezőket.

– Még csak ez kellett! Alig tudom begombolni a szabónál már kétszer kiengedett nadrágomat– dörmögte mérgesen, amikor munkába induláskor, kritikusan forgolódva vizslatta az előszoba tükreben a mind tekintélyesebben domborodó, otrombaságát. – Ugyan kinek kell egy ilyen őszülő háj-tuskó?

Valójában tehát nem a haláltól félt. Sokkal inkább az esetleg még rá váró szenvedésektől. A kiszolgáltatottság újabb próbáitól. Attól a borzalomtól, amit a nála rosszabbul járt sorstársai tükröztek felé, az érthetetlenül mégis reménykedő, orr és fül nélküli eleven torzók, a torok-sipolyukkal csak hörgögni tudó s a pokolból mindössze átmeneti eltávozásra kisurrant szerencsétlen páriák látványától, akikkel a kontrollvizsgálatok folyosóin kellett szembe találkoznia. Nem csoda, hogy mindent elkövetett a közös várakozás gyötrelmeinek lerövidítése érdekében, s egészségügyi szerepkörének hangsúlyozásával – ha csak egy mód nyílt rá – szinte minden alkalommal kieszközölte a soron kívülséget. Amiért megint csak sokan megmorogták, kint-bent egyaránt. Legfőképp azonban attól reszketett, hogy abba az ismeretlen, sötét alagútba egyes-egyedül, társ és utód nélkül, egy mind inkább rázáruló rideg magányban kell bemasíroznia.

– Lassan már csak a négy fal visszhangozza a nyavalygásaimat! - tört ki belőle, miközben a lakás bezárásával bíbelődött. – Hová lett belőlem az a régi bohóc, akin, s akivel annyit mulattak hajdan az egyetemi társak? – De panaszos szavaira csak a kulcsok csörrentek meg a kezében, egyéb válasz nem jött sehonnan. Jenci alapállása ugyanis sohasem volt teljesen stabil, hullámzó kedélye szinte kamaszkora óta ugrásra készen állt a sértődésre és a haragra. Az utóbbi időben kifejezesebb belső emigrációjában ráadásul napról-napra még tüskésebbé vált. Hiszen szinte valamennyi rossz előérzete és az, hogy állandó gyanúperrel élt minden feléje irányuló megnyilvánulással szemben, pechére sorra beigazolódott. Nem is történhetett ez másként, mert azzal az irracionális szeretet-éhséggel, ami falánk auraként vette körül, egyszerűen nem lehetett mit kezdeni, s a kielégíthetetlen-ség a vágyait eleve kudarcra ítélte.

Szerencsére a lépcsőház üres volt, s elhagyatottnak tűnt, amikor az ajtón kisurrant, mintha a kétemeletes betonbunkerben senki sem lakott volna kívülre. A kora-tavaszi friss levegőn aztán egy kicsit föllélegzett. Tíz esztendő óta Trabantját gondosan körüljárta, a tekintetével mintegy végig simogatta, mert a járgány a Duna-menti faluba visszahúzódott öregedő,

már hetvenes éveit taposó apját idézte. Hiszen az nézte át szakszerűen és szedte rendbe a minap, a keze nyomát még szinte tapinthatóan ott érezte az NDK utolsó gépi hírnökén. Halvány örömpír ült az arcára, mert Picurt, egyetlen hűséges barátját ezen a reggelen is érintetlenül találta. Lám, meg sem rongálták, le sem loptak róla semmit. Nem volt rest a tankjába is pálcával belenézni, hogy nem szívtak-e le belőle az éjjel a lakótelepi csavargók néhány drága literrel, de az eredménytől bizonytalansága nem oszlott el, mert tulajdonképpen azt sem tudta, hogy mennyi benzinkeveréknek kellett maradnia tegnaptól. Ez után komótosan kirázta a sarat meg a szöszmöszt a vezető ülés előtti gumitálcából, gondosan fölszíjazta a gerincegyengető háttámlát, majd kinyitotta a benzincsapot. Határozott elégtétellel csak az töltötte el, hogy a motor egyetlen pöccintésre mordult föl, s Picur máris neki lódult, hogy a kormánynak dőlő férfival átszelje a várost.

– Ugyan minek örülhetnék? – húzta el Jenci a száját, mert hiába öblítette ki kétszer is reggeli után, érezte, hogy máris kiült a kirepedt jobb-sarkába az a fehér lepedék, amit annyira utált. – Csak azért, hogy áttelepüljek a másik cellámba? – mert tisztában volt vele, hogy a kórházi kis-pavilonban, ahol a szövegszerkesztő és a könyvei meg az irományai várták, ismét csak egyedül lesz. – Egyedül, egyedül. Nekem már csak így kell kibírnom – mormolta túl a motorzajt –, mert erre ítéltetem. – És előre szánta magát, hogy a rá váró ide-oda útjai az ilyen-olyan osztályokra, meg akit csak föltárcsáz telefonon majd napközben, mind-mind hiábavaló pótcelekvés lesz, és semmitől sem remélhet ezen a napon sem oldást végzetes magányára. – Úgy látszik, apámék is hiába imádkoznak annyit érterem – csóválta ráktokás fejét –, pedig rajtam már tényleg csak a csoda meg az Isten segíthet.

A Soroksári úton a forgalom besűrűsödött. Semmi ügyeskedésre, szlalomozásra nem nyílt lehetősége. A kényszerű visszafogottság fokozta türelmetlenségét. A hídon még valahogy átsöpört, de Budán aztán egy bazi nagy Honda mögött kellett araszolgatnia percekén át. Egy ideig tűrte, de az a drága fekete bárka olyan bizonytalanul imbolygott előtte, hogy úgy döntött, megelőzi. Rutinos vezetőként visszakapcsolt harmadikba a tervezett manőverhez, s a szaggatott felezővonalat igénybe véve nyomult előre a Honda bal oldalán, amikor a kocsihossz feléhez érve döbbsen vett észre, hogy az váratlanul feléje veszi az irányt, s a két gép ijesztő közelségbe kerül. Nyomban eltekerte hát a Picur kormányát, hogy az ütközést kivédje, s örült, hogy éppen eldugult a szembe-forgalom. A pillanatok versenyében így érték a kereszteződéshez, s ez jó lehetőséget kínált szá-

mukra, hogy a karambolt elkerüljék. Csakhogy tévedett, mert a hondásban nem talált partnert bravúros mentő kísérletéhez. A fickó ugyanis vagy akaratos volt, vagy valamiért lemerevedett, és sajnos esze ágában sem volt, hogy visszarántsa a hosszú járművet a sávjára, a perdülő kerekek között pedig végzetesen fogyott a távolság. Az ipse mintha ragaszkodott volna hozzá, hogy a váratlan és előre nem jelzett balra kanyarodását, ha törik, ha szakad, végrehajtsa.

Először csak egy kemény, ijesztő roppanás hallatszott, s a Trabant biliárdgolyóként pattant odább, majd újra meg újra egymásnak csattant a pengő fémlemez meg a recsegő műanyag burkolat, az üveg pedig véget nem érően csörömpölt. A meglökött Picur két kerékre ágaskodva, felbőgő motorral méltatlankodott, majd oldalával nekivágódott a sarki lámpaoszlopnak, s az ütközés erejétől a szélvédője is átláthatatlanná hálósodott. A behorpadt ajtó már-már a kormánykerékhez szorította Jenci görcsösen markoló balkezét, aki a boruló és elhomályosuló világ fölött egyszerűen elvesztette az uralmát. – Ez lenne a vég? – hasított belé a rémület.

De nem. Amint sikerült kifeszegietnie az ajtót a vállával, hogy kikászálódjon, első dolga volt, hogy végig tapogassa tagjait, épek-e, nem vérzik-e az arca, vagy valamelyik tagja. A hondás handabandázását és a valahonnét előkerülő rendőr-járőr szabvány kérdéseit szó nélkül vette tudomásul, a baleseti jegyzőkönyv két példányát meg – ahogy kell, annak rendje-módja szerint – ő is higgadtan kitöltötte, és remegés nélkül írta alá, neki támaszkodva a megrokkant Picurnak. Közben azonban, a maga számára is váratlanul dimenziót váltott, s valami nagyon furcsa dolog történt vele. Jencink agya ugyanis, noha tovább észlelte-érezte azt, a karambolos valóságtól – mint egy trambulintól – hirtelen elrugaszkodott, és párhuzamosan egy merőben más gondolatsort járt végig.

– Meg is halhattam volna. Nem vitás. Ez bármelyik pillanatban bekövetkezhet bárkivel. A kritikus események kivédhetetlenek. Az én elővigyázatosságom és ügyességem smafu. Csak erőtlen tényező a kiszámíthatatlanságokkal szemben. A félelem meg az aggodalom akkor ugyan mire jó? Csupán luxus, erőpazarlás. Meg a halál és a szenvedés megelőlegezése. A kínok meghatványozása. Marhaság. Vagy létezik olyasmi, hogy Gondviselés, vagy a véletlenek játékszere vagyok, mint akárki. Így is, úgy is ideje stratégiát váltanom.

Jencink lábai váratlanul megroggyantak, és hirtelen térdre borult. Ott, az üvegcséréppel borított járdaszegélyen, a félrecsapott lámpaoszlop meg a szeretett Picur romjai tövében csúszott ki alóla a talaj, de egy csöppet sem bánta, mert a szokatlan póz ellenére, akaratlanul és váratlanul harsány ha-

hotába tört ki. A hondás meg a rendőr dermedten bámult rá. Valószínűleg ijedtség-stressznek, hisztériának vélték furcsa viselkedését, de Jencink egykettőre föltápászkodott, vigyorgva leporolta a nadrágját, és szuszogva azt gesztikulálta, hogy minden oké, igazán semmi, de semmi baja. – Mindössze örülök, hogy élek – sugározta a lényegét hang nélkül. – Hát nem érthető? Hovatovább nekem is el kellett jutnom erre a felismerésre. Talán még nem késő.

Björn Freiberg rajza

Öregasszonysors⁴⁷

Jaj, sír, mit sír, panaszos hangja el-elcsuklik, ahogy szinte fuldokolva zokog a telefonba az a szerencsétlen fiú. Az elsőszülött fiam, aki már évtizedekkel ezelőtt elvált, s mint az ujjam, úgy maradt magára, az én ötvenöt éves magzatom jajong a drót végén, a messzi fővárosban. A fülemhez szorított kagylón át, beharapott szájjal hallgatom, jaj be szörnyű, legszívesebben befognám a fülem, de az egyetlen ép kezemmel ez csak úgy lenne lehetséges, ha a siránkozás kürtőjét kiengedném a markomból, amiről pedig szó sem lehet, mert a baj végzetessé válását csak azon keresztül befolyásolhatom, hitem szerint. A középkorú, szakállas óriáscsecsemőm nem bög, nem üvölt, nem óbégat, csak nyüsztve sír. És panaszkodik vég nélkül.

Csak aki már átélt ilyet, az tudja elképzelni, mit érzek. Mert a gyerek – gyerek, akár kicsi, akár nagy. A hajdani vajúdás kínjai is elevenek még. Összefacsarodott szívem keservesen szúr, légszomjjal küszködöm, de mindez mit számít: nem én vagyok a legnagyobb bajban. A tehetetlenségem, az fáj a leginkább. Nincs módom hozzá rohanni, csak a szavaimmal próbálom megsimogatni azt a borzas, nyomorúságába beleizzadt, verítékben úszó kobakját. Ágyrabságom – hogy valósággal ide szegeztek! –, számomra most maga a pokol. Vagy annál is rosszabb. Hát ez lenne az illúzióktól rózsaszínre festett, a holnapokba görcsösen kapaszkodó s mindig reménykedő emberi sors? Erre születünk? Minden gyönyörű kisbabából – ha meg nem hal idő előtt – előbb-utóbb ilyen szálnalmas emberi roncs lesz?

Több mint fél százada, hogy fiatal anyukaként nem ringathattam a karonom eleget, mert rohannom kellett azért a kis pénzért a filmgyárba (ahová az ifjúsági mozgalom központjából büntetésből helyeztek – akár milyen vicces ez ma –, mert nem akartam a kispolgári férjemtől elválni), s csak a tüdőszanatóriumból honvéd-betegszabadságon lévő párom dajkálhatta a mi világszép kisfiúkat! Százszor elismertem, és megvallottam már a mulasztásomat, rajtam is múlt, hogy ez az idősebbik, kék szemű, szőke gyerekem ilyen nyomorultul nyög most, s hogy a membrán csak nyikorogva és sípolva tudja közvetíteni a hangját, azt a mérhetetlen bánatot. Hiába vigasztalom. Elutasítja, s ellöki magától minden jó szándékú szavam, de azt is hallom, ahogy szipogva szégyenkezik, hiszen tudja, hogy az ötödik ikszéhez bizony nem illik váratlan elgyengülése. Vajon mi kínozza jobban? A testi fájdalmai-e, vagy a teljes magánya? Hogy úgy érzi, senki-

⁴⁷ Győr, 2006

nek sincsen szüksége már se rá, se a maga kifundálta tudományára? Netán az riasztotta meg végképp, hogy a lábfején keletkezett fekély nemhogy gyógyulna, éjszaka még a lepedőjét is csurom összevérzi? Vagy a már beleivódott félelem a torkát majd fölfalt rák újratámadásától?

Nem vagyok hajlandó feladni a hívő lélek nehezen elnyert békességét. Se jogom, de igazi okom sincs, hogy olyan legyek, úgy viselkedjem, s teke-regjek fájdalmamban, mint más az én helyemben. Nem fogadom el a végleges vereséget. Közel állok ugyan az összeroppanáshoz, de mégsem adom meg magam. Mert akkor mire volt jó az egyszeri, a megismételhetetlen keresztáldozat, amely – szent meggyőződésemmel – rám is vonatkozott? Jézus kétezer éve kiontott vére engem is megmosott, hiszen a megváltást őszintén fogadtam el, vagy mégsem? – támad fel a szívemben a kértely árnyéka, de elhessegetem. Sírj csak, édes kisfiam, sírd ki magad, én is veled sírok.

A testemet-lelkemet körülvevő, és gúzsba kötni próbáló kegyetlen valóság teljes kizárása az egyetlen lehetséges megoldás. Össze kell szednem magam. Nemcsak hogy behunyom, de még össze is szorítom a szememet, hogy panasz-szavai fokozatosan elhalkuljanak, eltompuljanak. Szinte már csak minden második mondattöredékét hallom, de az is lehet, hogy ő fogta vissza magát, és némult el. Ebben az ökölbe szorított, féloldalas pózban, fekve és fél-bénán mintha mégiscsak felbátorodnék – állapítom meg halvány örömmel. A végső harc küszöbén ez biztosan jó jel. Mintha most, az ellenállás feladására készített vesztett helyzetben kaptam volna valami felső bátorítást, hogy – ahelyett, hogy gyáván megbújnék, s lapulnék bármilyen lehetséges egérlyukban – szembefordulok a veszedelemmel, és fölveszem a Sátán képmbe vágott sodrony-kesztyűjét. E közben, még moccanás nélküli mosolyra is készítek ellenállásom hozzám nem illő páto-sza: legeslegbelül talán ki is nevetem magam.

Ezek itt, körülöttem, tekintek szét gondolatban – a szomszéd házban lakó, s már-már fárasztóan segítőkész fiatalabbik fiam, az értem állhatatosan imádkozó, s manifeszt csodára váró gyülekezeti testvérek, de a jó férjem is –, bizonyára mind azt hiszik, hogy még mindig totál béna a baloldalam. Mind-mind abban a hiedelemben élnek, hogy a naponkénti fáradhatatlan gyógytorna ellenére, kacskán-csacsán éppen csak hogy mozdulnak balog végtagjaim. A sokat simogatott, bütyöknek becézett balkarom meg különösen kuka. Pedig ha tudnák az igazat. Hogy én minden éjjel készülök már a győztes forradalomra, és minden porcikám meg sejtem egy-egy fegyverraktárt rejt magában. Az Aurórámon már kibiztosítottam az ágyúkat, a kanócok sisteregnek. Csak gyűjtöm, gyűjtöm az erőt az ereim-

ben, mert nemsokára fogom magam, és felugrok, természetesen mindenki legnagyobb megrökönyödésére, aztán grófi eleganciával faképnél hagyom a kölcsön kapott, szoba közepén díszelgő – százszor megunt – fehér kórházi ágymat. És? Semmi „és”, csak simán kísétálok oda, ahová hónapok óta annyira vágyakozom, a fürdőszobába. A vécére. A zuhany hol záporoz rám, hol meg csak paskol, újra meg újra. A jóságos rabtartóim hadd ringassák magukat abba a hiedelembe, hogy az ilyesmire még képtelen vagyok, s hogy mindössze a nyavalyás kerekesszékekbe tudok, nagy neki-rugaszkodással, fújtatva áthuppanni, és a járókerettel sem bírok még moccani, mert a fél karom kevés a kapaszkodáshoz, s hogy mindössze bizonytalanul álldogálok, szélfúttá nádszálként imbolygok vele. Majd leesik az álluk, ha meglátják, hogy minden reményüket túlszárnyalom, s magam leszek az eleven csoda.

Oké, tisztában vagyok vele, hogy a párom nem akar nagyobb bajba keveredni (éppen elég zűrzavart megéltünk már hosszú életünk során), s csak a törekennyé vált üvegcsontomat félti az eleséstől – a képtelenség megkísértésétől –, de hát én sem vagyok bolond, hogy ilyesmit kockáztassak. Reggelenként a CBN 700-as klub Amerikából sugárzott csodaadásaira suttyomban odafigyelek ám, s miért ne történhetne velem is ugyanolyan lehetetlenség, mint ami ott, mondhatni már mindennapos. Pat Robertsonék szelíden összefogódzkodnak, szépen lehajtják a fejüket, s behunyt szemmel fohászkodnak a legkülönbözőbb betegségekben szenvedőkért, aztán alig győzik fogadni a hálás emaileket. Ez is, az is ráismer a gyógyulást kérő imákban a maga bajára, hogy a fájdalmas tünet, amiről éppen szó esik, és annak csodás elmúlása „hallelúja, éppen az övé”! Hát én sem vagyok rest, én is ide-oda rakom, rakosgatom a telefonkagylóról lefesző ép kezemet: hol a mázsás súlyú ballábamra, hol meg arra a félidegen, görcsös balkaromra, és átszellemült hittel mondom, mormolom az imámat, amelyet tőlük lestem el. Majd csak meg lesz az eredménye, másban úgysem reménykedhetek. Semmire sem emlékszem, csak utólag hallottam: az orvosok két fillért nem adtak volna az életemért, amikor a CT-eredményt megnézték. Előbb-utóbb mégis meggyógyít, s helyreállít a Teremtő Atya. Neki a természeti törvények áthágása, egy efféle kis logikai bukfenc ugyanis meg se kottyan, hiszen Ő a Mindenható. Én mindenesetre testben és lélekben készen állok megváltásom realizálására és átvételére. Rajtam ne múljon, hogy a „kelj fel, és járj!” parancs újra, sokadszorra is manifesztálódjon.

Csak ne sírna, zokogna még mindig ebben a párnám szélére lökött telefonkagylóban (a szívemben!) az én őszülő, torzonborz gyereke. Röpkö-

dő tekintetem megtapad a szoba sarkát uraló szövegszerkesztőnkön, most is ott ügyködik rajta a férjem – elvégre író lenne, vagy mi a szösz! –, már megint túl sokat spekulál, s csak motyog maga elé némán, mire a képernyőkímélő lép a fekete-fehér írománya helyére, s arról én magam vigyorgok rá meg a képembe, a monitor fals díszeként. No lám, nem is néztem ki rosszul még öreglányként sem, a fogaim is elég fehéren világítanak, a homlokomba hulló, rakoncátlan lobboncra nem is beszélve. A furcsa az, hogy az alig egyéves felvételen még a teljes agyállományom működött, és hadra fogható volt, minden erőlködés nélkül. Most meg? Az a kamrai vérömleny ugyancsak betett nekem. Még jó, hogy beszélni, és gondolkodni tudok, s a humorérzésem sem hagyott cserben. Szerencsére, a hitem se. Gondolatban nagyot kiáltok ahhoz, aki biztos meghallgat: Jézus! Néma szavam zengve visszhangzik bennem, de azért megismétlem, hogy biztosan célba érjen.

Személyesen kérdezek rád, Messiás. Ugye, figyelsz rám? Itt vagyok, hé, de jól figyelj ám! Beléd kapaszkodom mind a két kezemmel, ezzel a suta büttyökkel is. Hát hogy ne látnál, ha mindenre, de mindenre van gondod? Hiszen te feltámadtál, és tényleg létezel. Én magam már számtalanszor tettem bizonyosságot élő mivoltodról. Ha viszont bennem is vagy, én meg Tebenned, akkor oké, ugyan ki árthat még nekünk egyáltalán? Egy vacak kis vérömleny az agyamban? Hiszem, és tudom, hogy érzékelő és mozgató idegpályáim kapcsolatot vesztett szinapsziszai egymás felé tapogatóznak hónapok óta. Bízom benne, hogy csak-csak összefogódnak, összefonódnak újra, ha az engem ért baj miatt jókora kerülőútra kényszerülnek is. Hiszen az egész konstrukcióm alapjában véve olyan csodálatos, annyira túlbiztosított mindent az én jóságos Istenem, Izrael Istene. S ha nem állt volna mellém, nem borult volna fölém védőn akkor is, amikor a stroke lesújtott, csontjaim már biztosan kinn porladnának a temetőben, s kukacok falnák föl a testem. De Ő él, s élek én is. Keményebb próbába nem bocsát, mint amit el ne tudnék hordozni. Az igaznak pedig minden javára válik – kapaszkodom az Igék szellemi fogantyújába. Velem is biztosan van még terved Atyám, a hetvenhét évem Neked meg se kottyán, engem viszont a Tőled kapott reménység megtart, ezt hiszem, tudom.

És amikor már tényleg képes leszek a magam lábán járni, akkor majd el fogok utazni a felnőtt nagy fiamhoz, és megvigasztalom a ma még könynyeket patakzó óriás-gyermekemet. A csodába az is belefér. Teszem azt, majd kitakarítok nála, és főzök neki egy kétkezes finom lecsót...

Bütyök és harang⁴⁸

A plafonon túl, talán az égig ér már az a fehéren izzó, sudáran sugárzó alak, aki odafentről, ki tudja mióta, olyan furcsán mosolyog rám. Én a túrt párnámról csak bámulom, mert hogy álmatlanul hánykolódom régóta. Érzem, mondani akar valamit. (Érdekes, hogy a borotvált kobakját, anyám szigora miatt gondosan törölközőbe rejtő kátránygyáros papám, aki lassú ritmusban horkantja a maga messzire hangzó kurtáit, de a mellette sérényen szuszogó, háztartásbeliként is mindig főnökasszony muterom se ébred föl erre a Teliholdtól kölcsönzött, de valahogy mégis forróságot árasztó opál fényre, míg engem ennek a különös óriásnak már a szóltan kérdése is felzaklat.) Vajon mit akar tőlem? (Az, hogy valójában ki ő, csak sejtem, talán a nemrég megboldogult neszmélyi, baptista nagyanyám szívemet melengető, személyes hangú imáiból rémlik föl a képe, bár mostanában inkább kerülöm, hogy rá gondoljak egyáltalán, elvégre a sorsunkat, a háború befejeztével, a fölszabadulás óta végre a magunk kezébe vehettük.) Még hogy én szabadnak érzem-e magam? Micsoda blőd duma! Ura vagyok-e a cselekedeteimnek, terveimnek, a jövőmnek? Hát hogyan lennék az! Egy sötétkék, rézgombos SZIT-egyenruhájában a gyűléseken is büszkén feszítő ifjú-komcsinak, egy pesterzsébeti műszerész-lánynak hogy mondhat bárki is ilyet? Aki már tizennégy éves korom óta hozzájárulok a családi közteherviseléshez, s a bérceculámat, apámtól ellesve, vele egyetértésben már én is ügyesen javítgatom ki, hogy egy kis dugi költőpénzem azért csak maradjon? Akinek – húsz esztendősen létemre – hála a sorsnak, ép, és semmiféle munkától nem ódzkodik a falusiasan erős kezem meg lábam, s a látásom is olyan éles, hogy a számológép vágta alkatrészeinek egy-egy félrecsúszását röptében észreveszem, de még a menekvő legyeknek is halálos pontossággal kapok utána? Akit az akarata sem hagyott cserben még soha, az esze pedig úgy vág, akár az apa kopasz fejét naponta taroló borotva? Mert ha ugye a srácokkal, a még otthon öszszecsomagolt tízóraiak közös elmajszolása s a párpercnyi leállásra jellemző kötozködő mókák közben például memórialáncot játszunk, akár ötven egymást követő nevet is képes vagyok hiba nélkül sorba idézni? No, és a külső formámmal sem kell elégedetlenkednem, ugyebár? Kibomlott szőke hajammal szinte csak lubickolok a sok fiú között, s nem győzöm élvezni, hogy mennyi a haverom. A szakszervezetből bátran kiküldhetnek akárhová, az Illatos-úti telep vagányai se bántanának soha. Rádásul abban is biztos vagyok, hogy a páromra még időben rá fogok találni. Egyszóval

⁴⁸ Győr, 2007

testi, szellemi képességeimben egyaránt megbízhatok. A nagy, fényes ismeretlen hallgatagon kételkedő tekintetétől eszem ágában sincs tehát megriadni, inkább kikacagom: tőlem ugyan szuggerálhat őkelme odafentről, akit akar, de az ilyesmire én sosem leszek vevő. Sőt, tiltakozásomnak még nyomatékot is adok: lenyúlok a sötétbe, és fölkapom a heverőm mellett egymáson kacsázó, kajla papucsomat, hogy a magasból évődőhöz hozzávágjam. Meg is tenném, ha. Ha hasító fájdalom nem nyilallna a könyökömbbe: ácsi! Csak nem babonáz meg ez az álmomat vakító éjszakai látomás?

Ráadásul a fura fickó nem elégszik meg az én képletes lebénításommal: balkarom mozdulatlanságát egy szempillantás alatt olyannyira állandósítja, hogy amikor a jobbommal dúcolom alá mérgemben, az is csak átmeneti sikert hoz, mert a súlya váratlanul mázsásra növekszik, így vonja ki magát az átellenes tenyerem szorító karpereceből, s e bilincsből aztán szinte gyíkként csusszan ki. A következő pillanatban pedig tehetetlenül pottyan az ágyra, csak úgy puffan. Akár egy élettelen fadarab. Mi a fene? Most már a ballábamat sem tudom mozdítani? Amikor aztán féloldalasan vonszolódva, valahogy mégis lekászálódok börtönné vált fekhelyemről, a kétszárnyú, ki tudja honnan hozzánk került vakfoltos toalett-tükörben, a beszűrődő, himbálózó utcai fényben megháromszorozódott lenge képmásomon akad meg a tekintetem. Riadtan konstatalem, hogy arcom eltorzult, de még a szájam is elferdült egészen. Hogy-hogy? Ez képtelenség! Hát bizony jobb, hogy az öregeim nem ébrednek fel erre az időzavaros, érthetetlen mutatványra.

Giling-galang, giling-galang – térek eszemre nagynehezen, s váltok át végre a közelmúlttal vibráló régesrégi jelenből a keserves mába, ahol azért ugyanúgy éjszaka van, mint akkor, csak a város, a lakás, az életkörülmények mások, és az életkorom csaknem négyszerese az iméntinek –, mert hogy félig öntudatlanul nyomok, nyomorgatok eleven jobb kezem mutatóujjával egy sötétben is világló csontfehér gombot. Én bimbammozok vele, nem más, de közben megpróbálok utánakapni a nyomasztó álmomnak is, mert az emberlánya – ha megvénül is – sohase akarja kiereszteni az ujjá közül, amibe egyszer belemarkolt. A kérlelhetetlen valóság az, hogy az éjjel legalább tizedszer jelzek már a papának ezzel a drótnélküli távhívó harangocskámmal: gyerünk, gyerünk öreg! Nyikorgó csontjaid ropogtasd meg gyorsabban, tápáskodj fel végre nyikorgó ágyadról, és jöjj ide hozzám, de tüstént. Hallom, hogy neszez, s kezd mocorogni odaát, a „szerkesztőségben”, ahol a mindenholnan visszautasított fogalmazványait rejtő számítógép árnyékában újra meg újra megpróbál egy kis alvást

összelopkodni magának. Szegényt még sajnálom is, de már tényleg ideérhetne az álomszuszékja, hogy segítsen rajtam. Nem könnyű kivárni ilyen nyomorult állapotban, amikor naphosszat nincs kivel beszélgetnem, ha csak a béna balkarommal, a Bütyökkel nem ereszkedek szóba. Mert a szomszédban lakó fiam által e névvel felruházott s becézett megsutult testrészem az egyetlen „személy” a közel s távolban, akinek viszont mindent mondhatok. Bütyök ugyanis e tekintetben utolérhetetlen: a legtürelemesebb hallgatóm, és soha nem beszél vissza.

Úristen! Gomolygó álmom fölött még mindig nem tudok napirendre térni. Miféle zavaros látomás! Pedig valójában és természetyszerűleg nem is abban a régesrégi leánykoromban, no és nem is így ért el a szülítés, hanem csupán két esztendeje, a hetvenes éveim elején. Amikor egy vasárnapi istentiszteleten, a párom oldalán, valami belső sugallatnak engedve, de bevallom, részemről egy kicsit vonakodva, egymásba fogódtunk, és ki-mért léptekkel előre cammogtunk a gyüli mikrofonjához, hogy fennszóval, szívből imádkozzunk, csak úgy, a saját szavainkkal, és adjunk hálát mindenért, amivel a Magasságos Isten elhalmozott bennünket, akár a rég holt neszmélyi nagyanyám szokta, anno dacumál. De a rám szakadt bajjal való találkozás döbbenete mégis tök-ugyanaz volt, mint az iménti kábulat perceiben.

Mert amikor az emlékezetemből kihullott első kórházi napokon végre túljutottam, s kezdtem felfogni, mi történt velem, egy ideig eltartott, mire arra is ráeszméltem, milyen közel jártam ahhoz, hogy elpatkoljak, s végleg búcsút mondjak ennek az árnyékvilágnak. Ha nem ott és akkor él el a sztrók, ha a tesók nem intézkednek nyomban, vagy ha a mentők szirénázó rohamkocsija csak egy kicsit is késik, mind erről nem tudnék ma morfondírozni, egyszerűen nem volna rá módom. Gyógytornász sem járna hozzám másodnaponként, hogy öreg csontjaimmal, hol görcsölő, hol petyhüdő izmaimmal gyakorlatozzon, az fix. Bütyök sem ébredt volna önálló személyiségi létre, és az az éjszakánként sarokba kényszerülő ke-rekesszék sem került volna alá soha. Mert ezt a jobb kézzel vezérelhető ormótlan járgányt – amelyet nemrég még kalodának éreztem s mérhetetlenül utáltam, de ma már úgy-ahogy megbékültem vele – kifejezetten azért utalta ki nekem az SZTK, mert hogy a bénulás után csak az egyik felem maradt ép és használható. S a tetőtéri dőlt ablak peremébe kapaszkodva sem tudtam volna még nemrég is felhúzódkodni, hogy féllábra nehezedve, az ötödik emelet magasából lekiabáljak az óvoda kertjében játszadozó apróságoknak, hogy „gyertek föl, gyertek föl győri gyerekek, a füstös és poros győri gyufagyár Gyuri gyerekei, mind! Mert ha nem jöttök

föl ti, engem úgyse”, hamarosan leszaladok – én!”. A gyors felgyógyulásomban bizakodó e nevetséges ovációm azonban, sajnos a történelemelőtti múltba merült el azóta.

Giling-galang, giling-galang – szól a harangom hiába, s Bütyök a tudója, hogy mennyire unom már az egészet. Három hét óta vált a helyzet ugyan is az addiginál is sokkal rosszabbá. Amióta az újra járást hajszolva a gyógytornász távollétében, estefelé kapaszkodtunk össze, s próbáltunk magunk lépegetni a járókerettel, míg aztán nagyot csattanva el nem estünk – ki erre, ki arra – a nagyszobánk parkettás csataterén. Az öregem csak térdre rogyott, de nekem, az addigi bajok kérértlen ráadásaként akkor hasadt el a béna ballábam porózusos combcsontja, ahogy utólag kiderült. Ordítva sikoltoztam segítségért. A szomszédok rohantak be, s ketten tudtak csak nagynehezen felcibálni az ágyra. Éjfél felé, sürgősséggel utalt be aztán az ügyelet, és a sebészeti műtőben kellett a sérült és iszonyatosan fájdó csöves részt, a szó szoros értelmében összeszegezni. (Gamma-szögekkel, ahogy e leltári anyagok nevét még akkor éjjel megjegyeztem. Legalább ezekkel a belém ültetett kapsokkal is értékesebb lettem, s ha mással nem, egy erős mágnessel talán mindig mozdtítani tudom majd a lábam. Lám, hetvenkedve és rokkantan is az apám lánya maradtam, mert a humorom csak nem hagy el.)

Jó párom, mint mindig, amikor harangozok, már cammogó jöttében nyögdécsel: – Jövök, anyókám! Itt a felmentő sereg! És tényleg jön tántoríthatatlanul, akármilyen kába. A szegény öregfiú lassan közel már a nyolcvanhoz, teljesen kikészítem, bárhogy röstellem, s próbálom kímélni. Balszemét még csak ki se nyitja, hogy azzal a mozdulattal is spóroljon, kiszáradt száját fogatlan-fonnyadtan beharapja, és szinte révületben, többnyire szó nélkül, újra meg újra ideevickél hozzám. Minden alkalommal finoman megsimogatja a jó Bütyökünket, de már tagadhatatlanul, valamilyen fáradt gépiességgel forgat, emelget és törölget, hol papírral, hol mosdókesztyűvel, s zajosan trappolva hozza-viszi a tálat a szégyenletes produkciónk során. (Bosszankodjanak csak a szomszédok meg az alattunk lakók!) Úristen, milyen megalázó ez a kiszolgáltatottság.

Ő persze vigasztal feszt, ahogy tőle telik, amikor mégis megszólal, hogy bezzeg jó, hogy ketten vagyunk, egyikünk se kényszerül kórházba, nem szorulunk rá senki idegenre. Meg hogy milyen szerelmes belém még mindig, sőt napról-napra inkább. A vén bolond! „Egy, ha elesik, a másik fölsegíti” – idézi újra meg újra a Biblia kapaszkodóit, de én mégis nagyon-nagyon sajnálom mindkettőnket, hiába motyogja álmosan, hogy legalább

egy cellába kerültünk, és hogy a szabadság mindig viszonylagos. Szavak, szavak, üres szavak. Már-már konganak.

Pedig valójában igaza van szegénynek. A szabadság és a rabság egymást feltételező viszonylagos fogalmak. A parányi Föld sem más az Univerzum végtelen dimenzióiban, mint egy szigorúan behatárolt börtön. Európa – s benne a hazánk – pedig csak orosz fababa az orosz fababában, ez is, az is csupán mind kisebb zárkája a mi viszonylagos monstrumunknak, oly annyira, hogy a kerekesszék és az ágy még csak nem is utolsó állomása az egymásba zárt szűkülő világocskáknak. És ha beszélni, vagy gondolkodni se tudnék? Akkor mi lenne? Minden korlátozottságnál elképzelhető, mert létezik egy még parányibb zárka. A fák sem tudnak menni, szaladni, mégis milyen csodálatos élőlények, a teremtés csodája mindahány! Lehet, hogy a szabadság igazándiból kizárólag bennünk, a szellemünkben létezik? Csak ott lehet akár megfogalmazni, akár megtapasztalni a lényegét? Lehet, hogy az én álombeli vendégem is erre szeretett volna rávezetni, ezt szeretne volna elmagyarázni nekem? Hogy itt lenne az ideje, hogy végre ne csak megvalljam, de el is higgyem, hogy ez az egész földi időutazásunk csak egy röpké átmenet, aminek az emléke is elmúlik hamarosan? És a szabadság nagy SZ-szel – valójában Ő Maga?

Elhiszem hát. Mást nem tehetek. Máskülönben az egész olyan szomorú, olyan kilátástalan.

Csak gyűjtsd az erőt!

Fekete Gyöngyvér rajza

Újabb csodára várva⁴⁹

A becenevek filozófiája

Az író karját szétvetve, ellazultan nyújtózkodott a kisszobát csaknem beterítő, tágas hitvesi heverőn, s a hajnali szürkületben lazábbra pányváztatta keringő gondolatait. (Baljában egy előző nap érkezett folyóirat szerzői példányát szorongatta.) Hogy is van ez? Az orvosok csak három-öt százalékra taksálták az életben maradás esélyeit, de – hallelúja! – mégsem következett be a filmszakadás. Szöszi él. Észnél van, s azon a néhány napon kívül semmi más nem esett ki az emlékezetéből. A humora pedig ugyanúgy vág, s ami a fő, a hite sem rendült meg. Mi az isteni csoda, ha nem ez? Arról nem is beszélve, hogy jóban-rosszban több mint félszázada élnek már együtt, mégsem unják egymást, és nem fáradtak bele. Mondanivalójuk most is mindig akad, s ezen a sohasem volt, furcsa elkülönítettségük sem változtat. A szomszédos nagyszoba száműzetésében nyögdécselő – és a kínjait feszengve leplezni próbáló – öreg párját változatlanul ajándéknak érzi, és természetesen ugyanúgy Szöszinek szólítja, mint kezdetben.

Csak az a furcsa, hogy önmaga friss becézését sűrű titokban tartja, még előtte is. No igen, nehezen viselné el, ha kinevetnék. Ősz feleségének a bizalmas megnevezése azonban egészen más dolog, azon még lány korában ragadt rajta ez, a valamikori ezüst fényű kese-szőkesége okán. Noha az asszony még szeptemberben lebénult a balfelére, s a kölcsönzött, masszív kórházi vaságyára hónapok óta kényszer-kitelepült, változatlanul Szöszi a rokonok és barátok, a szűk és a tágabb család számára, de az ő, suttyomban összeeszkábált, s a párjáéra rímelő betűszót, a Szö-Sze becenevet, szerencsére senkitől sem hallja vissza. Még szép, hiszen csak az utóbbi hetekben aggatta a maga keszeg személyére. Egy éjszaka arra ébredt ugyanis, hogy a gondolkodása már álmában is arra pöty-pöty ritmusú, mechanikus billentyű-mozgásra formálódik, ami a fiától, tíz évvel ezelőtt, a születésnapjára kapott szövegszerkesztőjéről ragadt rá. Akkor kapta magát rajta először, hogy a józan, szkeptikus esze már odáig fejlesztette a személyisége fölötti hatalmát, hogy akaratlanul is, mindig ugyanúgy fogalmaz, vált szórendet, pontosít, töröl és írja át új meg új nekifutásban a gondolatait, mint attól a fránya, villogó képernyős masinától, nem kis fáradsággal megtanulta. (A hajdani balatoni nyarak gyerekének napégette, meder-széli, apránként formálódó cseppkő-sárvárához hasonlatos építkezés.)

⁴⁹ Győr, 2006

A szövegszerkesztőjén azonban – aminek, vagy akinek a titkos nevét köszönheti – ősz óta egy árva sort sem tud leírni. Igen, azóta, hogy Szőszit a szél megütötte, s az asszonyt, a manapság divatos kifejezéssel stroke-nak mondott agyvérzés elérte, se regény, se novella többé. (A legutolsót – ezt, itt! – még a tragikus fordulat előtt szülte.) E helyett, a már-már gépiessé váló ápolási rutinfeladatokba merülve, szinte kényszerű pótcselekvésként gyakran azon spekulál, hogyan s miért formálódott át így az agyműködése? Lehet, hogy éppen azért, mert az írásra többé semmi ideje?

Sző-Sze világ életében szerény embernek vélte magát, s hivatására sem szívesen utalt a locsi-fecsi beszélgetésekben. Arra a néhány regényére sem, amely itt-ott talán megtalálható még a közkönyvtárak mélyén, legfeljebb ha az orvosoknál kell kicsikarnia az asszonynak némi soronkívüliséget. A fogyatékosági támogatást szégyenszemre igénylő kérdőív, foglalkozását firtató rubrikáiba is szimplán csak nyugdíjast írt. Egy szürke nyugdíjas ő ma már, semmi több.

Elképesztő! – csóválta meg deres, tüske fejét Sző-Sze, amikor felfülett a szomszéd szobából átszűrődő lámpafényre és zizzenő neszekre, de e hirtelen mozdulatával kissé beverte a halántékát a franciaágy színeskartonborítású támlájába. Oda se neki! Tulajdonképpen élvezte, hogy aktuálisan semmi prompt feladata nincs, s önvád nélkül mélázhat. Hogy újra felidézheti el az iménti friss álmába átszivárgott esti emlékét, s büntetlenül elcsámcsoghat rajta. Azt, ahogy az éjszakai virtuális tér faramuci módon átszerkesztette a családi fényképek közötti kotorászását, amikor a felesége bepelenkázása utáni csöndben, a szunnyadó gépét hordozó munkaasztala sápadt fénykörében, a sárga skatulyából egyre másra akadt a keze ügyébe a hét éve meghalt bátyjáról az idők során összegyűlt sokféle fotó. (Miért éppen azok?) Az egyik még a duzzadó guminadrágos Pituka pisis korában készülhetett, valahol a szovátai strandon, Erdélyben, ahol magyarul még csak megszólalni is, úgy mondták, kockázatos volt a Trianont követő első években. („Pituka szejeti a fát” – öleli át a lencsébe vigyorgó kis betyár, Elza Anyu büszkesége, a rezzenő leveleivel a tavat simogató akác törzsét, amely büszke koronájával mégis az égre tör, és hozzá képest ugyancsak vaskos. (Jé, mára ő, a kisöcs lett az idősebb fivér, akit akkor még csak tervbe se vehettek!) A másik képen viszont a bátyus már egy serkenő bajszú, brillantinnal lenyalt hajú ficsúrt alakít, aki büszkén magasodik a muter fölél. No és a harmadik? Arról az anyjuk ügyeskedésével Palesztinába kimenekített, s már az angol hadsereg lemberdzsekes egyenruhájában feszítő mokány szörzscent vigyorog rá. El-Alamein és a sivatagi hadjárat hőse. Mert a jó Pityu a háború végén aztán a fél Európát bejárta, hogy a gyilkos

hitleri hadigépezet által a Cseh-morva Protektorátusba deportált, halálosan legyengült, beteg testvérét, őt valahogy mégis életben találja. Ám a pakliból ekkor sors-szerűen előugrik egy olyan kép is, amelyen a hullámosan őszülő Pista már az idősödő felesége oldalán téblábol a Pozsonyi úti házuk előtt, sőt az is, amelyiken (hogya-hogya nem vette észre akkor?) már szemmel láthatóan kiül a halál a bratyó fizimiskájára (talán egy héttel késülhetett, közvetlenül a végzetes műtétje előtt).

Nem szörnyű? – tette fel a kérdést, és zakatolta Sző-Sze szövegszerkesztőt imitáló agya, mert, ha rajta múlna, a legszívesebben fordított sorba rendezte volna a depressziót sugalló mini-tárlatot. Bizony nehéz bele-törődni abba, hogy minden pöttöm és icurka szárba szökkenésének, bimbózásának és virágba borulásának diadalmenetét törvényszerűen követi a nyomtalan elmúlás, amit a fokozatos elerőtlenedés és hervadás harangoz be jó előre. De ami a legelkeserítőbb, a fotók jelentős része egy sor olyan arcot-alakot ábrázolt, akikről Sző-Szének fogalma sem volt, hogy vajon kik lehetnek. (Hogya a gépüket elraktartók miért lusták többnyire ráírni a fényképek hátuljára az ábrázolt személy nevét és a felvétel dátumát!) Ezeket a megfeythetetlen üzeneteket a legszívesebben törölte volna agyteker-vényei vincseszteréről, már csak a szabad kapacitás növelése végett is. Az emailt, a szövegszerkesztő levelező szektorát azért, minden ólmos fáradtsága ellenére, az este is kinyitotta, s bár a csatolt fájlok elolvasását nyugalmasabb, jobb időkre halasztotta, arra azért szánt egy pici időt, hogy a garmadával érkező ismeretlen, angol nyelvű küldeményeket olvasatlanul kiírta, nehogy a gépe vírusfertőzést kapjon, s visszavonhatatlanul megza-varodjon, vagy a memóriáját veszítse el egyszer s mindenkorra. Mert akkor végleg oda lett volna a reménye, hogy a dolgok jobbra fordulnak, és valaha is újra alkotni fog. Mégsem magát sajnálta jobban, sokkal inkább Szőszit. Ő legalább mozoghat, ide-oda csoszoghat a lakásban, és az utcára is lejut olykor. Meg a pásztoruk szerint, mivel minden megpróbáltatás já-vára válik egy hívőnek, most lett alkalma megmutatni, hogy mennyire sze-reti a feleségét. (Ágytál járat? Hohó! Itt kezdődik a szerelem!) De annak az (átmenetileg) ágyhoz szögezettnek ugyan mi maradt? A heinei matracsír? A vaságy, a kerekesszék, amire végre egyedül is át tud csúszni? (Még jó, hogy a naponkénti gyógytorna erőfeszítései nem hiábavalóak, s a szaksze-rű segítséggel minden alkalommal többre képes egy picivel.) Ennek elle-nére, pillanatnyilag bizony marhára összezsugorodott, iszonyúan beszű-kült az élete a szegény öreglánynak. Habár – ha jól meggondoljuk – mindnyájunknak megvan a saját, speciális vagy éppen közös kalitkája-kalodája, noha hajlamosak vagyunk e kegyetlen valóság negligálására.

Mert ugyan melyikünknek nincs behatárolva a döntés- és mozgástere, akár időben, akár térben, de többnyire mind a kettőben? A negyvenötven-hetven esztendő véletlen-szerű idő-zárványa hogy a csudába fér össze a tudatunk által felfogható, tér- és időbeli végtelenséggel? Nagyon jó lenne tehát fenntartás nélkül bízni a Láthatatlan, de Igazságos Bíróban, elhinni az örök életet, s hogy az itt-tartózkodásunk csak ideiglenes állapot! Sajnos azonban a messiási megváltottságunkba nem olyan egyszerű tartósan és folyamatosan belekapaszkodni, amikor az érzékszerveink által közvetített információk és tapasztalatok egészen mással ostromolják az embert.

A nyitott ajtón át jól hallani, ahogy Szöszi ritmikusan fújtat, és sorvégi rímként még horkantgat is odaát (akaratlanul így oldva az író magánytól s magára maradástól való titkolt rettegését). Sző-Sze tenyerébe hajtott fülkagylójában viszont – akár ha egy tenger zúgna az óceántól elrabolt igazi kagylóban –, mintha egy egész csivitelő verébsereg vert volna tanyát (agyában ugyancsak erősen muzsikálhat a vére). Melyik hang és zaj az igazi? A reális? Lehet, hogy a képzelt világ a valóságosabb, s hogy a megszokott dolgok érzékelése mind-mind csak egy egyezményes öncsaláson alapszik?

Egyik pillanatban úgy érzi, hogy mindent átélt már hosszú élete során: a múlt papírjára vetülő hieroglifáival egyszer s mindenkorra betelt már a sors-írkája, és az egészbe annyira, de annyira belefáradt, hogy elege van belőle, máskor meg a dézsavű-érzés uralkodik el benne, hogy vele aztán már semmi új nem történhet, mert a soron következő történések szinte nevetségesen bejósolhatóak, legalább is megsejthetőek. Ez is, az is lehangoló életérzés.

És akkor föltápászkodik, s egy nagy elhatározással mégiscsak bekapcsolja a szövegszerkesztőt. A képernyőről az első Windows-nekirugaszkodások után, színes alap-háttérként Szöszi mosolyog a képébe, és ez is arra biztatja, hogy ne adja fel semmiképp, várja ki türelemmel, míg a parancsikonok itt is, ott is, zümmögve odafészkelődnek jogos helyükre. Elszántsán rákattint egy új ablakra. Új dokumentumot nyit. Ujjai lágyan, már-már szerelmesen végigzongorázzák a teljes billentyűzetet. (Kicsit piszkos és zsírfoltos, Szöszi – aki korábban ecetes vattával szokta – ugyancsak rég pucolta meg.)

Még nem tudja, hogy mit fogalmaz majd meg, mit pötyög abba a kíváncsi fehér mezőbe, gőze sincs róla, hogy mi kerekedik ki az egészből, de a fájlnev már tuti. A legbensőbb titkát osztja meg a személyiségét idős korára meglepően átformáló szerkezettel. Itt az ideje, hogy legalább neki be-

mutatkozzék: „Szö-Sze”. És egy szívből jövő sóhajjal köszöni meg a fentről kapott új sugallatot. Egyik pillanatról a másikra megvilágosodik előtte, hogy mit kell tennie. Úgy tudja még jobban betölteni, beteljesíteni az eléggé fárasztó, fogyatkozó erejét igencsak igénybe vevő és mégis örömteli szolgálatát, ha ugyanakkor nem adja fel a Baj, a Nagy Próba bekövetkezte előtti eredeti énjét. A teremő ember Istenképűségét, a Végtelen Kegyelemtől kapott játékos alkotó képességet. Lelke és szelleme olyan, határtalan jóérzéssel, a reménység szilárdan izzó biztonságával telik meg, amelyet már csak behunytt szemmel lehet elviselni. Szentül hiszi, hogy ha csak apránként és lassan is, de a parányi részletek mozaikjából előbb-utóbb mégis összeáll majd, s mindenképp megszületik a legeslegújabb, az utolsóutáni novellája, és annak első kritikus olvasója ugyanaz a Szöszi lesz, mint a korábbiaké. S Jézus Krisztus előbb-utóbb annak is megparancsolja (megengedi?), hogy végre keljen fel, és járjon, s csapja egyszerűen a hóna alá megunt nyoszolyáját. Csöndben pedig már azon somolyog, hogy furcintos énje mint latolgatja: kinek, melyik folyóiratnak kell majd elküldenie új irományát – természetesen emailen –, és az „új mű” vajon mikor köszön vissza rá élet-elevenen, részegítő nyomdaszagúan.

*Könnyítsd elviselni a nehéz pillanatainkat, hogy senki és
semmi se zökkenethessen ki a Te tökéletes akaratodból!*

Fekete Gyöngyvér rajza

A bolond gróf⁵⁰,

avagy Tolsztoj halála

Úgy fázott, hogy szikkadt csontjai szinte fájtak. Leheletével próbálta átmelegíteni azt a nevetségesen kiaszott, ráncoktól barázdált, majomszőrű vén kezét. Lám, az is megőszült, gondolta fogatlanul kuncogva, és a kámszája alá dugta, majd összébb húzta alatta, a már rojtosra kopott, de valamikor sok-sok rubelért testére szabott medve-bunda bekecsét. Nem volt kinek kárálnia, így hát csak magában zsörtölődött, hogy mindhiába dobálja, szórja ezeket a semmirevaló, cifra, külön-külön is fájó könyveket a kandallóba, egyiket a másik után, a sisteregve, nehezen pattogó tűz sehogyan sem tudott megbirkózni velük. Ráadásul a ritmust is rendre elvétette, de nyilván nem azon múlt, hogy a parázs mind egyre csak sírt meg senyvedt a hiábavaló küzdelemben, mintha a barbár könyvégetéstől ösztönösen riadna vissza, vagy egyszerűen azért, mert a bőrkötésű, kemény falatokat már nem tudta elrágni vásott szikra-fogaival. Amikor aztán, szögletes mozdulatokkal meg-megpiszkálta az egymásra roskadó, s felizzva is csak kinnal lapokra bomló, megpörkölődött fóliánsokat, vagy az erőlködéstől lihegve mégis sikerült megráznia azt a fránya, akadozó rostélyt, a sercegő tűz csak akkor durálta neki magát. Ilyenkor, hirtelen, firkósan lobbant egy-egy kék lángot, s még fogást is vett az irományokon néhány pillanatra, de attól bizony egy cseppnyi forróság sem áradt feléje. A dermedten hajigáló elfehéredett ujjak sehogyan sem tudtak fölengedni. Pedig a Bolond Gróf – akit csak így emlegettek a környékbeli, akaratok és elborzadó keresztvetegetésük ellenére mégiscsak felszabadított jobbágyok, amikor azt a jó földjét ingyen próbálta rájuk tukmálni –, mintha épp erre vágyott volna, nemhiába kergette már régóta az atyafiak szeretetét. De hát az sem sikerült, mint ahogy, végül is semmisem. Azóta csak méreggel gondol vissza rá, hogy azt a világ-bosszantó, mégis jogos földosztást, orvosi közreműködéssel egyszerűen eszeveszettnek minősítették a furcintos családi fiskálisok, és a nemesi példának szánt akciót egy-kettőre sikerült megakadályozniuk, őt meg, kis híja, hogy bolondházba zárták.

Bizony, jó oka volt akkor a menekülésre. Csak az nem világos, hogy most meg mi ütött belé, s vén fejével mi a csudáért vette, a maga számára is váratlanul hazafelé az irányt? Elege lett a több éves barangolásból? Az erdei kunyhóból, hét napi járóföldről ugyan miért kellett épp most visszaroahania, jóformán pihenő nélkül, hosszú lábaival csak úgy szaporázva, mondhatni egy-vágtában?

⁵⁰ Győr, 2001

– Az Igazsághoz való megtérés, a számvetés bizony nagy terv egy ilyen porszem embernek – hümmögte, s csöndben még háborgott is, noha tudta, hogy immár nem volt választása –, de egy kis meleget azért, tán még megérdemelnék a Mindenhatótól, nem igaz, Uram?

Hiszen már a magányba vonulását is az Igéhez igazította, amikor mindent félresöpört, s a Názáretire szegezett tekintettel – mások szerint, eszement holdkórosként – hagyta ott a vagyonát, a birtokát, a családját és mindent, amit odafönről kölcsönbe kapott. Nemcsak megfáradt tagjain, de főként az utolsó szárnypróbájaként, el-felé készülő lelkében érezte, hogy bizony nem halogathatja a dolgot tovább, az Úristennel még időben el kell rendeznie az örök élete ügyét, hacsak nem akar végül is pert vesztetni, s mindenről lekésve, már a pokol kapujában találkozni az Ítéző Bíróval. Ha igyekszik, talán még megengesztelheti valamiképp, mert az Úr kegyelme, szerencsére végtelen. Hátha mégis azt a sóvárogva vágyott, fényes arcát fordítja majd végül is az annyi sokat tévelygett, s a rengeteg rábizott kincset oktanul eltékozolt szelleme felé.

De már a fogadtatása is milyen rideg volt itt, az elhagyott fészekben! Jasznaja Poljana, a kihalt ódon kastély, azokkal a szél tépázta, zsanér szakadt, billegve csapkodó zsalugáteres ablakaival, bizony olyan kajánul kacintgatott rá, akár egy elhagyott, de végre elégtételhez jutott, megkopott szerető. De mit is várhatott volna tőle? Csak azt kapta, amire számított, s ezt még csak nem is vehette senkitől zokon. A vaskapu zárját az évente rácsurgó hólé s a rozsdá úgy megrágta már, hogy alig akart, nemhogy föl-pattanni, de fölszakadni is, akár a slejm az ő harákoló torkából, amikor a töredezett lépcső vaskorlátjába fogódzva, a dudvával benőtt feljárón vég-re sikerült a tíz emlékezetes grádicson (stáción?) fölkapaszkodnia. Egy kis nekifeszülésre azért mégis engedelmeskedett a régi, hosszú szárú kulcsnak az a betyár, nyakas szolga, de a megerőszakolt fél-kapuszárny már sehogy sem akart megszélidülni, s végül meg kenetlen kocsikereket mímelt. Nyögve, nyikorogva, keservesen tiltakozott még akkor is, akár ha egy elátkozott, kóborló, kóvály szellem bújt volna mögé.

Az éjszaka aztán olyan hirtelen zuhant le a világra, mint ilyenkor, késő ősszel szokott. A belső térben már alig látott, ki kellett tapogatnia, mi hogy esik kézre. Csak többszöri kísérlet után sikerült végre meggyújtania a fali kandeláber petróleumban gyökérző belét, és még hálát rebeghetett a Mennyei Atyának, hogy nem száradt ki fenékgig, a nagy elhagyatottságban, az is. A tompán alásimuló futószőnyegnek már színe sem maradt, a réseken beszívárgott s leülepedett por annyira ellepett, elborított mindent. Az

árnyként hazatért csoszsanó csizmás léptei nyomán azonban felfelrebbent, s néma, áldozati füstként bugyborékol az a tompa szürkeség, ami a hajdani gyerekkor nádas-fürdőzéseire, s a zavarosban felkavarodó iszapra emlékeztette. A megriadt denevérek szárnycsapását, az évek óta már szünet nélkül zúgó, csimbókos fülével is tisztán hallotta, vagy hallani vélte, de furcsa módon, a látóterébe mégsem került egyikük sem. Hát ezek a betelepült idegenek maradtak volna itt az egyedüli lakók, ezek lennének a semmin fölfogadott múlt-őrzők a soknemzedékes ősi kúriában, ahová hátulgombolós kölyökkorától odaköti minden emléke, s ahol azok a cigányos, muzsik-ölelgető víg tivornyák dívtak még nem is olyan rég?

– Csitt neked, te önhitt világmegváltó! Kárna és szemétnak ítélek mindent, amit örököltem, meg amit tettem, vagy akár írtam valaha is – intette le nosztalgizáló önértetét, s zsidó vándor-kalmárként hajlongva, csak mormolta-tagolta az Igét. Még a mellét is úgy verte, ahogy egykor azt a jaborovkai zsinagógában látta.

A bőrkötéses könyveket, főművének kapcsos díszpéldányait azonban, az ebédlő kristály-tükre mögé zárt rejtekajtó homályából már csak reszkető kézzel tudta előkaparászni. Torkában dobogott a szíve, ahogy gúlába rámolta őket. Némileg meglepte szűzi érintetlenségük, legfeljebb az idő barnította meg az izsáki áldozatra szánt „legkedvesebb gyermekek” kötésének fényét egy kicsit. S szégyenkezve ismerte be, hogy édes fiáról azt sem tudja, hogy élnek-e, halnak-e, s hol: Moszkvában, Péterváron, vagy Párizsban talán.

Az élete főművének érzett nehéz fóliánsokat aztán már zihálva, ölben cipelte tovább, a kandallóhoz, akár az elsőszülöttjét valamikor régen, a szűrös szemű ikonok sorfala közt, a füstölőt lóbáló, arany-stólas, s a keresztvizet lendületesen locsoló pópa elé, akinek még a gyűrűjét is megcsókolta akkor. Csakhogy az öröm azóta ürmre, ifjúságának összes remény-sége merő keserűsége fordult. Csípős epe-váladék türemlett föl a nyelő-csővén, ahogy ott imbolygott a súlyos kettős-teher alatt. Egy-két könyv kicsúszott a kezéből, s kipotyogott abból a rendetlen, egymásra hányt rakásból. A csuszamló legkedvesebbek most meg váratlanul emlékezetébe idézték a park tavának hajdani, kurjongatós tavaszi lehalászásait, amikor – amelyik befogott hal még képes volt menekülni a szakadozott varsából – az utolsó pillanatig megpróbált ellene szegülni végzetének. Felötlött benne: csak nem sejtették meg ezek is, a rájuk váró pusztulást, a csúfos tűzhálalt?

De hogy ez még fájni is fog? Furcsa, erre tényleg nem gondolt idáig. Mintha most már egyedül csak a szívét perzselte volna a kandalló hideg, könyörtelen, szúrós parazsa. Belső szeme előtt egy pillantás alatt lejátszódott mindaz, ami ehhez a csodálatos könyvhöz, utolsó nagy művéhez, talán a legnagyobbhoz kötötte. A szerelmek és kínok, amelyek a megírására készítették. A tíz éves, napi tizenhat órás körmölő munka, amit beleölt. A világot jobbító szándéka, amit belefércelt a történet sűrű szövetébe. A lázadás és a kaland édessége. A „ki, ha én nem” és a „majd én megmondom” bűnös varázsa.

– Ez is, az is semmirevaló – ismételte konokul a Bölcs Salamon prédikatori szavait a szíve fölött hordott Bibliából, de az isteni nyugalom, a Békesség Szelleme csak nem akart rászállni, hiába vállalta ezt az egész, szent és füstös operációt. – Hát meddig kísértesz még, gonosz ördögi hatalom, te e-világ istene? Jézus nevében, hagyd már békén Isten gyermekét! Mikor szabadulhatok tőled-belőled, végre-valahára! Irgalom Atyja, ne hagyd el! Mi kell még, hogy visszafogadj? Hiszen láthatod, egész életemet hurcolom eléd áldozati ajándékul, s mindenemet, ami kedves és fontos volt számomra, zokszó nélkül vetem a tűzre, Teérted!

Jajkiáltását a csupasz falak sötéten és tompán visszhangozták, de válasz sehonnan sem érkezett.

– Jaj nekem! – nyögdécselt újra meg újra, majd a hangja aggastyánává vékonyodott, s reményt veszítve, szinte sikongott már, az arcát pedig zokogva temette a tenyerébe. A lelket bénító Nagy Mindegy csuszamos hírnárja kezdett a szívére fonódni, s ez a maradék egyensúlyából is kipenderítette. A kandalló téglafalának tántorította, még a feje is koppant, s nagykarimás, csúcsos kalapja a fél fülére borult. Ám ekkor valami felfoghatatlan, furcsa dolog történt vele. Mintha egy angyal röpült volna el fölötte.

A Bolond Gróf, a roskadó tölgy, reménykedve emelte tépázott koronáját s tekintetét a láthatatlan felé. A gomolygó sötétségben, túl a csapkodó szárnyú denevérek birodalmán, a rozzant tetőszerkezeten keresztül, váratlanul fölfedezett egy, először csak pislogó, majd mind fényesebben ráragyogó csillagot. Hogy az a vakító, pulzáló fény miként jutott be a végtelen úrból, a harmadik égből, s milyen réseken át? Csak nem ez lenne már a beígért s végre megért túlvilág? De hamar felismerte, hogy bizony, itt tántorog még a földön, mert csak egyféle fejtartásban volt képes megőrizni a csodás, szikrázó látomást. Ha csupán egy millimétert is kimozdult a helyéről, az nyomban tovatűnt. Óvatosan és nagy ravaszul kibalanszírozta tehát, hogy mindig láthassa, – de jó, hogy sikerült! Aztán, egyik pillanatról a

másikra újra hátul-gombolós kisfiú lett, s még csak nem is csudálkozott rajta. Vitya nagyapa kabátjába két kézzel fogódzott, s a nyakát feszítve ámult a magasba, ahol az először látott cirkuszban, a csíkos trikós, nagy bajszú kötél tánccal egyensúlyozott. Piros napernyőjével addig billegett-rugózott a halálos csend és a feléje vicsorgó, csattogó fogú, éhes oroszlá-nok porondja fölött, amíg a kifeszített drótra rá nem tudott ülni, majd el nem feküdt rajta. Most aztán, vén korára addig kell ügyeskednie neki is, hogy óvatosan fél térdre ereszkedve, aztán lassan leguggolva, majd a sző-nyegen elfeküdve is belekapaszkodhasson abba a váratlanul föl villant reménysugárba, amire egész életében vágyott, áhítozott.

Csak tavasszal találtak rá a környékeliek, akik alig mertek belépni az elhagyatott főúri kastélyba, mert tartottak a gonosz szellemektől, és furcsállták a kitárt kaput. Az ebédlőbe érve aztán ugyan meglepődtek. Még csak nem is a tűzteret betöltő papírhamun, vagy az orrfacsaró bűzön, ami fogadta őket. Gazdájukat, a rég kihűlt kandalló tövében ugyanis vastag fehér pernye borította tetőtől talpig, de az a múmia még akkor is mosolygott.

– Hát előkerült végre, de hogy éppen így? – csóválták a fejüket, és megszokásból percekig hajlongtak, meg jajongtak fölötté tompán: Isten könyörüljön a szegény meggárgyult uraságon! Valamelyikük rázendített aztán egy temetési zsoltosmára, amit együtt fújtak azon a hamis hangon, amit még, ki tudja hanyadízíglén örökölték apáiktól. – Hajjajajajj, hajjajajajj!

A gondolatukban pedig azt az egész, beláthatatlan, óriási birtokot siratták, ami széle-hosszában mind-mind az övé volt.

És senki sem értette, hogy mit, hogyan, miért. Természetesen az sem fordult meg a bozontos fejekben, hogy tulajdonképpen mi lett a sorsa az áldozatra szánt Izsáknak, ki a bölcs és ki a bolond, kiért halt meg s támadt föl harmadnapra Krisztus, meg hogy kinek a jussa végül is az örök élet. Azt meg végképp nem jutott eszükbe megkérdezni egymástól, hogy ha bármelyikük egyszer majd arra a végső, messzi útra kel, Noé fiai közül ugyan ki nyughat meg, Izrael atyjának, Ábrahámnak a könnyeket felszárító meleg kebelén

Hurrá! Már én is blogolok!⁵¹

Nyolcvanadik évembe lépve nem semmi, ha belegondolok, hogy immár kilencedik esztendeje pötyögök a fiamtól kapott, de mindmáig technikai csodaként tisztelt szövegszerkesztőmön. Eleinte ódzkodtam ugyan a bonyolult masinától, de az előnyeit fokozatosan, mind jobban érzékelem, ugyanis a folyóiratoknál már régóta kézbe se veszik az írógépen írt, vagy éppen tollal összevissza javítgatott kéziratokat. No, de hogy még azt is megérhettem, hogy vén koromra vetélkedni kezdjek a hajótörött Robinson palackpostájával, meg a forradalmi hevületű tacepaósok egyedi plakátjaival, vagy éppen a kamasz falfirkálók abrakadabráival! Ez már mégis csak sok, s nehezen egyeztethető össze kifehéredett kobaktüskéimmel. Mert hogy a blogindításomat csak ezekhez a vak ismeretlenbe, idegen s csupán feltételezett univerzumokba küldözgetett üzenetekhez hasonlíthatom, meg talán még a kisgyerekek remény szárnyú papírhajóeregetéseihez, mert bizony az én vadonatúj blogomnak sincs azoknál sokkal több esélye, hogy hajózható kikötőkre, eleven s reagálni kész fogadtatásra találjon. „Hit és tudomány” – ezzel a címszóval bocsátottam útjára tehát személyes reflex-portálomat a legnagyobb példányszámú politikai napilap virtuális változatán, vagyis on-line felületén (ugye, milyen profi módon vágom a témát?), a fiaimmal egyidős egyik belső munkatárs jóindulatú segédletével már a fizimiskám is ott éktelenkedik telekommunikációs énem homlokzatán, s elégedett lehetek, mert néhány rejtjeles választ, kommentárt is bezsebelhettem azóta.

Az egészhez tulajdonképpen a lapszerkesztők és kiadók kiszámíthatatlansága adta az utolsó lökést. Mert hiába hallok, vagy látok valamit, amire fölfigyelek. Hiába kezdek rajta filózni, s alakul ki róla a véleményem, amelyről úgy érzem, hogy mások számára is fontos lehet, tehát közreadását célszerűnek vélhetem. Hiába fogalmazom meg, s öntöm formába, gondosan lepucolva róla a túlmagyarázás felesleges cafrangjait, hiába küldöm el az egyik vagy másik szerkesztőségbe. Nemegyszer lekezelő hallgatás, vagy számottevő érvek nélküli elutasítás a válasz. Hogy valahol, valakik közlésre méltatnak-e, vagy sem, ebbe nekem biztosan nincs beleszólásom, hiszen szándékomtól függetlenül egy sereg, számomra ismeretlen helyi érdeket keresztezhetek, és utóvégre a csapatkapitány kizárólagos joga, hogy megválogassa a brancsát, vagyis hogy annak biztosítson nyilvánosságot, akinek akar. Hiszen – mint valamikor régen a lizsétörvény szokásjoga szerint – akié a lazdi, az diktálja a feltételeket.

⁵¹ Győr, 2007

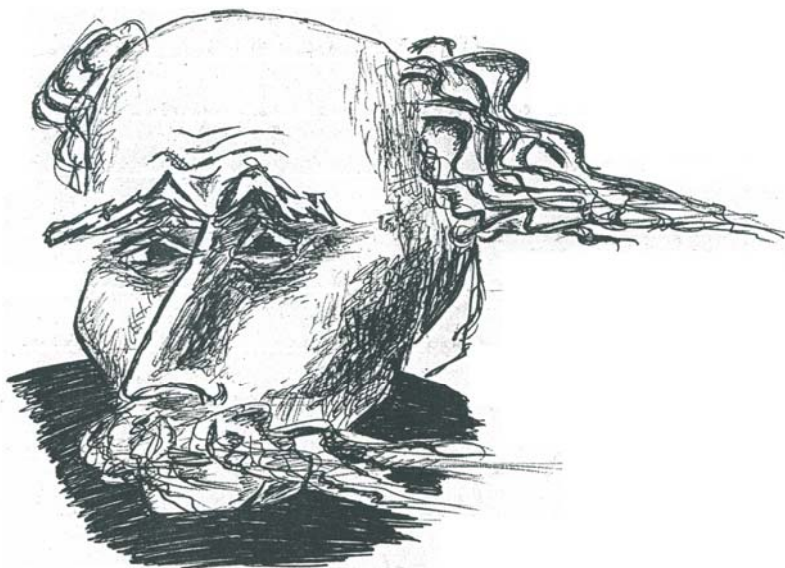
Saját újságot alapítani azonban se pénzem, se időm nincsen, ahogyan egykor erre például a fiatal Edison vállalkozott. A blog viszont teljesen más műfaj, az interneten való szárnyaláshoz szinte semmi más nem kell, mint egy szövegszerkesztő és egy levelezőprogram. Meg egy kis türelem. És jó szerencse, hogy a csalimra mielőbb ráharapjanak, méghozzá olyanok, akiket én szeretnék, tehát az együtt érzők, együtt gondolkodók, no meg az értelmesen, agresszivitásmentesen vitázók, akiknek az érveik józanul megfontolhatóak. Ez még akkor is csábító vágyalom, ha tisztában vagyok vele, hogy mennyi mocskos indulat cikázik már a világhálón, és nemhogy garancia nincs rá, de egyszerűen reményem sem lehet arra, hogy az efféle gonosz villámok publikus blogomon keresztül rám ne sújtsanak.

Mint már említettem, „Hit és tudomány” címmel léptem ki a virtuális világpiacra, és az emberiség e két kiemelkedő, első megközelítésben egymásnak ellentmondó szellemi produktumának a határterületeit ajánlottam bejárásra az első vitára bocsátott gondolatfutamommal. Konkrétan azt a naponként ismétlődő tévéprodukciót kínáltam vitára az egymást követő nemzedékek számára, amelyiket már évek óta nézhetünk az egyik kereskedelmi tévécsatornán, s ahol az isteni csodák, mondhatni mindennaposak. Itt ugyanis tekintélyes prédikátorok bizonygatják nap mint nap a krisztusi megváltásba vetett hit hegyeket mozdító erejét, s hogy a világ Teremtője ma is ugyanúgy meg akar gyógyítani mindenkit, mint a Földön járt Názareti az apostolok korában, s hogy ezt kizárólag a mi hitetlenségünk, földhözragadt gondolkodásunk akadályozza. Bevallom, azt hittem, hogy a „csodák világa” sokkal nagyobb érdeklődést fog kiváltani, még ha csak a személyes blogomban provokálom is az eltérő nézeteket vallókat véleményük nyilvánítására. A halvány sikertől nem vagyok hajlandó elkedvetlenedni, s azóta, szinte napról-napra tágítom tovább a témát, mind újabb „étlapokat” kínállok, hogy bővítsem a lehetséges vita kereteit. E hajthatatlanságom jegyében, már másnap hozzákezdtam a különböző folyóiratokban korábban mégiscsak megjelent esszéim blogomra függesztéséhez. Tárlatukon keresztül próbálom megpendíteni a szó mágikus erejétől, a devianciák családi „öröklődése” és a társadalom-megváltási kísérletek ismétlődő kudarca rejtélyeinek meg a démonizáltságnak a bonyolult fogalmán át, a zsidó-barátság és gyűlölet transzcendens magyarázatáig terjedő, szinte végtelen, kusza szellemi spektrumot, várva-lesve az akadozva érkező, de hőn áhított rezonanciákat.

Az interneten otthonosan mozgó fiam azt mondja, hogy túl sokat akarok markolni, és már a blogom címét is elhibáztam. Szerinte, ha a „Hit és szabadság” témát céloztam volna meg, arra talán sokkal több fiatal rea-

gálna, különösen, ha nem terhelném a rövid felhorkanásokhoz szokott lehetséges partnereimet az agyukat fárasztó, kilométeresre szerkesztett publikációimmal, mert azok, ebben a közegben, szándékomtól függetlenül, minden bizonnyal üres prédikációként peregnek le róluk. Lehet, hogy igaz van, én azonban konokul kitartok azon a csapáson, amelyen akármilyen későn, de mégiscsak nekiindultam. Talán meg is tudom indokolni, hogy miért. Nem tudok, de nem is akarok beletörődni abba, hogy az emberiség boldogságkeresése egyszerűen képtelen ráépítkezni az előző generációk jó és rossz tapasztalataira, hogy minden nemzedéknek, ebben a vonatkozásban mindig mindent előlről kell kezdenie, s ugyanazokba a gödrökbe kell belecsúsznia, mint amelyekbe az elődeik egész sora törté össze már magát. Meg aztán abban is reménykedek, hogy a körülöttünk tajtékzó acsarkodásba, két pártra szakadásba talán már annyira belefáradt közéletünk, hogy mind többen lesznek hajlandók a pártkötődéseket felülíró mélyebb témák boncolgatására is.

Így hát tisztelettel jelentem, hogy a <http://feketejanos.nolblog.hu/> kapcsolat-felvételi kísérlete tovább folytatódik, s a küldözgetett hívójelek kibocsátása – amíg még vagyok – egyetlen napra sem szünetel.

Álom és valóság?

Fekete Gyöngyvér rajza

Álom és valóság⁵²

A költészet és az irodalom, ha így nézem, tükör, ha pedig úgy, akkor álom. Madách és az Ember Tragédiája, Ádám vergődése a Lucifer sugallta víziók szín- és korszak-váltásai közepette, meg a többi fantázia-figura, mintha végig kísérné egész életem

Ki ne találkozott volna már visszatérő vagy folytatásos álmokkal, a kép- és hangeffektusok e valószerű kombinációival? Amelyeket már régi ismerősként üdvözlünk, vagy éppen félelemmel merülünk el újra meg újra a hullámaikban? Az ismétlődő álmokhoz előbb-utóbb hozzászokunk, s így öröm-hozadéknak is, meg a révükön elszenvedett kínoknak is többnyire, fokról fokra csökken az intenzitása. Ennek ellenére szerethetünk, vagy ellenkezőleg, ódzkodhatunk a hatásuk alá kerülni, illetőleg fölébredni belőlük. A sorozat jellegű álmok azonban lényegesen különböznek az előbbiektől. Mindenekelőtt abban, hogy teljesen kiszámíthatatlanok, s ugyanúgy tele lehetnek váratlan fordulatokkal, mint az ébrenlétünk, létezésünknek az a minden emberi megtapasztalással igazolt hányada, amelyre általában tudatosan igyekszünk reagálni, annak ellenére, hogy az eseményeket, jelenségeket befolyásoló tényezők túlnyomó része felderítetlen, vagy felderíthetetlen. Az álombeli történetek iránti vágyódásunk, vagy az iszonyunk tőlük aztán annak a függvénye, hogy többségében kellemes és örömteli, vagy kínos, netán ijesztő események bekövetkeztére számíthatunk-e bennük. Az emberi természet jövő-orientáltságából fakadóan azonban, még a bekövetkezőktől való félelem se képes teljesen megbénítani a kíváncsiságunkat, így a gonosz, elborzasztó és megijesztő álomsorozatokba való újra bekapcsolódásnak is lehet bizonyos szuggesztív vonása.

A különös az, hogy az álomból kitekintve, ebből a furcsa „realitásból” nézve minden ébren átélt valóság ugyanúgy megkérdőjelezhető, mint ahogy a normális emberek többsége napvilágnál már nem veszi komolyan az álmait. A valóság viszonylagosságával előbb-utóbb mindenki szembekeverül.

Most egy merész ugrást teszek, és hipp-hopp átlendülök a filozófálgatásból az irodalomba, még hozzá ifjúkorom kedvenc drámájába. Engem Madách álomalakjai már kamasz koromban elvarázsoltak, és magukkal ragadtak fantasztikus időutazásukkal. Később aztán, azokban az irracionális, szörnyű korszakban is sikerült kimenekíteniük az újvidéki csendőrnymozóknak való kiszolgáltatottságomból, a lapát tenyerek ütlegeléséből s a

⁵² Győr, 2003

kemény gumibotok fájdalmas árnyékából, amikor zsidónak és szerb partizánnak (vagy csak partizánkodással megvádoltnak) naphosszat, rezzenéstelenül, katonás rendben, együtt kellett kuporognia a bedeszkázott ablakú tornaterem közös fogdájában, s csak a néma vers belül mormolt képzeletvilágába menekülhettem a rideg, kegyetlen valóság elől. Kezem alá szedett, egymásba fonott lábakkal, görcsösen kihúzott derékkal, moccsanatlannul ülök tehát a hideg cserépkályha mellett, a homályos sarokban. Közvetlenül az első kihallgatásom után löktek be ide, tehát még fogalmam sincs, hogy társaim kifélék, mifélék, tán az is fölmerül bennem, hogy hovatovább valamilyen bűnözők társaságába keveredtem. Némán skandálni kezdem tehát az első szín égi jelenetét, s Lucifer önhittén ágál előttem, az Úr hangját pedig, mint nemrég az önképzőkori szereposztásban, torkom öblösre merevítve, ismét magam alakítom. Az egymást követő talpegyengetések fájdalmas és félelmes monotóniáját a fűzőtlen cipőből kidagadó lábam zsibbadtan érzékeli, s képtelen vagyok megtörni, vagy egyáltalán felfogni a napok múlását. Az egymásra torlódó idő ritmusát azzal próbálom regisztrálni és rögzíteni, hogy a kályha rácsos vasajtájának új meg új rekeszébe rejtem, s tolom titkon, naponta tovább azt a papírcetlit, amit a nadrágsebemből óvatosan előhalásztam anélkül, hogy bárki őrszemélyzet, brutális csendőr észrevehette volna. Innen veszem az erőt, hogy minden verés és villanyozás ellenére, még harmadnap is kitartsak a hamis személyi lapomon szereplő adatok hitelessége mellett. Hogy tartásom legyen, és ember maradhassak a vitathatatlan túlerő ellenére.

A következő álom-valóság viszont már Babitshoz kötődik. Puhakötésű verseskötetére (Recsitatívó) a flossenburgi koncentrációs táborban sikerül szert tennem, amikor a kifosztottak levetett ruháinak a szortírozására beosztanak. A csodálatos könyvet („Ó, miért nem lettem én muzsikus!”) a szívem fölé, szellős rabzubbonyom alá rejtem, és nemcsak olvasgatom, de valósággal falom, amíg és ahol lehet, hogy az összes érdemtelen durvaság, mint a novemberi havas eső az ablakról, leperegjen rólam, s az éhség se mardosson már annyira. A nagyszerű versfűzér valósággal elandalít (Télen-nyáron, minden hónapében „Édes az otthon”), és a szó szoros értelmében segít kibírni az élehetetlen életet. Kár, hogy a kérlelhetetlen botoskápó már az első tetőtlenítő fürdő-vetkőzésemtől kitépi a kezemből, s örülhetek, hogy sikerül megőrizni egyáltalán a meztelen létem.

De álom volt a felszabadulás is. Szinte érthetetlen, hogyan következett el, a véget követően. Mert a tábort a menekülő SS-ek már kiürítették, s utolsó haditettükként nyitott vagonba kergették-stószolták a magukat már csak vonszoló Häftlingeket, és aztán egybeolvadó napokon át, étlen-

szomjan ver, ostoroz bennünket a lecsurgó húggal keveredett, náci jeges eső. A hullák és még lélegzők vegyes rakásából azonban, már-már érzéketlenül, újra meg újra sikerül fölevickélnem az átázott kupac tetejére. Hogy-hogy nem, néhányadmagammal ágyra kerülök mégis. („Ember, küzdj, és bízva bízzál!”) Az odaérkező lengyel katolikus papok, válogatás nélkül, mindegyikünknek feladják az utolsó kenetet, s latinul imádkoznak az ember-forma, hálásan vigyorgó, mindegyre csak kaja után sóvárgó csikos csontvázakért. És most elvonulnak előttem azok a szerencsétlen társak, akik akkor teljesítették be, vagy túl a sorsukat-végzetüket, amikor már nem lett volna sem szabad, sem szükségszerű, mert értelmetlenül zabálták halálra magukat, nem sokkal a felszabadulásuk után. És fölkelni se tudva, egyszer csak előlép közülük az a hazavágyó, de soha már haza nem érő erdélyi fiú, akitől a bökös fenekem alá tehető úszógumit megörököltem. Mindebből hogy lett mégis élet és újrakezdés? A refrén: ki tudja.

Egy-két hónap megint továtűnik, és én már a János kórházban, Budán ábrándozom egy hófehér kórteremben, még hozzá nem is egyedül („Vezess új utakra, Lucifer!”). A Mauthausenből állami kocsival hazahozott kommunista nyomdász-költővel fölváltva, együtt olvasgatjuk a mi József Attilánkat („Mondd, mit érlel annak a sorsa?”), s közösen tervezzük a jobb és végre szabad jövőt. Ám ez az öröm sem tart ki soká, mert csakhamar el kell búcsúznunk egymástól. Őt hazaengedik, én meg ott maradok árván és hótt-gyengén, összezárva a Horthyban még mindig hívó, nálam sokkal jobb kondiban lévő főhadnagy úrral, akitől újra félnem kell. Álom és valóság vízióként vetül egymásra. Ki tud közöttük különbséget tenni?

És az egész élet, a Nagy Kaland is úgy rohan el mellettem, velem s tölem, mint valami álom-gyorsvonal. Én pedig a megvénült, loncsos bajszú Petőfivel állok itt most rozzantan, a végállomás sivár peronján, s nézek szembe a végtelenbe vesző sínekkel, a beláthatatlan sorsommal, öregem („Anyám, az álmok nem hazudnak”). Mert emlék-írkám már-már betelt, dugig teleírtam, alig fér már bele akármi, de álmodni, álmodozni még most is tudok. Sőt, kifejezetten muszáj ezt tennem, ugyanúgy, mint ahogy a lélegzést sem tudom visszatartani néhány másodpercnél tovább. Meg se tilthatnám magamnak, hiszen létezésem egyik alapformája az álom. Talán akkor sikerül ettől a furcsaságomtól, úri passziómtól megszabadulnom, ha végleg lehunyom a szemem. Bár, ki tudja? Egy riasztó, kegyetlen fantazmagória jut eszembe. Valami furcsa polc, amelyen pislogó és tátogó fejek sorakoznak, akár egy ördögi spájzban, s mindegyik egy-egy nyitott befőttesüveg tetején. Onnan szívják föl azt az életvizet, amitől az agyak és a fe-

jen található érzékek tovább funkcionálnak. Cselekedni ugyan képtelenek ezek a torzók, és hangjuk sincsen, de a tekintetük eleven, s ha becsukják a szemüket, a különféle arcok akkor se válnak rezzenéstelenné, mert változatlanul képesek – vagy inkább kényszerülnek? – tovább álmodozni. Mi ez számukra? Jutalom, vagy büntetés? Nos, az öröklétben, a többi kérdőjelünk között, talán erre is kapunk majd választ. Én legalábbis remélem. Máskülönben hogy hihetném el, hogy a Nagyúr a maga képére teremtett, még engem is.

Fekete Gyöngyvér rajza

Tanmese az énekről⁵³

A történet nem dalokról szól, hanem tanmese bolygónk legizgalmasabb teremtményeiről. Kétnemű (vagy ilyen, vagy olyan) egyedeinek átlagos élettartama manapság hatvan-nyolcvan év, de ahol a higiénés viszonyok és az életkörülmények sivárabbak, ennek csak a fele, negyede talán. Mindenfelé hasonló bolyokban él, mint a hangyák (csak körükben ezeket a társadalmi gócot országoknak és nemzeteknek nevezik), és ez a hangyamódi az egyedek legszélsőségesebb tulajdonságaiban mutatkozik meg. Szabadjon erre két példát említenem: ilyen egyfelől a szorgalom, amely szüntelen kutakodásra és építkezésre sarkallja őket, másfelől viszont a különböző halmazok között unos-untalan kiújuló háborúk, amelyek rendre lerombolják mindazt, amit a „másféle ének” idejében felépítettek. Egyedül csak rájuk jellemző, hogy a természet egyensúlyát megbontó tevékenységükkel mind inkább szennyezik az egész glóbusz életminőségét, s ezzel Földünk jövőjét veszélyeztetik. Nos, ez a szapora népség lassan belakja a Föld minden sarkát, sőt a világűr szomszédos régióiba is próbál kirándulni – újra meg újra.

Talán magyarázatra szorul, miért nevezem *éneknek* e faj fekete, barna, vörös és sárga népcsoportjait, gyűjtőnevüket a legjellemzőbb közös tulajdonságaikból szűrtem le. A vizsgált népesség minden egyede ugyanis olyan különleges éntudattal rendelkezik, amely révén a világmindenség középpontjának képzele magát. Ugyanis csak ezen a résnyi énes-optikán keresztül képes érzékelni a fizikai-kémiai jelenségeket, a mikro- és makro-organizmusok mozgását és kölcsönhatását csakúgy, mint alkalmazni az absztrakció magasabb rendű képességét. Torz környezetészlelésük és erőviszony-felmérésük aztán gyakran sodorja őket bajba, nemegyszer végzetes tragédiákba.

Az *ének énjét* azonban nemcsak e korlátok jellemzik. Az *éneken* kívül ugyanis nincs más olyan élőlény, amely szűkre szabott létfeltételei között – csak megközelítő módon is – képes lenne megsejteni a tér és idő végtelenségét, de ugyanez a forrása iszonyatos rettegésüknek is a megsemmisüléstől, amelynek a hatása alól önerőből sohasem szabadulhatnak. Leghatásosabb énvédő eszközük ezzel szemben leginkább a humoruk: az egész élővilágban kizárólag az *ének* tudnak nevetni! – olykor még a kétségbeesítő bajaikon is. Ez egyébként az Isten-képességük legdöntőbb bizonyítéka a szabad döntéskészségük mellett.

⁵³ Győr, 2008

Az *ének* eredendően hiánylények, akiknek a szíve – bevallva, bevallatlanul – sohasem szűnik meg sóvárogni a Teremtővel való meghitt, közvetlen gyermeki kapcsolat, az igazi szeretet feltámasztása, újra megélése után. Az *éneket* ugyanis az Eredendő Prototípusuk eredetileg a saját képére formálta az univerzum megalkotásának hatodik napján (a kinyilatkoztatott Biblia tanúsága szerint), hogy velük bizonyítsa, hogy ezek a parányi lények is képesek szembefordulni az isteni rend ellen föllázadt Sátánnal és az Őt követő gonosz angyalokkal.

Az *énekre* azonban éppen az a jellemző, hogy csavaros eszükkel, gyakorlatias észjárásukkal, minden sejtésük ellenére képtelenek kitekinteni a látható világ korlátolt dimenzióiból, s kimondva-kimondatlanul ahhoz ragaszkodnak, ami kézzel foghatóan megtapasztalható, s – más híján – abból próbálnak lepárolni (vagy éppen fölépíteni) egy maguk teremtetten istenképet. Így hozzák létre a nem halló, nem látó, és nem cselekvő énalkotta bálványait (hamis isteneiket), és így tartósítják azok uralmát kiüresedett szívük felett. Mindaddig azonban, amíg teremtésük e fő célját fel nem ismerik, bolyongásuk tévútjaikon, erőfeszítéseik hiábavalósága törvényszerű, mert nemcsak Teremtő Istenük mindenhatóságát veszítették szem elől, de az őket körülvevő Evilág Istenének erőfölényét sem képesek tudomásul venni. A pozitív és negatív pólust egyaránt negligálják, ezért vannak aztán annyira kiszolgáltatva az események és történések véletlenszerűségeinek.

Az *ének* pozitív törekvéseinek kilátástalanságára az énes szeretet görcsös, hiábavaló erőlködése talán a legjobb bizonyíték. A Nagy Én előtti megalázkodás s a Neki fogadott gyermeki engedelmesség nélkül ugyanis minden jószándékuk eleve kudarcra van ítélve. Mert úgyszólván minden én „szerető, igaz, jó” embernek hiszi magát. Érdemes azonban próbára tenni ezt a közkeletű meggyőződést. Az *ének* „szeretete” mögött vajon nem az a hozzáállás húzódik-e meg, hogy „nekem van szükségem rád? És a te érzéseid csak másodlagosak a számomra?” Ez még az úgynevezett „mártír-szeretetre” is igaz, amely önzetlennek hiszi és tünteti fel magát, mert a mögött is csak az búvik meg, hogy „az áldozatom és önfeláldozásom valójában engem boldogít”. És ha az ilyen elvárás még csimpaszkodó jellegű is, ugyancsak megterhelhet minden szeretett személyt.

Az ilyen egoista, énes szeretet ráadásul többnyire erőszakos és ellentmondást nem tűrő. „Csak én tudom, hogy neked mi a jó.” Ahogy Karinythy szerette az ajándékba kapott, félelmében már a konyhakredenc alá bújt nyusziját, s partvissal is előkotorta a rejtkehelyéről, mondván „megsimogatlak, meg én, ha beledöglesz is!” Következésképpen – aki így szeret

valakit – ahhoz soha nem türelmes. A másik viselkedésére általában túlérzékenyen, és gyakorta sértődötten reagál, mert úgy véli, hogy a szeretete erre, egyszer s mindenkorra fölhatalmazza. Ráadásul meg van győződve róla, hogy akkor és úgy „jó” a másikhoz, ahogy a jóságot, önmagából kiindulva képzei. Azaz számításon kívül hagyja az övétől eltérő igényeket, sőt a szeretett személy teherbírását is. „Hogyan is fárasztthatnálak azzal, ami – hitem szerint – csak jó neked?” Sőt, éppen ezért – szándékától függetlenül – még hálára is kötelezi a „szeretett lényt”, akit netán, ha tanújel-et adja a legkisebb ellenérzésének, könnyen a hálátlanság vádjá érheti.

A másik viselkedésének állandó kritizálgatása ugyanis hozzátartozik az effajta énes szeretethez. Hiszen „olyannak hiszek, olyanná próbállak alakítani, akinek elképzelek, aki talán csak az én ábrándjaimban él, s akivé te soha nem tudsz válni, ha megfeszülsz, akkor sem”. A másokhoz fűződő viszonya éppen ezért, kezdettől fogva és mindvégig konfliktusos, amiért azonban a felelősséget következetesen elhárítja.

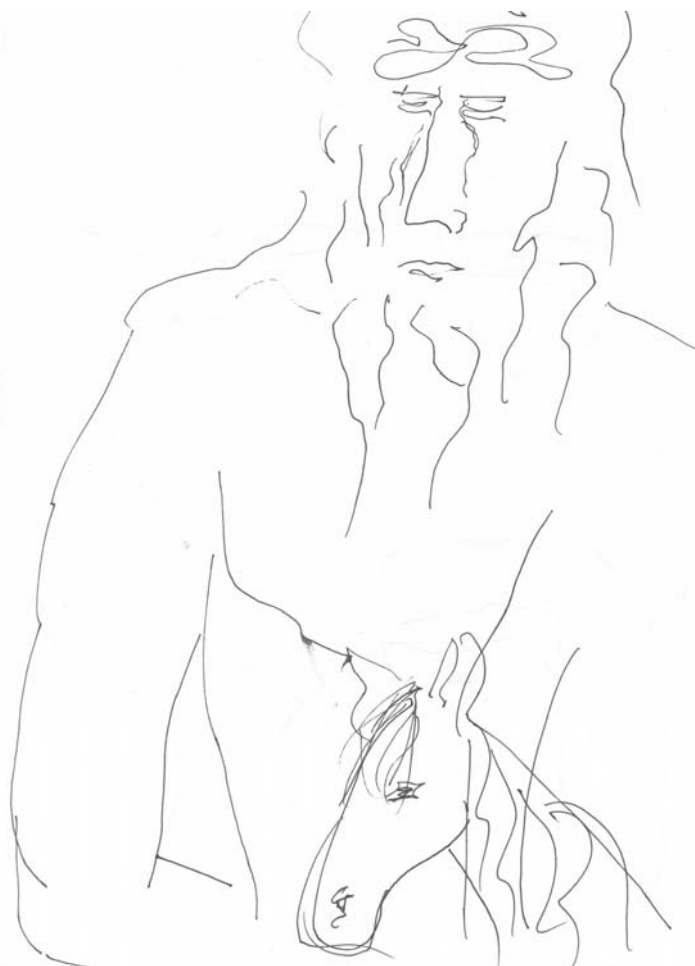
Az *ének* önző szeretete – ráadásul – a megbocsátást sem ismeri. A mások „hibáit és bűneit” egyszerűen képtelen elnézni, sőt. Amikor csak lehet, orra alá dörgöli az illetőknek. Az efféle szeretet gyarlóságát ugyanis az a tévedés táplálja, hogy az én birtokában van a bölcsék kövének, és mindent jobban tud másoknál. Az igazság felismerésében csalhatatlannak véli magát, és gyakorlatilag (önerőből) képtelen saját korlátainak és a mások szempontjainak reális mérlegelésére.

Ez a „türelmetlen, intoleráns szeretet” aztán napról-napra jobban megviseli az ének kapcsolatait, s mindenkiből a legrosszabb tulajdonságokat hívja elő. Igencsak ártalmas tehát, mert ettől ugyan senki sem lesz se jobb, se szebb, ellentétben a szelíd – és az alkalmazkodást, egymáshoz igazodást fáradtság és minden görcs nélkül szolgáló, testet-lelket erősítő – agapéval, amiről a Korinthusi Levélben olvashatunk.

Következésképpen életveszélyes az énes szeretetet összetéveszteni, vagy összekeverni az igazival. Jobban jár, aki az efféle zsákutcás tévedését időben megfontolja, s mielőtt elkövetné és gyakorolná, újra meg újra, akár többször is elolvassa Pál apostol tanácsait arra vonatkozóan, hogy milyen is a valódi, isteni szeretet. És mindent elkövet azért, hogy azt és úgy tudja pontról pontra átélni, átültetni az életébe, ahogy ott olvasható. Még ha nehéz is. Mert ehhez, valószínűleg nélkülözhetetlen, hogy fokozatosan úrrá legyen az apjától-anyjától örökölt önző természetén, rögzült szokásain. És igyekezzen hasonlónak válni a Megváltójához, aki az életét önként letette érte, minden egyes énért, az ének összességéért. Egyéni erőfeszítéssel, isteni kegyelem nélkül azonban ez sem valósítható meg. Sőt, aki azt sem

hiszi el, hogy Isten előbb szerette az összes ént, mintsem azok megszülettek erre a világra, minden elmélkedése az agapéről, a Teremtő szeretetéről – akár ez az eszmefuttatás is! – csak üres okoskodás lehet.

Ezek volnának hát az úti élményei, megosztásra kész szerény megfigyelései egy énnak született, de parányiságára (ha csak idős korában is) végre ráébredt „földi (át)utazónak”. S mindezeket abban a reményben tárja az olvasó elé, hogy talán embertársai is magukra ismernek előbb-utóbb, s alázattal és hittel megtérnek az Atyai Házba bízva az örömteli kedvező fogadtatásban s a gazdag örökségben, amely a világ teremtése óta csak a *hazatérőnkre vár*.

Bizony hajrá, Marci bácsi!

Fekete Gyöngyvér rajza

Hajrá, Marci bácsi! Száznál egy nappal se add alább!⁵⁴

Győr egyik nevezetességéről szeretnék írni. A híres-nevezetes Marci bácsiról. A leányok és asszonyok örök hódolójáról, aki a péntek esti istentisztelet után, élemedett kora és sok-sok testi kínja ellen ágaskodva, madár ujjáival még mindig felsegíti a kabátot a feleségemre, s az Isten sem tudja erről lebeszélni. Erről a miniatűr abszurd-lovagról, aki mára sajnos visszatöpörödött az első inasévek kicsinységére, de az imaterem szűk csigalépcsőjén kedves erőszakkal mégis maga elé terel mindenkit, mert hogy „ő ráér”, s a „botbarátjával mindenkinél lassabban tud csak kopogva bicegni”. Aki ugyan „még csak” kilencvennégy éves, de úgy sugárzik, hogy mindenképp megérdemli, hogy lefesse, megjelenítsem. A szívembe már beleírta magát, hadd gyönyörködjön benne más is. Hajnal felé ugyanis, abban a lebegő s mégis kreatív éber-álomban ezt én már tüzetesen végig gondoltam, csak össze kell kötnöm a fölfénylett fantázia-pontocskáimat, és realizálás végett be kell pötyögnöm az egészet a szövegszerkesztő számítógépbe. Nem várok, nem várhatok vele tovább, addig kell papírra vetnem, amíg még itt röpköd köztünk a maga törekeny, alig negyven kilójával. Különben is, ki garantálja, hogy túl fogom élni? Ha sokáig halogatom, még a nekrológjáról is lemaradok. Egy ilyen jó novellatémáról? Egy fityiszt. Még hozzá olyat, amelyet tréfából, kedvesen hunyorítva ő szokott mutatni.

Hogy ne bízzam magam a fantáziámra, sebtében föl is hívtam, s rákérdeztem, hogy van, de főleg azért, hogy érdeklődjek erről-arról. Pontosítás végett. Miként sikerült túlélnie a Vészkorszakot? Hol, kinél tanult, kinél szabadult éppen nyolcvan éve? Amilyen készséges, nyomban, aprólékosan elmagyarázta, hogy Győr központjában, a Gerő Testvérek úri divatáru üzletében, a Király utca 12-14 szám alatti ódon belvárosi házban székelt az az abszolút, aber ganz hitelképes, jó nevű cég, s ott „anno dacumal mindenféle népek megfordultak”. „Tudod Jánoskám, a Lelkészi Hivatalotok közvetlen szomszédságában”, ahová már be is kíváncsiskodott egyszer, mert hogy mindenre gondja van még mindig, és igencsak kedvesen ápolja a barátságot a Hit Gyülekezetével. Becsüli, és kicsit bolondnak tartja ugyanis azt a szeretetet, amivel a fiataljaink megtisztelik itt Győrben is izraelita testvéreiket, az Auschwitzban tüchtig alapossággal kiritkított zsidó maradékot.

Hol is kezdjem? A csodával, ahogy megúsza? Ami minden öreg hitsorsosom legnagyobb élménye? A sovány lapátkatona furcsa kalandjaival,

⁵⁴ Győr, 2008

amikor a kajánul aknamezőkre vezényelt, halálra szánt, korgó gyomrú, fegyvertelen hochmetz bócherok közül néhányat mégis megmentett az Örökkévaló? Vagy éppen a jellegzetes fejénél? Oké. Akkorka lehet az a domináns orrot hordozó parányi, de mindenre frissen reagáló koponya, mint egy nyolcéves kisfiúé. A tarkóján pedig mindig ugyanaz a régi divatú, kiskarimás vászonkalap üldögél, amúgy legényesen, fixen hátra csúsza. És kérdés nélkül is mesél, mesél, regél. A hajdanvolt ántivilágról. Amikor még igazi kereskedők versengtek a vevők kegyeiért. Természetesen a város vezetői is a fellegekben jártak akkoriban, és olyan, egyedi, különleges, gyűrhetetlen szövetekbe burkolták finom, átszellemült tagjaikat, amiket végszámba meg kellett hozatni, de postafordultával ám, akár Bécsből, akár Svájcban is, a cúgehört pedig úgy illett összeállítani a keményített kanavásztól, a selyem bélésen át az utolsó rejtett gombocskáig, hogy a bolt úri szabójánál mindig maradjon vésztartalék csak azért, hogy akár évek múltán is korrigálni lehessen egy-egy szivar kiégette lyukacsát, vagy leszakadt akármit. De a vásárnapokon betóduló, kihűlt pipájukkal szortyogó parasztemberek ízlésének is ugyanúgy meg kellett ám felelni, mint a vékonyabb pénztárcájú tanár urak karonfogva hordozta lornyonos, keszeg feleségeinek. – Igen, bitte schön, nagyságos, méltóságos asszonyom! Persze, persze! Natürlich! – a homályos próbafülkékben megesett ártatlan, gáláns kalandok szemvillanásairól nem is beszélve.

Akkor azonban azt is el kell árulnom, hogy Marci bácsi, nehezedő mozgása ellenére, már csak azért is látogatja olyan szorgalmasan a szombat bejövetelét köszöntő istentiszteleteket meg a frigyszekrényt kitaró s a kipörgetett Tóratekeresből fölolvadó nagyünnepeket, hogy rajta aztán ne múljon semmiképp, hogy a kadismondásra alkalmas tíz zsidó férfi, a minyen mindig összejön, ki legyen. A felesége – az a hűséges társ! – pedig persze hogy elkíséri, ha már ennyi sok évtizede kitartott nagyra becsült, bölcs férje mellett. Néhanap azon kapom Marci bácsit, hogy rebegő ajkkal imádkozik, davenol, de többnyire csak az omént mondja rá a soron lévő áldásokra, mert a legfontosabb tiszte az, hogy barátságos tekintetét le nem veszi rólunk, mintegy beborít vele mindnyájunkat, mintha szeretetében fürdetné, legeltetné a gyűrűlő gyülekezetet. A mindig frissen borotvált arcára szinte kiül, hogy mennyire gyönyörködik a taleszában ütemesen hajlongó pesti kántorban s az érces bariton jajongó, zsidós cirkalmaiban, mind e közben szívélyesen elbeszélget a mellette ülőkkel. Hála Isten, engem is gyakran megtisztel a bizalmával.

A múltkor azt mesélte el például a vén huncut, hogy járt legutóbb az őt rendszeresen felkereső háziorvosával. „Csak nézi-nézi az a mesüge a lele-

teimet, és nem győzi a fejét csóválni. Ez is rossz, az is pocsék, dűnnyögi váltig. Mire én: ejnye, Herr Doktor, nem tudna valami biztatót is mondani? A maga bűne lesz, ha szörnyet halok ijedtemben! – Dehogynem! – vigyorogja el magát kunkori bajsza s aranykeretű okuláréja mögött az a nagytudású magiszter –, hajrá, Marci bácsi! – és könnyező, tudós tekintetével szégyentelenül nem belevihog a képembe? – Hát persze, hogy dupla honoráriummal nyugtáztam, hogy így feltalálta magát!” – vár tőlem jóváhagyó fejbiccentést a vén mókamester.

Hát én se üzenhetek neki mást innen a zizegő papírról sem: – Százig meg se álljál, Marci bácsi! Az a legkevesebb, amit napról-napra joggal elvárunk tőled... – De ezen már ő is derül majd, amikor elolvassa. – Vagy inkább „Mózesre való tekintettel, bis hundert und zwanzig! A földi élet végső határáig!” Alázattal kérek, mondj rá gyorsan skajachot! Hadd közvetítsen minden tisztelő sorom számodra sok-sok vitamint, egy-egy tovább éltető áldást...

Fekete Gyöngyvér rajza

KORKÉP - KÖRKÉP

Mai tabuk, vagy leng a hinta⁵⁵

A Kádár-érában ötvenhatról csak mint ellenforradalomról volt szabad beszélni. Én viszont még arra is emlékszem, hogy a Felvidék visszacsatolásakor sürgősen átfestették a magyar tulajdonba került csehszlovák piros buszokat, mert a Horthy rendszer mindentől rettegett, ami vörös. Sajnos a hinta a rendszerváltás óta újfent jobbra lendül. Ma sem kevés bátorság kell ahhoz, hogy például a tizenkilences Tanácsköztársaság pozitív oldalairól írjon valaki. Ezért borzoló bátran a kedélyeket, s villantom fel Illyés Gyula „Oroszország” című, 1934-ben közreadott útinaplójának néhány észrevételét.

Nem tudom, hogy a Szovjet Írókongresszusra, 1934-ben meghívott költőnek a Nyugat Kiadó gondozásában megjelent oroszországi úti jegyzeteit az egykori sajtó figyelemre méltatta-e, de én most egyetlen éjszaka végigolvastam ezt a szemléletes élménybeszámolót. Rácsudálkoztam, hogy miként és milyennek látta a Puszták Népének elkötelezett lantosa, az 1956-ban publikált, Zsarnokság című, emblematisz vers szerzője, húszegynéhány évvel korábban az orosz kommunisták szervezte földrésznyi társadalmi átalakulást. Illyés, aki akkorra már átélte a Magyar Tanácsköztársaság viharos hónapjait, a két forradalom képletes origójában, reményei és aggályai közepette indult Szovjet-országra.

Köztudott, hogy az I. Világháború négyéves értelmetlen mészárlása és nyomorúsága forradalmakba torkollott Európa-szerte. Az imperialista békeszerződésekkel az egyik fél térdre kényszerítette ugyan a másikat, de ezzel a még szörnyűbbnek ígérkező II. világháború biztos bekövetkeztének az aknáit is elásta a mesterségesen megvont új határokon. Ráadásul, alig tíz évvel e világégés befejezése után egy minden korábbinál súlyosabb gazdasági világválság söpört végig a kontinenseken. Úgy tűnt, hogy a kapitalizmus imperialista korszaka a teljesítőképességének végéhez érkezett, s a társadalom szilárdnak hitt pillérei, szinte mindenhol meginogtak. Értethető tehát, hogy a társadalmi igazságtalanságok és értelmetlenségek kiküszöbölésére irányuló évszázados (ha nem évezredek) szocialista utópiák az értelmiség soraiban is új erőre kaptak. A kapitalista fejlődés végkifejletének és meghaladásának marxi elemzése pedig – úgy is, mint modern társadalomfilozófia és úgy is, mint gyakorlati eredményekkel kecsegtető munkásmozgalmi program – hihetetlen vonzerőt gyakorolt körükben. A

⁵⁵ Győr, 2006

huszadik század legjelentősebb gondolkodói és írói, szinte mindnyájan nagy várakozással tekintettek a körülöttük kibontakozó forradalmi megmozdulásokra, különösen pedig a legjelentősebbnek tűnő, Lenin nevével fémjelzett oroszországi változásokra.

Hogy Illyés sem lehetett kivétel ezek között, a Naplónak talán azok a részletei bizonyítják, ahol a Nagy Francia Forradalom szabadságeszméinek a megvalósulását igyekszik észrevenni, már-már belelátni a tapasztaltakba, vagy kéri számon éppen vendéglátóitól. A SZABADSÁG, EGYENLŐSÉG – MŰVÉSZET témának egész fejezetet szentel, de elég ebből egy-két rövid idézet annak illusztrálására, hogy milyen jóhiszemű optikával fényképezi a látottakat⁵⁶: *Moszkvában, úgy látszik, a proletariátus érzi úrnak magát, és úgy is viselkedik. Maga képére formálta át az egész várost., majd Mindenki többes számban beszél. Az egyéni öntudat átalakulásának jelét lássam a névmások felcserélésében?*

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy kritikátlanul szemlélte volna a körülötte zajló változásokat. Gyakran bocsátkozott vitába az elvtársakkal és polgártársakkal. *Az oroszországi utazó, bárholnan indul is, gyanakvással indul, s a szem hol nagyítóná válik, és a bolhát is elefántnak mutatja, hol pedig kicsinyítővé, amikor a tehén is ürgévé törpül., majd: Hallottam, hogy az idegeneket vezetgetni szokták, addig, amíg földre nem vezetik. Hallottam arról is, hogy figyelik őket. Mind ezt rögtön előadtam – Több, mint százézer idegen van az országban. Valamennyit szemmel tartani, no az szép munka volna!*

A szerzőt kétség kívül megragadta a társadalom-átalakítási kísérlet, a törekvések monumentalitása, ezt támasztja alá a következő idézet: *Hörpint a teájából, s mint a hajdani regényekben a gróf, elégedetten végigdől a kereveten. – Megérkeztünk, ott a szemét. Se műhely, se ház, egy nyomorult vityilló se. Először is bát barakkokat építettünk. A szomszédos gyárak szombat délutáni ingyenes munkával, szubotnyikkal kicsit kezünkre jártak, vagy A gyár frontja körülbelül egy kilométer hosszú, előtte a járdát két oldalról is ápolt virággyak szegélyezik. Nem tartozom a géprajongók közé. De mikor belépek az első hatalmas terembe, mikor szétnézek a három-négy emelet magasságú üvegkupola alatt egymás mellett fojtottan dobogó gépeken: el kell ismernem, valami olyas érzés fog el a munka irányában, amilyen a hívőt szállhatja meg a székesegyház kapujában. Hány termen mentem át? Hány munkást láttam a tizenbatezerből? Felügyelőt sehol sem láttam, vagy legalábbis nem tudtam*

⁵⁶ Az eredeti szövegben a dőlt betűvel jelölt idézetek egyes mondatai nem feltétlenül olvashatók összefüggően, azokat kihagyásokkal ragadtam ki, de mindenképpen tiszteletben tartva Illyés Gyula gondolatait és szellemiségét.

megkülönböztetni a többitől. Ebben a gyárban tárgyilagosan azt kellett megállapítanom, hogy a munkások itt jól vannak, otthonosan forognak benne.

Igen csak jellemző a következő rövid fény-árnyék szemelvény a szerző éjszakai tapasztalataiból: *Itt is, ott is, egyszerre csak meginog valaki, s jámbor mosollyal integetni kezd. – Köpj le, bátyuska, – mondja szelíd tekintettel – köpj le, és lépj a fölemre. Disznó vagyok. Mire besötétedik, a falak tövében, a palánkok mellett erre is, arra is méla gondolkozók ülnek, a többi orosz városban alig. Mert kocsmák nincsenek. Vodkaát azonban minden állami üzletben kapni, elég olcsót, elég jót. A szénjózanságból hirtelen, egyik percről a másikra vetették magukat a mámorba, mint valami szakadékeba. Így kezdődik az éjszaka az egyik oldalon. De ne hanyagoljuk el a másikat sem, rögtönzött palánk mellett lépdeliünk el. Állj meg egy pillanatra a bejáratnál, a bő nadrágba öltözött vörös kendős leányok, akik a földet talicskázzák, nevetve rád kiabálnak: – Egy táncra, elvtárs! Öten-hatan is köréd gyűlnek, ha a cuppogó agyagon át beerickélsz. – Külföldi? Na fogd csak ezt a lapátot, ezt a kanalacskát. Kóstold meg, hogy épül a szocializmus! Szubotnyikok vagyunk. Az egyik moszkvai áruház alkalmazottjai.*

Meghökkentő idézet a SZERELEM fejezetből: *A szerelem olyan, mint egy pohár víz! Lenin volt az, aki egy kézmozdulattal lesöpörte a pohár vizet az asztalról. A szerelem nem társasági téma. A házasságkötés – amelyről annyi gúnyos megjegyzést olvashatunk – annyi körülményességgel sem jár, mint egy mozijegy megváltása. A házasfelek egymás között különben teljesen függetlenek. Tartásdíj sincs, természetesen. Minek is, ha mindketten keresnek? A híres „szabadszerelemben” gyorsan boltomiglan-boltodiglan való párra találunk.*

Figyelemreméltó tapasztalatok az ÉLETKÉPEK címűből: *A tolongásban egy pillanat alatt elsodródunk a kalauznő előtt, aki a bejáratnál ül, és nem is mozdul el onnan. Tőlem a kalauzig legalább harmincan függnek, hajladoznak a kapaszkodókon. Tíz rubel nem kis pénz. Harminc ember közül csak egynek kell elárulnia a láncolatot, valaki megpöccenti a vállam, s kényószerű mozdulattal hátrafordulva, fején át kezembe nyomja a pénzt és a jegyeket.*

Csak osztályigazságot ismernek. Bíróságaikon a proletár-igazságot osztják. – Mint minden bíraskodás! – vágják ők közbe. A tolvajokat például, akik magánosoktól lopnak, alig büntetik. De ha ugyanaz a tolvaj a közösség vagyonából talál elemelni valamit: a megértésnek, javításnak azon nyomban vége szakad, lecsap a büntető pallos, és nem csupán szimbolikusan. Aki a közösség ellen vét, annak bűne annyiszor nagyobb, ahány tagból a közösség áll.

A rablógyilkost legfeljebb tíz évre ítélik – javítási célból. De a féltékenységi, a szerelmi gyilkosságot épp oly kegyetlenül megtorolják, mint a közösség elleni ártalmat.

Miért? „Nem engedjük, hogy egyik ember a másikat magántulajdonnak tekintse, rab-szolgájának!”.

Ám Illyés a falusi gigantikus változások tragikus oldala felett sem huny szemet: *Az 1917-es forradalom a város forradalma volt. A parasztság is kommunista jelszavak alatt kelt fel, s ragadta magához a földet. A polgárháború után ő is hozzájárult a berendezkedéshez. A két lázadó testvér egyszerre szemben találta egymást. „A kalapács elvált a sarlótól, és újabb ütésre emelkedett”. 1928-ban észrevétlenül megindult egy második forradalom. A kalapács, mondják, traktorokat gyártott, 1933-ig több mint kétszázévezret! A parasztság a gyors iram után pihelve és álmélkodva állt az új földeken. Meghajszolták, az bizonyos. Sok helyütt nemcsak a földek, az igavonó állatok, de a tyúkók és kacsák, sőt a galambok kollektivizálására is rábeszélést. Ekkor már minden faluban lángolt a harc. A kulákok most már semmi gabonát nem szolgáltatnak be. Szörnyű esetek fordultak elő. Seregestül küldték világá a gyermekeiket. Nemsokára ők maguk is útra keltek: deportálták őket.*

Chortycát a polgárháború végén nyolc család alapította. A villanyt Dnyeprogrészből kapják, vízszerszerződés alapján. Villany hajtja ott lenn a malmot és az öntözőművet is. Közös konyhán étkeznek, rendszerint minden munkabrigád külön főzet magának. Van rokkantsági és öregségi alap. Van alap a gyermeknevelésre is. Az állatorvosi főiskolán hét kolhozbeli diákot taníttatnak kölcsönösségi alapon. Az első istállóban hatalmas Sztálin-kép fogad bennünket. Az istálló végében pasztorizáló kamra. Itt láttam életemben először elektromos fejőgépet.

És különösen megragadja Illyést a BOLSEVO fejezetben leírt bekerítetlen rabgazdaság: *Dzserdzinszkij már 1924-ben foglalkozott a gondolatával. A kommunának 3100 tagja van. A telepen csak anyagi okokból bűnözőknek van helyük. Aki féltékenységből gyilkolt, azt nem veszik fel. A telep tiszta, rendezett a környezet, a szabad munkásoknak is ideális hely volna. – Hány ilyen telep van az országban? – Kilenc. Kettő Ukrajnában, egy-egy Tomszkban és Gorkijban, a többi a Távól-Keleten. Belépünk az első terembe, a munkások körülveszik Bogoszlorszkij elvtársat, jegyet reklamálnak tőle, amelyet a holnapi török-orosz birkózóversenyre ígért. Van, aki félkarral átöleli, úgy beszél hozzá. A hatalmas műhelyben vagy százötven ember dolgozik: sítalpakat gyalulnak és hajlítanak. Viktor Nyikolajevics sunyi egérszemével kicsit büszkélkedve követi elismerő pillantásunkat. Azelőtt kétszer volt elítélve. – Volt itt egy barátom; ő vállalta az egyik ajánlást. A másikat maga az igazgató.*

A könyvet letéve föltemtem magamnak a perdöntő kérdést: ugyan mi a magyarázata annak, hogy ennyire hitelesnek tűnik az utóbbi évtizedek kiábrándító, s a szovjetrendszer gulágjaitól beárnyékol, orweli vonásait leplező információk ellenére is, amit Illyés írt?

1934-ben még kétség kívül előtte voltak a „párttisztító” nagy moszkvai pereknek, amikor „a szovjet forradalom tömegével falta fel saját gyermekeit” – a 18. század viharos Franciaországában született fogalommal élve. A jövő mélyén rejtőzködött még sok más esemény is: a cserbenhagyások sorozata (spanyol polgárháború, varsói felkelés), a háború utáni zsidóellenes orvosperek, az SZKP XX. kongresszusán elhangzott leleplezések-ről és az irattárak kutatásának mai, fokozatos felszabadításáról nem is beszélve. Illyés tehát sokkal kevesebb tényismeret birtokában formálta véleményét Szovjetországról, mint ahogy azt manapság tehetjük.

Szerintem a döntő szerep az eltérő attitűd, amely a saját példámon is tetten érhető. Ha őszintén végiggondolom ugyanis azt, hogy hatéves koromban valóban nem kerülhetett a kezem közé ez a 222 oldalas, vékonyka könyv, a felszabadulás utáni évtizedekben azonban már igen, és mégis évről-évre milyen más-más szemmel olvastam volna – ha ugyan diákszövetségi vezetőként, elvakult-hithű kommunistaként egyáltalán kézbe vettem volna! Ez a gondolati kísérlet azonban eleve hamis, és már csak azért sem kerülhetett sor ilyesmire, mert eredeti formájában azóta sem adták ki Magyarországon, csak a Szépirodalmi Kiadó Illyés életmű-sorozatában, 1974-ben, amikor a „Szíves útikalauz”-ba nagy szerényen becsomagolták, s az akkori „vonalhoz” talán egy kissé hozzá is igazították.

Súlyos hibának vélem tehát, hogy az előítéletekbe való belebonyolódásunk miatt mindmáig késésben vagyunk a voluntarista tervgazdálkodást erőltető, s a piac igényeit figyelmen kívül hagyó, de mindenekelőtt a fegyverkezési versenybe belebukó Szovjetunió (és az államszocializmus) tárgyilagos elemzésével. Már csak a sajátságosan kommunista Kína léte – és dinamikus fejlődése – is indokoltá tenné, hogy a szovjet típusú társadalom-átalakítási kísérletekről teljes képet nyerjünk. Nem valószínű, hogy az emberiség az ezredfordulóra végleg feladta volna valamennyi szocialisztikus álmát.

Megjegyzéseim akár elvethetők lennének azzal, hogy mi értelme közreadni egy efféle megkésett recenziót? Csakhogy tudni kell, hogy nem is oly rég jutott el Magyarországra Illyés útinaplójának Andrej Turkov által jegyzett szövegű orosz fordítása („Russia”, Ronyikroj Kiadó, Moszkva, 2005). Ha ez az élménybeszámoló érdekes és mérvadó a mai Oroszországban, hogyne kelthetne figyelmet itthon, a mi változó világunkban is? Csak akadjon rá egy kockázatot vállaló, bátor kiadó...

Igazi krisztusi ember nem lehet sem antiszemita, sem pedig Izrael-ellenes!

Fekete Gyöngyvér rajza

Az árpádsávos zászló reinkarnációja⁵⁷

egy Messiás-hívő zsidó szemszögéből

Könyvek bővületében fogalmazódnak mostanság a gondolataim, ami idősebb emberrel gyakran megesik. Kettő közülük napjainkban, a harmadik egy évvel korábban jelent meg. A két friss kötet dr. Nagy Erzsébet, a nem-zsidó pedagógus gondos kutatómunkáját dicséri, és a csendes nemzeti lelkiismeretvizsgálat jegyében íródott. Ezek közül az első Popper Vil-mát, a Holokauszt során elgázósított „szelíd hangú írónő”-t (1857-1944) idézi fel, s a prezentált szép novellák és mesék egyike jellemzően arra döbbsenti rá a kései olvasót, hogy a zsidó és a cigány egyaránt az űzött sorsú Ahasvérus unokája. A másik Nagy Erzsébet könyv pedig, a szó szoros értelmében írásbeli emlékoszlopot emel annak az 1944-es Vészkorszakban kipusztult Győr-környéki zsidó közösségnek, amelyik kis falujában két évszázadon át élt békességben és barátságban a keresztény helybéliekkel. Pedig létszámában olykor akár a harmadát is adta a népességnek, s a kalauz a vásártéri megállóhoz közeledve, amikor hangos szóval baktatott végig a mind lassabban dőcögő füstös szerelvényen, sohasem felejtette el bekiabálni a kupékba a község közszájon forgó mókás elnevezését, hogy „Kispalesztina”. A gyömörei zsidóság emlékezete című kötet – amelynek megjelenését is Győr város maradék hitközségének jelenlegi elnöke és családja támogatta – hiteles képet rajzol azokról a vágóhídra vitt izraelita honfitársainkról, akik a kis falut iparral és kereskedelemmel felvirágoztatták, és számos híres rabbit adtak az országnak, s egy nemzetközi rangot kivívott Talmud-főiskolát (jesívát) is működtettek, amelynek tanuló (bócher) létszáma 1940-ben a 169 főt is elérte.

Forgatva e könyvecskék lapjait, óhatatlanul az jut az eszembe, hogy bizony nagy szükség lenne rá, hogy a Vészkorszakban így vagy úgy részesek másod- és harmadgenerációjának képviselői, a ma élő középkorú, vagy éppen most emberesedő nem-zsidó magyar állampolgárok, de elsősorban a hazájuk és szűkebb környezetük történeti előzményeire kíváncsi diákok mind-mind megismerkednének a Gyömörén bekövetkezett, magmagyarázhatatlan, de tipikus tragédiával. Mármost azzal a döbbenetes kifejeletű változással, hogy a vallási türelmet miként tudták a hatalmon lévő erők egyre több és keményebb korlát közé szorítani, s hogy a megfélemlített többség utóbb legfeljebb csak titokban merészelt együtt sírni az elhurcoltakkal, a számukra nyújtott segítség pedig csupán minimális élelmiszer-

⁵⁷ Győr, 2007

juttatásokra zsugorodott (helyi bűjtatásnak a szerző mindössze egyetlen esetben tudott nyomára akadni). Hogy következhetett be mindez? A történet tanulságait közösen kellene levonnunk, és megfogalmaznunk. De különösen fontosnak érzem, hogy a közvetlen bűnrészesek, a hajdani nyilasok és a zsidók összeköltöztetését és összegyűjtését, javaik elkobzását olyan lelkesen szorgalmazó személyek gyermekei és unokái is vegyék a bátorságot, hogy szembenézzenek elődeik gonosz cselekedeteivel. G. K. körjegyző például az idézett dokumentumokban többször is szerepel ilyen vonatkozásban. Leszármazottai vajon mit gondolnak mind erről? Természetesen senkit sem terhel jogi felelősség azért, amit a felmenői cselekedtek, elrontottak, vagy elkövettek. Még az erkölcsi felelősség átvállalására sem gondolok. De valamire mégiscsak szükség volna ahhoz, hogy a lelkemben igazi megbékélés alakulhasson ki, mert a gyömöreihez hasonló családi tabuk (szekrénybe zárt tetemek) bizony nagyon megterhelnek valamennyiünket.

A lelkemben háborgó miéltre a tavaly megjelent, *Ígéret földje* című könyvben találtam választ a világszerte nagy tekintélynek örvendő, s évtizedeken át Izraelben élt karizmatikus-keresztény angol prédikátor, Derek Prince posztumusz művében. (Új Spirit Könyvek, Budapest, 2005.) – mint erről az egyik napilapban közzétett, *Peszah és Húsvét közös üzenete* című, sajnos visszhang nélkül maradt cikkemben már beszámoltam. (Népszava, 2006. 06. 26.)

Derek ugyanis nem elégszik meg a történelmi kereszténység felelősségének taglalásával a „népi antiszemitizmus” kialakulásában és máig tartó burjánzásában. Könyvének alapállása – amikor Izrael mai, második egybegyűjtését számos ószövetségi prófécia beteljesedéseként értelmezi – feljogosítja arra, hogy a zsidósággal kapcsolatos brit-keresztény teológiai nézetek vázlatos egyháztörténeti összefoglalását is megejtse. E csoportosításból ugyanis egyértelműen kitűnik, hogy az Egyházban, mondhatni már a második századtól kezdve ütközik a biblia-értelmezés filozofemita és antiszemitizmus vonulata. Számos Evangélium-magyarázó ugyanis sok évszázad óta (s mondhatni a legutóbbi időkig) a zsidóságnak, mint választott népnek, az Atya által való végleges elvetettségét hangsúlyozza azzal az indoklással, hogy ez az „Isten-gyilkos” nép szükségszerűen kiesett az eredeti szövetségből, s ezzel a félrevezető tanítással ágyazott meg a számtalan zsidóüldözésnek s a pogromok sorozatának, amelyek a huszadik század, Gyömörén is végig söprő, iszonyatos holokausztjában teljessétek be. Ezt a tévtant fejtették meg aztán azzal a „helyettesítési teológiával”, amely sze-

rint az Izraelre irányuló valahány ígéret voltaképpen ma már csakis az Egyházra vonatkozik.

Arra is felhívja azonban Derek a figyelmet, hogy szinte minden korszakban éltek olyan keresztény igehirdetők is, akik ragaszkodtak az Ó- és Újszövetség egységéhez és a prófécia szó szerinti értelmezéséhez, s éppen ezért gyűlt meg a bajuk sokszor az aktuális egyházi vezetéssel és inkvizícióval, s jutottak nemegyszer mártírsorsra. Derek az angliai egyháztörténetet elemezve plasztikus képet rajzol erről a bujkáló patakként fel-felbukkanó Ige-hű, „sionista” (cionista) keresztény áramlatról, amely (különösen az után, hogy a Bibliát az ezerévszázados évek során angolra fordították) mind szilárdabban vallotta Izrael helyreállításának isteni szükség-szerűségét, különös tekintettel az utolsó időkre. Ez a nézet aztán a puritánok között mind népszerűbbé vált olyannyira, hogy a nagybetűvel írt Helyreállítás szót utóbb már kizárólag e prófécia beteljesedésére vonatkoztatták. És a keresztény értékrend e hitvallását – Derek felsorolásában – olyan nevek fémjelzik, mint Oliver Cromwell, Samuel Pepys, Henry Oldenburg, Baruch Spinoza, vagy Samuel Gott, aki Milton hatása nyomán vetett papírra már 1648-ban a Nova Solymát, amelyben az 1902-ben megjelent Herzl-i Ősújországhoz hasonló, modern izraeli utópiát fogalmazta meg. A 19. században a Helyreállítás keresztény hívei között még olyan patinás nevek is találhatók Angliában, mint Charles Darwin, Shaftesbury grófja, Lord Palmerstone, Benjamin Disraeli, Robert Grouning, George Eliot, John Adams, Laurence Oliphant és sokan mások. De Derek az amerikai puritánokra is vet egy pillantást: pontos forrásokat megjelölő hivatkozása szerint például Wodrow Wilson USA-elnök, aki keresztény államférfi és a Biblia lelkes tanulmányozója volt, az alábbi tiltakozást küldte Nagybritanniába az I. világháborút követő béketárgyalások idején: „A cionista ügy szorosan összekapcsolódik a bibliai határok biztosításával, és szem előtt tartja az ország gazdasági fejlődését. Egyébként megcsonkítanánk az országot. Szeretném önöket emlékeztetni arra, hogy sem Washington, sem Párizs nem fogalmazott meg ellenvéleményt sem a cionisták tervével, sem pedig a sérthetetlen bibliai határok biztosításával kapcsolatosan...”

Mindezeket figyelembe véve akár le is szögezhetjük, hogy igazi krisztusi ember nem lehet sem antiszemita, sem pedig Izrael-ellenes. (A választott nép iránti szeretet természetesen nem jelenti azt, hogy Izrael politikai lépései bírálhatatlanok, és minden zsidóemberben eleve „angyalt” kellene feltételezni.)

Az azonban biztos, hogy a Pészáchot beköszöntő Széder-estét (a Jézus keresztre feszítését megelőző héten) a Názáreti is megülte tanítványai körében, s ezt az eseményt Utolsó Vacsoraként tartjuk számon mind a mai napig. Vér szerinti testvéreit, Izrael fiait a Mester, földi élete során egy pillanatra sem tagadta meg soha, s visszajövele szent helyének is Siont (Ciont), s a jeruzsálemi templom-hegyet jelölte meg. A Sátán kísértéseivel is a Mózes által lejegyzetteket, a Tóra szavait idézve szállt szembe diadalmasan, és az Atyával egy akaratban hirdette, hogy a szelíd olajfa bántalmazóinak bűneit az idők végén minden bizonnyal számon fogja kérni. De a próféták azon jövendöléseit sem vonta kétségbe soha, amelyek Izrael helyreállítását ígérték a Teremtő Istentől kijelölt ősi földön.

És ha még azt is eszünkbe idézzük, hogy mind a tizenkét apostol izraelita férfiú, s az Újtestamentum huszónhét könyve kizárólag zsidó szerzőkhöz köthető (elvégre még Lukács is zsidó vallásba tért prozelita volt), itt lenne az ideje, hogy a magyarországi keresztény/keresztyén felekezetek felelős vezetői is mind hitet tegyenek a választott népre vonatkozó isteni kinyilatkoztatások mellett, és egyértelműen elhatárolják magukat az antiszemitizmus összes nyílt és burkolt formájától. Meggyőződésem, hogy az események rosszra fordulásának és a gonoszság tobzódásának a veszélyét – amelyre nyomatékkal figyelmeztetnek a nyilas-uralomra emlékeztető árpádsávós zászlókkal napjainkban tüntető utcai zavargásai és ugyanennek a zászlónak a kibontása és lengetése a nagyobbik ellenzéki párt kongresszusán – csak az igényelt filoszemita megnyilvánulások torlaszolhatnák el. De az sem volna baj, ha maguk a zsidók is különbséget tudnának tenni a Názáreti igazi követői és meghamisítói között...

Romáinkról – és a harmadik csodámról⁵⁸

egy „időzített bomba” kapcsán

A Krisztusra hivatkozó vagy éppen a Megváltó tanításaiból táplálkozó hívő közösségek tevékenységével én magam – tudatosan vállalt ateizmusom miatt, életem nagyobbik részében – egyáltalán nem foglalkoztam. (Ma már ezt azzal magyarázom, hogy a holokauszt során megalázott, megkínzott, imádott édesanyjától gyilkosok által megfosztott zsidó-maradékként csak perelni tudtam azzal az Örökkévaló Istennel, aki az átélte borzalmakat eltűrte-megengedte.) Húsz esztendeje azonban módomban volt megismerkedni a Hit Gyülekezetével, s a korábbi, Istent tagadó, elutasító világnézetemet a körökben tapasztalt három nagy csodám ugyancsak fölforgatta. A gyerekkori Messiásom újra elfogadása s szívembe szólitása volt az első. Mert bizony Ő békéltetett meg zsidósággal és zsidó sorsommal egyaránt, amelyből az átéltek miatt csak menekülni szerettem volna. Itt találkoztam ugyanis először olyan krisztusi emberekkel, akiktől nemcsak távol áll mindenféle antiszemitizmus, de Isten választott népét, Jézus honfitársait, isteni parancsot követve, kifejezetten szeretik. De hiszen erről sokszor írtam már. Miként a második csodámról is, amikor addiktológus szakemberként csak ámultam és bámultam, hogy a Hit Gyülekezetében olyan pácienseinkkel akadtam össze, akiknek drog- vagy alkoholabúzusán az egészségügyi intézményeink terápiás keretei között képtelenek voltunk segíteni, de itt, ebben a közegben, az ÚrJézusba vetett hitük gyökeres fordulatot hozott az életükbe, s szemmel láthatóan tökéletesen megszabadultak korábbi szenvedélybetegségükből. Most azonban a személyes üzenetként érzékelt harmadik csodás megtapasztalásomra szeretnék hivatkozni, amellyel ebben a hívő közösségben lettem gazdagabb. Arra a nem kevés roma testvérré gondolok, akik apjuktól-anyjuktól örökölt bűnös, vagy legalábbis zűrzavaros, tékozló életükből tértek meg az őket is határtalan szeretető Mennyei Atyához, és találtak feltétlen elfogadásra a társak részéről. Hitre jutásuk őszinteségét cselekedeteik, mindennapi életük gyökeres megváltozása igazolja. Nem isznak, nem dohányoznak, nem beszélnek többé csúnyán, és ami a legfőbb: becsületes munkából, vagy éppen tisztességes kereskedésből tartják el népes családjukat, akármilyen nehéz is megteremteni ennek a feltételeit némely régióban.

Hazánkban jelenleg közel minden tizedik állampolgár cigány, vagy félig-meddig az. A többségük – akarva-akaratlan felvállalja származását, etni-

⁵⁸ Győr, 2008

kumát, de sokan megpróbálnak, úgymond kibújni a bőrukából, s olykor, bizonyos „fehér emberekhez” igazodva még cigányoznak is önfeladó hasonulásuk érdekében, de ami tény, az tény. Húsz év múlva a roma-arány – a jelenlegi népesedési trend alapján – akár meg is duplázódhat. Következésképpen a „cigányügy” Magyarországnak egyik legfőbb társadalmi-kulturális és gazdasági problémája, kár tagadni. A politikai pártok a rövidtávú választási érdekeik járszalagján – a rendszerváltás óta e tekintetben folyamatosan – vaknak és süketnek tettetik magukat, s ezért ragadnak le a Kádár rendszerénél is pitiánerebb, formális, tehát számonkérhetetlen felzárkóztató programok szintjén. (Jellemző, hogy kisebbségeink parlamenti képviselte ügyében a törvényi megoldást még egyik kormányzati ciklusban sem sikerült tető alá hozni.) Pedig a roma honfitársaink komplex integrálódása nélkül Európából csak az egyik kisablakos, lighthófra néző, sivár és sötét cselédszoba juthat nekünk. Ráadásul sajátos történelmi múltunkból fakad közismert nemzeti elkötelezettségünk a trianoni határokon túl rekedt, hol tömbben, hol szórványban élő magyarság jogainak védelmezésére és boldogulásának támogatására, ám milyen erkölcsi alapunk lehet erre, ha a legnépesebb hazai kisebbség polgári jogait, egyenrangúságát, gazdasági és kulturális felemelkedését sem tudjuk biztosítani, s a velük kialakult etnikai konfliktusaink sorozatos hecckampányokhoz és félelemkeltő, olykor életveszélyes erőszakcselekményekhez, sokak figyelmeztető előjelzése szerint pedig előbb-utóbb véres polgárháborúhoz vezetnek.

A pártok hozzáállását már jellemeztem, de az egyházaké-felekezeteké sem sokkal különb. Néhány megszállott pap, lelkész meg pásztor a szívét, lelkét áldozza ugyan, hogy cigány közösségének erkölceit a bibliai tanításokhoz igazítsa, s egyidejűleg valamennyire eloszlassa a velük szemben hagyományosan megfogalmazott előítéleteket, de mindezek kivitelezéséhez nemcsak a lehetőségük szűkös, sajnos még saját előjáróik részéről sem kapnak üdvös munkájukhoz egyértelmű támogatást. Ugyan már melyik egyház vagy felekezet grémiuma fogalmazta meg nyilvánosan, a Szentírás alapján, hogy valamennyien, bűrszínünktől, kultúránktól és szokásainktól függetlenül egy vérből valók, Ádám és Éva leszármazottai vagyunk, és hogy a földi világból mennybe készülődő Krisztusnak az egymás feltétlen szeretésére vonatkozó parancsolata romáink iránti, tettekben megnyilvánuló szeretetét is kötelezően előírja, „mert arról tudja meg a világ, hogy hozzám tartoztok”.

Az Amerikai Egyesült Államok példája Napnál világosabban bizonyítja, hogy egy szegregált, évszázados előítéletekkel megvert s nyomorgettóba kényszerített közösséget nem elég csupán formális jogokkal felruházni, a „niggerek” csak akkor válhattak egyenértékű, öntudatos afroamerikaiakká, amikor az igazi felszabadulásuk és emancipációjuk érdekében a fehér többség és a fekete kisebbség java egy szisztematikus, összehangolt program következetes végrehajtására szövetkezett. Ennek reális feltételeit aztán azért sikerült megteremteniük végre, a huszadik század második felében, mert Martin Luther King fekete pásztor vezetésével a krisztusi gyülekezetek képesek voltak összefogni a színes bőrűek és fehérek közös, liberális elveket valló polgárjogi mozgalmával. Így alakulhatott ki egy viszonylag rövid történelmi időszak alatt az a forradalmian új helyzet, hogy nincs már olyan kvalifikált pálya Amerikában, ahol ne találkozhatnánk feketékkel, sőt arra is van esély, hogy ezidén – a közfelfogás változásának megkoronázásaként –, csodák-csodájára sötétbőrű elnököt választ magának az Egyesült Államok népe. Ugyan már romáink integrálásához miért ne tanulhatnánk az amerikai példából?

Távol áll tőlem, hogy egy igazi, a tényezők és feltételek együtthatásával számoló, több évtizedes romaintegrációs-programra konkrét javaslatot merjek tenni. Felkészültségemet ez igencsak meghaladná. Ehhez a különféle tapasztalatok birtokában lévő roma és „fehér” szakértők megfontolt együttgondolkodására van szükség. Ha sikerülne soraimmal őket inspirálni, vagy ha a HETEK szerkesztőségének kiváló újságíróit arra tudnám bízni, hogy helyzetelemző riportjaikkal készítsék nyílt vitára a témában érdekelteket, máris célt értem. Én e levelemmel ugyanis csak azt a meggyőződésemet szeretném megosztani, hogy a Föltámadt Megváltót szívükbe fogadó, Izrael Istenét imádó és dicsőítő krisztusi közösségekben már ott imádkoznak azok a kölcsönös előítéleteiktől megszabadult emberek, akik a hazai polgárjogi mozgalmakkal képesek összefogni a romáink igazi emancipációja érdekében, sőt a Szent Pál Akadémia is nyitva áll előttük.

Engem elég sokáig hagyott tévelyegni és lázadozni az én végtelen túrelmű Örökkévaló Istenem. Szerencsémre ma már tudom, hogy nem lehet az Igék között „válogatni-szemezgetni”. Itt az ideje, hogy hitre jutottaként mindnyájan (cigányok és magyarok egyaránt!) vegyük végre számításba, hogy Jézus Krisztus boldog és békés ezeréves királyságába ugyan be nem jut egyetlen rasszista nemzet sem!

Az a fránya XX. század!⁵⁹

Tanúságom – tanulságok

Idős korom ellenére most ajánlkozom először tanúskodásra. Még házassági tanúja sem voltam senkinek, valahogy mindig kibújtam alóla, nehogy aztán engem hibáztassanak. Egyetlen egyszer szólítottak behívott tanúként, még negyvenhatban, tizennyolc éves koromban, a Népbírószágon, amikor elkapták azt a csendőrnymozót, aki két évvel korábban az újvidéki Deffenzív Osztályon a talpamat puffolta gumibotjával, meg a heremet villanyozta, hogy vallomásra bírjon. Úgy emlékszem, Némethnek hívták a kigombolt ingű, csapzott törzsőrmestert, és nagyon be volt rezelve, amikor a bírói pulpitus elé odavánszorogtam, ugyanis csak egy kurta esztendő telt el azóta, hogy a Vörös Hadsereg jóvoltából kiszabadultam a csendőrfogdát követő náci koncentrációs táborból, és valahogy hazavánszorogtam a csaknem halálosan sikeres fogyókúrámról.

– Perben, haragos viszonyban van-e a vádlottal? – hangzott el akkor a sablon bevezető-kérdés.

– Gyűlölöm – sziszegtem siheder őszinteséggel, mire a nép ítése kezében koppant az igazság kalapácsa, s egyből a helyemre zavart: – Akkor elfogultság miatt mellőzöm a tanú kikérdezését.

Tehát az az egyetlenegy tanúskodásom is dugába dőlt. Hát akkor ennek a higgadt mostaninak vajon mi lesz a sorsa? Lesz-e, aki odafigyel rám? Pedig amelyik nép nem tanul a múltjából, az – könnyen lehet – beleesik ugyanabba a verembe, mint elődei.

Ezért erősködöm az önkéntes tanúságtétellemmel. Arról a fránya XX. századról hozok hírt erőnek erejével, amelyik próbára tett minden embert, különösen minket, magyarokat. Zsidókat, keresztényeket egyaránt. Mert hogy akkortájt mindenki keresztény volt – aki nem volt zsidó. Akár járt templomba, akár nem. Akár ki se nyitotta soha a Bibliát. Még hozzá őskeresztény! No, nem olyan, mint hajdan azok a zsidó-keresztény apostolok, akiknek a többsége még megülte a szombatot, és kóser kosztot élt, ezekre a mi hivalkodó őskeresztényeinkre egészen más volt jellemző. Például az, hogy szemrebbenés nélkül beleültek az izraelita honfitársaik boltjába, betelepdedtek a lakásába, és jogot formáltak bútoraira, használati tárgyaira egyaránt, az így jussolt cégtáblájukra pedig sürgősen ráföstyölték, hogy az ősellenség a zsidó, akit árja boltjaikban egyáltalán nem szolgálnak ki! Aki-

⁵⁹ Győr, 2008

vel egy levegőt se akartak szívni. Igen, arról szeretnék személyes tapasztalataim alapján beszámolni, hogy kapzsiságától vezetve, vagy éppen rideg közönyével miként csúfolta meg, s feszítette újra keresztre legtöbb honfitársam a zsidóságot soha meg nem tagadó Nazareti Jézust és a krisztusi tanítást, az emberszeretetet. Az orosz hómezőkön, az igazságtalan rablóháborúban elhullott katonákért sem vállalta ám a felelősséget senki. Pedig bűnvallás nélkül nincs bűnbocsánat.

Ám nehogy azt higgye a zsidó maradék, hogy a Mohácsnál szörnyűbb nemzeti véráldozatunk – a holokauszt és a Don-kanyar – közös felidézésével, tanúságtételemmel körülajnározom! Mert abban a megvesztett XX. században, bizony az is elég rosszul vizsgázott. Hiszékeny ostobaságával mindenekelőtt. Ahogy bedőlt az egyenjogúsítás szédítő mákonyának. Ahogy feladta, vagy legalább is minimálisra csiszolta zsidó szokásait, megtartó hagyományait, héber nyelvismeretét, és – amíg tehetett – jobban magyarkodott, mint bárki más. Ahogy ragaszkodott a befogadás illúziójához, és bízott a Lovastengerész védelmében még akkor is, amikor már a szomszédos országokban a szakállát tépték, kergették, ütötték, verték, ölték a hozzá hasonlókat. Hogy a cionisták figyelmeztetését sem akarta meghallani, sőt, őket okolta az antiszemitizmus elburjánzása miatt. Ahogy alig néhány hét alatt, vágómarhaként, ellenállás nélkül hagyta magát behajtani a gettókba, a deportálás marhavagonjaiba. És mindmáig hasonló gyermekmesékkel, „a mai, demokratikus elvekre épülő Egyesült Európában ilyesmi többé nem fordulhat elő” önáltatással altatja el, bénítja meg az agresszív „magyarizmussal” szembeni védekezés természetes reflexeit.

Mondhatják, hogy a kommunista egyenlősdi-ábránd csődjéről és bűneiről ugyan már miért hallgatok a múlt század tanújaként? Nem véletlenül. Valóban nem hiszem, hogy jogos az egyenlőségtétel a rabló ideológiák véráldozata és a legjobb elődeink régi álmát valóra váltani próbáló, kudarcos társadalmi önmegváltó-kísérletünk negatív szaldója között. De azért van tanulni való abból is, bőven.

Fránya XX. század! Javadra kell írunk, hogy nemcsak gonosz törpéket szültél. Elvértve azért akadtak, támadtak saját életüket kockáztató, bátor hőseid is. És még szerencse, hogy a próféták több ezer éves jövendölését is éppen te váltottad valóra, s a modern Izraelt, a Közel-Kelet egyetlen demokratikus államát is te hoztad létre kegyetlen, vonagló vajúdással, s tetted virágzóvá az Erec mocsarát és pusztá sivatagait hatvan évvel ezelőtt.

Björn Freiberg rajza

SZAKMAI ANYAGOK

Démonizált világ?⁶⁰

Könyves Kálmán királyunk, a felvilágosodás évszázadait jóval megelőzve tette elhíresült nyilatkozatát, miszerint „Boszorkányok pedig nincsenek”. Erre a bölcs uralkodónak jó oka volt, hiszen abban a sötét, bigott középkorban alig akadt olyan esztendő, amelyben hol itt, hol ott ne vetettek volna alá a legszörnyűbb kínzásoknak s ne küldtek volna máglyára egynémely „ördöggel cimboráló”, vajákos praktikákkal megvádolt személyt, többnyire némbert. Mert a „lelkek megmentését szolgáló” kínvallatást már eleve arra találták ki a krisztusi kereszténységet világhatalmi eszközzé deformáló inkvizítorok, hogy a meggyötört áldozatok legtöbbje rendre „beismerje” sátáni kapcsolatait.

Jogos a kérdés, hogy az Ész uralta hiperracionális ezredfordulónk táján, amikor az emberi agy, számítógépes szuperkonstrukciójával már-már önmagát - a sakkvilágbajnokot - is térdre kényszeríti, érdemes-e a *démonizáltság* fogalmával aktuálisan foglalkozni. A téma kritikus újra elemzését azonban sok minden indokolja. Akarva - akaratlanul beleütközünk ugyan is a *misztikumok reneszánszába*, ami szintén jellemző korunkra.

A gondoskodó államba vetett bizalom megrendült mind Keleten, mind pedig Nyugaton, és a szocialista, „szocialisztikus” esélyegyenlősítési törekvések látványos kudarcának lehetünk tanúi világszerte. De csalódást okozott az emberiségnek az is, hogy a korábban túlhaladottnak vélt vallási-etnikai előítéletek és gyűlölködések napjainkra véresen kiújultak - erre nincs ésszerű magyarázat. Következésképpen mind nagyobb a kiábrándultság, és egyre többen fordulnak az *irracionális* „megoldások” felé. Jelzi ezt a keleti *mágikus kultuszok* gyors terjedése a világban, de az is, hogy a természetgyógyászat *okkult* irányzatai már a hazai művelődési házak programjába is befészkelődtek. Az államilag bejegyzett „boszorkány-szövetségek” és a jó néhány tizenévest megszáditó, illegális sátánista csoportok működése ugyanezre utal.

Valójában, Könyves Kálmán szólássá kövült aforizmája és a felvilágosodás évszázadai ellenére a *varázslás és a démonizálódás* páros fogalma egy pillanatra sem veszett ki, ha átmenetileg háttérbe szorult is. Gondoljunk akár a hétköznapi átkozódásokra, akár a „péntek-tizenharmadikához” fűződő babonáinkra. Jóllehet, a „modernizálódó egyházak” többé-kevésbé száműzték a gonosz szellemeket a régmúltba, az apostolok korába, a bibliai

⁶⁰ Neszmély, 1999

igazságok örök érvényét valló „fundamentális” (pontosabban: evangéliumi) kereszténység - általában eretneknek, vagy szektának bélyegzett számos irányzata - a történelem során újra meg újra szembe kerül ezzel az Igei kihívással. Gyülekezeteikben gyakorlatilag sohasem hagytak fel azzal a törekvéssel, hogy megküzdjenek a láthatatlan és rosszindulatú *szellemvilág* ördögi befolyásával. így manapság a pünkösdi és más neoprotestáns karizmatikus közösségekre jellemző, hogy - imádkozással s lelki pásztoraik segítségével - hittel gyakorolják a Jézus nevében *démonokat űző* tevékenységet. Gyökeresen különbözik azonban e lélekmentő küzdelmük a hajdani boszorkány-üldözésektől, mert gondosan szem előtt igyekeznek tartani azt az Újszövetségben kinyilatkoztatott apostoli figyelmeztetést, hogy a gonosz szellemi erőktől való megszabadulás-megszabadítás jegyében „nem test és vér ellen van a mi tusakodásunk”.

Magam is tanúja lehettem már jó néhányszor, hogy például a Hit Gyülekezetének istentiszteletein miként szabadulnak sokan különféle „megköttözöttségükből”, átkos szenvedélyükből, rossz szokásukból. Akit a Szentlélek ereje megérint, többnyire akaratlanul „padlót fog”, de ettől eltekintve a legváltozatosabb módon „reagál”. Ki hangos kiáltozással, ki pedig némán könnyezve. Ez is, az is *valami láthatatlan rosszat* lehel-fúj ki magából: hite szerint *azt a démont*, amelyik eladdig rendre megghiúsította minden jó szándékát s törekvését élete és szokásai megváltoztatására, aki mintha odáig *behette döntött és cselekedett volna*. Amikor pedig az Isten Szellemével betöltött ember néhány másodperc vagy hosszabb idő múltán föltápaszkodik - a legtöbb esetben bizony lényegesen *jobban-könnyebben érzi magát*.

Eleinte az efféle jelenségek láttán megijedtem. Szerettem volna tüstént odarohanni, elsősegélyben részesíteni a földre kerültet. De aztán megtanultam a többiektől, hogy semmi ok a nyugtalankodásra. Érdekes módon, a Szentlélekkel való „betöltekezéskor” *soha senki nem sérül meg*, pedig ugyancsak különös, már-már valószínűtlen mozgáskombinációk tanúja is lehettem.

Korábban - az évtizedek során kiépült, szilárd tudományos világnézetem szerint - a pogány mitológiákból átörökölt hiedelemnek véltem a „démonikus megszállottságot” csakúgy, mint a „démonűzést”. Úgy véltem, hogy az emberiség éretlensége, a tudomány fejletlen volta s a természetet (természetünket) mozgató törvényszerűségek hiányos ismerete miatt alakultak ki s gyökereztek meg valamikor az efféle babonás képzetek. Ezért aztán a Hit Gyülekezetében tapasztalt démonűzést ugyancsak fenntartással figyeltem egy jó darabig. Ugyanakkor az egészségügyben legnehezebben kezelhető *narkománok és drogbeteg*ek ott tapasztalt fantasztikus életmód-vál-

tását, hit által történt szabadulását kezdettől fogva lelkes elismeréssel csodáltam. Meg kell vallanom, hogy ateista szakemberként is jól éreztem magam ebben a mai világban szokatlan, elég furcsa, de élő szeretetet és harsány jókedvet meg bizakodást sugárzó közösségben.

Jó szándékú, önkéntes tömegszuggerálóként értelmeztem tehát a látott furcsaságokat, s fejszóvalva hallgattam azok bibliai magyarázatát. Kétkedve olvastam a kezembe került, témába vágó könyveket. Mégis azt kellett tapasztalnom, hogy új, kedves ismerőseim szentül hiszik, hogy a három dimenziós érzékszerveik által dekódolhatatlan s a köznapi gondolkodással éppen ezért megfoghatatlan, bonyolult „szellemvilág” konkrét hatással lehet az életükre. Előbb-utóbb el kellett gondolkodnom azon, hogy miként jutottak erre a következtetésre-belátásra, miért *számolnak realitásként* ezek az átlagnál többnyire műveltebb-tanultabb emberek a láthatatlan szféra különféle teremtményeivel, akár az isteni, akár pedig az ördögi befolyással és hatalommal.

Rá kellett jönnöm, hogy a démonok létezését tényként (f)elismerő „elmélet” voltaképpen összeegyeztethető a korszerű pszichológia valahány felfedezésével és beavatkozási kísérletével. Megtapasztaltam ugyanakkor, hogy a Biblia szerint gondolkodó embereknek eszük ágában sincs megkérdőjelezni a racionális megközelítésmódok jogosságát s az orvosi-pszichológiai, vagy éppen az önsegítő erőfeszítések és szisztémák szükségét és esetenkénti eredményességét. Annál kevésbé, hiszen az Ige isteni ajándéknak mondja a haszonra adott emberi bölcsességet s minden jóra törekvő tudományos fáradozást, noha gyakran figyelmeztet ennek korlátaira is. Így jutottam végül arra a meggyőződésre, hogy a szellemvilági *irracionalis hatások reális számbavétele* csak tágíthatja látókörünket, és nem utolsósorban jelentős pszichológiai-mentálhigiéniai előnyöket is biztosít. Ezek közül talán a legfontosabb, hogy a bennünk jelentkező, újjáéledni próbáló gonosz erőket és törekvéseket *segít elidegeníteni* személyiségünk értékeitől és lényegétől a nélkül, hogy az embernek önmagát kárhozzatnia, megvetnie, netán gyűlölnie kellene - akár csak korábbi tettei (bűnei) miatt is. A „Jézus nevében” történő s a Gondoskodó Mindenható Istenbe vetett hitre támaszkodó démonűzésnek, gyakorlatilag éppen ebben a *természetfölötti támaszban* rejlik a többlet-hozama. Hiszen minden emberi erőtlenségem és korábbi rossz tapasztalatom ellenére megnyilvánulhat (fölragyoghat!) bennem a Győztes Krisztus - *ha* meg tudom bánni és vallani bűneimet, s hittel szívembe tudom fogadni Őt, a Személyes Megváltómat! *Ha* megigazulásomra, korábbi bűneim elkerülésére tett egyéni erőfeszítéseimet össz-

hangba tudom hozni Teremtőm jóságos akaratával és teremtményei-gyermekei iránt megnyilvánuló hatalmas szeretetével...

Szakmai tapasztalataimra szinte ráímel az emberi történelem summája is. Mindeddig rendre kudarcot vallottak a legszebb, legnemesebb társadalmi önmegváltási törekvések is. *A megváltás - Isteni Megváltó nélkül, egyszerűen nem megy.* Sajnos úgy tűnik, hogy ez így szükségszerű. Földrengés, árvíz, tömegszerencsétlenségek, népiirtó háborúk, megszállott népboldogítók és inkvizítorok, gázkamrák, guillotinok és gulágok félelmetes árnyékában élünk. Mi más ez, mint egy Ördög uralta, démonikus világ?

Író létemre, végezetül talán megbocsátható, ha hasonlattal élek. Bizony, kiszámíthatatlan tényezők seregnyi sziklazátonya között hajózunk születésünk óta *csaknem* mindannyian. Mert azért, ugye akad kivétel. Hiszen bárki részesülhet a Mennyei Révkalauz kegyelmében és oltalmában. Ehhez „csak” biblikusan kell navigálnunk - tekintetünket Krisztusra, a „Sarkcsillagra” szegezve -, s át kell adni a vezetést Neki, hinni kell Őbenne...Ilyen egyszerű. Így már itt, e kurta és bizonytalan földi lét során meg lehet szabadulni a kívülről és belülről leselkedő démoni erők hatalmából. Így válhat a kiszámíthatatlan véletlenek dibdáb áldozata, egyik napról a másikra olyan „szerencsés matrózzá”, aki az uralkodó széljárások ismeretében tudja sajkáját révbe kormányozni, és a Teremtőtől kapott erejével célirányosan képes evezőlapátját a háborgó haboknak feszíteni. Más hasonlattal élve: így költözhet át, a hite révén - a nélkül, hogy lakást cserélne - „egy másik, boldogabb Magyarországra”, ami nemcsak a Kárpát-medencében terül el, de ugyanakkor a Gondoskodó Isten meleg tenyerén is nyugszik...

Tisztában vagyok azzal, hogy „hitvallásnak” is minősíthető mindaz, amit itt, szakember létemre, tapasztalataim ürügyén közreadtam. Számítok kollégáim kritikus megjegyzéseire - egyáltalán nem csodálkozom majd rajtuk. Aki figyelmesen követte gondolatmenetemet, beláthatja, hogy a *racionalitás és irracionalitás egyeztetésének igényét* én sem egykönnyen, s mondhatni, csak dadogva tudtam megfogalmazni. Ehhez a Styx vizén kellett nekem is átvezennem... És meg kell mondanom, hogy kifejezetten hálás lennék, ha vitára méltatnának, mert a leírtakkal a fő célom éppen az, hogy egy természettudományos megközelítéssel indexre tett *tabu-témában* - legalább ért-sünk szót egymással.

Szellemi tényezők?⁶¹

Kóborlás a tudomány és a hit határvidékén

1. Ráktérítő

A különféle rákos megbetegedések kezdeti tüneteinek idejekorán történő felismeréséről évtizedek óta mind többet hallunk. A szűrővizsgálatokkal a fejlett országokban jelentős eredményeket értek el, mindenekelőtt a női testben keletkező rosszindulatú folyamatok lefékezésében és gyógyításában. A malignus daganatok globális részesedése a férfiak és nők halálkozásában azonban alig csökkent annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedekben a rákos betegek gyógyszeres kezelése és műtéti technikája is fejlődött, a kutatásra világszerte rengeteg anyagi és szellemi tőkét összpontosítanak, és a szakemberek mind több figyelmet fordítanak a különböző kockázati tényezőkre is. Ezek közül eggyel kívánok foglalkozni, egy speciális *társadalomlélektani tényezővel*.

Meglátásomat a családom küzdelmes tapasztalataira alapozom. Ötvenkét esztendő nagyobbit fiamat a Kékgolyó utcai Onkológiai Intézetben hat évvel ezelőtt műtötték meg, s a nyaki nyirokrendszerén kívül a fél nyelvgyökét is kiirtották. Az operáció tulajdonképpen remek eredményt hozott: hangja és beszédkésztsége gyorsan visszatért, s rá két évre az íze-kelet-illatokat is remekül érzékelte (sőt, sokszor „túl-remekül”...). A műtéti beavatkozást követően, szinte nyomban beállt korábbi egészségmentő munkájába: szakembereket képzett ismét, és közvetlen segítséget is nyújtott újra az arra szorulóknak. Mégis, hosszú évekig, időről időre eluralkodott rajta a *szorongás*. Alkalmankénti köhécselése, szokatlan izomfájdalmai, valamelyik szervének, testtájának nehezen meghatározható átmeneti érzékenysége, egyáltalán bármilyen kellemetlen tünet azt az aggodalmat táplálta benne, hogy vajon nem ezzel a „jellel” kezdődik-e számára a rák valamilyen kiújulása? Esetében tehát olyan, magasan képzett szakember került „rákos” helyzetbe, akinek a kisujjában van jó néhány önsegítő pszichológiai és pedagógiai technika. Az általa elmondottak (mert e helyütt „belőle” merítek), eszerint duplán hitelesek. Aki az övéhez hasonló halálos fenyegetés árnyékában él – mondja a fiam – az mintegy „jeges üvegóra” alól szemléli az „elidegenült világot”.

Az „üvegóra-hatás” a külső szemlélőket is többnyire megdermeszti. A „kívül állókat” szinte áthatja egy különös szorongás és viszolygás, ami a sajnálatnak és távolságtartásnak furcsa keveréke. Az „ódkodó” emberek

⁶¹ Győr, 2003

ugyanis általában *várakozó álláspontra* helyezkednek a rákos, rákkal kezelt vagy műtött embertársukkal szemben. „Mit lehet tudni, hogy holnap vagy egy hónap múlva milyen állapotban lesz? Érdemes-e vele bármiről megállapodnom?” A bajban lévő személy betegségére, mondhatni rádupláz a lelki stressz, amikor a kapcsolatrendszere így „befagy”. A „rák-ügynek” ugyanis kódoltan *negativisztikus és determinista* a megközelítése! Ezért titkolják rákproblémájukat a legtöbben, amíg lehet. De másnak sem illik rákérdezni, vagy ha már végképp elkerülhetetlen, akkor is módjával. Ritkán hallani „gyógyult rákosokról” (pedig vannak, még hozzá szépszámmal!), inkább csak a „túlélés” esélyeit mérlegeli mindenki, még az onkológus szakemberek is. A rákkal kapcsolatos közbeszéd tehát testet-lelket bénítóan azt szuggerálja az érintett személybe, mind pedig a környezetébe, hogy kész. Vége.

Most pedig áttevezek a rák-diagnózis szellemi és lelki értelmezéséről, s az erre adott egyéni és csoportos reagálásról, a téma, - a különböző megbetegedések és következményeikből való szabadulás (ugyanis erről van szó) – „alkoholos” változatára.

2. Narkomániák

Az alkoholisták és drogosok többsége is akarata ellenére (pontosabban: akaratuk rossz irányú működtetéséből adódóan) sodródik bele káros szenvedélyébe, a szer-függőségbe. És az alkoholizmus elhagyása meg a gyógyulás sem múlik kizárólag az egyénen. Rendszerint ezt is, azt is több tényező interferenciája befolyásolja negatív irányban: a rossz társadalmi minta, a közvélekedés és a problematikus élethelyzetekre való felkészületlenség meg a lelki-szellemi éretlenség mind-mind közrejátszhat benne. Szinte minden narkomán megpróbált már többször is megszabadulni életveszélyes szokásától, s elhatározásainak sorozatos kudarca könnyen depresszióba, sőt nem ritkán öngyilkosságba sodorhatja. Szakmai evidencia, hogy nem elég az alkoholt, vagy a kábítószer „kiiktatni” valamilyen elvonó-terápia segítségével, a „pótszer pótlása” nélkülözhetetlen a tartós absztinenciához. Sőt, valami *nagyobb örömrre, igazabb értékre* kell szert tennie a szabadulni akarónak, mint amilyet a méreg valaha is nyújtott a számára.

Miután a vonatkozó szakmák (nem csupán a közvélemény!) már tényként fogadják el, hogy a lelki problémák akár testi (pszicho-szomatikus) betegségeket okozhatnak, s azok súlyosbodásában is többnyire közrehatnak, felvethető, hogy a tudományos gondolkodás semmiképpen sem zárhatja ki e folyamat pozitíve transzformatív jellegének lehetőségét. A pszichoterápiás effektusok alkalmazása során – Freud óta magától értetődően – számolnak a segítő beavatkozás efféle kedvező hatásával. Szinte érthe-

tetlen azonban, hogy a *hit élményvilága által inspirált gyógyulások* miért fogadja napjainkban is annyi szakember fenntartással.

Tény, hogy Magyarországon is azok a segítő beavatkozási törekvések a leghatékonyabbak, amelyeknek a személyiség belső tartalékait sikerül mozgósítaniuk. A fuldokló sem tudja azonban önmagát a hajánál fogva kihúzni a vízből, aligha sikerülhet ez egy archimedesi, biztos kapaszkodási pont nélkül. A „váltó-állítás” emberfeletti energiaigényét tehát jóformán senki sem vitatja, a vélemények csak abban térnek el, hogy ezt *ki honnan próbálja meríteni*. Érdekes, hogy az igényelt energia-többletnek, értelmi felismerést meghaladó „bekattanásnak” a fogalmát, pillanatát szakmai berkekben is gyakran határozzák meg „redemptióként”, amely szó a „megváltás” latin megfelelője.

Nem csoda ezért, hogy hazánkban is ott találkozunk a legtöbb tartós és teljes életmódváltással a szerfüggő „megkötözöttek” körében, ahol a gyógyítási szándék olyan gyógyulási, szabadulási törekvést vált ki az egyénből, amellyel képes megragadni a „Mennyből küldött mentőkötelet”. Csak egyetlen példával szeretném ezt az állításomat illusztrálni. Néhány éve, az akkori mentálhigiénés miniszteri biztos, dr. Veér András tanácskozó termébe, a Józan Élet Szövetség a sajtón keresztül trombitálta össze azokat a gyógyult-szabadult volt narkománokat, akik újságírók előtt, arccal és névvel egyaránt vállalni merték életük e fantasztikus fordulatát. Huszonnégyen ültek oda a hosszú tárgyalóasztal egyik oldalára. Csak úgy záporoztak felénk a kérdések, a szemközt elhelyezkedő média képviselők meg az elnök melletti székeket elfoglaló orvosok részéről, s ezek is, azok is alig akartak hinni a fülüknek és a szemüknek. A teljesen megváltozott, kiegyensúlyozott fiatalemberekről bizony nehéz volt elhinni, hogy mennyi szenvedésen mentek keresztül korábban, s milyen elesettek meg elviselhetetlenek voltak azelőtt. A legizgalmasabb, egybehangzó válaszuk azonban az volt, hogy a kettő kivételével mindegyiküknek Jézus Krisztus segítségével sikerült az életüket így megfordítaniuk. (Tízennyolcukat a Hit Gyülekezetében, négyüket a Sion Gyülekezetben érintette meg ez a kegyelem.)

A bajhoz vezető két széles út felvázolása után próbálkozzunk most a téma általánosabb összefüggéseit felderíteni

3. A fantázia fantasztikus hatalma

Az elszabaduló s ellenőrzésünk alól kicsúszó képzelet valóságos szerepe itt is, ott is aligha vitatható. Ki ne ismerné az éjszaka, olykor félálomban váratlanul rátörő nyomasztó szorongást s a hunyt szemhéja mögé tolakvó sokféle riasztó látványt, amit képtelen elhessegetni? Azt az olykor körvo-

nalazhatatlan rossz közérzetet, ami ébredés után is csak nehezen oldódik? A bennünket, vagy éppen a szeretteinket fenyegető események, nemegyszer katasztrófák nyomasztó „előérzetét”? Én bizony napvilágnál is találkozni szoktam hasonlókkal.

Merészen előzi a kocsimat egy nagyobb lóerejű, robbanékonyabb autó, és éppen csak vissza tud térni a sávunkra, mielőtt a szembe-forgalommal összeecsókolózna. Természetesen örömmel konstátálom a karambol elkerülését. De olykor a képzeletem akaratlanul is a recehártyámra vetíti ilyenkor a felelőtlen járművezető és kocsijának a széttroncsolódását is. És úgy vélem, hogy nem csak az ijedség táplálta mérgem színezi a szörnyű látomást, a virtuális tragédiát olyan véresre. Ám miféle „magán” indítékom lehetne például arra, hogy az árvíz ellen hőiesen védekezőkről és a felfeltörő buzgárokról, megcsúszott rézsűkről készült televíziós riportokat ne csak együttérzéssel, vagy éppen elismeréssel figyeljem? Azt tapasztaltam ugyanis, hogy szolidáris érzéseim közepette, mintegy azok mögötti árnyképként, szándékom ellenére, újra meg újra fölmerül bennem a bármely pillanatban, esetleg *mégis bekövetkező* gátszakadás rémképe is, és mintegy „játszom” az esetleges katasztrófa hátborzoló fantazmagóriájával.

Mielőtt bárki undorral háritaná el magától azonosulási ajánlatomat e kétség kívül perverznek tűnő képzelgésemmel, engedtessek meg, hogy rákérdezzek. Nem emlékeztet-e mindez arra a megmagyarázhatatlan népszerűsége, amely a cirkusz védőháló nélküli trapéz-szaltóit és lélegzetelállító vadállat-idomár mutatványait övezi? S nem ugyanez a „halálos játék” vonzza a legtöbb nézőt a száguldó versenyautók életveszélyes kanyarjainak közvetlen közelébe? A tragédia elkerülésekor persze mindenki fellélegzik, de aki őszintén kész számot vetni önnön gyengeségeivel, annak rá kell döbbernienie, hogy legbensőbb érzésvilága mintha skizofrén módon függetlenedne személyiségének tudatosan vállalt erkölcsiségétől és érdekeitől, s *mintha egyszerre lennének kitéve két merőben ellentétes szellemi hatásnak*, a Jóság és a Gonoszság megfoghatatlan belső késztetéseinek.

Idős emberként, a végső leltárra készülődve, lázasan keresem az *okát és következményeit* a jövőnkre irányuló jó és rossz gondolatainknak. Amelyeket az emberi lélekkel foglalkozó szaktudományok a „*pozitív és negatív attitűd*” hajlamosító tényezőjeként” definiálnak, s amelyekkel a Biblia – akár csak az áldásokkal meg az átkokkal – mint a konkrét valóság alakítására képes *transzcendens erő*ekkel számol.

Ezzel eljutottam tulajdonképpen az egyik főkérdéshez: adott esetben *Ki vagy mi sugallja orientáló döntéseinket és jövőképeinket?* A szociálpszichológia ezt a tám(aszték)-pontot – mint korábban érintettem – az emberi személyi-

ségben, fejlődése során integrált szocializációs hatások és élmények interaktivitásában és interferenciájában véli felfedezni. A zsidó-keresztény ki nyilatkozást magába foglaló Biblia viszont önmagát kínálja *mérőzsinór*nak. Izgalmas lenne egybevetni a kétféle megközelítést, és megtalálni az egymásnak való megfelelés sarkpontjait.

4. De akkor szóljunk a „démonokról” is!

Jogos a kérdés, hogy az Ész uralta, hiperracionális ezredfordulónk táján érdemes-e egyáltalán a demonizáltság fogalmával aktuálisan foglalkozni. A téma kritikus újra elemzését többek közt az is indokolja, hogy az ezredfordulón átbukdácsolva, sohasem tapasztalt, végzetes környezetpusztulásnak lehetünk tanúi. Az etatista, gondoskodó államba vetett bizalom pedig alaposan megrendült, a „szocialisztikus” esélyegyenlősítési törekvések látványos kudarcának következtében. De csalódást okozott az embe riségnek az is, hogy a korábban túlhaladottnak vélt vallási-etnikai előítéletek és gyűlölködések napjainkban véresen kiújulnak, s erre sincs ész szerű magyarázat. Nem csoda tehát, hogy mind nagyobb a kiábrándulás, és mind többen tapogatóznak az irracionális „megoldások” irányában. És jöllehet, a „történelmi egyházak” többé-kevésbé száműzték a gonosz szellemeket az apostolok korába, a bibliai igazságok örök érvényét valló „fundamentális” (pontosabban: evangéliumi) kereszténység – nem ritkán eretneknek, vagy szektának bélyegzett számos irányzata – a történelem során újra meg újra szembe került ezzel az Ige-i kihívással is. Gyülekezeteikben ugyanis sohasem hagytak fel azzal a törekvéssel, hogy megküzdjenek a láthatatlan szellemvilág ördögi befolyásával. Így manapság a pünkösd-i és más neo-protestáns karizmatikus közösségekre jellemző, hogy – imádkozással s lelki pásztoraik segítségével – hittel gyakorolják a Jézus nevében démonokat űző tevékenységet.

Ez időre tehető, amikor mind élesebben fogalmazódott meg bennem – az alkoholisták és más lelki betegek gyógyításával foglalkozó szociális szervező szakemberben – a saját munkám kritikája. Ugyan miért vagyok annyira beképzelt tanult ismereteimre? Hiszen például az elmebetegségek okait és fiziológiáját máig sem sikerült egyértelműen kategorizálni, és a tankönyvekben föllelhető fogalmak sem sokkal egzaktabbak, mint amikor az efféle deviáns viselkedést elődeink „ördögösségnek” nevezték. Különösen azok a, gyakran érthetetlen kudarcok és csökönyös visszaesések viseltek meg, amelyek a szenvedélybetegek gyógyítását és gyógyulását oly sokszor keresztezik (s amelyekre dolgozatom második részében hivatkoztam). Számomra is váratlan volt aztán, amikor rádöbbsentem a tudományos értelmezés és fogalomrendszer *biblikus pandanjára*.

Mert valójában miért „tudománytalanabb” egy meghatározott jelenség, viselkedési zavar démonikus magyarázata annál az értelmezésnél, hogy a szándékunk és többszöri elhatározásunk, sőt fogadkozásunk ellenére bekövetkező káros magatartásmódunkat a tudatalatti késztetéseink és ösztöntörekvéseink pszichológiai számlájára könyveljük el? Vagy hogy ugyanezt a nehezen befolyásolható jelenséget a társaslélektan game-elméletével netán úgy írjuk le, hogy a családba és szélesebb közösségeinkbe való besorolódásunk során, úgyszólván elkerülhetetlenül belebonyolódunk rögzült „játszmáink” kényszerlépéseibe?

Rá kellett jönnöm, hogy a démonok létezését tényként (f)elismerő „elmélet” voltaképpen jól összeegyeztethető a korszerű pszichológia valahány felfedezésével és beavatkozási kísérletével. Megértettem ugyanakkor, hogy a Bibliához híven igazodó embereknek eszük ágában sincs megkérdőjelezni a racionális megközelítésmódok jogosságát s az orvosi-pszichológiai, vagy éppen az önsegítő erőfeszítések és szisztémák szükségét és esetenkénti eredményességét. Annál kevésbé, hiszen az Ige isteni ajándéknak mondja a haszonra adott emberi bölcsességet s minden jóra törekvő tudományos fáradozást, noha gyakran figyelmeztet ennek korlátjaira. így jutottam aztán arra a meggyőződésre, hogy a szellemvilág irracionális hatásainak reális számbavétele csak tágíthatja látókörünket, de egyúttal jelentős pszichológiai-mentálhigiéniai előnyöket is biztosít. Ezek közül talán az a legfontosabb, hogy a bennünk jelentkező, újjáéledni próbáló gonosz erőket és törekvéseket segít elidegeníteni személyiségünk lényegétől, s az embernek így nem kell önmagát kárhoztatnia, megvetnie, netán gyűlölnie korábbi tettei (bűnei) miatt. A „Jézus nevében” történő s a Gondoskodó Mindenható Istenbe vetett hitre támaszkodó démonüzésnek talán éppen ebben a természetfölötti támaszban rejlik a többlet-hozama.

Befejezésül arra kívánok még magyarázatot adni, hogy miként merészkedtem a tudomány és a hit határvidékét fürkésző elmélkedésemet a rák példájával kezdeni, annak ellenére, hogy az orvosok mindmáig csak egy viszonylag jelentéktelen bőrrákot diagnosztizáltak rajtam. „Igazi rákhoz” *hasonló* életveszélyt azonban néhány éve megértem magam is. Tíz esztendeje idestova, hogy a hátsófalli infarktusom miatt – mit tesz Isten? – a kórház kapujában állt meg a szívem. Újraélesztésemet követően aztán igencsak vigyáztam magamra, s bizony másoktól is elvártam ugyanezt. Görcsoldó-értágító gyógyszer nélkül talán még a kertbe sem mertem kimenni. Új regényem mielőbbi megjelenését is az „aggasztó fenyegetettségemre” való hivatkozással sürgettem. Hol ezt, hol azt az agasztó tünetet

fedeztem fel magamon, ezért jóformán félévenként be kellett feküdnöm Tatára, a kardiológiára. Mindez a – nekem és másoknak egyaránt terhes – rendszeres tortúra csak akkor ért véget, amikor végre megtértem, és átadtam az életemet a Feltámadt Krisztusnak. Attól a pillanattól kezdve (egyszerre? fokozatosan?) megszabadultam minden félelemtől, a múltam „szerecsés véletlenjei” pedig (a kórházkapuban bekövetkezett szív-megállásom, és az ezért eredményes visszahozatalom a klinikai halálból!) fokozatosan átértékelődtek isteni gondoskodássá. És a környezetemet sem bénítja többé az értem való hasztalan és kölcsönösen fárasztó aggodás. Talán én sem vagyok számukra többé olyan nehezen elviselhető.

Fekete Gyöngyvér rajza

Morbus hungaricus⁶²

Megpróbálom érzékeltetni az alkoholizmussal, a „morbus hungaricusszal” kapcsolatos véleményem (véleményünk) folyamatos átalakulását

Két okom is van rá, hogy megszólaljak. Az egyik az a még nyomdászagú, kék könyv, amit az Országos Addiktológiai Intézet igazgató-főorvosától a napokban kaptam *Népegészségügyi alkoholpolitika*⁶³ címmel, amelyből kiderül, hogy az ezredfordulóra újra 11 liter fölé tornáztuk az egy főre jutó, éves abszolútalkohol-fogyasztásunkat, ennek a nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő szintnek összes kóros következményével, többek között a vészes halálozási adatainkkal együtt. Az alkoholizmus elleni (AE) küzdelem elhanyagolására és a liberalizált alkohol-dömpingnek a káros hatására egy ugyanakkor érkezett levél is fölhívta a figyelmemet: az AE-klubok fóruma, a Klubhíradó szerkesztője arra kér, hogy az évfordulás ünnepi számba fogalmazzam meg a véleményemet negyedszázados lapjukról, és tegyek javaslatot embermentő szolgálatuk eredményességének fokozására.

A hazai AE-hagyományok és a külföldi szakirodalom egyaránt arra készítettek bennünket már a hetvenes-nyolcvanas években is, hogy a morális megközelítést meghaladjuk, és számításba vegyük az alkoholfogyasztás társadalmi és kulturális beágyazottságát. Fel kellett ismernünk tehát a jelenség összetett jellegét, és szövetségeseket kellett keresnünk mind az alkoholkínálat korlátozásához, mind a fogyasztók részéről megnyilvánuló kereslet mérsékléséhez, miközben állhatatosan küzdenünk kellett az alkoholfogyasztással összefüggő egészségkárok és szövődmények mellett a különféle társadalmi károk csökkentéséért is.

A bajmegelőzés és védekezés állami, társadalmi megközelítését lettek volna hivatottak szolgálni a minél magasabb szintű pártpolitikai programok és kormányhatározatok, valamint az interdiszciplináris és interprofesszionális területi AE-bizottságok, amelyeknek „csúcsszerve” a minisztertanács elnökhelyettese által vezetett Állami Bizottság lett⁶⁴.

A probléma egyének felőli megközelítését az AE-klubmozgalomban és az egészségügyi terápiában is eleinte kizárólag az alkoholizmusra és az alkoholistákra koncentráltuk. Hogy mi ennek a betegségnek a lényege (ra-

⁶² Győr, 2006

⁶³ Népegészségügyi alkoholpolitika, WHO, EURO CARE, EU és más szakanyagok, külföldi és hazai állásfoglalások, 2006. Szerkesztette Buda Béla dr.

⁶⁴ Hangyacsillag, Népszava, Szép Szó, 2004. szeptember 11.

dikális absztinencia nélkül nincs szabadulás), és miként segíthet a bajba jutotton egy célirányosan aktív kisközösség. Ahol minden gyengéjével és fogyatékoságával együtt maradéktalanul elfogadják az embert. Ahol visszaesés esetén sem szégyenít meg senki senkit, s ahol a szeszhez való kötődés „születési” körülményei és „titkai” fokozatosan megfejtethők. Ahol nem a többet ívó cimborák, hanem az életmódváltásban már sikeresebbek példája lehet „ragados”, s a rá figyelő, együttérző és bizakodó tekintetek fókuszában napról-napra erősödhet a talpraállásra törekvő, s megszilárdulhat a változtatási szándékait realizálónak a terve meg az önbizalma is.

A közösségi önségítés lehetőségeit Magyarországon az Alkoholizmus Elleni (AE) klubokban alkalmazzuk először (az Alcoholics Anonymous, közismert rövidítéssel: AA), a különféle szűklátókörű pártelvek miatt akkor még nem „szivároghatott be” hozzánk), s az így szerzett tapasztalataink jelentősen hozzájárultak a pszichiátriáról leváló, új szemléletű „orvosi alkoholológia” kialakulásához. Elég, ha az alsóörsi orvos-pszichológus továbbképzésekre és személy szerint Dr. Simek Zsófiának, az Alkoholológiai Tudományos Módszertani Központ alapító igazgató főorvosának az úttörő szerepére utalok e tekintetben.

Hamarosan rá kellett döbbernünk azonban, hogy az alkoholizmushoz vezető rossz döntések sorozata nem véletlenül következik be. Hogy mindezek voltaképpen a személyiség kialakulatlanságával és deformációjával függnek össze. A mamájuk szoknyájába akár életük végéig csimpaszkodó anyámasszony-katonák például, akár a cumihoz, úgy ragaszkodnak a szivornyázáshoz, és soha nem válnak teljes értékű családfőkké, hacsak később, utólag nem sikerül végre igazi felnőttekké érlelődniük.

A családstruktúra torzulásaira is viszonylag gyorsan terelődött rá a figyelmünk. Észrevettük, hogy nem véletlenül választanak az alkoholista férfiak (gyakran újra meg újra) erős, domináns egyéniségű feleséget, s hogy az ilyen típusú mama-asszonyok hajlanak is az efféle párválasztásra, gondolván, hogy majd ők megváltják, megnevelik az alkoholista férfit. Nemegyszer előfordul éppen ezért, hogy a házastársi konfliktus „váratlanul” akkor robban ki, amikor a szárazzá vált férfi végre megkísérli kezébe venni a családfői kormánypalcát.

Sokáig gondolkoztunk aztán azon, hogy mit is ajánljunk a gyógyulni akaró alkoholbetegnek: mennyire változtasson régi baráti körén, netán a munkahelyén is, ahol már hibát hibára halmozott, és javíthatatlan alkoholistának könyvelték el. Fel kellett ismernünk, hogy ilyesmire nincs recept, a megoldások mindig egyénre szabottak. Általánosan kötelező érvényű

azonban, hogy a felgyülemlett adósságokat, gyermektartási hátralékot stb. minden talpra állónak előbb-utóbb, hiánytalanul vissza kell fizetnie, s a bántásokat és hibákat mindenkinek ott kell jóvátennie, ahol azokat elkövette. A környezet előtti rehabilitálódásnak és a belső egyensúly megteremtésének ez egyaránt nélkülözhetetlen feltétele.

Előbb-utóbb arra is ráébredtünk azonban, hogy a különböző szenvedélybetegségeknek szinte azonos a gyökerük, s hogy hibás stratégia figyelmen kívül hagyni például az alkoholisták erős dohányzását, mert ez is csak növeli a visszaesés kockázatát. Sőt, arra is érdemes ügyelni, hogy a visszaélés, abúzus ne hogy csak tárgyat módosítson, s a szeszről leszokó ne hogy tüstént átváltson egy másik abúzusra, kóros evési kényszerre, tévé-, vagy internet-függőségre stb. E megfigyelésekre sajnos számos kisközösségben ma még nem adnak, s úgy érvelnek, hogy „egyszerre nem szabad annyi mindentől megfosztani valakit”.

Már rég felfigyeltünk arra, hogy nem elég valakitől csupán elvenni a káros szenvedélyét, amely gyakorlatilag mégiscsak segítette abban, hogy valahogy elviselje, eltengesse az életét. Valami többet, valami jobbat kell találgjon helyette, amibe belekapaszkodhat! Úgy gondoltuk, hogy a klubközösség kohéziója, az önzetlen másokon segítség, a közös kirándulások öröme, az újfajta sikerélmények betölthetik azt az űrt, amit az alkohol, vagy más kémiai, netán lelki drog elvesztése okozott.

Először a Református Iszákosmentő Misszióban, aztán a katolikus iszákosmentőknél, de tömegmérétekből csak a Hit Gyülekezetében találkoztunk a megélt Isten-hitben rejlő fantasztikus örömforrással, amely eleve fölöslegessé tette a korábbi, károsító pótszerek használatát. Itt jutottunk arra a következtetésre is, hogy senki fuldokló nem képes a hajánál fogva kimenteni magát a mélyvízből. Az archimedesi fix pont - amibe bárki belekapaszkodhat - Jézus Krisztus isteni jósága, a megváltottságunk hittel történő elfogadása, és minden gondunk Rá helyezése. Ez tehát az igazi megoldás. De más szempontból is óriási nyereség az igazodás a bibliai gondolkodáshoz. Ha kiismerem a teremtető Isten mellett a világunkat megrontó Sátán hatalmát, ennek révén sokkal könnyebb elűzni magamtól a régi rossz szokásaimat és bűneimet, amelyekbe hagytam, hogy a Gonosz belesodorjon. Így egyszerűbb lesz a maró önvádtól is megszabadulni.

A jelenség belső elemzésének legdrámaibb következtetése azonban az lett, amikor tényleg ráébredtünk felelősségünkre a gyerekeink sorsáért. Megfigyeléseink és a statisztikai adatok egyértelműen bizonyították, hogy az alkoholizmusnak (és mindenfajta devianciának, életviteli, vagy családi

zűrzavarnak) a gyermekeink az első számú veszélyeztetettjei! Ez még akkor is igaz, ha azok eleve elhatározzák, hogy mindenképp másként rendezik majd be az életüket, mint szüleiknek sikerült. Mert a „váratlan” kudarc, súlyosabb konfliktusok, feszültséghalmozódás szinte törvényszerűen kiváltja a szülői káros-rossz minta utánzását az új nemzedékben. A bibliai gondolkodás a „családi-generációs átkok” érvényesülésének tudja be ezt a jelenséget, s a megváltás elfogadására biztat, anélkül nem nagyon szabadulhatunk a „szociális öröklődést” terheitől, s a kényszerű ismétlődés esélyétől és veszélyeitől.

Szubjektív történelem-adalékok⁶⁵

egy középeurópai kis ország hamvába holt, szocialisztikus alkoholizmus elleni „küzdelmének” eredményeiről, kudarcairól és utóéletéről, különös tekintettel a „civil” kezdeményezésekre
(Magyarország, 1974- után)

Idestova három esztendeje már, hogy Buda Béla figyelmeztetett, hogy az utolsó „még élők” egyikeként ajánlatos lenne papírra vetnem azokat a - már csak emlékezetben őrzött s az alkoholizmus elleni védekezéssel összefüggő - ezredvégi eseményeket és kulisszatitkokat, amelyekről első kézből tudok, vagy magam is részese voltam. Ahogy visszagondoltam az átéltekre, úgy tűnt, hogy talán valóban érdemesek a megörökítésre, mert semmivel sem voltak kevésbé ábránd-kergetők vagy furfangosan realisták, heroikusak vagy diplomatikusan mértéktartók, mint a korábbi alkoholel- lenes törekvések, az egyházi nekibuzdulásoktól a God Templar Mozgal- mon át a Kék Kereszt és az Antialkoholista Munkásszövetség különféle kezdeményezéseiig.

Első nekifutásra egy élményvázlatot készítettem, arra szerettem volna felfűzni később a dokumentumokra épülő, jegyzetapparátussal kiegészülő könyvet. Sajnos aztán erre több okból nem került sor. Viszont 1999. feb- ruár 13-án, a Békéscsabai Alkoholizmus Elleni Klub jubileumi ülésén, meghívott előadóként mégis felidézhettem emlékeimet az alkoholizmus- ból közösségi önsegítéssel (self-help révén) menekülni próbálók, az AE- klubmozgalom szemszögéből. A már említett könyv-szinopszist és a bé- késcsabai előadásvázlatot veszem alapul tehát, s csupán az emlékezetemre támaszkodom, mert a vonatkozó dokumentumok felkutatására és kijegy- zetelésére már nem tudok vállalkozni. Az itt következő élménybeszámo- lóm ezek szerint egy kevert stílusú, olykor villanásszerű váltásokban vibrá- ló, ám teljességre semmiképp sem törekvő sajátos dolgozat lesz, amelyet a bennünket leváltó nemzedékek - korlátjaik figyelembe vételével - talán mégiscsak tudnak hasznosítani.

Hogy kerültem „csizmaként az asztalra”?

Az általában csak bensőségesen, „Szonjaként” emlegetett Simek Zsófiá- hoz fűződő ifjúkori barátságom felelevenedése révén 1974-ben váltottam pályát, s az ő kollegiális ajánlására vett oda munkatársként a Magyar Vö- röskereszt Arany János utcai székházában működő Alkoholizmus Elleni Országos Bizottság (AEOB) titkárságára Bonta Mihály, a több nyelven

⁶⁵ Győr, 2000

beszélő, kiváló pszichiáter alkohológus. Tőle és Bálint Istvántól meg Kardos Györgytől, nem utolsó sorban pedig Avar Páltól, Levendel Lászlótól és Váradai Gézától - az alkoholbetegség orvoslásának „öregeitől” - rengeteget tanultam, amíg kézírataik és a külföldi szakirodalmat közvetítő fordításaik-recenzióik nyomdai előkészítése során a leírtakat mind mélyebben értelmezni kényszerültem. Az Alkohológia szakfolyóirat rendszeres megjelenítése és a Medicina Kiadó „Alkohológiai kiskönyvtár” sorozatának szerkesztési teendői közepette így tehát mind szakszerűbben volt módom közreműködni a közös munkában, s ezt igencsak szívesen tettem, mert a szépirodalomban még csak első „magvetős” regényével büszkélkedhető irodagép-műszerész számára így nyílt út az értelmiségi szervezőmunkához való visszakanyarodásra. Szakmai megalapozódáshoz és látókörom tágulásához aztán jelentős mértékben hozzájárult, hogy az AEOB Titkárság jogászának, Kalocsay Amáliának tanácsát megfogadtam, és levelező hallgatóként, negyvenhat éves koromban beiratkoztam a Bárczi Gusztáv Gyógyypedagógiai Tanárképző Főiskola szociálisszervező-szakjára, amelynek utóbb, alig hat év múltán az újonnan bevezetett Alkohológia-tantárgy jegyzetkészítő meghívott tanára is lettem.

Utólag nézve bizonyosnak tűnik, hogy szociális érzékenységet, a bajba kerültek iránti felfokozott empátiámat „holokausztos” zsidó előélettemnek - a csaknem elpusztulásomnak - köszönhettem. Öntevékenységre és szervezkedésre irányuló „Ügy-központos” és már-már megszállott megoldáskeresésem - ami mindmáig jellemző rám - valószínűleg a felszabadulás utáni kommunista ifjúsági mozgalomban szerzett élményeimre épül, csakúgy mint néhai tanítómesteremé, a társadalomorvos-pszichiáter Simek Zsófiáé. Tőle azonban mindenekelőtt a statisztikai-epidemiológiai elemzés bravúrjaiból és az előítéletes szokvány-megközelítések merész elvetéséből-meghaladásából, no meg mélységes emberségből kaptam leckét nap, mint nap. A Vöröskeresztből az Alkohológiai Tudományos Módszertani Központba (ATMK) - az Országos Alkohológiai Intézet (OAI) jogelődjébe - történt „áttelepüléssel” aztán még jobban összefonódott szakmai munkásságunk, s a több évtizedes együttműködés termékenységet az OAI által 1992-ben kiadott Életmű-kötetünkben is föllelhető számos közös publikációnk tanúsítja. Ebbe a mély barátságba és alkohológiai elkötelezettségbe csakhamar a szociálpolitikai terepmunkában nálunk otthonosabban mozgó feleségem is bekapcsolódott. Őszintén meg kell valanom azonban, hogy szoros együttműködésünkben, szinte az utolsó napokig - az 1994-ben bekövetkezett váratlan haláláig - mindig Szonja volt a zseniális, a villámgyors „lényegfelismerő ész”, rám pedig többnyire az öt-

letek-gondolatok türelmes megfogalmazása és konok-kitartó nyüstölése, aprópénzre váltása hárult. (De ha már itt tartunk, halványan azt is ildomos jeleznem, hogy az előadásokban, felszólalásokban, parázs vitákban, közleményekben, újságcikkekben és országjáró szervezőmunkában megtestesülő - talán csak a már említett Levendel Professzoréhoz hasonlítható - „prófétikus szerepbe” szinte mindhárman olyannyira beleéltük magunkat, hogy azt még a magánéletünk is megszenvedte, és sajnos a családuk meg a gyermekeink is bizony megsínylették.)

A „társadalmi közeg”, amelyben dolgoztunk és dolgozunk

Magyarországon több évtizedes trend, hogy a megkötött házasságok mintegy fele válással végződik. A házastársak együtt maradása sem tartós garancia azonban, mert a magyarországi férfiak egészségtelen életmódja és káros szenvedélyei miatt a várható élettartamuk csaknem egy évtizeddel rövidebb, mint a nőké, s a kétharmaduk nem éri meg a 65. születésnapját. Sok gyermek nő föl tehát apa nélküli csonka, vagy módosult családban. A szülők, akik öröklődnek a megélhetési és érvényesülési gondjaik közt, ritkán érnek rá, hogy gyermekeikkel azok igénye szerint foglalkozzanak. Ha pedig belekeserednek vágyaik föladásába, és kudarcaik, megaláztatásaik terhétől meg-megfáradnak, gyakran egymást teszik ezért felelőssé. Nem csoda, ha menekülnek a kamaszok meg a csitri lányok az álszent hazugságok és üres prédikációk, a részeg otrombaságok és hisztériás veszekedések „szülői házából”, a tévére bambuló látszat-családokból. Nyilván ez a táptalaja az italozás és a narkó-mámor korai keresésének, az elcsavargásoknak, a galeri-haveroknak, a diszkó-bulik és játékautomaták bódító pótörömeinek. De ez a gyökere sok-sok elhamarkodott, felszínes szexuális kapcsolatnak és a hamarosan válással végződő meggondolatlan házasságok jelentős részének meg jónéhány gyermek állami gondozásba kerülésének is.

A szomorú az, hogy a fölvázolt helyzet a rendszerváltás óta csak tovább romlik, mert az - idáig legalább is - jelentős egzisztenciális elbizonytalanodást hozott, és megnövelte mind a munkanélküliséget, mind a hajléktalanságot. A határokon ugyanakkor akadálytalanul átgyűrűzik az a sivár fogyasztói attitűd, amely a társadalmi anómiát nyers brutalitásával robbanásig feszíti, miközben a liberális gazdaságpolitika olyan anarchikus piaci viszonyokat eredményez, amelyben az egészségre káros élvezeti szerek termelése, behozatala és fogyasztása egyaránt ellenőrizhetetlen.

Ha azonban a hetvenes-nyolcvanas évekre, a puha diktatúra korszakára gondolok vissza, amikor a mind mélyebbre süllyedő spirál tendenciája

gyorsulni kezdett, azt állíthatom, hogy egyrészt könnyebb, másrészt nehezebb körülményekkel kellett akkoriban szembenéznünk, - s mind a pozitív, mind a negatív aktuális tényező „rendszer-specifikus” volt. Amikor ugyanis a fölvezetett problémahalmazra az értelmiség bizonyos körei megpróbálták ráirányítani a közfigyelmet, annak a hivatalos téveszmének, mely ideológiai tabunak a hazug, képmutató maradványaival is még számolni kellett, hogy „a szocializmustól idegenek a devianciák, és ezeknek előbb-utóbb automatikusan meg kell szűnniük”. Hiába cáfoltak rá erre a hurrá-optimizmusra a statisztikai adatok, újra és újra bizonygatni kellett, hogy nemcsak az alacsony születésszám végett, de a sok-sok értelmetlen, idő előtti haláleset miatt is fogyatkozik mind gyorsabban a magyar lakosság - az ezredvéghez közeledve immár évente közel ötvenezer fővel! -, s egy tízmillió országának egy-egy kisvárosnyi népesség elvesztése bizony komoly érvágás. Ám ugyanerre az „államszocialista eszményre” hivatkozni is lehetett, így nyílt mód mind markánsabban megfogalmazni a vezetői felelősséget és a szervezett ellenlépések nélkülözhetetlenségét. Ezért alakulhatott át a kevés tekintéllyel rendelkező „vörös kereszt” országos bizottság 1982-ben - miként a 2. fejezetben majd bővebben kitérek rá - Alkoholizmus Elleni Állami Bizottsággá (AEÁB-vé), méghozzá miniszterelnök-helyettesi vezetéssel. Aczél György „legmagasabb” jóváhagyásával így kerülhetett sor a Társadalmi Beilleszkedési Zavarokkal foglalkozó „tárcaközi főirány” multiprofesszionális kutatóinak a szisztematikus együttműködésére és a kutatási eredmények rendszeres publikálására, akik közé mi is tartozhattunk, Andorka Rudolffal, Buda Bélával, Ferge Zsuzsával, Levendel Lászlóval és Pataki Ferencsel együtt (hogy csak néhány nevet emeljek ki). A devianciákkal foglalkozó nemzetközi szakirodalom - mindenekelőtt Buda B. munkássága nyomán - így szívároghatott be és termékenyíthette meg a hazai szakemberek gondolkodását. A tbc-re, a korábbi „morbus hungaricusra” emlékeztetve pedig, a társadalom alarmizálása végett ezért rövidíthettük aztán TBZ-nek a feltárt „káros és kóros” társadalmi jelenséget.

A TBZ-kutatások egzaktan igazolták, hogy az adott környezet, amelybe beleszületünk s amelyben felnövünk, egyaránt hat a közösség és az egyén sorsára. A rossz szokások tovább élésével, a „szociális öröklődéssel” pedig mintha akaratunkon kívül, generációs átokként érvényesülne valami láthatatlan „mérgező pedagógia” (Avar által honosított fogalom), ami az alkoholizmusnak, a durvaságnak, a türelmetlenségnek, az alkalmazkodni, vagy éppen a pénzzel bánni nem tudásnak, de még az öngyilkosságra való hajlamnak is veszélyes „vírus-hordozója”.

Bebizonyosodott az is, hogy a közvélemény és a segítségre hívatott szakemberek többségének a hozzáállása a már bajba került emberekhez alapvetően képmutató. Amíg lehet, a családok, a barátok, de még az orvosok is elbagatellizálják és eltussolják a deviáns „esetet”. Amikor viszont a szerencsétlen delikvens már annyira lezüllik, hogy szociálisan elviselhetetlené válik, akkor már csaknem mindenki arra hajlik, hogy másokat okoljon, és elítélje-kirekessze az illetőt. A hozzátartozók a legszívesebben büntetőintézetbe záratnák, de az orvosok többsége sem szívesen foglalkozik az ilyen, már patológiásan viselkedő személyekkel, s az orvosi rendelőkben általában még az alkoholfüggőt és a narkomániást sem tekintik „közönséges betegnek”. Igaz, hogy a deviáns viselkedés személyiségkorrekciója tényleg nem illik bele a hagyományos medicínába, de az semmiképpen sem megoldás, hogy a segítő beavatkozás partnerkereső komplex metodikáját még most sem tanítják az orvosegyetemen...

Az alkoholizmusból, a többi narkomániából s tulajdonképpen az összes devianciából való kilábolás tehát azért nehéz az adott közegben, mert mire a változási, életvitel-módosítási szándék nagynehezen mégiscsak kialakul valakiben, rendszerint már megritkul a levegő körülötte, s elfogynak a támogató hozzátartozók és értő szakemberek a gyógyulni-szabadulni törekvő környezetéből. Bizonyára ezzel is összefügg, hogy évtizedek óta hiábavalónak tűnik a küszködés a legpusztítóbb devianciával, az alkoholizmussal. Az utolsó negyedszázadban - az elkötelezett szakemberek minden igyekezte ellenére - így nőhetett duplájára az egy főre jutó szeszital-fogyasztás Magyarországon, és az abuzőr életvitelre jellemző májzsugorodásban ma már, az össz-lélekszámhoz képest többen halnak meg nálunk, mint a közismerten sok bort ivó Franciaországban, ahol ezt a bajt már évtizedek óta nemzeti katasztrófaként kezelik.

A szakemberek egybehangzó tapasztalata, hogy sokkal több a „rosszul funkcionáló család”, mintsem gondolnánk. Távolság áll tőlem a szándék, hogy a képet túl sötétre fessek. Szerencsére vannak jól működő, biztos alapokra építkező stabil családok is. És az sem törvényszerű, hogy aki úgymond, „rossz helyre született”, az nem kaphatott esetleg a Teremtőtől olyan tartást, képességeket, hogy annak ellenére is ki tudjon mászni az örökölt kátyúból, és akár még okulni is tudjon a felmenőit sújtó keserves körülményekből. De sajnos, gyakorta mégis azzal találkozunk, amit most nevére neveztem, s honfitársaink többsége e miatt csak akkor tud vigadni, vagy éppen mulatni - ha alaposan „beolajozza” a torkát. Jókedve azonban többnyire múló öröm, amiből rendszerint másnaposan, fejfájással és friss bódulatra vágyva, csak átmenetileg józanodik ki. Szinte rárimelnek erre

nemzeti identitásunk klasszikus ellentmondásai. Történelmünk a rövid nemzeti felbuzdulások és a századokra árnyékot vető tragédiák kontraszt-sorozata: csupa Muhi, Mohács, Világos meg Trianon. (Egyedül a Kárpát-medencei zsidóságot szinte teljesen kiírtó Holokausztot vonakodik a nemzettudat ezek közé besorolni...) Nagyjaink sablon-portréit pedig érdemes végignézni az iskolák osztálytermeiben: valamennyi arc komor, valószínű világfájdalom mindegyikük. Mintha mind azt sugallnák, hogy a depressziót súroló kollektív önsajnálat s a „sírva vigadó” karakter mindörökké jellemzi népünket. Felmerül bennem ezért a kétely, hogy netán nemzedék-töredékünk minden lázas igyekezete a társadalmi bajok orvoslására is csak egy röpke Don Quijote-i epizód volt, ami napjainkra már szükségszerűen merül a feledés és a közöny kaparj-kurta, bugaci magyar homályába. Ám az őrzők a vártat mégsem hagyhatják el, ha egyszer föl-vállalták hálátlan szerepüket. Semmiféle intellektuális mérlegelés nem ad számukra fölmentést, mert különben - ahogy a Biblia tanítja - a vesztükbe rohanó társak vére rájuk hullna vissza. Nekik az a dolguk-hívatusuk, hogy folyamatosan és lankadatlanul félreverjék a harangokat...

Hogyan lett az MSZMP-nek „alkoholpolitikája”?

Simonnéről, Bonta elődjéről az Arany János utcai AEOb Titkárság élén, én már csak hallomásból tudok, de Sárosi Imrét, a hajdani kispesti ifjúmunkás-mozgalom veteránját - aki az első alkoholizmus elleni klubok körül bábáskodott, s akitől néhány hónap múlva a munkakörét is megörökölttem - még személyesen ismerhettem. Tőle tudtam meg, hogy a Vöröskereszt égisze alatt működő AEOb a hatvanas években jött létre, egy titkos - „háromezres” - kormányhatározat alapján, amire nyilvánosan hivatkoznunk sem volt szabad. Ez a dekrétum szabta meg a feladatait és szervezeti felállását annak a „társadalmi” bizottságnak, amely a „küzdelmet” lett volna hívatva inspirálni a „hivatalosan már-már nem is létező” magyarországi alkoholizmus fölszámolására. E döntés szerint az AEOb mindenkor elnöke az egészségügyi miniszter (akkoriban a szivarról szivarra gyűjtő Schultheisz Emil), titkára pedig a Vöröskereszt főtitkára (az odakerülesem évében funkciójába lépett „hangöblögető” s ellentmondást nehezen tűrő Hantos János) lett. A semmiféle hatáskörrel fel nem ruházott testület - amelybe a minisztériumoknak és a nagyobb társadalmi szervezeteknek kellett képviseltetniük magukat - általában negyedévenként ülésezett. Itt tárgyalták a hasonló összetételű szakmai (egészségügyi, gazdasági-jogi, propaganda, alkoholizmus elleni klubokkal foglalkozó) albizottságok és a Titkárság által előkészített témákat, előterjesztéseket. Ezek általában arra irányultak, hogy az alkoholizmus-fertőzöttséget és a véde-

kezés tapasztalatait tapintatosan-politikusan sikerüljön feltárni, és a „Párt és a Kormány” által is elfogadható javaslatokat lehessen letenni az „illetékesek” asztalára - az alkoholos italok forgalmazásának korlátozása, illetve üdítő italokkal való kiváltása és a hatékonyabb sajtó-propaganda valamint a jogi és egészségügyi feltételek javítása érdekében. Ekkorra már eldőlt az a belső kérdés, hogy a modern, korszerű antialkoholizmust, tehát annak mértékletességi áramlatát képviseljük, s a hagyományos absztinens-mozgalom maradék hívei nem nagyon jutottak szóhoz. Kivételt talán a God Templarok és az Antialkoholista Munkásszövetség (AMSZ) hagyományaihoz ragaszkodó Arató Emil képez, aki az Alkoholológia hasábjain még a hetvenes évek végén is bírálta „langyossága miatt” az AEOb-t.

A Vöröskereszt hálózatára támaszkodva mind a fővárosban, mind pedig a megyékben is működtek már hasonló összetételű - ugyancsak minden kompetenciát nélkülöző s gittegyet hatékonyságú - alkoholizmus elleni társadalmi bizottságok. Ezek között azonban némileg kivételt képezett a Veszprém megyei. Itt ugyanis a területi pártbizottság valamiért jobban hallgatott a megyében alkoholistákkal foglalkozó orvosokra, a sümegi pszichiátriát vezető Lipcsey Attilára és a dobai rehabilitációs intézet igazgató-főorvosára, Horváth Endrére. Így aztán ott vették a legkomolyabban a nagynehezen megszületett 1977-es - még mindig titkos - PB-határozatot. Akkorra sikerült ugyanis elérni, hogy az MSZMP Politikai Bizottsága végre foglalkozzon a terjedő alkoholizmus problémájával, s - a veszély jelentőségét főleg az ifjúság soraiban elismerve - legalább elvileg állást foglaljon a teendőket illetően. A Veszprém-megyeiek még külön brossurát is szenteltek az ügynek, sőt ezt nyíltan terjesztették az alapszervezetekben, s még a téma szakreferensét is kijelölték egy fiatal orvosnő, Tóvári Margitka személyében. A „kettős kötést” azonban, amiben folyamatosan dolgoznunk kellett, jól jellemzi az a szóváltás, ami közte megköztünk kialakult a megyei társadalmi bizottság ominózus ülésén. Ott ugyanis én elég ügyetlenül megjegyeztem, hogy a kiadvány ugyan országos minta lehetne, de az tényleg nevetséges, hogy a megyei pártvezetés által megszabott feladatok végrehajtásának felelősségét egy olyan társadalmi bizottságra ruházzák, amelynek semmi felügyelő kompetenciája nincsen a határozatban felsorolt intézmények fölött. Erre Tóvári Margitka kapásból a szavamba vágott, és indignáltan leszögezte: „Fekete elvtárs, jó lenne, ha egyszer s mindenkorra tudomásul venné, hogy a Párt az nem viccel!” Szonja - akivel az AEOb és az Országos Ideg- és Elmegyógyintézet (OIE) Szervezési és Módszertani Osztálya képviselőjében a tanácskozássra, szokás szerint együtt érkeztünk - alig tudta kimosdatni-kimagyarázni

ironikus „pártellenes” észrevételemet (pedig ha a hatalomnak lett volna némi humora, a megbukott modell talán többre jutott volna...).

Jellemző, hogy a Belügyminisztérium (BM) közlekedésrendészeti kiállításán merték egy falfeliraton először idézni az 1977. évi PB-határozat egyik passzusát, de a „várfalak ostromával” természetesen nem hagytunk fel. Még ebben az esztendőben jelent meg az Alkoholológiában Simek korszakot nyitó tanulmánya - Az alkoholizmus és a korai halál címmel -, ami tényszerűen bizonyította, hogy a harminc és hatvan év közötti, elvileg még produktivitásuk teljében lévő férfiak riasztó halálozás-növekedése egyértelműen következik az alkoholos italok fogyasztásának megkétszereződéséből. Egyidejűleg mind több adattal sikerült bizonyítanunk az alkoholos befolyásoltság és az alkoholizmus szerepét mind a családok széthullásában, mind a bűncselekmények elkövetésében, és - elsősorban az Alkoholológiában, de a napi sajtóban is - sorra jelentek meg elemző írások az írók és művészek, de kiváltképp a vezetők érintettségéről és felelősségéről, sőt még arról az aggasztó jelenségről is, hogy a fegyveres testületek soraiban az átlagot meghaladó mértékben tapasztalható az alkoholos italokkal való visszaélés (Molnár József). Már az alkoholizmus terjedése (és terjesztése!) mögött meghúzódó érdekviszonyokat is feszegette nem sokkal később az a Hortobágyi Tiborral és Nagy Györggyel közösen írt dolgozatunk is, amit a Valóság közölt, de ide sorolható az Alkohológia című periodika valamennyi szerzőjének és recenzorának minden egyes közleménye, akik jeles névsorából a már említetteken kívül Bór Károlyt, Bugyi Balázst, Csuhan Bélát, Fejér Juditot, Gerevich Józsefet, Hárdi Istvánt, Nyárády Évát, Péter Árpádot, Szoboljeva Ludmillát, Valkay Zsuzsát és Vértés Lászlót emelem ki s idézem föl szinte találomra, emlékeim tárházából. A kibontakozó offenzívában már mind határozottabban körvonalazódtak az elvárható ellenlépések is. A PB-határozat által némileg fölszabadított légkört a legjobban jelzi talán a 2024/1977. (MT.) sz. határozat - amely az államigazgatás különféle ágazatai számára tűzte ki a konkrét alkoholizmus elleni teendőket mind a hatékonyabb gyógykezelések, mind pedig az alkoholkínálat korlátozása érdekében -, s az sem közömbös, hogy ez a kormánydöntés már „kétezesként” születhetett meg, tehát a Határozatok Tárában való közzététel révén legalább a közép szintű vezetők előtt is ismertté válhatott.

Mindezek fokozatosan szétfeszítették az AEOB megkövesült kereteit. Az előterjesztett helyzet- és hatásfelmérő jelentéseket a szó szoros értelmében kilúgozta ugyanis a hatalom által elvárt (s a beidegzett öncenzúra által diktált) semmitmondó, szokványos, csiszolt nyelvezet, amelynek a

legjellemzőbb mondata szerint „a megszabott feladatok végrehajtása időarányosan folyik”. Simekkel kénytelenek voltunk tehát tömören összefoglalni a riasztó tényszámokat mind a veszélyes tendenciákról, mind az ellenlépések nagyságrendnyi lemaradásáról, és a szolgálati út megkerülésével, közvetlenül a miniszterelnökségre juttattuk el azokat. „Párhuzamos jelentésünket” a minisztertanács elnöke, Lázár György írásban köszönte meg, de sem pozitív, sem negatív következményét nem érzékeltük, bár ez utóbbival is számoltunk partizánakciónk miatt.

Ekkorra tehető, hogy az akkor Balassagyarmaton élő Samu István és Könczöl Csaba - az elkötelezett pszichiáter és az elszánt újságíró - is aktívan bekapcsolódott a hazugságok megülepedett kódének szétosztatásába. Nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni, hogy e korszak antialkoholizmusának „világító rakétáit és nehéztüzérségét” egyaránt Levendelnek, a tbc-vel súlyosbított alkoholisták karizmatikus mentő-apostolának a könyvei, tanulmányai és újságcikkei képezték. Azonban ő is, mi is hiába szólalhattunk föl az AEÖB-ban, hogy ezt a bajoknak csupán elkendőzésére alkalmas „fügefalevél-bizottságot” haladéktalanul át kell szervezni egy hatékonyabb, intézkedési és vétőjoggal felruházott olyan tárcaközi Alkoholizmus Elleni Állami Bizottsággá, amit a minisztertanács elnöke (vagy helyettese) közvetlenül irányítana -, amíg a Simekkel készített helyzetfeltáró tanulmányunkat el nem juttattuk most már a Társadalmi Szemléhez. A főszerkesztő, Benke Valéria - a PB-tagok egyik legtekintélyesebbje - ugyanis jól reagált. Magához rendelt bennünket, hogy érveink igazáról meggyőződhesen. Az alku értelmében következtetéseink élet egy kevésbé lefaragtuk ugyan, ő viszont vállalta, hogy az AEÖB megalakítása érdekében konkrét lépéseket tesz. Jól emlékszem töprengő szavaira: „Hm, ki is az, aki a minisztertanács elnökhelyettesei közül a legjobban ráér? Igen, Sarlós elvtársra rá lehetne bízni...” És Szonját másnap kora reggel felhívták a lakásán: „Halló, itt Sarlós.” Egy kis túlzással úgy is fogalmazhatok, hogy az így indult telefonbeszélgetésnek volt köszönhető az események felgyorsulása, az AEÖB meg az ATMK megalakításáról rendelkező új - most már „ezres”, tehát nyíltan publikált! - kormányhatározat megjelenése a Magyar Közlönyben.

Örömünk azonban nem volt felhőtlen. Sarlós István ugyanis semmivel sem volt kevésbé szűklátókörű apparatcsik, mint vöröskeresztes titkárunk. Természetüket talán a legjobban az az „összjátékuk” leplezi le, ahogyan Soós Zoltán, a kocsmákban és alkoholelvonó intézetekben egyaránt népszerű, kézről-kézre adott „Pohárköszöntő” című zsebkötetének a negyedik kiadását próbálták megakadályozni. Ellenérzésüket a konkrét eset-

ben az váltotta ki, hogy az alkoholizmus elleni „küzdelem” látszat-jellegét - és a baj terjedésének az összefonódását a hatalmi érdekekkel - talán senki nem bírálta addig olyan élesen, mint ez a részegeskedéséből megszabadult költő. Miután e versfüzér utánnyomása most már az AEÁB kiadásában került volna az utcára, jeles vezetőink jóváhagyása, sajnos nélkülözhetetlen lett hozzá. Hantos azonban - inkább óvatosságból, mint elvből - annyira akadékoskodott, hogy az már Rapcsányi Lászlónak, a Propaganda Albizottság frissen kinevezett elnökének is sok volt, s tiltakozása jeléül lemondott tisztről. Igazam tudatában, az AEÁB soron következő ülésén nyilvánosan hoztam szóba a témát. A hatás frenetikus volt. A megjelentek alig tudták leplezi megdöbbenésüket. Olyan jelenetnek lehettek a tanúi, amire a magyar országgyűlés épületében talán még soha nem volt példa: a kormányelnök helyettese székéről felugrott, s lobogtatni kezdte Soós Zoli inkriminált verseskötetét, majd kivörösödött arccal, indulatában el-elakadó nyelvvel szavalni kezdte belőle az Mulat a vezér című poéma egyik „arcpirító” strófáját. (Az igazsághoz azért az is hozzátartozik, hogy e nyilvános összekoccanásunk után szerény személyem hamarosan „önként” átköltözött az ATMK-ba, az új intézmény első igazgató-főorvosa, Simek védőszárnya alá. De az is tény, hogy a Pohárköszöntő új kiadása a Vöröskereszt nyomdájából nem sokkal később mégis piacra került, de most már az Ötvös Attila által szerkesztett Klubhíradó - az alkoholelles klubok fóruma - karácsonyi számában, mint egy kivágható és összehajtogatható melléklet.)

Az itt föl villantott emlékképek lényege talán úgy summázható, hogy addigi minden politikai fáradozásunk és taktikázásunk tulajdonképpen egyetlen célra tört. A szocialista eszme ember-központúságát őszintén komolyan véve, lépésről-lépésre próbáltuk elfogadtatni az MSZMP vezetésével és a sajtóval meg a rádióval - mintegy lyukat beszélve a hasukba -, hogy a nagybetűs Pártnak igenis van perspektivikus „alkoholpolitikája”. Az adott viszonyok között csakis így közeledhattünk lépésről-lépésre az alkoholizmus megfékezésére és gyógyítására irányuló szervezett akciók mindmáig legtermékenyebb korszakához. Két évvel utóbb ugyanis ez az állam által irányított alkoholizmus elleni organizáció mégiscsak kibontakozhatott. Konkrétan arra a néhány esztendőre gondolok, amikor egy igazi orvos, Csehák Judit lett a miniszterelnök-helyettes, és ő vállalta át az AEÁB elnöki tisztségét. A megújult Bizottság ekkor végre hozzálátott a korábbi döntések felülvizsgálatához és kiegészítéséhez. Ezt aztán mindenképp a TBZ-kutatásokra építhette, s így Magyarországon először lett érékelhető határozott törekvés az állam részéről egy komplex védekezési -

megelőzési, gyógyítási és rehabilitációs - szisztéma kialakítására, a nemzetközi tapasztalatok figyelembe vételére. Ez az AEÁB - paradox módon éppen a politikai rendszer föllazulása és széthullása időszakában - képes volt fölülről inspirálni egy pozitív változást, egy potens struktúrát, amelynek néhány hónap alatt kiépült a területi hálózata is a fővárosi és megyei tanácselnök-helyettesek irányításával. Erre az időszakra tehető az alkoholos italok időbeli és térbeli kínálatát korlátozó intézkedések bevezetése csakúgy, mint az alkoholbetegeket gyógyító szakhálózat kiépítése. De e korszakban kezdődött meg „a munka és az alkohol szétválasztása” is (Nagy György által kreált fogalom), és ennek jegyében ekkor tűntek el (átmenetileg) a „repi” italok a különböző szintű vezetők íróasztalából...

Mint váltotta föl a hánytató „elvonó-kúrát” valami orvosibb, emberibb megoldás?

A hatvanas évekre jellemző orvosi beavatkozás az alkoholisták életébe - mint erről módomban állt tájékozódni - szinte teljesen leszűkült a detoxikáló állomások maximum huszonnégy órás kijózanító szerepére és a - főleg erre kötelezett betegeket kezelő - ambuláns „alkoholelvonó intézetekre”. Ebben is, abban is a hánytatásnak jutott a főszerep, amit egyaránt alkalmaztak a méregtelenítésre és a pavlovi reflextanra építő „alkoholundor-terápiára”. Még az ország két legjelentősebb, alkoholistákat gyógyító bázisán - a Récsey Béla vezette Pomázi Munkaterápiás Intézetben és Kardos OIE-beli alkohol-osztályán is ez volt a terápia gerince. Talán csak a Korányi Sándor Tbc és Pulmonológiai Intézet L-pavilonjában, a Leven-del féle „Lordok Házában” alkalmaztak nagyobb arányban egyéb kezelési metodikát.

Simek fogalmazta meg először az averziós-adminisztratív módszer két furcsa ellentmondását, bár sohasem tagadta, hogy akadhatnak olyan alkoholbetegek, akiken éppen így lehet segíteni. Egyrészt azt a szituációt pelengérezte ki, amikor a részeg rendőr bezsuppolja a kijózanítóba, vagy előállítja az elvonóba a nála nem sokkal részegebb delikvenst. Másrészt az undor-kúra gyakori céltévesztésére hívta fel a szakma figyelmét, azt tapasztalva, hogy a pavlovi reflex gyakorta nem az alkoholos italok, hanem éppen a kezelő személyzet iránt alakul ki. Emberséges orvosi hozzáállását egyszerűen nem tudta összeegyeztetni ezzel az embertelen gyakorlattal. Az alkoholisták iránti megértését ráadásul az édesapja iránti szeretete is fűtötte - aki gyerekkorának „legjobb, legkedvesebb embere volt, amíg be nem ivott” - s az a alapélménye, amit a diploma megszerzése után szerzett, amikor a nála segítséget kereső apját bevihette a klinikára -, és őt ép-

pen a már említett durva módszerekkel sikerült öregségére két józan évtizedhez hozzásegítenie.

Az ATMK első igazgató főorvosnője már korábban, az OIE Szervezési és Módszertani Osztályának élén is arra törekedett, hogy minél pontosabb becsléssel tudja fölmérni az ország egészségügyi ellátásra szoruló alkohol-betegeit, és hogy egzakt epidemiológiai adataival ki tudja kényszeríteni a jelenség terjedelmével és súlyosságával arányos kezelési és gondozási feltételeket. Az alkoholbetegek országos gondozási hálózatának a kifejlesztése is az ő munkásságához fűződik. Ehhez az Egészségügyi Világszervezet (WHO) Regionális Irodájának kurzusain-konferenciáin valamint a Szovjetunióban működő komplex diszpanszer hálózat tanulmányozásával gyűjtötte a „muníciót”, ám épített a Pest megyei Ideggondozóban végzett ambuláns tevékenységének tapasztalataira is. Így Magyarországon ő fektethette le írásban először mind az ideg-, mind az alkoholbeteg-gondozás szakmai kritériumait. A „kvázi” gondozás meghaladása aztán az OIE Szakmai Kollégiuma által jóváhagyott módszertani levél kinyomtatásával - és a Símek által szervezett s kézen tartott instruktorok, majd a minisztérium által kinevezett szakfőorvosok segítőmunkája révén - vált a pszichiáter kollegák által általánosan elérhetővé. Hasonlóképp az ő érdeme azoknak a beteg-centrikus (és nem betegség-centrikus! - Levendel különbségtétele), fiatal elmegyógyászoknak a „fölfedezése”, akikre támaszkodva, évek hosszú fáradozásával sikerült kialakítania a pszichiátriáról részben már leváló, önálló alkoholológiai kórházi osztályokat-részlegeket. Az alkoholbetegek kórházi kezelésének a feltételrendszerét és szélesedő terápiás spektrumát is ő sűrítette olyan módszertani levéllé, amit megint csak az OIE Szakmai Kollégiuma hagyott jóvá - akárcsak azokat a módszertani leveleket, amelyek egyikét, az alkoholizmus elleni jogi eszközökkel foglalkozót Fejér Judit állította össze, az alkoholbetegek közösségi rehabilitálásával, az AE-klubokkal kapcsolatosat pedig jómagam. E módszertani levelek létrejöttében kár lenne elhallgatni az OIE akkori főigazgatójának, Tariska István professzornak a bátorító szerepét sem. Ez annál inkább értékelhető, mert a kliniko-patológiai megalapozottságú neuropszichiátriai iskola képviselőjeként állt a hagyományos medicinát kitágítani igyekvő törekvéseink mellé.

Az említett szakmai állásfoglalások mind inkább kollektív produktumokként fogalmazódhattak meg, párhuzamosan azzal, ahogy az alkohológus-addiktológus pszichiáter-gárda identitás-tudata erősödött. Érdekes módon ezeknek a specializálódó orvosoknak a szakmai önszerveződése

Magyarországon a közösségi önsegítés (self help) mozgalom élénküléséhez kötődik, amelyet bővebben majd az 5. fejezetben érintek.

Az alkoholbetegek egészségügyi ellátásának fejlesztéséért azonban az elkötelezett szakemberek konok érvzuhataga sem volt elegendő, a cél érdekében alkalmanként „ravasz” megoldásokhoz folyamodtunk. Egy jellemző példa, amikor az egészségügy felső és közép vezetői újra és újra visszautasították, hogy az államigazgatási határozattal gyógykezelésre és gondozásra kötelezett alkoholistákkal először kórházi körülmények között foglalkozzanak az orvosok (méregtelenítés, szövődmények kezelése, gyógyulási motivációk kiváltása, kapcsolatrendezés elkezdése stb.), e javaslat előterjesztésére és képviselésére Simek titokban rábírta az igazságügyi minisztérium AEOb delegáltját. Így mindjárt könnyebben sikerült keresztül vinni a változást... Tulajdonképpen a Nagyfai Munkaterápiás Alkohollevonó Intézet is azért alakult meg - elég szerencsétlenül - éppen a büntetés-végrehajtás intézményrendszerén belül, mert a tehetetlenkedő egészségügyi tárca képtelen volt a legnehezebb esetekkel szembenézni, és ehhez is az „igazságügyiek” bizonyultak jobb partnernek... De az akkori-
ban már leküzdöttnek vélt tuberkulózis elleni védekezésben „fölöslegesség” vált kiváló társadalom-orvosok (hadd emeljem ki közülük Thaly Gedeont) átcsábítása és beszerzése az alkoholbetegek gyógyításába, ez a fegyvertény is az ATMK (Levendel és Simek) koncepciójának és organizációs készségének volt köszönhető... És hasonló egészségpolitikai bravúrsorozat volt a Szekszárd-palánki alkoholbetegekre specializált rehabilitációs osztály létrejötte is (Nyárády Éva), meg az olyan új - s mind több módszert kombináló - alkoholológiai egységek, mint például a szegedi városi kórház pszichiátriai osztályán mind eredményesebben gyógyító s kezelte-
jeiből már munkatársakat is nevelő alkoholológiai részleg (Szilárd János és Dobranovits Ilona), a hasonló szemléletű zalaegerszegi (Győri László) és nagykanizsai (Hortobágyi T.) meg a szombathelyi (Nyúli László), a kecskeméti (Szűts Attila és Dombay Sarolta) pszichiátriai osztály, vagy a gyulai TBC-szanatóriumból ügyesen kihasított intézet (ahol többek közt már hipnoterápiát is alkalmaztak - Marsal György és Baly Hermina produktuma), továbbá a Dél-pesti kórházban megszerveződött komplex addiktológia (Farkasfalvi Klára) és a Pomázi Munkaterápiás Intéz megkettőzött alkoholológiai osztálya (a Dolinán és a Kiskovácsiban működő - Stumpf Imre, illetőleg Takách Gáspár, majd utóbb Pándy László vezetésével), no meg a balassagyarmati (Kadosa Ildikó), a szigetvári (Szikszay Petra), az újszászi (Thaly házaspár) és a Róbert Károly körúti kórházban kialakított (Funk Sándor) szocioterápiás alkoholológiai osztály...

A pragmatikus organizálódás az évtizedek során természetszerűen számos elvi, definíciós problémát is előhozott. Ezek közül csak a legfontosabbakat sorolom. *Az orvosi kompetencia kezdete és vége - alkoholbetegek esetében.* Egyes orvosok ugyanis csak a függőséget minősítették betegségnek (Simek egyik dolgozatában úgy írt Kardos Györgyről, mint a „dependencia lovagjáról”). *A betegség-konceptió előnyei és az alkoholizmus túlmedikalizálásának árnyoldalai.* Mi a teendő „szimpla” alkoholabúzus, és mi a már kialakult dependencia esetén, s *vannak-e differenciál-diagnosztikai lehetőségek, amelyek szerint esetenként eltérhetnek a terápiás célok* (absztinencia vagy mértékletességre való beállás - Avar Pál és Holzberger Mária szerepét emelem ki a probléma tisztázásában). *Mennyiben határolható el az alkoholbetegség az alkoholizmus szövődményeitől* (Aszalós Zoltán, Környei Edit). A mélyebben fekvő okok közelítése (*a „száraz alkoholista” fogalma* - Takách Gáspár által meghonosítva). *A korai beavatkozás paradoxonjai* - nagyobb eredményesség, kisebb hajlandóság -, s a körzeti alapellátás lehetőségei (itt mindenekelőtt Péter Árpád Felsőszentivánról kiinduló, majd Dibusz László és mások bekapcsolódása révén a családorvosok alkoholológia tagozatának megalakulásába és egy speciális, közös módszertani levélbe torkolló szisztematikus munkájára utalok). *A kötelezés vagy jogi kényszer alkalmazható-e egyáltalán a gyógyítást elutasító alkoholista esetében* (önkéntes motivációk kiváltása a kötelezett betegben, akár „per-újrafelvételi” dramaturgiával: Avar és Simek). *Az alkoholbetegséggel kapcsolatos egyéb szakmai kompetenciák, a családgyógyász és más segítő szervezetekkel való együttműködés. Mikor kell egyéni és mikor milyen csoportterápiát lehet alkalmazni* (a különféle pszicho- és szocioterápiák, továbbá az andreutika mentálpedagógiai technikáinak tere-lehetősége (Avar és Valkay, majd az avari teóriákat komplex betegkezelési, képzési és mentálhigiénés rendszerré fejlesztő Fekete György munkásságára célok elsősorban). *Az alkoholbetegek rehabilitációjának lépcsőfokai* (orvosi és szociális megközelítésben, valamint az egymásra épülő intézményi lehetőségek szempontjából - e témánál szabad legyen kiemelni Gayer Gyuláné, Horváth Szabolcs, Kassay-Farkas Ákos és Zakál Jenő szerepét). Hogyan oldható fel az az ellentmondás, hogy a honi pszichiátria mindenáron törleszkedni és illeszkedni próbál a hagyományos medicinához, amit azonban éppen az addiktológiai feladatai nehezítenek a leginkább, de a „négeres négeres” önálló szubdiszciplínává válásától is ódzkodik ugyanakkor (Simek volt az alkoholológia-addiktológia önállósodásának fő hirdetője és szervezője). Miképp lehet elérni, hogy a különféle egészségügyi-orvosi szakmák munkatársai is jobban figyeljenek föl az alkohol patogén és kopatogén szerepére, és hogy az érintett betegeket végre hoz-

záértő alkoholológiai kezelésben (is) részesítsék (*szakspecifikus alkoholológia és az addiktológus szakvizsga* - Levendel „vesszőparipái”). *A szeretet és az istenhit szerepe a szenvedélybetegségekből való megszabadulásban* (a transzcendens és a pszichoszomatikus megközelítés metszéspontjai - többek közt Balog Zoltán, Gáspár Judit és Takách G. gondolatai a testi, lelki és spirituális gyógyítás összhangjáról -, de például Kardos Gy. annak a sarkos ellenvéleményének adott hangot, hogy „az alkoholbeteget nem szeretni, hanem gyógyítani kell”).

Az ATMK és az OAI első lépéseivel kapcsolatban néhány jellemző emléket szeretném „kapásból” feleleveníteni. Símek játszottak ezekben is a főszerepet, de a politikai változások nyomán sajnos csökkenő hatékonysággal. Szonja amikor a hatvanadik évét betöltötte, nyomban kérte a nyugdíjaztatását, és tanácsadó szerepkörbe vonult vissza. Igen ám, de Levendelnek - az ATMK „szellemi atyjának” - legnagyobb megrökönyödésére, a Tanácsadó Testület soron következő ülésén, Szonja a tőle megszokott nyíltsággal tüstént meg is nevezte lehetséges utódait az ATMK élén: Takách G.-t és Farkasfalvi Klárát... A másik jellemző eset pedig akkor történt, amikor Takáchot, az új igazgató-főorvost Kiss János titkárságvezető borral akarta felköszönteni, de Szonja egy elegáns mozdulattal a vízcsapba ürítette a palack tartalmát, mondván: „Az efféle aktus összeférhetetlen az új intézet jellegével...” Amikor azonban az OAI szervezeti fejlődése került sorra, említést érdemel a Levendel professzor meg Takách között kialakult koncepcionális ellentét is. Míg Takách a pomázi intézet ágy-bázisán kívánta kiszélesíteni a nagyobb önállóságú alkoholológiai intézményt, Levendel ragaszkodott az OAI „lipóti” telephelyéhez. A rendszerváltó évek az „alkohol-ügy” és Takách minisztériumi támogatóit (Illés Zoltánt és Csaba Károlyt) erősen megingatták, így vállalhatott a lakitelki berkekben járatosabb Levendel az addigiaknál is aktívabb szerepet, s így lett az OAI második igazgató-főorvosa...

A komplex betegellátás és rehabilitáció egyik legjelentősebb vívmánya, az úgynevezett „Budakeszi modell” (tbc-s alkoholbetegekre specializált kórházi osztály, védett szállás, egyesület szervezte munkalehetőség) ugyancsak Levendel - és Salamon Éva meg Mészáros Ferenc - nevéhez fűződik elsősorban.

Az addiktológiai ellátás a nyolcvanas években kezdett végre fölfejlődni s legalább megközelíteni az igényeknek megfelelő színvonalat. Az ATMK-nak Országos Alkoholológiai Intézetté való átalakítása, a megyei és fővárosi addiktológiai szakfőorvosok minisztériumi kinevezése és a Területi Általános Megelőző Addiktológiai Szolgálat (TÁMASZ-gondozók) hálózata-

nak kialakítása voltak ennek legfontosabb mérföldkövei (megint csak Simek, Levendel meg Holzberger szerepét kell kiemelni). A tagadhatatlan fejlődés ellenére az egészségügyi beavatkozás tehetetlenségét talán az az eset jellemzi a leginkább, amikor az egyik speciális alkoholológiai konferencián hírül vettük, hogy régi küzdőtársunk, Zs. O., a kiváló pszichiáter és megyei szakfőorvos meghalt. Hallgatólagosan valamennyien felelősnek éreztük magunkat a tragikus esetért, mert szinte a szemünk láttára sorvadt s tántorgott időnként már-már fél-illuminált állapotban, tehát laikus számára is nyilvánvalóan vált mind inkább rabjává ennek a szörnyű szenvedélynek, de a rosszul értelmezett tapintat mindvégig megakadályozta tudós kollégáit abban, hogy a katasztrófa végkifejletét legalább megpróbálják megakadályozni...

A kilencvenes években viszont megtorpant az ellátási hálózat fejlesztésének pozitív trendje, s az ellenlépések jelentős sorvadásának lehettünk tanúi. A személyiségi jogok védelmének - e tekintetben eltúlzott, s a családok érdekeivel valójában már szembeforduló - előtérbe kerülése nemcsak a (Raska László által vezetett) Nagyfai Munkaterápiás Intézet feloszlását és annak a jogszabálynak a megszüntetését eredményezte - ami mégiscsak lehetővé tette a kezelést nem vállalkozó kötelező gondozásba vételét -, de azóta évről-évre tragikusan csökken az alkoholbetegek ellátására szolgáló kórházi ágyak és osztályok száma is. A drogprobléma és a dohányzás elleni védekezés pedig úgy kerül előtérbe, hogy a legszélesebb rétegeket érintő alkoholártalmakról napjainkban már alig esik szó. Az OIE-ből továbbfejlesztett Országos Pszichiátriai Intézetet (OPNI-t) is irányító Veér András - aki Levendel halála óta az OAI igazgató-főorvosa is - s a régi gárda szinte utolsó aktív képviselője, Holzberger M. OAI igazgatóhelyettes, a különféle, még Levendel által létrehozott alapítványokra igyekszik támaszkodni, hogy mentse, ami menthető.⁶⁶

A jelenbe torkolló korszaknak, sajnos csak öt - egymástól ugyancsak különböző és összemérhetetlen hatékonyságú - pozitív mozzanatát tudom megemlíteni. Egyikként a Veér A. nevéhez fűződő *mentálhigiénés program* kimunkálását (és az azóta más intézménybe olvasztott Programiroda országos hálózatának a kiépítését). A második kedvező momentum a *civil - egyesületek és alapítványok gyors megszáporodása*. Ezek közül is a legjelentősebbek azok a csoport-kezdemenyezések, amelyek istenhitre s transzcendens redempcióra építenek (a különböző egyházak iszákosmentő misszióinak a

⁶⁶ Az országos intézetek összevonása kapcsán 2008-ban az OPNI-t és az OAI-t is (végleg?) megszüntették...

megerősödésére és néhány rehabilitációs otthonának a megteremtésére utalok itt - mindenekelőtt a Thaly házaspár vezette Siklós-Máriagyüdön létesült korszerű, új intézetre -, de hivatkozhatok akár a karizmatikus evangéliumi közösségekben - például a Hit Gyülekezetében - tapasztalható gyökeres sorsfordulatokra). És jelentős szerephez jutott a szerveződés egy sajátos formája is: azoknak a drog-ambulanciáknak a hálózata, amelyek főleg Gerevich József meg Topolánszky Ákos inspirációjára jöttek létre. A harmadik kedvező jelenség - véleményem szerint - *a Magyar Addiktológiai Társaság folyamatos aktivizálódása* (ami többek között Holzberger, Sineger Eleonóra és Kassay-Farkas nevéhez kötődik). A kilencvenes évek negyedik „jelentős produktumának” vélem továbbá, hogy Avar P. ál-mát, az önsegítés és a gyógyító nevelés „összeházasítását” Fekete Györgynek ebben az időszakban sikerült releváns rendszerbe foglalnia. De ide sorolom a Józan Élet Egészség- és Családvédő Országos Szövetség által 1992-ben, majd ezt követően kétévenként megjelentetett *célzott statisztikai elemzéseket* is az italozási szokások regionális és foglalkozási eltéréseiről - s ezek összefüggéséről a társadalmi válságtünetekkel, növekvő nyomorral, munkanélküliséggel és hajléktalansággal stb. - „az országgyűlés tájékoztatására”, annak ellenére, hogy ezek mindmáig süket fülekre találtak az államhatalom változó színezetű vezetői körében. (Ebben mindenekelőtt Simek, Schäffer Lajos, Pákozdi Lajos és Rác Lajos meg a szerző munkásságát nevesíthetem.) S a keserű humor jegyében engedtessek meg ide idéznem Simek bevezető gondolatát e statisztikai füzetekhez: „A politikusok agyába-tudatába-vérkörébe talán csak úgy sikerül egyszer mégis eljuttatni a magyarság fogyatkozásának a korai halálózással összefüggő riasztó adatait, ha kúp formájában tudjuk majd beadni nekik...”

Miként férközött be a közösségi önsegítés a valódi gyógyító munka centrumába?

Mint az előzőekben már jeleztem, az AE-klubmozgalom jelentős szerepet játszott a felidézett korszak alkoholizmus elleni törekvéseinek élnkülésében, különösen az egészségügy alkoholológiai szakhálózatának a kifejlődésében, s dinamizmusával mintegy motorja volt annak. A hetvenes évek vége felé pedig még alig öt-hat alkoholizmus elleni klub működött – Zahorán Mátyás és Soóki András meg Kardos és Avar, no meg a cseh-szlovák Skála professzor bábáskodása nyomán. Igaz, hogy az említettek már ekkor nagyon bíztak kezdeményezéseik kiszélesedésében, hiszen a Névtelen Alkoholisták (AA) világmozgalmának inspirációja alapján szervezkedtek, valójában annak az uralkodó politikai divatoknak megfelelő „marxista-állampárti” variációját csempészték be a vasfüggöny mögé. E

ravasz fogásra nemcsak azért volt szükség, mert eredeti AA-irodalom alig-alig juthatott be az országba, s a külföldi kapcsolatokat igencsak ellenőrizték, de „istenes” volta miatt sem volt itthon kompatibilis. A kényszerű taktikai pályamódosulásért azonban, kezdetben különösen nagy árat kellett fizetni: az egyes klubok ugyanis szinte kivétel nélkül *autokratikus orvosi irányítással* tevékenykedtek. Gyakorlatilag ez úgy működött, hogy - miként ezt az I. Országos Klubparlamenten (Gál Zoltánnal, Őrsi Ferencsel és Ötvös Attilával) megfogalmaztuk: a klubokban az orvosok „sakkfiguraként” mozgatták betegeiket, akik csupán a „főorvos urak kedvéért” járogattak el a hetenként tartott klubnapokra.

Az 1978. Évi Klubparlament összehívása volt az öntevékenység első nagy haditette (amit az - Őrsi Ferenc, Ötvös J. A., majd Németh Béla és az utóbbi években Gyarmati Norbert szerkesztésével - azóta is folyamatosan megjelenő Klubhíradó beindítása követett). A szervezők kezdeményezésére ugyanis a gyógyult betegekből verbuválódott klubtitkárok, klub-aktivisták váratlanul „megszállták és forradalmasították” az AEOB áporodott Klubbizottságát. Ettől kezdve aztán a kezelő és kezelt közötti partner-viszony kezdett helyrebillenni, ami az alkoholizmus mélyén többnyire megbúvó személyiség-éretlenség és identitászavar korrekciója szempontjából alapvető fontosságúnak bizonyult. Ezután már a klubtitkárok is „elkezdtek sakkozni” orvosaikkal...

Az élénkülő öntevékenység következő nagy vívmánya pedig volt, amikor a nemrég elhunyt „főklubos” Kordisz Pál - a klubmozgalom legendás hajókovácsa - munkahelyétől, a FEMO-tól két hétre minden évben újra meg újra kiigényelte az alsóörsi üzemi nyaralót, és ott kezdetét vehette a klubtitkárok évről-évre ismétlődő továbbképzése („kapásból” hadd említsem meg itt az önségítés néhány „bajnokának” a nevét a sok közül: Fekécs Imre - az AE-Klubszövetség jelenlegi főtitkára -, Gyarmati Norbert, Hepp Béla, Máté Imre, Mátrai Tibor, Nagy András, Rubint József, Sebessy Sándor, Szabó Ferenc, Szalai László). Itt eleinte csak „üdülgettek” az alkoholbetegekkel foglalkozó „klub-orvosok” klubosaik szeretetét élvezve, majd előadásokat és beszélgetéseket tartottak a jelen lévő (volt) betegek számára. Évről-évre mind nagyobb érdeklődéssel figyelték, ami ott folyik, s tapasztalataikat hamarosan a klubtitkári képzéssel párhuzamosan tartott orvosi-pszichológusi táborozásokon egyeztették (ebben Simek mellett Dombay S., Fekete Jánosné, Farkasfalvi K., Füzi Sarolta, Horváth E., Kelemen Gábor, Marsal György, Nyárády É., Pável Magda, Raska L., Thaly G. és Takách G. nevét szeretném kiemelni). Ott és akkor sikerült ugyanis Magyarországon először áttörni a lélekgyógyászok

sznobizmusát s a Freud-követő pszichoterapeuták ódzkodását az alkoholistákkal szemben. Ekkor kezdett - először ugyan csupán szűk körben - elfogadottá válni Farkasfalvinak és Simeknek az a tézise, hogy *nem a betegeket kell megválogatni a különféle exkluzív pszichoterápiás módszerekhez, hanem mindig a metodikát kell rugalmasan alkalmazni (akár rögtönözve kombinálni és váltakoztatni is!), igazodva az aktuális csoportokhoz.*

Engedtessek meg, hogy felidézzem az egyik dobai szakvezető-képzésnek a korra jellemző ellentmondásait, hogy érzékelhetővé váljon a mai olvasó számára, hogy az alkohológus-addiktológus orvos-identitás, pszichológus-identitás milyen nehezen és milyen küzdelmek árán alakult ki. Az egyhetes tanfolyam végét a résztvevők szerették volna tábortűz és egy kis itóka mellett megünnepelni, hogy feszültségeiket oldani tudják. Az Intézet betegeit-ápoltóit gondolták megkérni, hogy a rőzsehordással készítsék elő ezt a kis „banzájt”. Szonjával hiába magyaráztuk, hogy ez - már csak a kurzus témája meg a Dobán ápolott betegpopuláció miatt is - ízléstelen lenne („és akkor ezek az itteni alkoholbetegek ugyan miként vezessék le a feszültségeiket?”). A fő ellenérvvel - amit Pável M képviselt a legerőteljesebben - képtelenek voltunk megbirkózni: azzal a „szakmai állásponttal” ugyanis, miszerint a kezelt alkoholistákat a kinti életre kell fölkészíteni, ahol ivós emberek között kell megtartaniuk majd absztinenciájukat... Mindössze a rőzsehordást tudtuk sztornózni és a nyilvános tábortűzet sikerült „kigyulladásá előtt eloltanunk”: a szakemberek alkoholos feszültségoldásának így lett a színhelye az egyik intézeti melléképület...

Egy másik, ugyancsak jellemző történet Sátoraljaújhelyhez kötődik. Az ottani ugyancsak konzervatív szemléletű pszichiátriai osztály vezetője, a kiváló felkészültségű Bohács Elemér először értetlenül fogadta és „kiutasította” a betegeket látogatni próbáló, önzetlenül segítő AE-klubtitkárt (Kiss Csabát), majd nem sokkal később – pedig főorvos volt – a saját házában, önkezeléssel ápolta a társaságunkban odalátogató Kordisz Pali érszűkületes lábát. Végül az alsóörsi táborok visszatérő - s „volt betegeivel már természetes módon tegeződő” - törzstagja lett...

Az alsóörsi „nagy menetelés” csúcsára akkor jutott a klubmozgalom, amikor a minisztertanács elnökhelyettese, az AEÁB-elnök Csehák Judit személyesen is megjelent a már közös (szakembereket és laikus vezetőket együtt képző) tanfolyamon, s amikor a Népszabadságban is a kezdő napra időzíthettük belső vezércikkünket... Amikor a Református Iszákosmentő Missziót (RIM-et) újjászervező Siklós József volt a vendégünk, és lelkesen bekapcsolódott a tábortűz körüli körtáncba (mondván: „ez legalább másféle máglya, mint amit a középkor papjai gyújtottak, vagy amin éppen füs-

tölődtek” - de utódja, Balog Z. is többször megjelent aztán Alsóörsön)... Amikor Ócsán beindult a hátrányos helyzetű fiatalokat elsőként tömörítő ifjúsági AE-klubcsoporthoz (Orell F. János)... Amikor az ATMK előterjesztése alapján a OIE Szakmai Kollégiuma közreadta az AE-klubokra vonatkozó módszertani levelét... Ez volt az az időszak, amikor Szonjával kialakítottuk az ATMK és a klubmozgalom szoros együttműködését, amit akkor úgy jellemeztünk, hogy *kettős szereposztásban járjuk az országot, s szükség szerint mikor ilyen, mikor olyan szervezetet képviselünk a terepen, az ügyek kedvezőbbre fordítása érdekében...*

A nyolcvanas évek utolsó éveiben az AE Klubbizottságnak arról kellett döntenie, hogy egyesületté-szövetséggé alakul-e át, vagy az akkor még igen tekintélyes (Loska Szilárd vezette s pénzt-paripát ígérő) AEÁB Titkárság védőszárnyai alá búvik. A balatonboglári tanácskozáson az „ellenzék” kerekedett felül, s az „egyesület-pártiaktól” - a Simek-Fekete kettőstől - már az új generáció vette át a klubmozgalom irányítását (Raska L., Németh B. és Fekécs Imre nevét kell főleg kiemelni). A „kivonulók és csatlakozók” - a plébános Ackermann Kálmán, Balog Z., Muncz Frigyes és Uzoni Péter lelkészek, az orvos polihisztor Avar P., az író Gergely Mihály, a kiváló operaénekes Simándy József, a dietetikai professzor Rigó János, a „tornatudós” Fehérné Mérey Ildikó, a „füstmentes” Illyésné Gyenizse Erzsike, a két ügyész: Mérő Endre és Orell F. János, a citeraművész Pribojszky Mátyás, a nagyközségi tanácselnök Szabó István és a „minden tekintetben eredeti” Sz. Rézmán Teréz (a közismert Babi) nevét semmiképp sem lehet ezek sorából kihagyni - másokkal együtt ekkor, 1988-ban alapították meg a Józan Élet Egészség- és Családvédő Országos Szövetséget, amely a civil szerveződések megszaporodásával aztán fokozatosan elvesztette kezdeti vonzerejét (jelenlegi elnöke Balog Z., titkára Vajda István⁶⁷). A Józan Élet Szövetség próbálta érvényesíteni a klubmozgalom civil kurázsiját a bajmegelőzésben is... - de ez már átvezet a kilencvenes évekbe, az alkoholizmus ellen védekezők elkeserítő visszavonulásának éveibe, amelyre a „mozgalmi” rálátásom az 1992-es infarktussal radikálisan csökkent..., s aztán Simek Zsófia 1994 nyarán bekövetkezett halála után pedig még inkább... Így ennek megítélésére már nincs, nem lehet kompetenciám.⁶⁸

⁶⁷ 2008-ban pedig már Takách Gáspár illetve Méreg Ildikó.

⁶⁸ Ez sajnos tény annak ellenére is, hogy az AE-klubmozgalommal és a Klubhíradóval folyamatosan szoros a kapcsolat mind a mai napig, és a Józan Élet Szövetség tiszteletbeli elnökének választottak 2008-ban.

Epilógus

Befejezésként hogyan is summázzam fordulatos szakmai életutamat? Ezt (a magam nevében) először a „Ki mentheti meg az alkoholistákat?” című, Fekete Györggyel közösen publikált tanulmányunkban fogalmaztam meg (Társadalmi Szemle LII. évf. 1997/4. szám) – mintegy a szenvedélybetegek egészségügyi ellátásával kapcsolatban kialakult hiányérzetemként. Idézek néhány részletet a folyóirat 75. oldaláról:

„Egyikünk, a szociális szervező - immár negyed százada fáradozik a különféle addikt betegek (szerhosszszokással kínlódók) lelki ellenálló képességének erősítésével s családi egyensúlyuk helyreállításával. Az ismétlődő visszaesésekhez sajnos hozzá kellett szoknia. Ráadásul a ritkábban tapasztalt kedvező életfordulatoknak jó részét máig is *képtelen racionálisan* megmagyarázni, s ezek láttán már materialistaként megcsapta a váratlan lelki fordulatok „csoda”-szele. Ám ettől függetlenül is nap mint nap érezkelhette, hogy nem elég csupán „elvenni” valakitől életének pótmegoldását (adott esetben az alkoholt). Ez csak időleges megoldás - mert az illető hamarosan újra „megzuhan”, vagy éppen más addikciókra vált át-, ha nem talál a „pótszer” helyett *igazi, nagyobb értékre*: valódi biztonságra, amely teljesebb örömet tud nyújtani annál. (...) Ez a szerző aztán egy karizmatikus neopünkösdi közösségben (a Hit Gyülekezetében) találkozott utóbb azokkal az „egészségügy rémeiként” ismert - s a terapeuták tehetetlenségét megtestesítő - fiatalokkal, akik azóta *teljesen megszabadultak drogfüggőségüktől*. Nemcsak a szavaik bizonyították, hogy évek óta „tiszták” már a korábban használt „anyagoktól”, de egész habitusuk és nyugodt, jókedvről tanúskodó arcvonásaik is - valamint az a körülmény, hogy szorgalmasan dolgoznak nap mint nap stabilizálódott családjuk fenntartása érdekében. (...) Ha (...) tényként fogadjuk el, hogy a lelki problémák akár testi betegségeket is okozhatnak s azok súlyosbodásában sok esetben közrehatnak, a tudományos gondolkodás semmiképpen sem zárhatja ki e folyamat - a transzformáció - fordított irányát sem. A pszichoterápiás effektusok alkalmazása során - Freud óta magától értetődően - számolnak a segítő beavatkozás efféle kedvező hatásával. Szinte érthetetlen azonban, hogy a *hit élményvilága által inspirált gyógyulásokat* miért fogadja napjainkban is annyi szakember fenntartással. Gyakori az olyan észrevétel, hogy „aki hit segítségével gyógyult meg, az a betegségét talán csak beképzelte”, meg hogy „a hit segítségével szabadult narkomán nem is gyógyult meg valójában, csupán evilági mámorból túlvilági bódulatba esett”.

El kell mondanom, hogy még nyakas „materialista humanista voltam”, amikor már küldtem és elkísértem a krisztusi megváltásba bibliai módon

hívó, imént említett közösségbe olyan szenvedélybeteg barátaimat, akiken a különféle egészségügyi, tudományos technikákkal nem sikerült segítenünk. Amikor azonban saját életem személyes kudarcaival fehéren-feketén számot kellett vetnem, öt esztendővel ezelőtt magam is „megtértem”, vagyis személyes megváltómként fogadtam el s fogadtam be a szívembe az Élő Messiást, az értünk meghalt és feltámadt Jézus Krisztust. Személyes hitem azonban semmiképp sem tett fatalistává, vagy olyan bigott hívóvé, aki az egyéni erőfeszítést s a tudományos beavatkozást semmibe veszi vagy lebecsüli. Az Ige alapján vallom a teremtet dolgok harmóniáját, ami a szenvedélybetegségek esetgén azt sugallja, hogy „segíts magadon, s az Isten is megsegít!” [Lásd még a két szerző válasza a szakmai kritikákra: uo., 1997/7. – szerk.]

Végig olvasván a leírtakat, bőven maradt hiányérzetem. Elnézést kérek mindazoktól, akik feledékenységem, vagy rossz névmemóriám miatt ki-maradtak a „sorból”. Tisztelettel kérek mindenkit, aki *hiátust* fedez fel a csapongó rendezetlenségben feltörő emlékeim tárházában, vegye a fáradtságot, és egészítsen ki reflexióival - korrajzunk csak így válik megközelítően teljessé. Arra pedig a szerkesztő - dr. Buda Béla - figyelmét hívom fel (bizonyára fölöslegesen), hogy a felidézett emlékek, természetüknek megfelelően csak kritikával fogadhatók, ill. értelmezhetők. Őt azonban, aki a felelevenített korszaknak nemcsak tevékeny résztvevője, de bizonyos fókig spiritusz rektora volt - tisztének megfelelően arra kérem, hogy a nagyobb pontatlanságok korrekciója érdekében szerkesztői jegyzetekkel egészítse ki dolgozatomat, sajátos tanúvallomásomat.

KÉPEK, DOKUMENTUMOK

Azonossági szám : 3006.28.0489.

Budapest vármegye,
Képes város.

Születési anyakönyvi kivonat.

Folyószám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, neve, vallása	A szülők		A születés helye, ha a születés nem az anya lakásán történt	Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások.
				családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakóhelye	diét-vallása, kora		
489	1928	március 6.	János János fiú	Beke János kereskedő Lakatos Erzsébet Budapest VII. Rózska u. 47.	élet. 36	Budapest VII.	Bejegyzés az 1928. március 6-án beiktatott iródbeli bejelentés alapján. Házasság.
					élet. 33	Kelecs u. 33.	

Utólagos bejegyzések. — Kiigazítások.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a Budapesti VI. ker. anyakönyvtárról készült.

anyakönyvi-kerület születési anyakönyvével szembevetve megegyező.

Kelt Budapest, 1948. március 28.

Dr. Kovács László

anyakönyvvizető

11. t. sz. 100000

100000

100000

15. sz. minta az A. U. 115. §-hoz.

Arta á. forintfűtő.

Magyar Állami nyomda, Budapest, 1948. — 10.000.

1928. március 4-én hivatalosan is megszülettem!

Az 1945-ben halálba taposott (Raavensbrück) Elza mama fiatalasszonyként a két éves Pistukánál, a hét évvel idősebb bátyámmal – még 1923-ban

1929. VIII Jánoska 16 hónapos

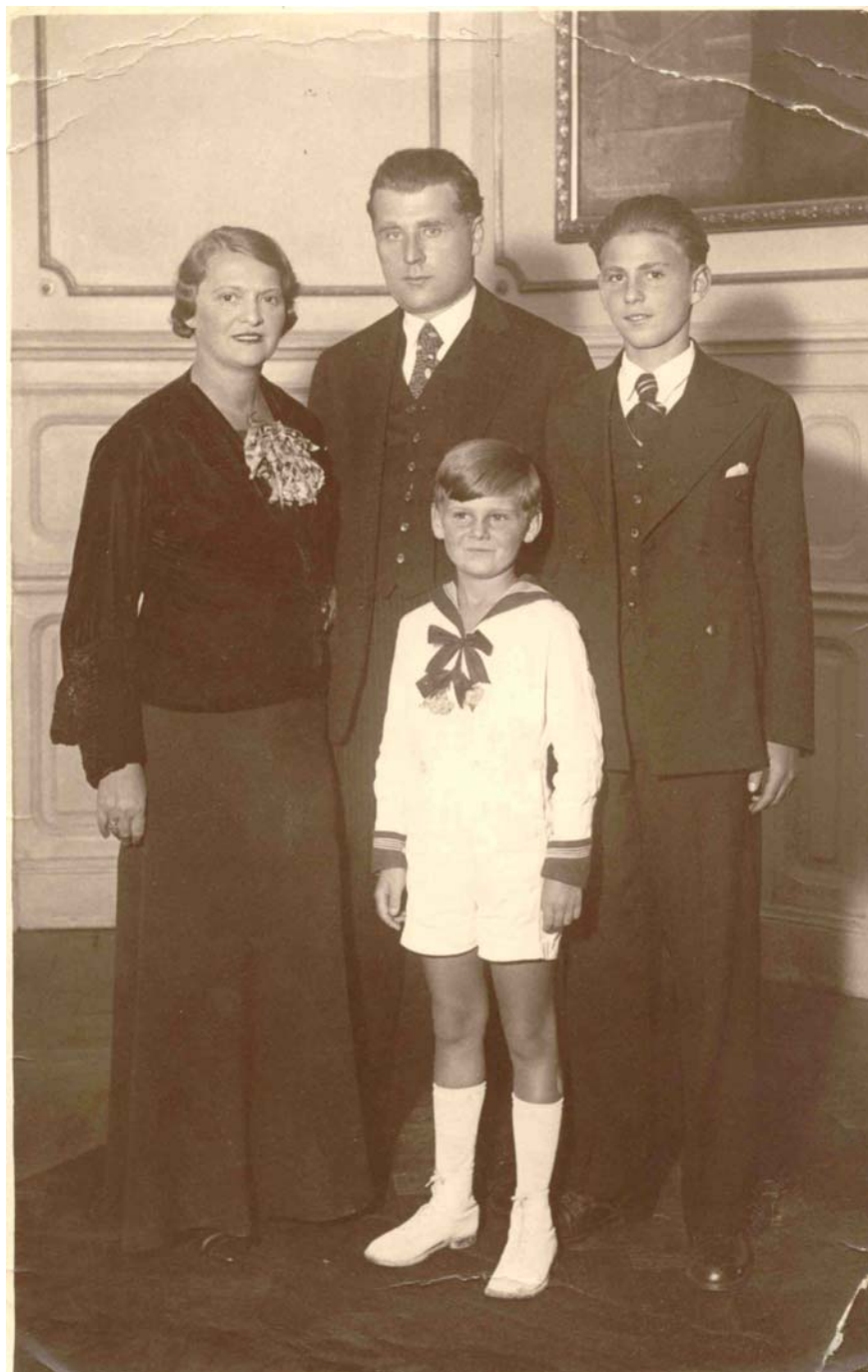
*Ez én lennék tízenhat hónaposan
1929. augusztus 4-én*

A két testvér, Pista 7 és 1/2 évesen, Jánoska hathónaposan!

203

*A báborítatlan családi fénykép, amikor még együtt volt a család:
Elza mama, Fekete József, a család feje és a gyerekek. Én elől, fehér matrózruhában.*

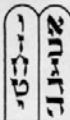
Talán utolsó „gondtalan” nyaralásunk Siófokon, 1938. augusztusában

Pista, a bátyám és a gyönyörű Elza mama, Anyukánk, akinek 1941-ben sikerült kijuttatnia Pistát a Hajfai Egyetemre a munkaszolgálat elől, a WIZO segítségével, csodával határos utánjárással.

Az idegenben bányódó Pistáról semmit sem tudtunk. A fotó 1944. március 19-én készült.

BUDAPESTI ZSIDÓ HITKÖZSÉG

הקהלה היהודית
בבודפשט

Budapest, VII., Síp u. 12.

ב"ה

..... sz.
Válasz esetén szíveskedjék
erre a számra hivatkozni.

IGAZOLÁS

Figyelembevéve az Ön által előadottakat és a mai napon hitközségi székházunkban megjelent tanúk nyilatkozatait ezennel igazoljuk, hogy:

Apját:

Anyját: Pekete Józsefné szül: Lázár Erzsébet 1894. Budapest

Testvérét(-eit):

Gyermekeit(-eit):

Házastársát:

volt lakcím: Bpest VII. Izabella u 34. - Topolya internálótábor-

Nagykanizsa tábor - Komáromi monostori erőd-Flossenburg-

Raavensbrück

a munkaszolgálatra behívták, 1944-ben deportálták és ott meggyilkolták, ill. a magyar hatóságok önkénye miatt veszítette életét.

(A megfelelő rész aláhúzendő!)

Jelen igazolást:

Név: Pekete János

lakcím: Budapest 2544. Neszmély, Fő u. 15/25

szig.szám., ill. útlevél száma: AU-VI. 291154 kérésére
állítottuk ki.

Dátum: 1998 márc. 11.

Telefon: 342-1335, 342-1334, 342-1333

Telefax: 342-1790

Levélcím: 1075 Budapest, 5. postafiók 333.

A kegyetlen valóság

Olaszország 1945. tavasza, önkéntesként a jó oldalon.
A képen jobb felől Pista, a brit hadsereg őrmestereként, balról Vámos István,
akivel együtt alijáztak 1940-ben.

DEGOB Magyarországi Zsidók Deportálta- kat Gondozó Orszá- gos Bizottsága BUDAPEST VII, Bethlen Gábor-tér 2 Központi Városháza II. 59 Kirendeltsége	Fasiszták Állam Elhurocítását Segítő Bizottság Igazolvány 1992. évben Budapest Landeshut a dicsőséges Hadsereg szabadított fel. Nevzett lakóhelyére Budapest, 1945	Комиссия Попечения о Депортированных Евреев Венгрии Централь: Вулапешт, VII, пл. Петлепа Габора № 2 уполномоченные г.	Комиссия Помогавши Фашистами Вывезенный удостоверение Прождн 18182 а 2 место жительства из Венгрии вывезенный в Крайнох Армией освобожден из конц. ла- гера. Названное лицо проживает на место жительства Дунамент гражданские органы власти, подтверждающие данное лицо. Будапешт, 1945
--	--	---	--

Fekete József nevére kiállított igazolvány 1945. júniusából

T. Szabadságharcos Szövetség,

Budapest, Beloianis-u.16.III.6.

II (1)

Ujsághirdetésre jelentkezem, mint német kényszermunka táborokban járt deportált. Számom "36054" volt, mely számot a flossenburgi táborban kaptam. 1944 november elején vagoniroztak be bennünket a Komárom, Monostori-Erőd-ből, feleségemmel és János fiammal együtt, Flossenburgba vittek. Feleségemet onnan továbbvitték Ravensbrückbe, ahol elpusztult. Én magam, fiammal együtt Leitmeritzben, a földalatti repülőgép-blokk gyárban dolgoztam 1945 április derekáig. Onnan Schmidebergbe, majd Landeshutra transzportáltak, ahol felszabadulásomig dolgoztam. Deportált igazolványomat Landeshuton állították ki, korábbi kényszermunka-helyemen semmiféle írást nem kaptam.

Tisztelettel

/Fekete József, Bp. II., Pasaréti ut 76./
65 éves volt deportált.

Milyen kevés szó elég egy család tragédiájának összefoglalásához...

T. Szabadságharcos Szövetség

Budapest, Beloianis-u. 16.III.6.

Ujsághirdetésre jelentkezem, mint auschwitzi deportált. 1944 május 21-én hurcoltak el első férjemmel, Szabó Ferencsel együtt Nagykanizsáról Auschwitzba. Férjem az odakint szerzett betegségében halt meg.

1945. január 17-ig Auschwitzban dolgoztam, különböző munkahelyeken amelyeknek neveire már nem is emlékszem. Legutolsó munkahelyem a következő volt: "Kramsta- Methner u. Frahn Aktiengesellschaft, Abt. Flachsfabrik, Merzdorf/Rsgb." -Erről szabadulásomkor igazoló írást is kaptam, melyet kívánságra fel tudok mutatni.

Tisztelettel

Ajánlva!

/Fekete Józsefné, Bp. II., Pasaréti ut 76./
volt auschwitzi deportált

*Ezt az utóbbi nyilatkozatot apám második felesége tette,
aki maga is éppen hogy csak túlélte Auschwitz poklát*

Szűsz – azaz Katikám –, akit kislánykorában már-már fehér szűkesége miatt Kesének becéztek, SZIT-egyenruhában

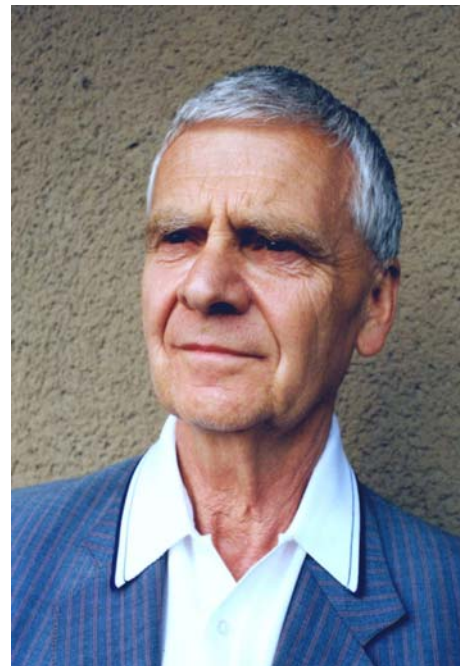
Túl a háborún, új jövőt építgetve, boldog szerelemben

Két fiúnkkal, Gyurival és Matykóval, no meg a feledhetetlen favillamossal.

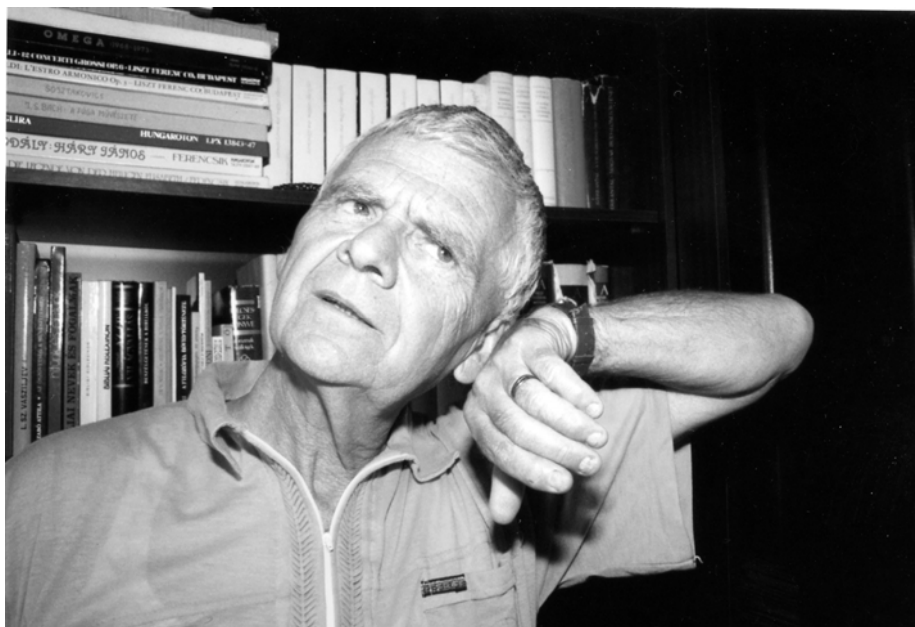
Katikám...

...és jómagam – valamivel fiatalabban mindketten.

Varga Dombiék, ifjúkori és életre szóló barátaink nálunk vendégségben

Karomon apai örökségem, a Marvin, utolsó regényem című karórója.

A bemutatásukra várva 1995. július 23-án

A bemerítésem pillanatai szeretett barátommal, Szekeres György pásztorral...

Újjászületett emberként...

EMLEKLAP

Egyházi házasságkötésről

Alulírottak tanúsítjuk, hogy

Fekete János

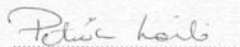
és

Szekfü Katalin

mindketten a Hit Gyülekezete tagjai,
a mai napon, Isten színe előtt, valamint
az egyház tagjai és képviselői jelenlétében
egész életre szóló szövetséget kötöttek.

Kívánjuk házasságukra Isten kegyelmét és gazdag áldását!

Tatabánya 1992. június 10.

A Hit Gyülekezete elnöke

A házasságkötést végző lelkész

 HIT GYÜLEKEZETE

Ötvenegy éves házasságunkat az Úr előtt megszenteltük

Különös házasságok

TATABÁNYA

Június 10-én szerencsés huszonhét párként – a legidősebb férj még 1916-ban született, a legfiatalabb 1977-ben –, nagyszerű ajándékot kaptunk.

Már régóta „irigykedve” nézünk azokra a fiatal párokra, akik a családjukat mostanság alapítják, s akiknek ez a bensőséges ünnep sorra megadatik. Szinte egyszerre támadt a bensőnkben a vágy, hogy a régebben kötött polgári szövetségünket végre az Úr jelenlétében erősíthessük meg. És lám, most végre mi is részesedhettünk ugyanabban az örömben, és ugyanúgy bejegyeztettünk a Hit Gyülekezetének tatabányai anyakönyvébe, mint ők! Hittel hisszük, amit a Prédikátor Könyvének negyedik részében a Szentlélek sugallt a bölcs Salamonnak: „Sokkal jobban van dolga a kettőnek, hogysem az egynek. (...) Mert ha elesnek is, az egyik felemeli a társát.” És bízunk abban is, hogy a Mennyei Atyánk örök jelenléte a házasság szövetségében, az tesz képessé valahányunkat minden gond és baj leküzdésére, mert a megszentelt „hármaskör” könnyen nem szakad el.

Mindez azonban mit sem változtat állampolgári hűségünkön, és azon a meggyőződésünkön, hogy az állami és egyházi szerep kör fölcserélhetetlen. A férfi és a nő családalapító szövetségének tanúkkal hitelesített deklarálását és hivatalos bejegyzését a demokratikus jogállam s az önkormányzatok arra hivatott intézményei előtt, változatlanul nélkülözhetetlennek tartjuk – a polgári

társadalom biztonságára hozott család- és gyermekjogi törvények betartása szempontjából.

Volt olyan pár közöttünk, amelyik már több mint fél évszázada „esküdött össze”, de olyan is, amelyik mindössze egy éve. Akadnak közöttünk nagyszülők – meg többgyermekes vagy még csak az elkövetkező gyermekálásra váró házaspárok is. Életútja kinek kanyargósabb volt, kinek pedig egyszerűbb, de az tény, hogy amióta a szívünkbe hívtuk a feltámadt, élő Jézus Krisztust, valóban „újjaszülettünk”. A sorsunk – de természetünk és életvitelünk is! – azóta alapvető fordulatot vett. Többünk házassága volt korábban ugyanis eléggé zavaros, és már-már a válás határán, de jó néhányunk csak e lényeges döntés után vált képessé a szülőkkel vagy éppen a felnőtt gyermekekkel kialakult konfliktusai rendezésére. A vakvágányról így válhattunk át a jó sínre, és nem szégyelljük megvallani, hogy most már, szinte mindennap tapasztaljuk az Evangélium örömét, Isten Szellemének segítő gondoskodását.

Köszönetet mondunk tehát családszerető gyülekezetünknek, hogy ennek a fantasztikus eseménynek teret biztosított. Nagyszerű érzés volt megosztani eget verő örömünket s a kapott áldást a testvéreinkkel. Hálásak vagyunk azért, hogy Isten népével e jeles napon is együtt vigadhattunk, és közösen, torkunk szakadtából dicsérhettük érte az Örökkévaló Egy Igaz Istent!

A huszonhét házaspár nevében: **Fekete János (Neszmély)** ■

24 Óra (Komárom-Esztergom Megyei napilap), 2001. június 14.

Én már aláírtam, most Katikámon a sor.

Szeretetvendégség

A Kőrös Apukéktől
 kapott Godálatos
 Szándékúrnak,
 Elestem Ötök Pájiának,
 Katicáának,
 Krisztusi barátoktól:
 a Vén Zsidótól
 2002.03.22. Javosító

Neszmélyen, aholvá annyi kedves emlék süz bennünket

Ha Katikám jókedvű, az én kedélyem is felderül – itt már győri polgárként.

Győri otthonunkban, csak mondom a magamét!

Könnycsepp üvegből a holokausz 60. évfordulójának alkalmából.

Katikám, életem és írói vénám jobbik fele, ihletője. Agyvérzése 2004-ben ágyhoz kötötte, de az Úrba vetett hite segíti, hogy küzdjön a gyógyulásáért. Ha rám mosolyog, magam is új erőre kapok.

Ez lennék én, szokás szerint kissé fáradtan és gondterhelten.

Konferencia a holokausztról a Széchenyi Egyetemen – Győr, 2007. április 27.

A konferencia komoly érdeklődést váltott ki.

Alig volt szabad hely az előadóteremben...

Német barátommal, Björn Freiberggel együtt örülünk a konferencia sikerének.

*A holokausztban legyilkolt zsidó gyermekek emlékoszlopának avatásán – Győr, 2007. június
Külön köszönet és tisztelet illeti ezért Villányi Tibort, a Zsidó Hitközség elnökét, aki kibarcolta, hogy ennyi évtized után legyen végre méltó emlékhelye az elpusztított ártatlan lelkeknek.*

Megemlékezés a tatabányai zsidó temetőben, 2008-ban.

Mézes András, a HIT Gyülekezet győri pásztora, aki a korábbi generációk keresztényei nevében az elsők között követte meg Győr maradék zsidóságát a részkezsorokban elhurcolt és elpusztított hittestvéreik miatt. A felvétel a Fotókiállítás Izraelről megnyitóján készült Győrött, 2008. szeptemberében.

Bármilyen fáradt is vagyok amúgy, ilyenkor van erőm elmondani életem nagy tanulságait.

A HIT Gyülekezet győri zenekara a Magyar-Izraeli Baráti Társasággal közös programon.

Ugyanott Katikámmal ketten, segítőinkkel, mellettem Szarka Lajos áll, a kiállítás-megnyitó vendégelőadója, szintén régi jó barátunk – Győr, 2008. szeptember

Az Élet Menete Alapítvány holokauszt-vándorkiállításának győri megnyitóján. A pályaudvaron kiállított marhavagonokban utaztatott kiállítás a 64 évvel ezelőtti történet borzalmakat idézte 2008. szeptemberének végén.

De jó, hogy együtt lehetünk! Dédelgetett tervünk, hogy 2009-ben eljussunk Jeruzsálembe!

*Shalom! Shalom! Shalom! – békét, békét, békét
Jeruzsálemnek és Magyarországnak!*

*A bűnösök megtérését,
a bűnők bocsánatát,
a sebek gyógyulását,
a sértettségek kisimogatását,
minden testvérharc elültét,
gyümölcsöző, fájdalommentes és örömteli megbékélést
kívánok
minden kedves olvasómnak,
az örökkévaló valahány gyermekének,
Jézus minden őszinte követőjének,
a vérszerinti és a messiásukat váró testvéreimnek,
barátaimnak és ellenségeimnek egyaránt!*

